

Koncepcja

zagospodarowania szlaków wodnych
województwa pomorskiego
dla turystyki kajakowej

Gdańsk, grudzień 2011 r.

Aktualizacja: wrzesień 2013 r.

Autorzy opracowania:

Doradztwo i Szkolenia „TREK” Jacek Zdrojewski

- *mgr Jacek Zdrojewski*: koordynacja prac, redakcja treści, prace „desk research”
- *mgr inż. Krystian Lindstaedt*: kosztorysy elementów infrastruktury
- *mgr inż. Magdalena Maniak*: redakcja, edycja tekstu, prace „desk research”
- *mgr inż. Piotr Peszek*: koncepcje techniczne elementów infrastruktury

Grupa Projektowa ZOOM s.c.

Koncepcje techniczne i wizualizacje elementów infrastruktury szlaków kajakowych
wizualizacje wybranych lokalizacji zagospodarowania szlaków wodnych:

- *mgr inż. arch. Marcin Dąbrowski*
- *mgr inż. arch. Joanna Małuj*
- *mgr inż. arch. Piotr Szafranowicz*
- *mgr inż. arch. Kamila Kosecka*
- *mgr inż. arch. Sonia Jończak*
- *inż. arch. Tomasz Ptak*

Pozostali wykonawcy i współpracownicy:

- EKAJAKI.PL: audyt i opis szlaków kajakowych: koordynacja prac *Andrzej Tenderenda*;
Tadeusz Syldatk (ratownik WOPR), *mgr Monika Gębczyńska* (IRR kajakarstwa), *mgr Monika Galińska* (IRR kajakarstwa), *Milena Nieściór*, *mgr inż. Wojciech Witak* (IRR kajakarstwa), *Krzysiek Trzebiatowski*, *Ziemowit Kaczmarzski*, *mgr Artur Labudda*, *mgr Marcin Knop*, *Grzegorz Jednaszewski* (IRR żeglarstwa), *mgr Anna Filar-Cielątkowska* (IRR kajakarstwa), *mgr Rafał Burnicki*
- AEROART - *Dariusz Paciorek*: fotografia lotnicza
- OMW - *mgr Aleksandra Wieruszewska*: prace „desk research”
- STUDIO KREOWANIA RZECZYWISTOŚCI - *Maciej Kumor*: mapy, grafika
- VISION MANAGEMENT & CONSULTING Sp. z o. o.: prace „desk research”, edycja i redakcja tekstu *mgr inż. Agnieszka Różycka*, *mgr Piotr Stoppa*

Aktualizacja „Koncepcji...” w oparciu o przekazane uwagi wynikające z przeprowadzonych konsultacji dokumentu wykonana została w roku 2013 przez Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego (Departament Infrastruktury).

Koordynacja i aktualizacja opracowania – *Rafał Wasil*, DIF UMWP.

Wydawca:

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

ul. Okopowa 21/27, 80-810 Gdańsk

Opracowanie:

- **Doradztwo i Szkolenia „TREK” Jacek Zdrojewski**
(lider konsorcjum)
80-680 Gdańsk, ul. Turystyczna 26/2
- **GRUPA PROJEKTOWA ZOOM s.c.**
M. Dąbrowski, J. Małuj, P. Szafranowicz
80-266 Gdańsk, ul. Grunwaldzka 205/209
- Skład i przygotowanie do druku:
STUDIO KREOWANIA RZECZYWISTOŚCI Maciej Kumor
- Projekt okładki: Rafał Baranowski

Spis treści:

1. Streszczenie	8
2. Wstęp	12
2.1. Cel i zakres oraz podstawa formalna opracowania	12
2.2. Zestawienie pojęć i definicji używanych w opracowaniu	13
2.3. Metodologia sporządzenia opracowania.....	15
3. Turystyka kajakowa na świecie, w Polsce i w województwie pomorskim	18
3.1. Historia turystyki kajakowej na świecie i w Polsce	18
3.2. Kajakarstwo w Polsce i w województwie pomorskim w przeszłości i obecnie ...	20
3.3. Kajakarstwo jako produkt turystyczny.....	22
3.4. System organizacji turystyki kajakowej	25
3.5. Trendy i tendencje w turystyce kajakowej	32
3.7. Bezpieczeństwo w turystyce kajakowej	38
4. Szlaki kajakowe i ich specyfika	40
4.1. Pojęcie szlaku kajakowego	40
4.2. Cechy i rodzaje szlaków kajakowych	40
4.3. Potrzeby i oczekiwania użytkowników wobec szlaków kajakowych	45
4.3.1. Potrzeby i oczekiwania użytkowników docelowych szlaku.....	45
4.3.2. Potrzeby i oczekiwania podmiotów odpowiedzialnych za funkcjonowanie szlaku i administrowanie terenami, przez które przebiega.	47
4.4. Przykłady szlaków kajakowych finansowanych z funduszy unijnych na terenie Polski	48
5. Szlaki kajakowe w Polsce w podziale na województwa	50
5.1. Zestawienie szlaków kajakowych w Polsce	50
5.2. Województwo dolnośląskie.....	53
5.3. Województwo kujawsko-pomorskie	54
5.4. Województwo lubelskie	56
5.5. Województwo lubuskie	58
5.6. Województwo łódzkie	59
5.7. Województwo małopolskie	61
5.8. Województwo mazowieckie.....	63
5.9. Województwo opolskie	64
5.10. Województwo podkarpackie.....	66
5.11. Województwo podlaskie	67
5.12. Województwo śląskie	69
5.13. Województwo świętokrzyskie	71
5.14. Województwo warmińsko-mazurskie	72
5.15. Województwo wielkopolskie.....	73
5.16. Województwo zachodniopomorskie	75

6.	Uwarunkowania rozwoju turystyki kajakowej na rzekach województwa pomorskiego	78
6.1.	Uwarunkowania hydrologiczne i klimatyczne	78
6.2.	Uwarunkowania przyrodnicze	81
6.2.1.	Szlaki kajakowe w parkach narodowych.....	82
6.2.2.	Parki krajobrazowe	84
6.2.3.	Rezerwaty przyrody	86
6.2.4.	Obszary sieci NATURA 2000.....	86
6.2.5.	Pozostałe formy ochrony przyrody.....	87
6.3.	Uwarunkowania administracyjne.....	88
6.3.1.	Administracja samorządowa.....	88
6.3.2.	Administracja wodna	89
6.3.3.	Administracja PGL Lasy Państwowe.....	91
6.3.4.	Instytucje ochrony przyrody	94
6.3.5.	Organizacje turystyczne.....	94
6.3.6.	Lokalne Grupy Działania (LGD) i Lokalne Grupy Rybackie (LGR).....	94
6.4.	Uwarunkowania planistyczne.....	95
6.5.	Uwarunkowania prawne	98
6.5.1.	Przepisy warunkujące organizację turystyki kajakowej, w tym ustawa o usługach turystycznych.....	98
6.5.2.	Bezpieczeństwo turystów na wodzie.....	99
6.5.3.	Wymagania prawne wobec kwalifikacji kadry turystyki kajakowej.....	99
6.5.4.	Kwestie własności i sposób użytkowania przystani i pól biwakowych	99
6.6.	Uwarunkowania wynikające z dostępności komunikacyjnej szlaków kajakowych	100
7.	Charakterystyka szlaków kajakowych województwa pomorskiego	101
7.1.	Zestawienie szlaków kajakowych w woj. pomorskim.....	101
7.2.	Rzeka Brda z Kanałem Brdy, Zbrzycą, Kłonecznicą, Chociną, Lipczynką, jeziorami Krępsko i Szczytno, jeziorem Charzykowskie	103
7.2.1.	Rzeka Brda	103
7.2.2.	Wielki Kanał Brdy	109
7.2.3.	Rzeka Zbrzyca.....	111
7.2.4.	Rzeka Kłonecznica.....	113
7.2.5.	Rzeka Chocina	115
7.2.6.	Rzeka Lipczynka	117
7.2.7.	Jeziora Krępsko i Szczytno.....	118
7.2.8.	Jezioro Charzykowskie, Jezioro Karsińskie, Jezioro Długie.....	120
7.3.	Rzeka Czernica wraz z rzeką Białą.....	122
7.3.1.	Rzeka Czernica	122
7.3.2.	Rzeka Biała	123
7.4.	Rzeka Liwa	124
7.5.	Rzeka Łeba.....	127

7.6.	Rzeka Łupawa z Bukowiną	131
7.6.1.	Rzeka Łupawa	131
7.6.2.	Rzeka Bukowina	134
7.7.	Martwa Wisła i Wisła Śmiała	136
7.8.	Wewnętrzne wody Gdańska	138
7.9.	Rzeka Motława	140
7.10.	Rzeka Nogat	142
7.11.	Rzeka Piaśnica z Jeziorem Żarnowieckim	144
7.12.	Rzeka Radunia z „Kółkiem Jezior Raduńskich”	146
7.12.1.	Rzeka Radunia	146
7.13.	Rzeka Reda	151
7.14.	Rzeka Słupia ze Skotawą, Kamienicą i Bytową	153
7.14.1.	Rzeka Słupia	153
7.14.2.	Rzeka Skotawa	158
7.14.3.	Rzeka Kamienica	160
7.14.4.	Rzeka Bytowa	162
7.15.	Rzeka Szkarpawa	163
7.16.	Wisła Królewiecka	165
7.17.	Rzeka Tuga (Święta)	166
7.18.	Rzeka Wda z Kanałem Wdy, Kałębicą, Pilicą, Graniczną, Trzebiochą, zespołem jezior Wdzydzkich	168
7.18.1.	Rzeka Wda	168
7.18.2.	Kanał Wdy	172
7.18.3.	Rzeka Kałębnica	174
7.18.4.	Rzeka Pilica, Graniczna z Trzebiochą	175
7.18.5.	Jezioro Jelenie i Gołuń	177
7.18.6.	Jeziora Cheb – Słupino – Słupinko – rzeka Wda	179
7.19.	Rzeka Wieprza ze Studnicą oraz Pokrzywną	180
7.19.1.	Rzeka Wieprza (wraz z Pokrzywną)	180
7.19.2.	Rzeka Studnica	184
7.20.	Rzeka Wierzyca z Wietcisą, Piesienicą i Strugą Borzechowską	186
7.20.1.	Rzeka Wierzyca	186
7.20.2.	Rzeka Wietcisa	190
7.20.3.	Rzeka Piesienica	191
7.20.4.	Struga Borzechowska	193
7.21.	Pozostałe rzeki, nie objęte zakresem opracowania	194
8.	Standardy zagospodarowania szlaków kajakowych	196
8.1.	Standardy oznakowania szlaków kajakowych	196
8.1.1.	Oznakowanie od strony wody	196
8.1.2.	Oznakowanie szlaku od strony lądu	201
8.2.	Standardy techniczne elementów infrastruktury szlaków kajakowych	202
8.2.1.	Przenoski kajakowe	206

8.2.2.	Pomosty i przystanie kajakowe.....	209
8.2.3.	Obiekty małej infrastruktury.....	213
8.2.4.	Elementy ciągów komunikacyjnych.....	219
8.2.5.	Obiekty sanitarne: toalety, umywalnie, prysznice.....	220
8.2.6.	Pozostałe elementy zagospodarowania szlaków kajakowych.....	222
8.3.	Zróżnicowanie regionalne stylistyki obiektów infrastruktury.....	223
8.4.	Funkcjonowanie i utrzymanie infrastruktury turystycznej.....	227
8.5.	Docelowe zagospodarowanie szlaków kajakowych.....	228
9.	Rekomendacje dotyczące zagospodarowania szlaków wodnych województwa pomorskiego.....	229
9.1.	Zestawienie szlaków kajakowych województwa pomorskiego.....	229
9.2.	Stan zagospodarowania i potencjał rozwojowy szlaków kajakowych województwa dla turystyki kajakowej.....	231
9.3.	Zidentyfikowane problemy i bariery rozwoju turystyki oraz rekomendacje działań dla poszczególnych szlaków kajakowych objętych zakresem koncepcji.....	237
9.4.	Zestawienie rekomendowanych zadań inwestycyjnych dla poszczególnych szlaków kajakowych objętych zakresem koncepcji.....	243
10.	Nakłady inwestycyjne dla zagospodarowania szlaków wodnych w województwie pomorskim dla turystyki kajakowej.....	269
10.1.	Sposób kalkulacji nakładów inwestycyjnych.....	269
10.2.	Kalkulacja kosztów zagospodarowania szlaków wodnych województwa dla turystyki kajakowej.....	271
10.3.	Zestawienie szacowanych nakładów na funkcjonowanie infrastruktury.....	274
11.	Źródła finansowania dla zagospodarowania szlaków wodnych województwa pomorskiego.....	276
11.1.	Finansowanie nakładów inwestycyjnych.....	276
11.2.	Finansowanie bieżącego utrzymania infrastruktury.....	288
11.3.	Finansowanie nakładów odtworzeniowych.....	289

1. Streszczenie

We wstępie (rozdział drugi) do niniejszego opracowania przedstawiony jest cel i zakres oraz podstawa opracowania. Wymienione są w nim rzeki i jeziora objęte zakresem zadania – w sumie 16 szlaków wodnych wraz z dopływami, tj. ponad 2000 kilometrów rzek i jezior. Przedstawiona jest również metodologia i etapy przygotowania opracowania oraz wymienione są najważniejsze pojęcia i definicje stosowane w opracowaniu.

Rozdział trzeci opisuje historię i współczesność turystyki kajakowej na świecie, w Polsce i w regionie pomorskim. Przedstawiona jest krótka historia turystyki kajakowej, jej początki, genezę konstrukcji kajaka i kanadyjki, ewolucję rozwiązań technicznych i materiałów stosowanych do ich wykonywania. Opisani są również pionierzy turystyki kajakarskiej w Europie i w Polsce. Rozdział zawiera również krótką charakterystykę dyscyplin sportów kajakowych uprawiane na świecie i historię kajakarskich związków sportowych i turystycznych. Przedstawiona jest również powojenna historia kajakarstwa na Ziemi Gdańskiej, najważniejsze imprezy i miejsca związane z tą formą turystyki. Opisane jest również kajakarstwo jako produkt turystyczny. W rozdziale znajduje się porównanie typowych, najpopularniejszych ofert spływów kajakowych, oferowanych przez operatorów turystyki kajakowej na terenie Polski. Scharakteryzowany jest system organizacji turystyki kajakowej w Polsce, standardy szkolenia, odznaki turystyczne PTTK. Wymienione są kluby i organizacje kajakowe działające na terenie województwa pomorskiego. Ponadto opisane są podmioty i instytucje, istotne dla rozwoju kajakarstwa i zagospodarowania szlaków kajakowych w regionie pomorskim. W rozdziale znajduje się również wykaz najważniejszych operatorów turystyki kajakowej, działających na rzekach Pomorza i mających swoją siedzibę na terenie województwa lub w jego pobliżu. Ponadto rozdział zawiera analizę trendów i tendencji w turystyce na świecie i w Europie oraz ocenę ich wpływu na rynek turystyki kajakowej. Opisany jest również sprzęt i wyposażenie kajakarza oraz zasady bezpieczeństwa, których należy przestrzegać w czasie spływów kajakowych.

Rozdział czwarty zawiera ogólną charakterystykę szlaków kajakowych. Opisane są ich cechy i rodzaje, sposób opisu i znaczenie pojęć takich jak „trudność”, „uciążliwość” i „atrakcyjność” szlaków kajakowych.

Opisane są również potrzeby i oczekiwania turystów wobec zagospodarowania szlaków kajakowych, jak również przedstawione są przykłady zagospodarowania i oznakowania szlaków kajakowych w Polsce i w regionie pomorskim.

Rozdział piąty zawiera ogólną charakterystykę szlaków kajakowych w Polsce oraz zestawienie liczby i długości szlaków kajakowych i ich atrakcyjności w podziale na województwa.

Rozdział szósty opisuje uwarunkowania rozwoju turystyki kajakowej na rzekach województwa pomorskiego. Analizowane są w nim uwarunkowania wynikające z hydrologii, problematyki ochrony przyrody, uwarunkowań prawnych, administracyjnych

i planistycznych, jak również dostępności komunikacyjnej i dostępności oferty turystycznej na pomorskich szlakach kajakowych.

Rozdział siódmy zawiera szczegółową charakterystykę szlaków kajakowych województwa pomorskiego. W sumie jest to ponad 2000 kilometrów szlaków kajakowych. Opisem objęte są rzeki zgodne ze specyfikacją zamówienia: *Brda z Kanałem Brdy, Zbrzyca, Kłonecznicą, Chociną, Lipczynką, jeziorami Krępsko i Szczytno, jeziorem Charzykowskim, Liwa, Łeba, Łupawa z Bukowiną, Martwa Wisła i wewnętrzne wody Gdańska, Motława, Nogat, Piaśnica z Jeziorem Żarnowieckim, Radunia z „Kółkiem Jezior Raduńskich”, Reda, Słupia ze Skotawą, Kamienicą i Bytową, Szkarpawa i Wisła Królewiecka, Tuga i Święta, Wda z Kanałem Wdy, Kałębicą, Graniczną, Trzebichą, zespołem jezior Wdzydzkich, Wieprza ze Studnicą oraz Wierzyca z Więciszą, Piesienicą i Strugą Borzechowską a dodatkowo Czernica wraz z Białą.*

Wszystkie szlaki są opisane w jednolitej formie, zawierającej: długość rzeki i długość szlaku kajakowego, ogólną charakterystykę szlaku kajakowego i jego atrakcyjność oraz popularność, wskazanie miejsca początkowego i końcowego spływów. Opisane są główne punkty etapowe, przeszkody na szlaku i jego kilometraż z podziałem na etapy. Trudność i uciążliwość szlaku jest opisana w podziale na odcinki. Ponadto opisana jest dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych oraz zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni oraz firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi). Krótko przedstawione są również problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na danej rzece.

Rozdział ósmy opisuje standardy zagospodarowania szlaków kajakowych. Omówione są szczegółowo takie elementy infrastruktury, jak oznakowanie szlaku, standardy techniczne infrastruktury technicznej szlaków oraz kryteria, jakie powinna ona spełniać dla zachowania trwałości, atrakcyjności funkcjonalności szlaku i zaspokajania potrzeb turystów wraz z dbałością o środowisko naturalne. Omówione są przykłady i standardy wykonania przystani i przenoski kajakowych, jak również zagospodarowania pól biwakowych i stanic kajakowych, jak również ciągów komunikacyjnych, obiektów socjalnych i innych elementów infrastruktury, niezbędnych do funkcjonowania szlaków kajakowych. W ramach rozdziału skrótkowo przedstawione są koncepcje techniczne elementów infrastruktury szlaków kajakowych w regionie, które sporządzone zostały w ramach zlecenia (m.in. przystanie kajakowe, obiekty małej infrastruktury – wiaty, miejsca na ognisko, tablice informacyjne itp. elementy zagospodarowania pól biwakowych i przystani). Szczegółowo są one scharakteryzowane, zwizualizowane i skosztorysowane w załączniku do niniejszego opracowania. Ponadto opisane są możliwości różnicowania stylistyki obiektów infrastruktury szlaków kajakowych w różnych regionach województwa, w szczególności na obszarze „Krainy w Kratę” w zachodniej części regionu, jak również na rzekach Kaszub, Kociewia, Żuław, Powiśla i Borów Tucholskich. Przedstawione są również przykłady takiego różnicowania obiektów. W rozdziale omówione są również kwestie związane z funkcjonowaniem i utrzymaniem infrastruktury szlaków kajakowych,

zadania i kompetencje podmiotów, które powinny być zaangażowane w utrzymanie szlaków kajakowych.

Rozdział dziewiąty zawiera rekomendacje dotyczące zagospodarowania szlaków wodnych województwa pomorskiego.

Rozdział dziesiąty przedstawia koszty zagospodarowania szlaków wodnych w województwie pomorskim. Opisane są założenia i sposób kalkulacji nakładów inwestycyjnych w podziale na poszczególne rzeki. W rozdziale tym znajduje się również zestawienie nakładów, które są niezbędne dla funkcjonowania i odtwarzania infrastruktury szlaków kajakowych wraz z zaleceniami wynikającymi z konieczności ponoszenia tych kosztów.

Rozdział jedenasty przedstawia możliwe źródła finansowania dla zagospodarowania szlaków wodnych województwa. Opisane są zarówno źródła finansowania nakładów inwestycyjnych, jak i nakładów na bieżące utrzymanie infrastruktury szlaków oraz finansowanie nakładów odtworzeniowych.

Źródła finansowania podzielone są na środki własne gestorów infrastruktury oraz finansowanie zewnętrzne, ze środków Unii Europejskiej w okresie 2007-2013 oraz po tym roku. Omówione są takie źródła finansowania, jak Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Pomorskiego, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Program Operacyjny „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich”.

W załącznikach (na płycie CD), utworzonych z uwagi na obszerność zebranego materiału, przedstawiono między innymi:

- Mapę zagospodarowania szlaków kajakowych w województwie;
- Projekty techniczne, wizualizacje i kosztorysy wybranych elementów infrastruktury szlaków kajakowych;
- Wizualizacje wybranych lokalizacji infrastruktury turystycznej;
- Karty zadań dla konkretnych przedsięwzięć inwestycyjnych na szlakach kajakowych Pomorza.

Fot. 1. Audyt szlaku kajakowego rzeki Łeby

Źródło: archiwum firmy EKAJAKI.PL, jesień 2011 r.

Fot. 2. Rzeka Brd: szlak kajakowy łączący województwo pomorskie i kujawsko-pomorskie

Źródło: archiwum EKAJAKI.PL

2. Wstęp

2.1. Cel i zakres oraz podstawa formalna opracowania

Celem sporządzenia opracowania było określenie obecnego stanu i wskazanie kierunków turystycznego zagospodarowania szlaków wodnych w województwie pomorskim.

Szczegółowy zakres opracowania został oparty o wytyczne specyfikacji instytucji zamawiającej dokument – Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego.

Zadanie obejmowało następujące szlaki wodne¹ :

- *Rzeka Brda z Kanałem Brdy, Zbrzycą, Kłonecznicą, Chociną, Lipczynką, jeziorami Krępsko i Szczytno, jeziorem Charzykowskim;*
- *Rzeka Liwa;*
- *Rzeka Łeba;*
- *Rzeka Łupawa z Bukowiną;*
- *Rzeka Martwa Wisła i wewnętrzne wody Gdańska;*
- *Rzeka Motława;*
- *Rzeka Nogat;*
- *Rzeka Piaśnica z Jeziorem Żarnowieckim;*
- *Rzeka Radunia z „Kółkiem Jezior Raduńskich”;*
- *Rzeka Reda;*
- *Rzeka Słupia ze Skotawą, Kamienicą i Bytową;*
- *Rzeka Szkarpada i Wisła Królewiecka;*
- *Rzeka Tuga i Święta;*
- *Rzeka Wda z Kanałem Wdy, Kałębicą, Graniczną, Trzebiochą, zespołem jezior Wdzydzkich;*
- *Rzeka Wieprza ze Studnicą;*
- *Rzeka Wierzyca z Wietcisą, Piesienicą i Strugą Borzechowską;*

Dodatkowo opisano rzekę Czernicę wraz z Białą.

Opracowanie przedstawia stan obecny i rekomendowany stan docelowy zagospodarowania ponad 2 000 kilometrów istniejących i potencjalnych szlaków kajakowych regionu pomorskiego, ze wskazaniem blisko 300 miejsc lokalizacji infrastruktury turystycznej oraz określeniem zakresu inwestycji w tych miejscach, w wariantach podstawowym i docelowym. Ponadto zidentyfikowane są główne problemy

¹

W opracowaniu ujęto, dla zachowania kompleksowości, również rzeki analizowane w formie pilotażu w roku 2010 (Słupię i Wierzycę)

i określone działania o charakterze horyzontalnym zarówno dla całego regionu, jak i poszczególnych szlaków kajakowych.

Opracowanie zostało przygotowane na zlecenie *Biura Rozwoju Dróg Wodnych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego* przez konsorcjum firm *Doradztwo i Szkolenia TREK Jacek Zdrojewski* oraz *Grupa Projektowa ZOOM M. Dąbrowski, J. Małuj, P. Szafranowicz* na podstawie umowy numer 341/UM/BRDW/2011 z dnia 27 lipca 2011 r.

2.2. Zestawienie pojęć i definicji używanych w opracowaniu

W opracowaniu używane są pojęcia i definicje stosowane powszechnie w turystyce kajakowej. Zestawienie najczęściej stosowanych pojęć przedstawione jest poniżej:

- **Droga publiczna:** droga udostępniona do ruchu samochodów osobowych i ciężarowych;
- **Droga leśna:** droga będąca w administracji PGL Lasy Państwowe, po której ruch pojazdów jest w niektórych przypadkach ograniczony (wjazd dozwolony jedynie jeżeli jest ona dopuszczona do ruchu pojazdów nie należących do służb leśnych, co widoczne jest na specjalnych oznaczeniach);
- **Elektrownia wodna:** obiekt hydrotechniczny wytwarzający energię elektryczną dzięki wykorzystaniu energii wody płynącej. Na elektrownię składa się często kilka obiektów, pozwalających na piętrzenie wody, jej dopływ do turbin elektrowni, urządzenia spustowe, wały i zapory ziemne itp. Ruch po terenie elektrowni wodnej jest zwykle ograniczony ze względów bezpieczeństwa, a szczegółowe ustalenia są określone przez zarządcę obiektu.
- **Infrastruktura szlaku kajakowego:** urządzenia, budynki i budowle służące obsłudze ruchu turystycznego na szlaku kajakowym. Pozwalają na wygodne i bezpieczne pokonywanie szlaku, wyjęcie i zwodowanie kajaka, odpoczynek, załatwienie potrzeb fizjologicznych, spożycie posiłku, schronienie przed deszczem itp. W skład tej infrastruktury wchodzi najczęściej: tablice informacyjne, pomosty i urządzone odcinki brzegowe, wiaty, ławy, miejsca na ognisko, drogi dojazdowe, parkingi, miejsca do biwakowania, kosze na śmieci, ogrodzenia, żerdzie do suszenia kajaków itp. elementy małej architektury;
- **Jaz:** stała konstrukcja hydrotechniczna, spiętrzająca wodę i regulująca jej przepływ;
- **Miejsce (pole) biwakowe:** miejsce nad rzeką, będące miejscem postojowym, dodatkowo udostępnionym dla turystów w celu krótkiego pobytu (noclegu) we własnych namiotach (odpoczynku, skonsumowania posiłku, schronienia się przed

deszczem, noclegu w namiocie), zwykle wyposażone w małą infrastrukturę turystyczną i podstawowe udogodnienia sanitarne;

- **Organizator spływów kajakowych:** podmiot świadczący na rzecz turystów usługi związane z organizacją spływów kajakowych – wypożyczenie kajaków, transport kajaków i innego sprzętu na miejsce rozpoczęcia i z miejsca zakończenia spływu, opiekę instruktorów kajakarstwa itp. świadczenia, zapewniające wygodę i bezpieczeństwo użytkowników;
- **Oznakowanie szlaku:** tablice informacyjne i kierunkowe, wykonane w powszechnie przyjętym standardzie oznakowania (PTTK) pozwalający na bezpieczne i wygodne pokonywanie szlaku kajakowego. W szczególności oznakowane powinny być miejsca niebezpieczne, przenoski, rozwidlenia, przystanie kajakowe, pola biwakowe na szlaku;
- **Parking leśny:** teren przy drodze leśnej lub publicznej, znajdujący się na terenie leśnym, udostępniony do postoju pojazdów, najczęściej wyposażony w małą infrastrukturę turystyczną;
- **Przenoska kajakowa:** miejsce na rzece, w którym istnieje konieczność przerwania spływu i przeniesienia kajaka w związku z istnieniem naturalnej lub sztucznej przeszkody typu elektrownia wodna, niski most, młyn itp.;
- **Przystań kajakowa:** miejsce nad rzeką, pozwalające na wygodne dobiecie do brzegu i wyjęcie kajaka oraz jego zwodowania i odbicie od brzegu, posiadające dogodny dojazd do drogi publicznej oraz możliwość załadowania i wyładowania kajaków z przyczep transportowych. Pozwala rozpocząć i zakończyć spływ w takim miejscu;
- **Punkt etapowy szlaku kajakowego:** miejsce, w którym z uwagi na układ szlaku wodnego, występowanie przeszkód lub ograniczoną dostępność danego odcinka szlaku wskazane jest przerwanie spływu na nocleg lub z innej przyczyny. Najczęściej znajduje się na nim przystań kajakowa, czasami stacja kajakowa lub pole biwakowe;
- **Spływ kajakowy:** forma aktywności turystycznej, zakładająca pokonywanie szlaków wodnych za pomocą sprzętu wodnego, najczęściej kajaka, przez turystów indywidualnych i grupy zorganizowane. Może być jednodniowy (bez noclegu), lub wielodniowy (z noclegiem przy rzece w istniejących obiektach turystycznych lub we własnym namiocie na polach biwakowych, lub z podziałem spływu na odcinki jednodniowe, po których turystów odwozi się do miejsca noclegowego a rano wraca na miejsce zakończenia danego odcinka spływu w celu jego kontynuacji);
- **Stała baza noclegowa:** sezonowe lub całoroczne obiekty turystyczne, oferujące miejsca noclegowe dla turystów „pod dachem” w różnym standardzie (kwatery agroturystyczne, pokoje gościnne, pensjonaty, ośrodki wypoczynkowe, hotele itp.);
- **Stacja kajakowa:** specjalnie zagospodarowane miejsce na szlaku kajakowym, oferujące turystom pełny zakres usług (nocleg w namiocie i pod dachem, wyżywienie,

skorzystanie z prysznica i sanitariatów oraz prania i suszenia ubrań, możliwość przechowania, naprawy i wypożyczenia sprzętu kajakowego, wodowanie i wyjmowanie kajaków, parking);

- **Szlak kajakowy:** odcinek rzeki (oznakowany lub nieoznakowany), po którym odbywają się spływy kajakowe;

2.3. Metodologia sporządzenia opracowania

Opracowanie koncepcji zagospodarowania szlaków kajakowych województwa pomorskiego realizowane było w kilku zasadniczych etapach:

(1) **Wizja lokalna: kajakowy audyt zagospodarowania i atrakcyjności szlaków wodnych województwa pomorskiego**

W ramach etapu zespół firmy ekajaki.pl (łącznie 13 osób), w trakcie 80 dni (wrzesień – listopad 2011 r.) przepłynął 2050 kilometrów szlaków wodnych regionu pomorskiego określonych w specyfikacji zadania.

Szlaki wodne częściowo znajdujące się na terenie województwa (np. Wieprza, Wda czy Brda) zostały przepłynięte w całości. Ponadto uwzględniono rzeki zinwentaryzowane w analogiczny sposób w roku 2010 (Słupię i Wierzycę).

Zespół dysponował specjalistycznym sprzętem pozwalającym na pełne udokumentowanie pokonanej trasy. Za pomocą wodoodpornych najełmowych kamer cyfrowych, posiadających możliwość nagrywania filmów w jakości full HD, powstała dokumentacja filmowa całości przepłyniętej trasy (ponad 200 godzin / 3 TB danych materiału filmowego). Ponadto sporządzono dokumentację fotograficzną wybranych lokalizacji i szczególnie istotnych miejsc.

Pozwoliło to od strony wody zidentyfikować i opisać wszystkie przeszkody i bariery związane z organizacją spływów kajakowych oraz wskazać miejsca problemowe, wymagające uporządkowania, nakładów inwestycyjnych lub innych prac związanych z udostępnieniem szlaku dla turystów.

Całość spłyniętych szlaków została zapisana w postaci śladów GPS, co pozwala na dokładne określenie długości szlaków wodnych (niezależnie od kilometrażu stosowanego przy opisie rzek przez np. RZGW). Wszystkie lokalizacje, w których potrzebne są jakiegokolwiek działania zostały zlokalizowane w systemie GPS, dzięki czemu określono ich dokładne współrzędne.

(2) Wizje lokalne wybranych lokalizacji

W miejscach, które zidentyfikowano jako szczególnie istotne dla zagospodarowania szlaku, przeprowadzono dodatkowo wizje lokalne od strony lądu (wrzesień – grudzień 2011 r.).

Działanie to służyło zebraniu dodatkowego materiału fotograficznego oraz określeniu ich dostępności i funkcjonalności w zakresie obsługi ruchu turystycznego.

(3) Analiza „desk research”

Zadanie zostało wykonane w okresie sierpień – grudzień 2011 r. przez zespół konsultantów i współpracowników firmy TREK wspólnie z firmą ekajaki.pl, mająca na celu zidentyfikowanie wszystkich możliwych źródeł informacji o stanie zagospodarowania szlaków wodnych województwa pomorskiego.

Zebrano m. in. informacje o planach inwestycyjnych oraz innych przedsięwzięciach realizowanych lub planowanych do realizacji wzdłuż szlaku kajakowego, mogących wpłynąć na stan jego zagospodarowania. Ponadto zebrano informacje z istniejących opracowań planistycznych, mapy i plany, przeprowadzono rozmowy z podmiotami dysponującymi planami i wizjami zagospodarowania turystycznego tego obszaru, zebrano istniejącą dokumentację i opracowania dotyczące turystyki kajakowej.

(4) Opracowanie założeń dla elementów infrastruktury turystycznej

Zespół projektantów, architektów i inżynierów firmy TREK oraz Grupy Projektowej ZOOM w oparciu o dostępne plany oraz przykłady z terenu opracował kilkanaście przykładowych elementów zagospodarowania szlaków kajakowych. Elementy te zostały również wizualizowane oraz skosztorysowane i przekonsultowane ze środowiskiem kajakowym.

Posłużyły one opracowaniu kart zadań inwestycyjnych dla wybranych lokalizacji infrastruktury na całym szlaku kajakowym oraz oszacowaniu kosztów budowy tej infrastruktury.

(5) Wywiady

W ramach etapu przeprowadzono we wrześniu i październiku 2011 roku wywiady (indywidualne i telefoniczne) z przedstawicielami organizatorów turystyki kajakowej, organizacji turystycznych oraz klubów kajakowych i wybranych samorządów. Wywiady posłużyły określeniu głównych problemów i potrzeb związanych z zagospodarowaniem szlaków kajakowych regionu pomorskiego.

(6) Debaty

W ramach tego etapu, trwającego pomiędzy 20 listopada a 2 grudnia 2011 roku, przeprowadzono 4 spotkania konsultacyjne z podmiotami zainteresowanymi rozwojem turystyki kajakowej na rzekach Pomorza. Spotkania odbyły się:

- 25 listopada w Chojnicach;
- 28 listopada w Gdańsku;
- 30 listopada w Nowym Dworze Gdańskim;
- 2 grudnia w Lęborku.

W spotkaniach uczestniczyło ponad 140 zainteresowanych osób, reprezentujących samorządy lokalne i ich związki oraz jednostki organizacyjne samorządów, organizacje i stowarzyszenia turystyczne, podmioty prywatne (organizatorzy spływów kajakowych i gestorzy bazy noclegowej), jednostki organizacyjne Lasów Państwowych oraz instytucje ochrony przyrody.

Na spotkaniach omawiano problemy i potrzeby związane z zagospodarowaniem oraz ochroną rzek Pomorza. Wnioski ze spotkań posłużyły opracowaniu ostatecznej wersji dokumentu.

Zebrane informacje posłużyły do opracowania ostatecznej treści dokumentu.

Fot. 3. Audyt szlaków kajakowych na rzece Łebie

Źródło: archiwum firmy EKAJAKI.PL, jesień 2011 r.

3. Turystyka kajakowa na świecie, w Polsce i w województwie pomorskim

3.1. Historia turystyki kajakowej na świecie i w Polsce

Słowo „kajak” oznacza z języka Inuitów (Eskimosów) „człowiek-łódź”. To właśnie kajak i kanu (*canoe*), czyli kanadyjka, obok dłubanki i tratwy są najstarszymi rodzajami łodzi używanymi przez człowieka. Służyły zarówno do transportu, jak i polowania i walki. W zależności od specyfiki warunków lokalnych, były wykonywane z trzciny i drewna, skór i kości lub kory. Znaleźiska archeologiczne pozwalają datować pierwsze tego typu łodzie na 4000 lat przed naszą erą. Łodzie podobne do kanadyjek używane były przez Eskimosów, Indian Północnoamerykańskich, Egipcjan, Fenicjan i Wikingów już kilka tysięcy lat temu ².

Do dzisiaj kajak jest podstawowym środkiem transportu i polowania używanym przez Eskimosów do polowań na fok. Jego konstrukcja jest zbliżona do współczesnego kajaka „jedynki”. Posiada tak „nowoczesne” elementy, jak rękaw chroniący przed waniem się wody do wnętrza w przypadku wywrotki i zbudowany jest z kości zwierząt (szkielet), a obciążony skórą reniferów lub fok.

Współczesne kajakarstwo narodziło się nieco później, w latach 60. XIX wieku. Za najważniejszą postać, która przyczyniła się do rozwinięcia się kajakarstwa w masowy sport i formę aktywności turystycznej uznać należy Szkota, Johna McGregora, który skonstruował na wzór kajaków eskimoskich łódź z drewna i sklejki i nazwał ją imieniem szkockiego bohatera narodowego „Rob Roy”.

W roku 1924 w Kopenhadze powołano międzynarodową organizację kajakową *Internationale Repräsentantenschaft Kanusport* (IRK), która w roku 1946 przekształciła się w istniejący do dzisiaj Międzynarodowy Związek Kajakowy – *International Canoe Federation*, z siedzibą w Lozannie w Szwajcarii.

W 1936 roku na igrzyskach w Berlinie po raz pierwszy 19 załóg kajakarskich wystartowało do rywalizacji o olimpijskie złoto. Wśród załóg była również drużyna Polska ³. Od 1972 r. również kajakarstwo górskie jest dyscypliną olimpijską. Kajakarstwo stało się grupą dyscyplin sportowych oraz jednocześnie formą popularnej rekreacji.

² Starzyński J., *Jakim kajakiem*, Polski Związek Kajakowy, 1998 r.

³ jw.

Wyróżnia się obecnie następujące dyscypliny sportów kajakowych⁴:

- **Kajakarstwo klasyczne:** wyścigi na dystansie 200 metrów, 500 metrów, 1000 metrów, oraz 5 000, 10 000 metrów i sztafeta 4x200 metrów. Stosuje się tu kajaki jednoosobowe (K1), dwuosobowe (K2), czterosobowe (K4), i analogicznie kanadyjki 1, 2 i 4-osobowe (C1, C2, C4);
- **Kajakarstwo górskie:** zjazd (spływ na czas wyznaczonym odcinkiem rzeki lub toru wodnego) i slalom (gdzie, podobnie jak w narciarstwie, należy lawirować spływając rzeką lub torem wodnym w celu przepłynięcia przez wyznaczone bramki z prądem lub pod prąd). Używa się tu kajaków jednoosobowych (K1), oraz jedno- i dwuosobowych kanadyjek (C1, C2);
- **Maratony kajakowe** oraz **kajakowe regaty oceaniczne** – długodystansowe wyścigi kajakowe po rzekach, jeziorach i morzach;
- **Kajak-polo** (piłka kajakowa), czyli zespołowa gra w piłkę wodną z wykorzystaniem kajaków, w której udział biorą dwie drużyny po pięciu zawodników. Mecz trwa 20 minut (2x10 minut) i jest rozgrywany na boisku o wymiarach 35 x 23 metry, a celem jest trafienie piłką (rzuconą ręką lub wiosłem) do bramek o wymiarach 1x1,5 metra, zawieszonych 2 metry nad powierzchnią wody;
- **Rodeo kajakowe** (Freestyle), czyli wykonywanie akrobatycznych figur na specjalnym odcinku rzeki lub sztucznej fali. Oceniana jest technika wykonywania figur i akrobacji;
- **Kajakarstwo osób niepełnosprawnych** (paracanoe);
- **Żeglarstwo kajakowe**, nie spopularyzowane w Polsce, polegające na żeglowaniu kajakiem z niedużym żaglem poniżej 10m²;
- **„Smocze łodzie”** czyli regaty wiosłowych łodzi z obsadą 10 lub 20 wioślarzy, używających wiosł jednopiórowych;
- **Rafting** – spływy rzeczne (w tym rzekami górkimi – tzw. „whitewater rafting” przy pomocy tratw (pneumatycznych lub drewnianych);
- **Inne, nietypowe sporty kajakowe** – surfski (specjalne wąskie kajaki „ślizgające” się po wodzie używane w regatach morskich), Va’a – tradycyjne dwukadłubowe łodzie polinezyjskich rybaków, vaveski – połączenie kajakarstwa i surfingu, „Life Saving” – połączenie technik kajakowych i ratowniczych w formie wyścigów.

Obok wielu dyscyplin sportowych, bardzo popularnym sposobem spędzania czasu wolnego kajakarstwo rekreacyjne. Najczęściej ma formę spływów jedno- i wielodniowych, zorganizowanych lub indywidualnych. Stosuje się w nich kajaki jedno- i dwuosobowe, wykonane zwykle z tworzyw sztucznych.

⁴

Informacje ze strony internetowej Polskiego Związku Kajakowego, www.pzkaj.pl oraz Międzynarodowej Federacji Kajakowej www.canoeifc.com

3.2. Kajakarstwo w Polsce i w województwie pomorskim w przeszłości i obecnie

Kajakarstwo w Polsce zaczęło się rozwijać w podobnym okresie jak w Europie, tj. w drugiej połowie XIX wieku. Pierwsze „spływy” (wyprawy) kajakowe po rzekach Polski odbył w 1872 roku uczonec Zygmunt Gloger na Wiśle, Bugu, Niemnie i Biebrzy⁵. W roku 1928 roku powstała Komisja Kajakowa, która w roku 1930 przekształciła się w funkcjonujący do dzisiaj Polski Związek Kajakowy. Polacy pomiędzy 1958 a 2006 rokiem uzyskali szereg tytułów mistrza świata i medali w kajakarstwie.

W zakresie turystyki kajakowej w okresie przed II wojną światową działały sekcje kajakowe w ramach Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, a od 1950 r. rozpoczęła działalność Komisja Turystyki Kajakowej w ramach PTTK.

W okresie powojennym rozpoczął się dynamiczny rozwój kajakarstwa jako masowej formy uprawiania turystyki. Powstało kilkaset klubów kajakowych, w większości przy dużych zakładach pracy. Rozbudowano na niektórych rzekach infrastrukturę turystyczną, w tym stacje i przystanie kajakowe dostosowane do masowej turystyki. Szczególnie popularne stały się szlaki na pojezierzach (Brda, Wda, Krutynia, Czarna Hańcza, Drawa) oraz niektóre rzeki podgórskie. Rozwinęło się również kajakarstwo górskie.

Niektóre spływy kajakowe posiadają już kilkudziesięcioletnią tradycję. Na przykład Międzynarodowy Spływ Kajakowy „Złote Liście” na Raduni miał w roku 2011 swoją 42 edycję, a Ogólnopolski Spływ Kajakowy „Trzech Zapór” rzeką Sołą odbył się po raz 45. Wiele innych spływów ma również kilkunastoletnią lub kilkudziesięcioletnią tradycję.

W województwie pomorskim początki zorganizowanej turystyki kajakowej datuje się na rok 1947, kiedy rozpoczął działalność Klub Wodny „Huragan”. Znajdował się on przy ul. Żabi Kruk, w obiekcie dawnej żeńskiej przystani wodnej powstałej w latach 20. XX wieku.

W roku 1983 w regionie gdańskim działało już 15 klubów i sekcji kajakowych (9 w Gdańsku, 5 w Gdyni i 1 w Kościerzynie), w których zrzeszone były 543 osoby (w tym 134 kobiety) oraz 100 spośród 169 przodowników turystyki kajakowej. W roku tym zorganizowano 68 masowe spływy, z czego trzy międzynarodowe (XVIII Międzynarodowy Spływ Kajakowy na Wdzie, XIV Międzynarodowy Spływ Kajakowy „Złote Liście” oraz Międzynarodowy Spływ Kajakowy „Zatoka Pucka”, połączony z Maratonem Morskim. Udział w nich wzięło 2 590 osób, a łączna długość trasy spływów wyniosła

⁵

Klim R., *Geneza Turystyki kajakowej w Europie*, artykuł cytowany na portalu stero.pl, 2011 r.

11 430 km. Zweryfikowano również 199 książeczek odznak kajakowych i przyznano 154 odznaki.⁶

Pomimo trudnej sytuacji gospodarczej w latach 80. kajakarstwo nadal dynamicznie się rozwijało. Niektóre kluby odnotowały problemy, lecz rosła liczba członków klubów i organizowanych imprez. Jednak nadal prowadzono prace związane z zagospodarowaniem i oznakowaniem szlaków wodnych Pomorza. W roku 1989 działało na Ziemi Gdańskiej 21 klubów kajakowych, zrzeszających 881 osób. Kluby te zorganizowały w tym roku 85 imprez, w którym udział wzięło ponad 3,5 tysiąca osób⁷.

Większość klubów przetrwała zmiany społeczne i gospodarcze i funkcjonuje do dzisiaj w raczej niezmienionej formie. Ofiarą zmian po roku 1989 padł m.in. spływ morski „Zatoka Pucka”, ponieważ Marynarka Wojenna nie była w stanie zabezpieczać imprezy od strony morza. Jednak wiele znanych imprez jest kontynuowanych corocznie, np. spływy „Złote Liście” czy Ogólnopolski Spływ Ceramików „Lubiana”.

W roku 1997 funkcjonowało 15 klubów, zrzeszających 675 członków. Zorganizowano 82 imprezy z udziałem ponad 2,5 tysiąca uczestników⁸.

Po transformacji systemowej kajakarstwo nabrało bardziej komercyjnego charakteru. Obok klubów kajakowych powstało wiele firm – operatorów turystyki kajakowej, często (jak np. firma Activitas z Bydgoszczy) kontynuujących tradycje kajakowe na obiektach PTTK, przyczyniając się do znacznego unowocześnienia bazy turystycznej i dostępnego sprzętu. Konkurencja w branży stała się znaczna zwłaszcza w dobie rozwoju Internetu. Obecnie (2011) funkcjonuje w Polsce co najmniej kilkadziesiąt dużych i średnich firm kajakowych, oferujących swoje usługi przede wszystkim przez Internet.

Jednak w kalendarzu imprez kajakarskich PTTK i PZKaj nadal znajduje się wiele dużych imprez. Np. w roku 2011 odbyło się 141 masowych spływów i imprez kajakowych organizowanych przez kluby kajakowe i inne organizacje powiązane z PTTK oraz 13 imprez organizowanych przez firmy turystyczne⁹. Z tej liczby 24 imprezy (mniej więcej 1/5) w całości lub w większości odbywają się na rzekach województwa pomorskiego, co pokazuje dominującą rolę regionu pomorskiego w turystyce kajakowej w Polsce.

Kajakarstwo doczekało się również swoich imprez targowo – wystawienniczych. W roku 2011 w Warszawie odbędzie się już 23 edycja targów turystycznych

⁶ Dane Wojewódzkiej Komisji Turystyki Kajakowej PTTK, za: Michalczyk A., *Dzieje turystycznego kajakarstwa Ziemi Gdańskiej 1947-1997*, PTTK 2002

⁷ Jw.

⁸ Dane Wojewódzkiej Komisji Turystyki Kajakowej PTTK, za: Michalczyk A., *Dzieje turystycznego kajakarstwa Ziemi Gdańskiej 1947-1997*, PTTK 2002

⁹ *Informator Kajakarza 2011*, PTTK, PZKaj, SITK

„Wiatr i Woda”. W ramach Gdańskich Targów Turystycznych odbywają się w Gdańsku targi turystyczne „KAJAK EXPO” – jedyna impreza, dedykowana wyłącznie turystyce kajakowej.

3.3. Kajakarstwo jako produkt turystyczny

Podstawowym elementem - rdzeniem produktu turystyki kajakowej jest **spływ kajakowy**.

Spływy te można podzielić na trzy sposoby: pod względem **trwania spływu**, **sposobu organizacji wyjazdu** i **formy noclegu**:

a) Czas trwania:

- **jednodniowe** (do 8 godzin, bez noclegu);
- **dwudniowe i dłuższe** (z noclegiem/noclegami w trakcie spływu).

b) Sposób organizacji:

- **indywidualne** (turyści na własną rękę wynajmują kajaki oraz organizują cały spływ);
- **grupowe, realizowane na zamówienie** (operator na zamówienie grupy organizuje spływ w określonym czasie i trasie i zapewnia usługi towarzyszące);
- **grupowe zaplanowane według stałego kalendarza** (uczestnicy wykupują miejsca w ramach zaplanowanej w określonym terminie imprezie). Specyficznym rodzajem takich spływów są spływy organizowane przez kluby kajakowe, samorządy, organizacje turystyczne – mają one charakter niekomercyjny;

c) Forma zapewnienia noclegu (dla spływów min. dwudniowych):

- **nocleg w namiotach przy szlaku kajakowym** (uczestnicy wiozą ze sobą sprzęt biwakowy lub organizator dowozi go na miejsce noclegu); spływ podzielony jest na dzienne etapy. Zaletą jest niski koszt, wadą – niski komfort noclegu;
- **nocleg w kwaterach przy szlaku kajakowym**, uczestnicy wiozą ze sobą ekwipunek lub organizator dowozi go na miejsce noclegu. Zaletą jest wygoda, wadą – brak dostępności bazy noclegowej na wielu szlakach wodnych;
- **nocleg w jednym obiekcie przez cały spływ**, organizator zapewnia transport do i z poszczególnych odcinków. Zaletą jest wygoda, wadą konieczność pokrycia kosztów transportu i pilnowania sprzętu.

Cechą turystyki kajakowej jest niski koszt. W zależności od rzeki, rodzaju kajaka i świadczeń dodatkowych cena spływu waha się od 30 do 90 zł w przypadku spływu jednodniowego, 130-160 zł w przypadku spływów weekendowych oraz kilkaset maksymalnie złotych w przypadku dłuższych spływów.

Tabela poniżej pokazuje przykładowe ceny spływów kajakowych, oferowanych przez różnych operatorów w różnych częściach Polski.

Tabela 1. Oferty spływów kajakowych (sezon 2011)

Lp.	Operator	Trasa spływu	Liczba dni	Cena (os.)
1	ekajaki.pl, Bytów	Piaśnica, Słupia, Wda, Chocina, Bytowa, Zbrzyca, Skotawa, Łupawa, Jutrzenka i in.	1 dzień	30 - 80 zł
2	Centrum Sportów Wodnych „Delfin”, Drawsko Pomorskie	Dunajec	1 dzień	70 - 90 zł
3	S-tour, Piecki	Krutynia	1 dzień	40 - 85 zł
4	Klub Miłośników Dzikiej Przyrody „Hobbit”, Krasnopol	Czarna Hańcza, Marycha, Rospuda	1 dzień	35 - 50 zł
5	kajaki.pl, Sopot	Brda, Zbrzyca, Chocina	2 dni	129 - 149 zł
6	kajakiem.pl, Jędrzejów	Warta, Nida, Pilica	2 dni	129 - 159 zł
7	Przedsiębiorstwo turystyczne „Rospuda”, Raczki	Rospuda	2 dni	160 - 260 zł
8	kajakiem.pl, Jędrzejów	Nida, Pilica	6 dni	269 - 349 zł
9	Przedsiębiorstwo turystyczne „Rospuda”, Raczki	Rospuda	6 dni	399 - 749 zł
10	ekajaki.pl, Bytów	Brda, Wda, Słupia, Wieprza, Łupawa	7 dni	290 - 550 zł
11	S-tour, Piecki	Krutynia	8 dni	485 zł
12	Klub Miłośników Dzikiej Przyrody „Hobbit”, Krasnopol	Czarna Hańcza	8 dni	780 zł

Dodatkowo produkt turystyczny w postaci spływu kajakowego można poszerzać o inne elementy, np. imprezy integracyjne, zwiedzanie ciekawych miejsc i obiektów na szlaku, wycieczki autokarowe i rowerowe.

Spływy można też łączyć z innymi formami turystyki – np. turystyką biznesową, agroturystyką czy turystyką wypoczynkową. Wówczas stanowią one uzupełnienie lub rozszerzenie podstawowej oferty turystycznej.

Możliwość komercjalizacji produktu i zwiększenia jego dochodowości polega przede wszystkim na:

- udostępnieniu dla turystyki kajakowej kolejnych szlaków wodnych – zagospodarowanie miejsc biwakowych i przystani, oznakowanie i promocja;
- rozwoju oferty turystycznej firm – operatorów turystyki kajakowej, obiektów bazy noclegowej, gastronomii, pamiątek i innych usług oraz atrakcji turystycznych.

Zadanie rozwoju produktu spoczywa zarówno na podmiotach publicznych – samorządach – w zakresie zagospodarowania i promocji szlaków wodnych, jak i prywatnych, w zakresie rozwoju oferty podstawowej, jaką są spływy kajakowe oraz usług i atrakcji towarzyszących. Działaniami uzupełniającymi (poszerzającymi) może wprowadzenie ofert krajoznawczych (zwiedzenie ciekawych miejscowości i obiektów wzdłuż trasy spływów) W tym zakresie konieczna jest współpraca operatorów prywatnych z podmiotami publicznymi i organizacjami turystycznymi.

Możliwości sieciowania produktów turystyki kajakowej są następujące:

- Wspólna promocja oferty turystyki kajakowej regionu;
- Tworzenie katalogów, map, przewodników dla poszczególnych szlaków i turystyki kajakowej w ujęciu regionalnym;
- Opracowanie regionalnej podstrony dot. szlaków kajakowych i oferty na regionalnym portalu turystycznym;
- Organizowanie cyklu imprez – spływów promocyjnych – na poszczególnych rzekach regionu;
- Organizowanie konkursów z nagrodami (typu „Korona Rzek Pomorza”) dla osób, które wezmą udział w wielu spływach na terenie regionu – akcja wieloletnia;
- Opracowanie regionalnego programu (koncepcji zagospodarowania szlaków wodnych) wraz z systemem wsparcia (dotacje na inwestycje i inne projekty);
- Opracowanie regionalnych standardów oznakowania i infrastruktury;
- Systemowe wspieranie (granty) oznakowania i budowy małej infrastruktury;

- Organizowanie akcji społecznego sprzątnięcia rzek z okazji np. Dnia Ziemi, Tygodnia dla Środowiska, szczególnie w okresie wiosennym i jesiennym (przed i po sezonie);
- Organizowanie akcji edukacji ekologicznej powiązane ze spływami kajakowymi;
- Organizowanie akcji popularyzujących aktywny tryb życia przez wyspecjalizowane organizacje we współpracy z mediami.

W działaniach tych szczególne znaczenia mają organizacje turystyczne oraz samorząd terytorialny, szczególnie Samorząd Województwa i Regionalna Organizacja Turystyczna, a na szczeblu lokalnym – samorządy gminne i powiatowe, Lokalne Organizacje Turystyczne (LOT-y), oraz Lokalne Grupy Działania i Lokalne Grupy Rybackie.

3.4. System organizacji turystyki kajakowej

Kajakarstwo, z uwagi na swój masowy i zorganizowany charakter, wynikający z potrzeb logistycznych i specyfiki organizacji spływów kajakowych, od samego początku rozwoju było dyscypliną sportu i turystyki dobrze zorganizowaną.

W zakresie sportu kajakowego wiodącą była rola narodowych organizacji sportowych (w Polsce od 1930 roku jest to **Polski Związek Kajakowy**) oraz koordynacja międzynarodowa (realizowana od 1924 roku, jak jest to opisane w rozdziale 3.1., przez Międzynarodowy Związek Kajakowy).

W zakresie turystyki działania związane z koordynacją i organizacją turystyki kajakowej związane były z działalnością Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, a po II wojnie światowej realizowane są głównie w ramach **Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego**.

W PTTK funkcjonuje Komisja Turystyki Kajakowej, która koordynuje działania klubów i stowarzyszeń kajakowych na terenie kraju. Ponadto w ramach Polskiego Związku Kajakowego funkcjonuje również Komisja Turystyki i Rekreacji, zajmująca się problematyką turystyki kajakowej. Między innymi w ramach działań systemowych funkcjonują standardy znakowania szlaków kajakowych, odznaki turystyki kajakowej, jak również wydawany jest corocznie „Informator Kajakarza” (wspólnie z Komisją Turystyki i Rekreacji PZKaj oraz Stowarzyszeniem Instruktorów i Trenerów Kajakarstwa).

Rys. 1. Odznaki PTTK turystyki kajakowej

Dziecięca Odznaka Kajakowa
PTTK „Kiębięk”

Turystyczna Odznaka
Kajakowa PTTK

Górska Odznaka Kajakowa
PTTK

Źródło: strona internetowa Komisji Turystyki Kajakowej PTTK <http://ktkaj.pttk.pl>

Dzięki współpracy tych trzech podmiotów działania na skalę kraju są spójne, realizowany jest też szereg akcji edukacyjnych np. „Pływam bez promili”, propagujące trzeźwość na wodzie, a ponadto propagowany jest system szkoleń oparty o przodownika turystyki kajakowej oraz szkolenia instruktorów, sędziów i weryfikatorów.

System szkoleń został poważnie zachwiany w wyniku zlikwidowania w roku 2010 uprawnień instruktora rekreacji ruchowej (w tym w specjalności „kajakarstwo”), co poważnie utrudniło proces certyfikacji i oceny kwalifikacji osób odpowiedzialnych za prowadzenie spływów kajakowych.

Podstawową strukturą, w ramach której zrzeszają się i działają kajakarze, są kluby, sekcje i stowarzyszenia kajakarskie. Funkcjonują one samodzielnie lub w strukturach PTTK. Jest ich w Polsce znaczna liczba. Informator Kajakarza wymienia 125 klubów, kół i stowarzyszeń turystyki kajakowych zrzeszonych w PZKaj i PTTK. Z tej liczby 19 podmiotów ma swoją siedzibę na terenie województwa pomorskiego. Są to:

- Wojskowe Koło PTTK HUSARIA (Czarne);
- Gdański Klub Kajakowy SZPICGAT (Gdańsk);
- Klub Wodny ŹABI KRUK (Gdańsk);
- Regionalny Oddział PTTK w Gdańsku (Gdańsk);
- Sekcja kajakowa TRZCINIĄK Koła PTTK Nr. 154 przy EC WYBRZEŻE (Gdańsk);
- Stowarzyszenie Kajakowe WODNIAK (Gdańsk);
- Studencki Klub Kajakowy MORZKULC (Gdańsk);
- Klub Kajakowy przy Zespole Szkół Chłodniczych i Elektronicznych (Gdynia);

- Klub Turystyki Kajakowej DELFIN przy Oddziale PTTK Marynarki Wojennej (Gdynia);
- Klub Turystyki Kajakowej OKSYWIE (Gdynia);
- Oddział PTTK Marynarki Wojennej (Gdynia);
- Oddział Zakładowy PTTK przy Stoczni Gdynia S.A. (Gdynia);
- Stowarzyszenie Turystyki Wodnej BAŁTYK GDYNIA (Gdynia);
- Koło Zakładowe PTTK przy Zakładach Porcelany Stołowej "Lubiana" S.A. (Łubiana);
- Klub Turystyczny SZUWAREK przy Oddziale Regionalnym PTTK w Gdańsku (Nowy Dwór Gdański);
- Klub Sportów Wszelkich PIJAWKA przy Oddziale Regionalnym PTTK w Słupsku (Słupsk);
- Klub Turystyki Kajakowej KAPOK przy Oddziale Regionalnym PTTK w Słupsku (Słupsk);
- Klub Turystyki Kwalifikowanej OSTAŃCE przy Oddziale PTTK w Sopocie (Sopot);
- Klub Turystyki Kajakowej NURT (Ustka).

Ponadto w regionie pomorskim działa kilka organizacji i klubów niezrzeszonych w tych dwóch związkach (jak np. Parafialny Klub Kajakowy „Radunia” w Straszynie).

Wraz z dynamicznym rozwojem prywatnych operatorów turystyki kajakowej oraz poprawą dostępności i spadkiem cen zakupu i wynajmu sprzętu kajakowego na rynku udział klubów maleje, ponieważ podstawowy czynnik motywujący do zrzeszania się, tj. dostęp do sprzętu i logistyki w trakcie spływów staje się przedmiotem gospodarki rynkowej. Tym samym coraz więcej kajakarzy działa indywidualnie lub korzysta z pośrednictwa operatorów turystyki kajakowej.

Jednak rola klubów i organizacji kajakowych nadal jest niezwykle istotna, szczególnie w zakresie edukacji, promocji i rozwoju umiejętności kajakarzy oraz organizacji popularnych, masowych spływów kajakowych oraz prowadzenia wypożyczalni sprzętu, jak również dbania o stan szlaków kajakowych i ich zagospodarowanie.

W zakresie promocji turystyki kajakowej ważną funkcję pełnią organizacje turystyczne o charakterze non – profit: **Lokalne Organizacje Turystyczne (LOT-y)**, odpowiedzialne za promocję lokalnej oferty turystycznej i rozwój produktów turystycznych. Do szczególnie aktywnych w tym zakresie w województwie pomorskim LOT-ów należą:

- LOT „Kociewie” (Tczew), który promuje rzekę Wierzycę, między innymi rozwijając markę „Wierzyca – Nurty Natury, Nurty Kultury” i promując portal www.wierzyca.pl;
- LOT „Liwa” (Kwidzyn), który promuje rzekę Liwę jako szlak kajakowy i jest jednym z organizatorów spływów na tej rzece;

- LOT „Ziemia Łęborska” (Łębork), który podejmuje kompleksowe działania w zakresie udostępnienia kajakarzom rzeki Łeby, dba o czystość tej rzeki i wspiera działania związane z zagospodarowaniem tego szlaku wodnego.

Działania związane z turystyką kajakową podejmują też inne lokalne organizacje turystyczne, między innymi z Ustki, Słupska, Bytowa, oraz innych miejscowości.

Dla rozwoju produktów turystyki kajakowej nie do przecenienia jest rola dwóch grup organizacji: **Lokalnych Grup Działania** działających w ramach inicjatywy LEADER oraz **Lokalnych Grup Rybackich**. Są to stowarzyszenia, wdrażające środki unijne w ramach dwóch programów finansowanych z funduszy unijnych: Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Programu Operacyjnego Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich”. Więcej informacji o tych programach znajduje się w rozdziale 12 niniejszego opracowania.

Grupy te w ramach swoich strategii działania wspierają różnorodne przedsięwzięcia inwestycyjne i promocyjne związane również z turystyką kajakową. Ze środków wdrażanych przez nie programów możliwe jest m.in. dofinansowanie budowy i zagospodarowania przystani kajakowych, realizacja działań promocyjnych, informacyjnych i edukacyjnych.

Na szczeblu regionalnym szczególnie znaczenie mają dwie instytucje. Są to **Samorząd Województwa Pomorskiego**, w ramach którego funkcjonują dwie jednostki, które wspierają rozwój turystyki kajakowej: **Departament Infrastruktury**, **Departament Turystyki i Promocji** oraz **Pomorska Regionalna Organizacja Turystyczna**. Instytucje te służą wsparciem w zakresie opracowywania planów i kierunków rozwoju i zagospodarowania turystycznego oraz działań promocyjnych i informacyjnych.

Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego od lat wspiera działania związane z rozwojem turystyki wodnej, w tym turystyki kajakowej. Realizuje m.in. projekty związane z rozwojem turystyki wodnej w obszarze delty Wisły i Zalewu Wiślanego (Pętla Żuławska), polskiego odcinka Międzynarodowej Drogi Wodnej E-70 (połączenie Odry przez Wartę, Noteć, Wisłę z Zalewem Wiślanym). Od roku 2011 wdraża program edukacji morsko - rzecznej, który kierowany jest do młodzieży gimnazjalnej. W zakresie turystyki kajakowej przygotowuje opracowania koncepcyjne i planistyczne w zakresie zagospodarowania szlaków wodnych województwa pomorskiego dla turystyki kajakowej oraz prowadzi działania promocyjne.

Potężnym narzędziem jest również wdrażany przez Departament Turystyki i Promocji wspólnie z ROT „Zintegrowany System Informacji Turystycznej Województwa Pomorskiego”, w ramach którego możliwe jest opisanie i atrakcyjne zaprezentowanie i promocja oferty turystyki kajakowej z całego województwa pomorskiego.

Ponadto Pomorska Regionalna Organizacja Turystyczna wspiera promocję turystyki kajakowej i rozwój produktów turystyki kajakowej poprzez programy rozwoju,

wydawnictwa i akcje promocyjne, między innymi w ramach ogólnopolskiej kampanii promocyjnej „Pomorskie – Dobry Kurs”.

Kolejne dwie instytucje również istotne dla turystyki kajakowej, działające na szczeblu regionalnym, to **Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska** oraz **Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej**. Dbają one o zachowanie stanu środowiska naturalnego oraz wspierają różnorodne działania związane z propagowaniem ekologii i ochrony przyrody. RDOŚ opiniuje ponadto plany i działania związane z inwestycjami na szlakach wodnych, szczególnie w zakresie ich zgodności z ochroną obszarów NATURA 2000 oraz planami ochrony tych obszarów.

Ważną rolę w rozwoju turystyki kajakowej mają właściciele i podmioty administrujące terenami, przez które przebiegają szlaki kajakowe.

Są to w pierwszym rzędzie **samorządy terytorialne szczebla gminnego i powiatowego**, które często są dysponentami terenów nad rzekami oraz budują i zarządzają oraz odnawiają infrastrukturę szlaków kajakowych: oznakowanie, przenoski, przystanie i pola biwakowe. W tym zakresie aktywne jest bardzo wiele podmiotów z różnych części województwa. Wyróżnić można między innymi:

- Działania gminy i miasta Pruszcz Gdański w zakresie zagospodarowania i udostępnienia (przenoski, przystanie) dolnego odcinka Raduni;
- Działania Miasta Gdańska w zakresie poprawy dostępności szlaków wodnych w Gdańsku;
- Działania miasta Słupska w zakresie oznakowania i zagospodarowania Słupi w Słupsku;
- Działania partnerów projektu Pętli Żuławskiej – rozwój turystyki wodnej (SWP, gminy, RZGW Gdańsk) w zakresie budowy sieci portów i przystani żeglarskich w obszarze delty Wisły;
- Działania Nowego Stawu w zakresie budowy przystani kajakowej na rzece Świętej wraz z zapleczem – polem namiotowym i infrastrukturą towarzyszącą;
- Działania samorządów powiatu człuchowskiego w zakresie budowy różnorodnej infrastruktury turystycznej na Brdzie i jej dopływach oraz jeziorach;
- Działania Powiatu Lęborskiego w zakresie popularyzacji kajakarstwa morskiego;
- Działania gminy Pruszcz Gdański dot. powstania centrum rekreacji w Juszkowie;
- Działania gminy Czersk w zakresie zagospodarowanie turystyczne Wielkiego Kanału Brdy;
- Działania gminy Kartuzy dot. powstania „Centrum Sportów Wodnych i Promocji Regionu” na Złotej Górze w Brodnicy Górnej;
- Działania gminy Krokowa i Gniewino w zakresie wzmocnienie atrakcyjności turystycznej Jeziora Żarnowieckiego;

- Działania powiatu kościerskiego związane z przebudową przystani wodnej w Garczynie;
- Działania gminy Kościerzyna w zakresie budowy przystani wodnej na szlaku Wierzycy w Wielkim Podlesiu.

Są to jedynie wybrane przykłady, ponieważ w związku z dostępnością funduszy unijnych i rosnącą świadomością samorządów w zakresie znaczenia rozwoju oferty turystycznej dla gospodarki podobne działania są podejmowane na większości rzek województwa pomorskiego.

Dodatkowo niezwykle istotne są podejmowane znacznym wysiłkiem organizacyjnym i finansowym działania samorządów w zakresie poprawy stanu środowiska (np. budowa oczyszczalni ścieków i sieci kanalizacyjnych), przyczyniające się do poprawy stanu środowiska, w tym zwłaszcza czystości rzek.

Kolejnym obszarem, będącym w gestii samorządów gminnych, a w znacznym stopniu warunkującym możliwości zagospodarowania i udostępnienia szlaków wodnych jest planowanie przestrzenne. Kwestie zagospodarowania i udostępnienia oraz ochrony szlaków kajakowych powinny mieć swoje odzwierciedlenie w opracowywanych przez gminy miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

Kolejną grupą podmiotów są jednostki **Regionalnych Zarządów Gospodarki Wodnej** oraz **Zarządy Melioracji i Urzędzeń Wodnych**, które administrują wodami płynącymi oraz urządzeniami hydrotechnicznymi i przeciwpowodziowymi. Od ich życzliwości i zainteresowania zależy stan wielu szlaków wodnych i dostępność urzędzeń hydrotechnicznych, np. śluz oraz wielu przystani kajakowych.

Podobną funkcję pełnią **właściciele i operatorzy elektrowni wodnych**, które są jednocześnie atrakcją turystyczną ale mogą być również poważną przeszkodą na szlaku wodnym. Największym podmiotem jest Energa Hydro Sp. z o. o., administrująca 44 małymi elektrowniami w Polsce Północnej. Ponadto szereg kolejnych obiektów jest w rękach mniejszych, prywatnych operatorów.

Dla turystyki kajakowej ważne są również działania instytucji ochrony przyrody, jak np. **parki krajobrazowe i parki narodowe**. Ich działalność obejmuje obszary objęte tymi formami ochrony przyrody. W województwie pomorskim ochrona przyrody ma wpływ np. na kajakarstwo w ujściowych odcinkach rzek przymorskich: Łeby i Łupawy, które znajdują się na terenie Słowińskiego Parku Narodowego. Jednak również na innych terenach kwestie turystyki kajakowej uwzględniać muszą problematykę ochrony przyrody.

W związku z tym w działaniach dotyczących turystyki kajakowej istotna jest współpraca z jednostkami administrującymi parkami krajobrazowymi z terenu całego województwa,

jak również Parkiem Narodowym Borów Tucholskich. Jednostki te opracowują plany ochrony obszarów chronionych, i w planach tych niezbędne jest również uwzględnienie kwestii związanych z udostępnieniem i zagospodarowaniem oraz ochroną szlaków kajakowych.

Na odcinkach ujściowych rzek przyworskich uwzględniać należy również przepisy związane z zagospodarowaniem pasa nadmorskiego (kompetencje Urzędów Morskich w Słupsku i Gdyni).

Większość szlaków kajakowych przebiega przez obszary leśne. Z tego powodu również ważnymi podmiotami, które są odpowiedzialne za zagospodarowanie i udostępnienie obszarów leśnych są jednostki **PGL Lasy Państwowe** – szczególnie nadleśnictwa. Często pola biwakowe i przystanie zlokalizowane są przy leśniczówkach, a drogi dojazdowe prowadzą przez obszary leśne. W związku z tym polityka turystyczna musi być zbieżna z polityką ochrony i udostępniania lasów, jak również odpowiednio ujęte w planach zarządzania lasów.

Udział w udostępnieniu i zagospodarowaniu szlaków wodnych mają również inne podmioty, gospodarujące na rzekach i jeziorach: **gospodarstwa rybackie** i **związki wędkarskie**.

Pozostałe podmioty, mogące służyć wsparciem w zakresie zagospodarowania i udostępnienia szlaków wodnych są różnorodne **stowarzyszenia** i **organizacje turystyczne**, jak również **samorządowe związki komunalne**. Realizują one różnorodne działania, związane zarówno z ochroną przyrody, jak i zagospodarowaniem szlaków wodnych. W dużej mierze uzupełniają one inicjatywy samorządów, lokalnych organizacji turystycznych i innych podmiotów.

W ostatnich latach, w związku z dynamicznie rosnącą liczbą **operatorów turystyki kajakowej** zwiększa się ich znaczenie i rola w obsłudze ruchu turystycznego. Poprzez firmy obsługujące spływy kajakowe przepływa większość strumienia turystów.

Do największych firm kajakowych w regionie pomorskim należą:

- **Activitas**, siedziba: Bydgoszcz, bazy: Swornegacie, Wdzydze Kiszewskie;
- **Agrokajaki.pl**, siedziba: Swornegacie;
- **Ekajaki.pl**, siedziba: Bytów;
- **Kajaki Choroś**, siedziba: Tleń;
- **www.kajaki.pl**, siedziba: Sopot;
- **Kajaki-kaszuby.pl**, siedziba: Zbrzyca, Swornegacie;
- **Kajaki.swornegacie.biz**, siedziba: Swornegacie;
- **Kajakowe Meandry**, siedziba: Reda;
- **Kayaks.pl**, siedziba: Przechlewo;

- **Navigo**, siedziba: Lipusz;
- **Rapid Kayak** Sławomir Wszelaki, siedziba: Biesowice;
- **Słupia–Kajaki.pl**, siedziba: Soszyca;
- **Superkajak.com**, siedziba: Przechlewo;
- **Wda-Kajaki** Tadeusz Śliwiński, siedziba: Wielki Bukowiec;
- **Wda.pl**, siedziba: Skórcz;
- **Wiking** (Kajaki.net.pl), siedziba: Bydgoszcz, bazy na Brdzie i Wdzie.

Główne ośrodki koncentracji to dorzecze **Wdy i Brdy** oraz **Słupia**. Te rzeki skupiają większość masowej, zorganizowanej turystyki kajakowej w regionie pomorskim. Ponadto na rynku pomorskim funkcjonuje wiele podmiotów, mających siedzibę w innych województwach, i oferujących spływy kajakowe na wielu rzekach Polski.

Obok tych podmiotów, posiadających znaczną liczbę kajaków (ponad kilkadziesiąt) i oferujących spływy kajakowe i transport kajaków na wielu rzekach Pomorza, istnieje bardzo duża liczba małych, nie zarejestrowanych podmiotów – kwater agroturystycznych, wypożyczalni sprzętu kajakowego, operatorów spływów. Ich liczba jest niezwykle trudna do oszacowania.

Tym samym możliwe jest wykorzystanie ich pozycji zarówno dla edukacji turystów w zakresie ochrony przyrody, jak i promocji regionu oraz popularyzacji szlaków kajakowych. Działania tego typu wymagają wypracowania regionalnego modelu współpracy i podpisania stosownych porozumień pomiędzy operatorami, a np. Samorządem Województwa Pomorskiego.

Mieszczą się one w tzw. nurcie CSR (*Corporate Social Responsibility* – społecznej odpowiedzialności biznesu wobec środowiska i społeczeństwa). Odpowiednio wypromowane wzorce mogą przyczynić się w znacznym stopniu do zmniejszenia negatywnego oddziaływania kajakarzy na środowisko oraz popularyzacji turystyki kajakowej i promocji markowych operatorów turystyki kajakowej.

3.5. Trendy i tendencje w turystyce kajakowej

Turystyka kajakowa, podobnie jak inne formy aktywności turystycznej, podlega różnorodnym ogólnym trendom i tendencjom w turystyce.

Wynikają one ze zmian społecznych i gospodarczych, rozwoju technologicznego, sytuacji politycznej, wydarzeń losowych jak również zmianom mody i kultury oraz rozwoju rynku turystycznego.

Najważniejsze trendy występujące we współczesnej turystyce to¹⁰:

- Zmiany demograficzne;
- Rosnąca dbałość o zdrowie;
- Rosnąca rola kultury w życiu i społeczeństwie;
- Rozwój technologii informatycznych;
- Zmiany w transporcie;
- Zrównoważony rozwój;
- Rosnąca rola bezpieczeństwa;
- Zmiany czasu wypoczynku;
- Doznania;
- Zmiany stylu życia;
- Globalizacja.

Analizując powyższe trendy, określić można zakres, w jakim turystyka kajakowa wpisuje się w ogólne tendencje rozwoju turystyki na świecie.

Uznać można, że stanowi ona perspektywiczną formę aktywności turystycznej, a jej udział w rynku turystycznym będzie się zwiększał.

Tabela 2. Wpływ globalnych trendów i tendencji na rozwój turystyki kajakowej

Lp.	Trend	Wpływ na turystykę kajakową
1	Zmiany demograficzne	<p>Potencjalnie pozytywny.</p> <p>Potrzeba rozwoju „rodzinnej” i bezpiecznej turystyki kajakowej, dostępnej również dla osób starszych. Potrzeba podnoszenia jakości oferty w zakresie noclegów, transportu i wypoczynku oraz rozwoju usług towarzyszących oraz poprawa zagospodarowania szlaków wodnych.</p> <p>Równoległe możliwość kreowania specjalistycznych produktów turystycznych dla osób młodszych (trudniejsze trasy, spływy „z adrenaliną”). Popularyzacja oferty całorocznej, zwiększenie liczby odbiorców docelowych produktu.</p>

¹⁰

Tourism Trends for Europe, European Travel Commission, 2006 oraz materiały Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej, www.dot.org.pl

2	Rosnąca dbałość o zdrowie	<p>Zdecydowanie pozytywny.</p> <p>Kajakarstwo to turystyka aktywna, przyczynia się do poprawy kondycji fizycznej i odpoczynku psychicznego „na łonie natury”. Zwiększenie znaczenia czystości środowiska jako czynnika atrakcyjności produktu – zwiększenie popytu na destynacje „ekologiczne”.</p>
3	Rosnąca rola kultury w życiu i społeczeństwie	<p>Potencjalnie negatywny, możliwość uzyskania wpływu pozytywnego.</p> <p>Konieczność rozszerzania produktu podstawowego – spływu kajakowego - o elementy związane z poznawaniem kultury miejsca docelowego, zwiedzanie atrakcji turystycznych i przybliżanie turystom (np. poprzez imprezy) kultury miejsc docelowych.</p>
4	Rozwój technologii informatycznych	<p>Pozytywny.</p> <p>Rośnie znaczenie marketingu elektronicznego, sieci społecznościowych jako narzędzi promocji produktu. Zwiększa się rola geolokalizacji – konieczność tworzenia śladów GPS i interaktywnych przewodników turystycznych, zapewnienia dostępu do Internetu na trasie spływu oraz w miejscach etapowych.</p>
5	Zmiany w transporcie	<p>Pozytywny, ale potencjalnie również negatywny.</p> <p>Zwiększa się dostępność wielu szlaków kajakowych, ale jednocześnie rośnie konkurencja z do tej pory niedostępnymi destynacjami (np. szlaki kajakowe w Rosji i na Ukrainie lub Azji czy Skandynawii).</p>
6	Zrównoważony rozwój	<p>Pozytywny, ale mogący ograniczać liczbę turystów i zwiększać koszty usługi.</p> <p>Turystyka kajakowa to jedna z najmniej ingerujących w środowisko form aktywności turystycznej. Konieczne są równoległe z zagospodarowaniem szlaków wodnych starania o nie przekroczenie chłonności i pojemności rzek, a tym samym nie degradowanie środowiska. Rośnie potrzeba stosowania rozwiązań ekologicznych w zakresie gospodarki śmieciami i ściekami generowanymi przez turystów, ograniczanie antropopresji, ograniczenie presji na obszary chronione i stosowania drogich, chroniących środowisko rozwiązań. Działania te są konieczne dla zachowania stanu środowiska i będą akceptowane przez większość turystów, choć jednocześnie przyczynią się do ograniczenia masowości turystyki kajakowej (mniej świadomych, ekologicznych turystów zamiast niszczących przyrodę tabunów przypadkowych kajakarzy).</p>

7	Rosnąca rola bezpieczeństwa	<p>Zdecydowanie pozytywny.</p> <p>Turystyka kajakowa rozwija się w Polsce – destynacja bezpieczna, rośnie jej atrakcyjność. Konieczna jest dbałość o zapewnienie bezpieczeństwa użytkowników – odpowiednie zagospodarowanie szlaków, wykwalifikowany i doświadczony personel obsługowy, oznakowanie, wyposażenie turystów w sprzęt indywidualny (kapoki itp.).</p>
8	Zmiany czasu wypoczynku	<p>Pozytywny, ale potencjalnie zagrażający dłuższym spływom kajakowym.</p> <p>Turystyka kajakowa to przede wszystkim wyjazdy krótkie, których liczba będzie rosła (1,2, 3 dniowe spływy). Maleć będzie liczba spływów dłuższych.</p>
9	Doznania	<p>Pozytywna, ale mogąca zwiększyć koszty usługi.</p> <p>Konieczność kreowania produktów turystycznych opartych o oczekiwania turystów, odkrywanie nowych szlaków i podnoszenie jakości oferty.</p>
10	Zmiany stylu życia	<p>Pozytywna, ale mogąca zwiększyć koszty usługi.</p> <p>Rośnie potrzeba organizowania turystyki dla klienta indywidualnego lub mniejszych grup, przygotowywanie specjalnych tras i odcinków. Pozwala na tworzenie produktów szytych na miarę pod klienta. Ograniczenie popytu na masowe, popularne szlaki kajakowe.</p>
11	Globalizacja	<p>Negatywny.</p> <p>Rośnie konkurencja ze strony innych produktów turystycznych – innych krajów.</p>

Źródło: opracowanie własne

Dynamika rozwoju oferty w zakresie turystyki kajakowej, rosnąca liczba operatorów turystyki kajakowej, powstawanie nowych obiektów infrastrukturalnych oraz zagospodarowanie szlaków kajakowych w regionie pomorskim i w Polsce potwierdza ten trend.

3.6. Sprzęt i wyposażenie kajakarza

Obecnie kajak definiuje się jako „*lekką łódź jednoosobową lub dwuosobową, częściowo zapokładowaną, napędzaną wiosłami dwupiórowymi przez wiosłarzy siedzących w kierunku jazdy*”¹¹.

Cechą wspólną kajaków jest lekka konstrukcja. Kajak (i kanadyjka), w odróżnieniu od innych jednostek pływających nie posiada żadnych elementów i mechanizmów mocowania wiosła z kadłubem. Kajakarz wiosłuje trzymając dwupiórowe wiosło w obu rękach, zanurzając pióra na zmianę w wodzie, dzięki czemu odpycha on kajak i uzyskuje moment pędu.

W przypadku kanadyjki krótkie, trzymane oburącz wiosło jednopiórowe zanurza się na zmianę po obu burtach łodzi. Jeżeli w kanadyjce (i teoretycznie kajaku) znajdują się dwie osoby to nie trzeba przekładać wiosła z jednej strony na drugą, gdyż jedna osoba może wiosłować z prawej a druga z lewej strony. Głównie dlatego kanadyjki czy kajaki są produkowane jako 1- 2 i czteroosobowe.

Kajaki pochodzą z obszarów arktycznych i były wymyślone przez Eskimosów, a kanadyjki – przez Indian Północnoamerykańskich. Pierwotna konstrukcja z kości i skór (w przypadku kajaków) lub kory i drewna (w przypadku kanadyjek) w XX i XXI wieku zastąpiona została przez nowoczesne tworzywa sztuczne, zapewniające lekkość, wytrzymałość i niski opór kajaka/kanadyjki, stawiany w wodzie.

Pierwowzór dzisiejszych kajaków turystycznych, „Rob Roy”, McGregora z 1865 roku, miał drewnianą konstrukcję z ciężkim, klepkowym poszyciem. W początkach XX wieku pojawiły się kajaki składane o szkieletcie drewnianym obciążonym płótnem, w latach 50. w USA kanadyjki ze stopu aluminium, a od lat 60. upowszechniły się właśnie konstrukcje z laminatu poliestrowo-szklanego.

Od lat 90. dominują nowoczesne i lekkie kajaki polietylenowe. W przypadku kajakarstwa najpowszechniejsze są kajaki jedno- i dwuosobowe. Te pierwsze zapewniają większą szybkość i manewrowość, są niezastąpione na trudniejszych rzekach. Jednak kajaki dwuosobowe pozwalają na podzielenie się wysiłkiem napędzania kajaka na dwie osoby i są podstawowym środkiem transportu dla spływów grup zorganizowanych.

Obok kajaka ważne jest również pozostałe wyposażenie uczestnika spływu kajakowego. Spływy wielodniowe wymagają dodatkowego wyposażenia biwakowego (namiotów, śpiworów itp.) oraz zapasu ubrań i prowiantu.

Niezbędnym elementem bezpieczeństwa każdego kajakarza powinna być kamizelka ratunkowa, a na trudnych rzekach również kask.

¹¹

Grzywaczewski Z., Kalicki S., Kruszewski J., Nocoń P., „Ilustrowana encyklopedia dla wszystkich – okręty i żegluga”, Wydawnictwo Naukowo-Techniczne, 1977 r.

Ubranie powinno chronić przed deszczem, wilgocią, ale również intensywnym nasłonecznieniem i wiatrem. W porze chłodnej niezbędne są kurtki polarowe oraz ubrania neoprenowe.

Od niedawna upowszechnia się jako pomoc nawigacyjna GPS. Przydaje się on zwłaszcza do planowania czasu spływu i punktów etapowych.

Niezbędne wyposażenie kajakarza na spływie kajakowym (za: ekajaki.pl) to:

Sprzęt biwakowy

- Namiot o niedużych gabarytach typu igloo
- Karimata, ewentualnie materac dmuchany lub samopompujący
- Śpiwór dostosowany do warunków termicznych okresu, w jakim jest spływ
- Mała turystyczna butla gazowa z palnikiem (typu Camping Gaz)
- Menażka turystyczna i kubek metalowy, sztućce
- Zbiornik na wodę około 5 l
- Scyzoryk uniwersalny z otwieraczem do puszek i butelek
- Latarka (najlepiej wodoodporna) oraz baterie
- Zapalniczki
- Kilka metrów linki i klamerki
- Worki foliowe na śmieci
- Worki wodoodporne na rzeczy
- Łopatka – saperka
- Apteczka
- Mała siekierka
- Wodoodporny pokrowiec na komórkę i inne dokumenty

Odzież

- Ręcznik kąpielowy
- Strój kąpielowy
- Obuwie do wchodzenia do wody – klapki, sandały, buty piankowe
- Czapka z daszkiem
- Okulary przeciwsłoneczne
- Koszula z długim rękawem
- Grubszy sweter lub bluza polarowa
- Kurtka przeciwdeszczowa
- Spodnie typu bojówki
- Obuwie sportowe
- Koszulki, krótkie spodenki wg potrzeby
- Rękawiczki - dla większego komfortu wiosłowania

Inne elementy wyposażenia

- Kremy przeciwsłoneczne
- Środek na komary
- Preparat na poparzenia
- Karty do gry, książka itp.

3.7. Bezpieczeństwo w turystyce kajakowej

Splywy kajakowe są bezpieczną i atrakcyjną formą aktywności turystycznej, o ile zna podstawowe zasady bezpiecznego pływania i przestrzega się ich. Ponadto zawsze trzeba się kierować zdrowym rozsądkiem.

Podstawowym zagrożeniem podczas pływania kajakiem jest możliwość wywrotki. Dlatego warto nauczyć się manewru wynurzenia z wody. Pływanie samotnie jest znacznie bardziej niebezpieczne niż w grupie. Niezbędna jest umiejętność pływania, a bardzo ważna również kamizelka ratunkowa. Ubranie nie powinno krępować ruchów, ani być wykonane z mocno nasiąkającego wodą materiału (np. sweter) gdyż może pociągnąć kajakarza na dno w przypadku wywrotki. Stale używać jej powinien każdy kajakarz, a bezwzględnie dzieci i osoby starsze. Należy pamiętać, że pływanie w nocy jest bardzo niebezpieczne nawet dla doświadczonych kajakarzy. Podczas pływania na szlakach żeglugowych – torach wodnych i jeziorach - należy mieć na uwadze, że kajakarz jest najmniejszym uczestnikiem ruchu na wodzie i powinien trzymać się z daleka od innych dużych jednostek pływających, gdyż często może być nawet niezauważony i wciągnięty przez wir dużej jednostki i trafić w śruby lub zostać przewróconym falą powodowaną przez statek, a nawet statek wodny.

Bardzo ważna jest właściwa organizacja spływu, dobór długości etapów i miejsc biwakowych. Należy odpowiednio dobrać umiejętności uczestników grupy. Każdy spływ powinien być prowadzony przez doświadczonego instruktora. Spływ powinien odbywać się w szyku. Na czele płynąć powinna osoba prowadząca, której nikt nie powinien wyprzedzać. Jej zadaniem jest wybieranie jak najbezpieczniejszej trasy przepływu. Wszyscy uczestnicy powinni płynąć dokładnie za nią. Jako ostatnia płynąć powinna osoba zamykająca, zbierająca również maruderów i pilnująca, aby nikt nie odłączył się od grupy.

Podstawowe zasady bezpieczeństwa na spływie (za ekajaki.pl) przedstawione są poniżej:

- Za prowadzenie spływu odpowiedzialna jest zawsze jedna osoba;
- Należy dostosować trasę spływu do możliwości i umiejętności uczestników;
- Wzajemna asekuracja w trakcie spływu to konieczność;
- Należy liczyć się z możliwością wywrócenia kajaka;

- Zawsze pływaj w kamizelce asekuracyjnej, a jeśli nie umiesz pływać, to w ratunkowej;
- Nigdy nie pływaj w pojedynkę - nigdy nie wiesz, czy nie będziesz potrzebował pomocy;
- Pływaj zawsze na trzeźwo i nigdy nie spożywaj alkoholu podczas spływu;
- Nigdy nie pływaj w nocy;
- Unikaj spływów przy powodziowych stanach wód;
- Przed rozpoczęciem spływu sprawdź prognozę pogody na cały okres wyprawy;
- Dokładnie zapoznaj się z całą trasą spływu, przeszkodami, progami, zwałami drzew - posperaj w przewodnikach, poczytaj w Internecie, a jeśli dalej będziesz miał wątpliwości, zapytaj na grupie dyskusyjnej;
- Wpływając na jeziora zwracaj uwagę na jachty, motorówki inne jednostki pływające – zachowuj bezpieczne odległości od nich i pamiętaj o falach, jakie generują motorówki i skutery wodne – ustępuj pierwszeństwa;
- Zawsze dobieraj odpowiedni sprzęt na swój spływ. Pamiętaj - kajak musi być niezatapialny!;
- Dostosuj swój ubiór do warunków atmosferycznych;
- Organizując spływ pamiętaj o środkach ratunkowych: rzutki, kamizelki itp.;
- Zawsze zabieraj apteczkę!;
- Co najmniej jedna osoba w grupie powinna umieć udzielić pierwszej pomocy!;
- Tempo spływu dostosuj zawsze do najsłabszych – słuchaj ich uwag;
- Pamiętaj woda jest jednym z żywiołów - jest potencjalnie groźna i zdradliwa!

Ponadto, kajakarz planując spływ powinien stosować się do następujących zaleceń (również za ekajaki.pl):

- Dostosuj trasę spływu do możliwości najsłabszej/najmniej doświadczonej osoby;
- Zanim zwodujesz kajak, dobrze ułóż i zabezpiecz ekwipunek;
- Szczególnie dobrze zabezpiecz dokumenty, pieniądze i telefon komórkowy;
- Zawsze wsiadaj do kajaka dziobem ustawionym w górę rzeki;
- Do brzegu dobijaj zawsze pod prąd;
- Staraj się nie wypuszczać wiosła z rąk;
- Zawsze bacznie obserwuj stan rzeki – wiry, zwałki, kamienie;
- Nie przeszkadzaj wędkarzom i innym uczestnikom ruchu turystycznego na danym akwenu, aby spływ przebiegał w miłej i bezstresowej atmosferze;
- Zawsze siedź spokojnie w kajaku i nie wykonuj gwałtownych ruchów;
- Szukaj noclegu w miejscach do tego wyznaczonych;
- Pozostawiaj miejsce biwakowania w co najmniej takim stanie, jak ten, w którym je zastałeś;
- Zawsze dbaj o ochronę środowiska.

4. Szlaki kajakowe i ich specyfika

4.1. Pojęcie szlaku kajakowego

Szlakiem turystycznym jest wytyczona w terenie trasa, służąca do odbywania wycieczek, oznakowana jednolitymi znakami (symbolami) i wyposażona w urządzenia informacyjne, które zapewniają bezpieczne i spokojne jej przebycie turyście o dowolnym poziomie umiejętności i doświadczenia, o każdej porze roku i w każdych warunkach pogodowych, o ile szczegółowe wymagania nie stanowią inaczej (okresowe zamykanie w przypadku niekorzystnych warunków pogodowych lub ze względów przyrodniczych na terenach chronionych).¹²

Jednym z rodzajów szlaków turystycznych są szlaki kajakowe, posiadające własny system oznaczeń, opracowany przez PTTK i powszechnie stosowany na rzekach Polski.

4.2. Cechy i rodzaje szlaków kajakowych

Teoretycznie kajakiem można pływać po wszystkich rzekach, o ile pozwala na to stan wody. Na możliwości uprawiania turystyki kajakowej na szlakach wodnych, szczególnie masowej¹³ wpływają następujące czynniki¹⁴:

- **Żeglowność (spławność)** szlaku wodnego w stopniu niezbędnym dla przepłynięcia rzeki kajakiem.

Czynnik ten warunkuje możliwość wykorzystania rekreacyjnego cieków, a zatem warunkują ich przydatność dla funkcji szlaków kajakowych. Przyjmuje się, że minimalna głębokość umożliwiająca spływ to 40 cm (w praktyce dla nieco zaawansowanych kajakarzy głębokość ta może być mniejsza).

Spławność tę wyznaczyć można teoretycznie za pomocą profili podłużnych koryt rzek i danych RZGW, dotyczących rzędnych dna i zwierciadła wody dla średnich niskich

¹²

Instrukcja znakowania szlaków turystycznych, ZG PTTK, Warszawa 2007

¹³

To jest uprawianej nie tylko osoby posiadające duże doświadczenie kajakowe, ale również osoby początkujące, przy potencjalnym dużym natężeniu ruchu turystycznego i dużej liczbie zorganizowanych grup kajakarzy oraz turystów indywidualnych, przyp. aut.

¹⁴

Za: Analiza Hydrologiczno-Meteorologiczna dla opracowania koncepcji rozwoju szlaków kajakowych województwa pomorskiego, ProDigital GIS Consulting & Solutions na zlecenie Biura Dróg Wodnych Województwa Pomorskiego, Gdańsk 2009 r.

przepływów (SNQ) dla rzek. Wyznaczona w ten sposób spławność rzeki jest jednak jedynie teoretyczna.

W rzeczywistości uzależniona jest ona np. od szerokości i charakteru koryta, stopnia jego zarośnięcia i wymaga weryfikacji, co zostało wykonane na rzekach regionu pomorskiego w ramach audytu szlaków wodnych, wchodzących w zakres niniejszego opracowania.

Fot. 4. Niski poziom wody na górnej Łebie – jesień 2011 r.

Źródło: archiwum firmy EKAJAKI.PL

Na spławność rzeki w największym stopniu wpływa poziom stanu wody i stopień uregulowania stosunków wodnych w jej dorzeczu, jak również sposób gospodarowania wodą. Obecność pstrągarni i innych zakładów hodowli ryb, elektrowni wodnych itp. elementów zagospodarowania rzeki w znaczący sposób wpływa na poziom i wielkość przepływów, a tym samym na możliwości uprawiania turystyki wodnej.

Brak wody i niewłaściwe nią gospodarowanie staje się (co potwierdził audyt) jedną z największych przeszkód dla rozwoju kajakarstwa na wielu rzekach Pomorza¹⁵. Niektóre odcinki rzek, np. Łeba czy Liwa oraz wiele mniejszych dopływów praktycznie poza okresem wiosennym i jesiennym z tego powodu nie nadaje się do kajakarstwa. Z tego powodu również wiele mniejszych szlaków wodnych, np. dopływów Wdy, Brdy czy Wierzycy, czy np. rzeka Dzierzgoń, nadaje się do spływów jedynie w niektórych okresach roku. Ogranicza to znacznie możliwości rozwoju turystyki kajakowej na tych szlakach wodnych.

¹⁵

Audyt był prowadzony jesienią 2011 roku, kiedy odnotowano okres suszy. Wpłynęło to z pewnością na wnioski końcowe, ale pozwoliło dodatkowo zweryfikować spławność i atrakcyjność szlaków wodnych województwa. Przyp. aut.

- **Trudność szlaku kajakowego** jest używanym w kajakarstwie terminem, opisującym naturalne przeszkody występujące w rzekach (takie jak kamieniste bystrza, szybki nurt, drzewa i inne przeszkody), które wymagają od kajakarza określonych umiejętności niezbędnych do ich bezpiecznego pokonywania. Stopień trudności jest również wskazówką jaki sprzęt kajakowy nadaje się do pokonywania danego odcinka rzeki¹⁶. Do oceny trudności szlaków kajakowych stosuje się dziewięciostopniową, stopniową międzynarodową skalę trudności. Wyróżnia ona szlaki nizinne (o stopniu trudności ZWA, ZWB, ZWC) oraz górskie (WW I do WW VI). Szczegółowy opis poszczególnych stopni skali zawiera poniższa tabela. Wyższe stopnie trudności praktycznie na rzekach województwa pomorskiego nie występują, zatem pominięto ich charakterystykę. Opis skali przedstawiony jest w tabeli 3.

Tabela 3. Skala trudności rzek dla kajakarstwa

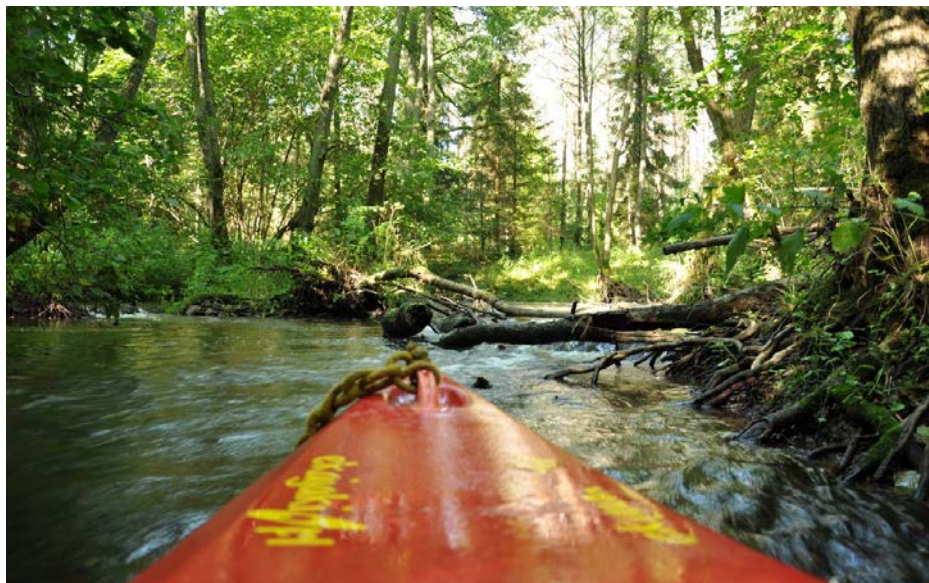
Stopień trudności	Ogólna charakterystyka	Wymagane umiejętności i sprzęt	Przykład z regionu pomorskiego
ZWA	Rzeki o słabym nurcie, bez przeszkód; małe zbiorniki o wodzie stojącej.	Dla początkujących. Każy rodzaj kajaka.	Wda środkowy bieg, Zbrzyca
ZWB	Rzeki o szybszym nurcie z nielicznymi przeszkodami; średnie zbiorniki wodne	Dla początkujących Każy rodzaj kajaka	Słupia, Łupawa środkowy i dolny bieg, Wieprza środkowy bieg
ZWC	Rzeki o szybkim nurcie liczne przeszkody wymagające manewrowania; duże zbiorniki wodne przy silnym wietrze niebezpieczna fala	Dla początkujących pod opieką osoby doświadczonej. Każy rodzaj kajaka.	Łupawa, Radunia, Jezioro Łebsko
WW1	Rzeki o charakterze górkim: głazy, kamieniste bystrza, niewielkie fale tworzące się na bystrzach i w miejscach wyraźnego spadku rzeki.	Tylko dla doświadczonych. Zalecane kajaki polietylenowe jedno lub dwuosobowe.	Odcinki przełomowe Łeby, Łupawy, Bukowiny

Źródło: Analiza Hydrologiczno-Meteorologiczna dla opracowania koncepcji rozwoju szlaków kajakowych województwa pomorskiego, 2009 r.

¹⁶

Za: „Analiza Hydrologiczno-Meteorologiczna ...”

**Fot. 5. Przykład szlaku kajakowego o dużej trudności
(rzeka Łeba na środkowym odcinku)**

Źródło: archiwum firmy EKAJAKI.PL

- **Uciążliwość szlaku kajakowego** - trzeci parametr, przy pomocy którego określa się cechy szlaku kajakowego. Opisuje on, jaki czas jest potrzebny do pokonywania przeszkód występujących na szlaku w stosunku do czasu płynięcia, gdzie za przeszkody uważa się zastawki, młyny, elektrownie i inne budowle hydrotechniczne (czyli miejsca wymagające obnoszenia kajaków) oraz drzewa, krzaki w nurcie rzeki, które wymagają przeciągania, przeciskania kajaków¹⁷. Stopień uciążliwości nie ma związku ze stopniem trudności, gdyż najogólniej mówiąc uciążliwość oznacza konieczność częstego przenoszenia kajaków. Rzeki o dużym stopniu uciążliwości nie muszą być jednocześnie rzekami trudnymi (np. dolny bieg Raduni, gdzie rzeka jest łatwa, ale bardzo liczne i długie przenoski kwalifikują ten szlak jako nadzwyczaj uciążliwy).

O ile trudność szlaku jest parametrem stałym i nie powinna być zmieniana sztucznie, gdyż jest jednocześnie jednym z walorów przyrodniczym szlaku kajakowego, to uciążliwość szlaku kajakowego może być, a docelowo powinna być, minimalizowana poprzez budowę infrastruktury turystycznej na szlakach kajakowych, w szczególności przenosek, zwłaszcza przy obiektach takich, jak jazy czy elektrownie wodne. Jest to jedno z kluczowych zadań przy zagospodarowywaniu szlaków wodnych, wpływających na ich atrakcyjność.

¹⁷

Za: „Analiza Hydrologiczno-Meteorologiczna ...”

**Fot. 6. Przykład szlaku kajakowego o dużej uciążliwości
(rzeka Liwa na środkowym odcinku)**

Źródło: archiwum firmy EKAJAKI.PL

Porównanie uciążliwości niektórych szlaków wodnych województwa pomorskiego przedstawia tabela 4.

Niektóre samorządy, jak np. gmina i miasto Pruszcz Gdański, podjęły (przy wsparciu unijnym) działania, związane z budową przenosek przy przeszkodach wodnych (elektrowniach), dzięki czemu uciążliwość np. dolnego odcinka Raduni uległa zmniejszeniu, a możliwości uprawiania turystyki kajakowej na tym odcinku uległy zwiększeniu.

Tabela 4. Uciążliwość rzek Pomorza dla kajakarstwa

Stopień uciążliwości	Ogólna charakterystyka	Przykład
U 1 szlak nieuciążliwy	Brak przeszkód wymagających wysiadania z kajaka lub przeszkody, których pokonanie wymaga zużycia mniej niż 10% czasu przeznaczanego na płynięcie.	Wda środkowy bieg
U 2 szlak nieco uciążliwy	Przeszkody, których pokonanie wymaga wysiadania z kajaka i zużycia od 10 do 25% czasu przeznaczanego na płynięcie.	Brda górny bieg

U 3 szlak dość uciążliwy	Przeszkody, których pokonanie wymaga wysiadania z kajaka i zużycia od 25 do 50% czasu przeznaczonego na płynięcie.	Wierzyca
U 4 szlak uciążliwy	Przeszkody, których pokonanie wymaga wysiadania z kajaka i zużycia od 50 do 100% czasu przeznaczonego na płynięcie.	Liwa
U 5 szlak bardzo uciążliwy	Przeszkody, których pokonanie wymaga wysiadania z kajaka i zużycia od 100 do 200% czasu przeznaczonego na płynięcie.	Łeba środkowy bieg
U 6 szlak nadzwyczaj uciążliwy	Przeszkody, których pokonanie wymaga wysiadania z kajaka i zużycia ponad 200% czasu przeznaczonego na płynięcie.	Radunia na odcinku Łapino- Straszyn

Źródło: Analiza Hydrologiczno-Meteorologiczna dla opracowania koncepcji rozwoju szlaków kajakowych województwa pomorskiego, 2009 r.

4.3. Potrzeby i oczekiwania użytkowników wobec szlaków kajakowych

Potrzeby i oczekiwania związane z funkcjonowaniem szlaków kajakowych można podzielić na dwie zasadnicze grupy:

4.3.1. Potrzeby i oczekiwania użytkowników docelowych szlaku

W grupie tej są kajakarze, inni turyści, mieszkańcy oraz pozostałe osoby korzystające z turystycznych i rekreacyjnych funkcji i walorów szlaków wodnych, np. wędkarze. Potrzeby użytkowników docelowych (turystów, kajakarzy) podzielić można na dwie zasadnicze grupy:

- a) **Grupa potrzeb związanych z bezpieczeństwem i wygodą przemieszczania się na szlaku.** Służą jej takie elementy infrastruktury, jak przenoski, przystanie kajakowe, miejsca parkingowe i oznakowanie szlaku kajakowego.
- b) **Grupa potrzeb związanych z zabezpieczeniem odpowiednich warunków bytowych i socjalnych.** Służą jej takie elementy infrastruktury, jak pola biwakowe i stancje kajakowe, węzły sanitarne i obiekty małej architektury – wiaty, suszarki kajaków, miejsca na ognisko, kosze na śmieci itp.

Interesy tej grupy przeważnie są zbieżne i dążą do racjonalnego wykorzystania potencjału szlaków wodnych. Jedynie w niektórych przypadkach może dochodzić do sporów,

np. pomiędzy wędkarzami, a kajakarzami mogącymi zakłócić połowy. Potencjalne konflikty są jednak możliwe do rozwiązania, a na właściwym zagospodarowaniu i użytkowaniu szlaków wodnych zyskują wszystkie zainteresowane strony.

Odpowiednio zagospodarowany i zorganizowany szlak kajakowy powinien zabezpieczyć następujące potrzeby turystów:

1. *Zapewnienie wygodnego dojazdu i postoju dla samochodów i przyczep kajakowych przy miejscach rozpoczęcia i zakończenia danego etapu spływu;*
2. *Możliwość wygodnego i bezpiecznego wodowania i wyciągania kajaków na brzegu rzeki w miejscach rozpoczęcia i zakończenia danego etapu spływu;*
3. *Możliwość wygodnego i bezpiecznego przenoszenia kajaków przez przeszkody i obiekty hydrotechniczne, oraz drożność koryta rzeki dla kajakarzy¹⁸ ;*
4. *Możliwość przewiezienia kajaków na odcinkach wyłączonych ze spływów (np. przy elektrowniach wodnych, ujęciach wody, odcinkach o zbyt niskim stanie wody lub objętych różnymi formami ochrony przyrody);*
5. *Zabezpieczenie potrzeb socjalnych użytkowników szlaku, takich jak odpoczynek pod dachem, możliwość zjedzenia posiłku, skorzystania z toalety i prysznica, możliwość rozbicia namiotu, dostęp do energii elektrycznej;*
6. *Zapewnienie dostępności usług jak np. zakupu drewna, środków spożywczych itp. w miejscach biwakowych, często odległych od terenów zabudowanych;*
7. *Pełne oznakowanie szlaku, pozwalające na zorientowanie się w położeniu na szlaku, odległości do następnych przystani, przeszkód po drodze oraz atrakcji turystycznych okolicy.*

Zagospodarowanie powinno pozwalać na bezkonfliktowe spływanie dużej liczby kajakarzy, bez tworzenia się „korków” w miejscach trudnych, co stwarza konieczność czekania w kolejce na spłynięcie, wydłuża czas spływu, obniża satysfakcję ze spływu.

Spełnienie tych potrzeb wymaga zarówno wybudowania odpowiedniej infrastruktury szlaku (liniowej i punktowej), wraz z infrastrukturą dostępu, jak również ponoszenie nakładów na utrzymanie szlaku. Daje jednocześnie możliwość zarobkową dla podmiotów gospodarczych poprzez świadczenie usług na rzecz turystów kajakowych.

Jednak duża liczba użytkowników wpływa negatywnie na środowisko naturalne, w wyniku hałasu, płoszenia zwierząt, niszczenia roślinności, śmiecenia, ścieków itp. czynników wynikających z antropopresji.

¹⁸

Z wyjątkiem odcinków „specjalnych” o dużym stopniu trudności, dostępnych jedynie dla kajakarzy posiadających odpowiednie doświadczenie – np. Rynna Sulęczyńska, przyp. aut.

4.3.2. Potrzeby i oczekiwania podmiotów odpowiedzialnych za funkcjonowanie szlaku i administrowanie terenami, przez które przebiega.

W grupie tej są różnorodne podmioty: samorządy lokalne, operatorzy turystyki kajakowej, gestorzy bazy turystycznej i gastronomicznej, właściciele kwater agroturystycznych, instytucje ochrony przyrody, organizacje turystyczne, jednostki odpowiedzialne za zarządzanie wodami i ochronę przeciwpowodziową (RZGW, ZMiUW), jednostki PGL Lasy Państwowe, operatorzy i właściciele elektrowni wodnych, właściciele ośrodków hodowli ryb, młynów i tartaków oraz innych zakładów produkcyjnych zlokalizowanych przy szlakach wodnych. Ich oczekiwania są zróżnicowane, w zależności od sfery, jaką reprezentują.

Podmioty komercyjne (np. branża turystyczna) oczekuje przede wszystkim odpowiedniej stopy zwrotu z zainwestowanego w infrastrukturę i sprzęt kapitału (tj. wysokiego i stałego strumienia przychodów, generowanego przez turystów – uczestników spływów kajakowych). W ich interesie leży rozwój masowej turystyki, w drugiej kolejności dbałość o stan przyrody i ochronę środowiska¹⁹.

Instytucje ochrony przyrody (parki krajobrazowe i narodowe oraz inne instytucje) dbają przede wszystkim o zachowanie i poprawę stanu środowiska naturalnego. Tym samym nie są skłonne do nadmiernego zagospodarowania szlaków wodnych oraz stałego zwiększania liczby turystów – kajakarzy.

Interesy pozostałych podmiotów są również odmienne, w zależności od ich celu działania. Instytucje, takie jak PGL Lasy Państwowe, przede wszystkim nadzorują gospodarkę leśną, dodatkowo działając na rzecz udostępnienia przyrody (w tym szlaków wodnych) turystom, oraz działając na rzecz ochrony środowiska.

RZGW czy ZMiUW dbają przede wszystkim o gospodarkę wodną oraz zabezpieczenie przeciwpowodziowe, więc nie będą popierać np. zwiększania ruchu turystycznego czy inwestycji w miejscach wrażliwych na zniszczenie, np., niektórych wałów przeciwpowodziowych.

Z kolei gestorzy elektrowni wodnych czy właściciele stawów rybnych dążą do ochrony swoich interesów, przez co miejscami mogą tworzyć konflikt z kajakarzami. (np. przez pobór dużej części wody lub tworzenie przeszkód wodnych (jazów, elektrowni wodnych itp.).

Wszystkie zasygnalizowane problemy są zwykle możliwe do rozwiązania, co jednak czasami wymaga podjęcia skomplikowanych i długofalowych działań.

¹⁹

Oczywiście świadomi organizatorzy turystyki zdają sobie sprawę ze znaczenie stanu środowiska i negatywnego wpływu „masowej” turystyki na atrakcyjność szlaków kajakowych, a tym samym potencjał gospodarczy szlaku, przyp. aut.

Stwarza to następujące problemy i wyzwania dla podmiotów odpowiedzialnych za administrowanie szlakiem kajakowym:

- 1. Potrzebę wybudowania dróg dojazdowych, parkingów i zagospodarowania miejsc etapowych wraz z oznakowaniem, w których następować będzie znaczna koncentracja ruchu turystycznego, co pozwoli uniknąć w tych miejscach zniszczenia powierzchni ziemi i dróg gruntowych przez parkujące i manewrujące samochody wraz z przyczepami oraz duże natężenie ruchu pieszych;*
- 2. Potrzebę wybudowania przystani kajakowych, pozwalających na bezpieczne i wygodne wodowanie i wyjmowanie kajaków w punktach etapowych oraz przy miejscach biwakowych, również przy zmiennym poziomie wody;*
- 3. Potrzebę wybudowania przenosek przez przeszkody hydrotechniczne oraz zapewnienie drożności szlaku, usunięcie płotów wzdłuż rzeki itp. przeszkód;*
- 4. Zapewnienie systemu transportu kajaków w miejscach, gdzie sploty są niedozwolone, wraz z informacją o tych usługach;*
- 5. Wybudowanie i utrzymanie infrastruktury punktowej na szlaku w miejscach etapowych i biwakowych, tj. wiat, ławek, stołów, miejsc na ogniska, pól biwakowych, toalet i pryszniców przenośnych itp. infrastruktury socjalnej;*
- 6. Zapewnienie możliwości zakupu drewna, środków spożywczych w miejscach biwakowych wraz z informacją o takich usługach;*
- 7. Oznakowanie szlaku kajakowego na całej długości (tablice informacyjne i ostrzegawcze);*

4.4. Przykłady szlaków kajakowych finansowanych z funduszy unijnych na terenie Polski

Interesującym projektem, dotyczącym zagospodarowania szlaków kajakowych jest sfinansowane z RPO Województwa Kujawsko-Pomorskiego partnerskie przedsięwzięcie „Bory Tucholskie – w labiryntach natury”. Liderem projektu był Powiat Tucholski, a partnerami gminy: Gostycyn, Kęsowo, Śliwice, Cekcyn, Lubiewo, Tuchola oraz Województwo Kujawsko-Pomorskie. W ramach przedsięwzięcia wybudowano m.in. wieżę widokową w Fojutowie, pola biwakowe i przystanie kajakowe w Woziwodzie, Gołąbku i Świcie oraz punkty postojowe w Rudzkim Moście, Pile i Fojutowie oraz ścieżkę rowerową na trasie Świt-Tuchola-Świt o długości 6 kilometrów. Ponadto wybudowano amfiteatr w Cekcynie oraz centrum turystyczno-kulturalnego w Śliwicach. Zagospodarowano również jeziora i plaże w Cekcynie, Krzywogóńcu, Bysławiu, Żalnie, Kęsowie, Trzebcinach, Jezioro Mędromierz, Średniak, Trzcianno, Głębozec, Stobno oraz Rudnica. Wartość projektu wyniosła 24.988.035,71 zł. Pola biwakowe są wyposażone m. in. w pomosty

do cumowania kajaków, budynek recepcyjno gastronomiczny, sanitarny, miejsca na ogniska, wiaty z ławeczkami, stojaki do rowerów i na kajaki, zadaszanie śmietnika. Są one dzierżawione i prowadzone przez prywatne podmioty turystyczne.

Fot. 7 - 10 Zagospodarowanie przystani kajakowej i pola biwakowego w Gołąbku na Brdzie, zrealizowane w ramach projektu „Bory Tucholskie – w labiryntach natury”

Źródło: archiwum firmy EKAJAKI.PL

Warto zwrócić uwagę na zastosowane rozwiązania techniczne, generujące wysoki koszt inwestycji i utrzymania oraz odtworzenia takiej infrastruktury. Dodatkowo pewne elementy wymagają uzupełnienia, np. brak pochylni dla kajaków pomiędzy górną a dolną częścią przystani kajakowej.

5. Szlaki kajakowe w Polsce w podziale na województwa

5.1. Zestawienie szlaków kajakowych w Polsce

Obszar Polski hydrograficznie należy do zlewiska trzech mórz: Bałtyckiego, Czarnego i Północnego. Zdecydowana większość powierzchni kraju 99,7% należy do zlewiska Bałtyku. Do zlewiska Morza Czarnego należą Orawa i Strwiąż, a do Morza Północnego Dzika Orlica i Izera. 53,9% powierzchni Polski to dorzecze Wisły, 34,7% to dorzecze Odry, a 11% to dorzecza rzek przymorskich, wpadających bezpośrednio do Bałtyku²⁰. Do najdłuższych rzek należą Wisła (1047 km, w całości na terenie Polski), Odra (854 km, z czego na terenie Polski 742 km) oraz Warta (808 km, również na terenie Polski). Dwie pozostałe największe rzeki Polski to Narew i Bug. Rzeki te tworzą podstawową sieć hydrologiczną naszego kraju.

Cechą charakterystyczną sieci rzecznej Polski jest asymetryczność. Lewe dopływy są krótsze i mniej obfite w wodę w stosunku do dopływów prawych. W przypadku Wisły proporcja ta wynosi 27:73, a Odry – 30:70. Jest to związane z ogólnym ukształtowaniem terenu Polski i nachyleniem powierzchni kraju w kierunku północno-zachodnim, a także z genezą rzeźby terenu w erze trzecio i czwartorzędu.

Gęstość sieci rzecznej w Polsce jest dość znaczna, lecz nieregularna. Największa gęstość występuje na terenach górskich w Karpatach i Sudetach, czego przyczynami są duże opady oraz słabo przepuszczalne podłoże i urozmaicona rzeźba terenu. Sieć na wyżynach jest czterokrotnie rzadsza niż w górach, na co wpływ ma znaczne przechodzenie wody w podłoże oraz głęboko zalegające wody gruntowe. Na terenach nizinnych gęsta sieć rzek występuje w okolicach o słabo przepuszczalnym podłożu.

Zasilanie rzek (ustrój) w Polsce jest śnieżno-deszczowy, z rzadszym zasileniem z dopływających wód podziemnych. Występują dwa wysokie stany wód: na wiosnę, luty-kwiecień – w okresie zanikania pokrywy śnieżnej oraz latem, czerwiec-lipiec – podczas intensywnych opadów w górach. Stany wód najniższe mają miejsce wczesną jesienią. Na wybrzeżu Bałtyku wysokie stany wód spowodowane są spiętrzaniem wód morskich przez sztormy.

Rzeki w Polsce w zimie zwykle zamarzają. Na zachodzie Polski na około miesiąc, w centrum i na wschodzie na około 3 miesiące. Występuje zjawisko późniejszego zanikania pokrywy lodowej na północy niż na południu co sprzyja powstawaniu powodzi zatorowych. Występuje również zmienność stanu wód w rzekach. Najmniejsza amplituda wahań stanów wody mają rzeki pojezierzy, a największe większe rzeki górskie.

Polska sieć rzeczna w znacznym odsetku nadaje się do uprawiania turystyki kajakowej. Większość małych, średnich i dużych rzek nizinnych, przy odpowiednim poziomie wody,

²⁰

Kondracki J., 1994, *Geografia Polski. Mezoregiony fizycznogeograficzne*.

jest odpowiednia dla uprawiania kajakarstwa rekreacyjnego. Odcinki w górach i niektóre odcinki przełomowe na nizinach, z uwagi na spadek rzeki i trudność kwalifikują się do uprawiania kajakarstwa górskiego. Na jeziorach i dużych rzekach uprawiać można żeglarstwo kajakowe. Ponadto w ograniczonym zakresie wybrzeże Polski może służyć rozwojowi kajakarstwa morskiego.

Z punktu widzenia kajakarzy wyróżnić można następujące rodzaje rzek i akwenów wodnych w Polsce (podział własny):

- a) **Małe i średnie rzeki nizinne** (typowe dla większości terytorium Polski), oraz jeziora na pojezierzach w północnej i środkowej części kraju. Są one znakomitym miejscem dla rozwoju turystyki kajakowej (rekreacyjnej). Dominują tu dopływy Wisły i Odry oraz rzeki przymorskie (np. Pilica czy Liwiec dla centralnej Polski, czy Krutynia, Drawa, Brda, Wda, Słupia – na pojezierzach i w strefie bezpośredniej zlewni Bałtyku. Są to podstawowe rzeki na których rozwija się masowa turystyka kajakowa;
- b) **Duże rzeki Polski w środkowym i dolnym biegu** (np. Wisła, Odra, Warta, Bug, Narew), które również nadają się dla turystyki kajakowej, ale z uwagi na swoją wielkość i większą monotonię nie stanowią tak atrakcyjnych szlaków kajakowych jak rzeki średnie i małe. W ich przypadku turystyka kajakowa stanowi raczej uzupełnienie dla innych form turystyki wodnej i transportu śródlądowego;
- c) **Rzeki górskie i górne odcinki dużych rzek Polski** (płynące w południowej części naszego kraju, w Sudetach i Karpatach), które nadają się do kajakarstwa górskiego, a z uwagi na trudność i specyficzne wymagania nie mogą posłużyć dla rozwoju masowej rekreacyjnej turystyki kajakowej.

W ramach zlecenia w okresie sierpień – listopad 2011 r. dokonano inwentaryzacji szlaków kajakowych w Polsce, w oparciu o szereg źródeł i dostępnych informacji:

- Wywiady telefoniczne i rozmowy z przedstawicielami klubów kajakowych, lokalnych grup działania oraz urzędami marszałkowskimi;
- Analizę dostępnych źródeł internetowych, publikacji drukowanych oraz materiałów promocyjnych wszystkich województw kraju.

Listę rzek i cieków, na których opisywano szlaki kajakowe, zweryfikowano w oparciu o „Atlas Geograficzny Polski” Wydawnictwa Beata Piętka z roku 2010, w skali 1:100 000, opracowany na bazie map Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej, a ponadto Atlas Hydrologiczny Polski z 1987 roku oraz Atlas Jezior Polskich z roku 1997, jak również Mapę Podziału Hydrograficznego Polski z 2005 roku.

Informacje o poszczególnych województwach zaczerpnięto ze źródeł powszechnie dostępnych (gł. dane GUS). Krótki opis atrakcyjności turystycznej województw oparto na dokumencie „Kierunki rozwoju turystyki do 2015 roku”. Jest to rządowy dokument o charakterze strategii sektorowej, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 26 września 2008 roku.

W opracowaniu wykorzystano materiały (mapy sieci rzecznej poszczególnych województw), zaczerpnięte z portalu kajakowego www.wypraw sie.pl, będącego nowym i bardzo ciekawym pomysłem na propagowanie kajakarstwa w Polsce.

Ogólnopolski Portal Kajakowy

Analiza koncentrowała się przede wszystkim na szlakach kajakowych dostępnych w pełnym lub dużym stopniu dla rekreacyjnej turystyki kajakowej i spływów zorganizowanych. Oparto się również w dużej mierze o relacje uczestników spływów, w dużej mierze zamieszczone na autorskich stronach internetowych, wpisach na forach dyskusyjnych itp. źródłach.

W wyniku przeprowadzonego audytu zidentyfikowano ponad 200 kajakowych szlaków wodnych o łącznej długości 10 100 km²¹. Jest to z pewnością lista niepełna i w dużej mierze subiektywna, ale odzwierciedlająca obecny stan rozwoju kajakarstwa turystycznego w Polsce i oparta o rzeczywiste doświadczenia i wrażenia oraz opinie turystów – kajakarzy.

Szczególnym problemem, jaki pojawił się w trakcie prowadzonej inwentaryzacji był sztuczny względem sieci hydrograficznej podział administracyjny, przez co szereg rzek było bardzo trudnych do przyporządkowania do określonego województwa. Dotyczy to zarówno rzek dużych (typu Wisła czy Bug, często też będących rzekami granicznymi), jak również rzek średnich i małych (np. Drawa w dolnym odcinku płynie przez trzy województwa).

W dalszej części rozdziału znajduje się zestawienie szlaków kajakowych w Polsce z podziałem na poszczególne województwa. Szlaki województwa pomorskiego opisane są szczegółowo w rozdziałach 7 i 8 opracowania i z tego powodu nie zostały ujęte w poniższym zestawieniu.

²¹ Bez szlaków w województwie pomorskim, opisanych szczegółowo w rozdziale 4

5.2. Województwo dolnośląskie

Województwo położone jest w południowo-zachodniej części Polski i ma powierzchnię blisko 20 tys. km². Stolicą województwa jest Wrocław. Ludność województwa (2010, GUS) wynosi blisko 2,9 mln mieszkańców a gęstość zaludnienia 144 mieszk/km².

Województwo obejmuje ziemie historycznego Śląska i wschodnią część Górnych Łużyc. Większość województwa to Nizina Śląska oraz Przedgórze Sudeckie. Jest jednym z województw w których występują duże masywy górskie – Sudety z Karkonoszami.

Województwo posiada wybitne walory turystyczne, związane przede wszystkim z masywem Sudetów i Karkonoszy, jak również walorami dziedzictwa kulturowego Wrocławia i innych miast Dolnego Śląska. Liczne uzdrowiska, bogata infrastruktura turystyczna również stanowi znaczny atut regionu.

Większość województwa należy do dorzecza Odry, która jest główną rzeką regionu. Jest ona głównym szlakiem wodnym w Polsce, powiązany z siecią niemieckich dróg wodnych. Do Odry wpływają liczne mniejsze rzeki, z których najdłuższą w regionie jest Bóbr. Północna część województwa należy do zlewni Baryczy.

Rys. 2. Najważniejsze szlaki kajakowe województwa dolnośląskiego

W województwie zidentyfikowano 27 szlaków kajakowych o łącznej długości 1047,3 kilometrów. Są to:

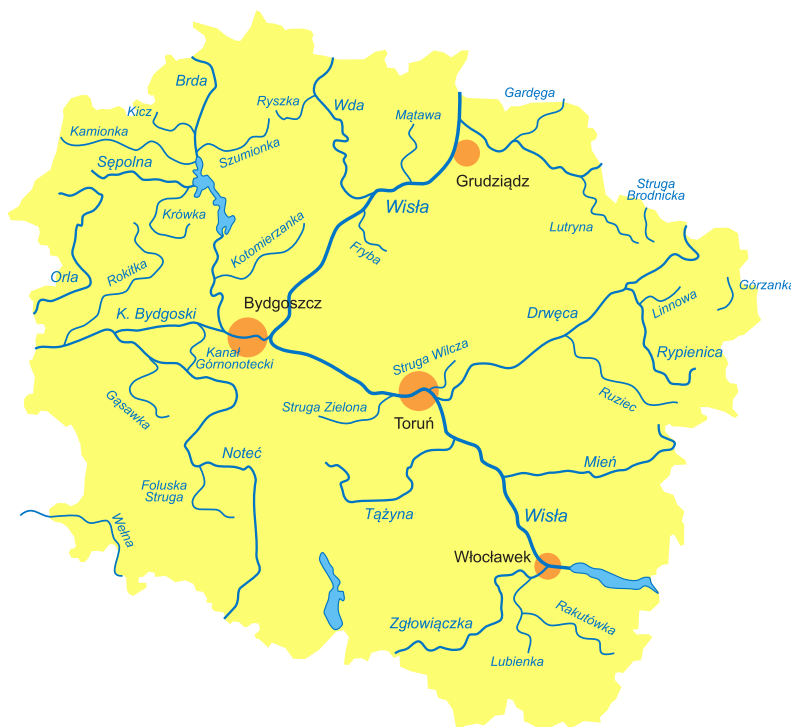
- Barycz (110 km),
- Biała Łądecka (38 km),
- Bóbr (128,7 km),
- Bystrzyca (38,6 km),
- Bystrzyca Dusznicka/ Zielona (7 km),
- Cicha Woda (40 km),
- Czarna Woda (12,4 km),
- Czarna Woda (10 km),
- Dzika Orlica (20 km),
- Jezierzycza (15 km),
- Kaczawa (29,4 km),
- Kamienna (5 km),
- Kwisa (92 km),
- Nysa Kłodzka (61 km),
- Nysa Łużycka (14,5 km),
- Nysa Szalona (10 km),
- Odra - odcinek dolnośląski (210 km),
- Oleśnica (22,6 km),
- Oława (35 km),
- Smortawa (11 km),
- Strzegomka (25 km),
- Szprotawa (8 km),
- Ścinawka (15 km),
- Ślęza (25,5 km),
- Widawa (41 km),
- Wierzbiak (15,6 km),
- Witka (7 km).

Województwo posiada duży potencjał dla rozwoju turystyki kajakowej, chociaż część rzek regionu posiada charakter górski.

5.3. Województwo kujawsko-pomorskie

Województwo położone jest w północnej części Polski i ma powierzchnię blisko 18 tys. km². Dwoma najważniejszymi miastami są Toruń i Bydgoszcz. Ludność województwa (2010, GUS) wynosi nieco ponad 2 mln mieszkańców a gęstość zaludnienia 115 mieszk/km². Województwo obejmuje ziemie Kujaw oraz Ziemię Chełmińską, Dobrzyńską oraz częściowo Wielkopolski i Pomorza. Geograficznie terytorium województwa to przede wszystkim pojezierza – Chełmińsko-Dobrzyńskie, Wielkopolskie i Południowopomorskie, przecięte Doliną Dolnej Wisły i Pradolina Toruńsko-Eberswaldzką. Większość województwa to tereny nizinne, urozmaicone wzniesieniami i jeziorami polodowcowymi. Województwo posiada umiarkowane walory turystyczne, związane przede wszystkim z potencjałem turystycznym Torunia i innych starych miast regionu jak również walorami wypoczynkowymi pojezierzy oraz walorami uzdrowiskowymi. Większość województwa należy do dorzecza Wisły, która stanowi główną rzekę regionu i przepływa przez całe województwo dzieląc je na dwie części. Do doliny Wisły koncentrycznie spływają liczne rzeki średniej wielkości (np. Brda, Drwęca, Wda, Noteć).

Województwo posiada duży potencjał dla rozwoju turystyki kajakowej. Ciekawym miejscem dla kajakarzy jest tzw. „Bydgoski Węzeł Wodny” łączący Wisłę, Brdę i Noteć poprzez Kanał Bydgoski oraz sławny dzięki zrewitalizowanej niedawno tzw. „Wenecji Bydgoskiej”.

Rys. 3. Najważniejsze szlaki kajakowe województwa kujawsko-pomorskiego

Źródło: opracowanie własne

W województwie zidentyfikowano 36 szlaków kajakowych o łącznej długości 1289,5 kilometrów. Są to:

- Brda (111 km),
- Drwęca (117 km),
- Foluska Struga (12 km),
- Fryba/ Browina (5 km),
- Gardęga/ Gardzięga/ Gardeja (8 km),
- Gąsawka (53 km),
- Górzanka (6,5 km),
- Kamionka (10 km),
- Kanał Bydgoski (26 km),
- Kanał Górnnoteckki (10 km),
- Kicz (8 km),
- Kotomierzanka/ Kotomierzycza (27 km),
- Krówka (40 km),
- Linnowa, Linowna (6,5 km),
- Noteć (127 km),
- Orla (25 km),
- Osa (60 km),
- Rakutówka (30 km),
- Rokitka (22 km),
- Ruziec (40 km),
- Rypienica (30 km),
- Ryszka (6 km),
- Sępólna/ Sępolenka (30 km),
- Struga Brodnicka (19,5 km),
- Struga Wilcza/ Lubicka (5 km),
- Struga Zielona/Zielonka (15 km),
- Szumionka (6 km),
- Tążyna (5 km),

- Lubienka (13 km),
- Lutryna (10 km),
- Mątawa (26 km),
- Mień/ Mienia/ Lipianka (40 km),
- Zgłowiączka (60 km),
- Wda (62 km),
- Wełna (13 km),
- Wisła - odcinek kujawsko - pomorski (205 km).

Ponadto przez województwo częściowo przebiegają szlaki wodne **Brdy, Wdy, Drwęcy, Wisły i Noteci**.

5.4. Województwo lubelskie

Województwo położone jest w południowo-wschodniej części Polski i ma powierzchnię ponad 25 tys. km². Stolicą województwa jest Lublin. Ludność województwa (2010, GUS) wynosi ponad 2,1 mln mieszkańców, a gęstość zaludnienia 86 mieszk/km².

Województwo obejmuje ziemie historycznego Podlasia oraz dawnej Rusi i Litwy. Większość województwa to tereny wapiennych i lessowych Wyżyn: Lubelskiej i Wołyńskiej oraz Polesia, w części północnej występują niziny a w południowej starogłajalne obniżenie Kotliny Sandomierskiej.

Województwo posiada wysokie walory turystyczne, związane przede wszystkim z potencjałem przyrodniczym (krajobrazy rolnicze, urozmaicone ukształtowanie powierzchni, kompleksy leśne, jeziora polodowcowe i krasowe) jak również walorami kulturowymi związanymi z dziedzictwem wielu kultur (polskiej, ruskiej, żydowskiej), walorami Lublina i innych znanych miast regionu (Zamość, Kazimierz, Chełm), oraz nałęczowskim uzdrowiskiem.

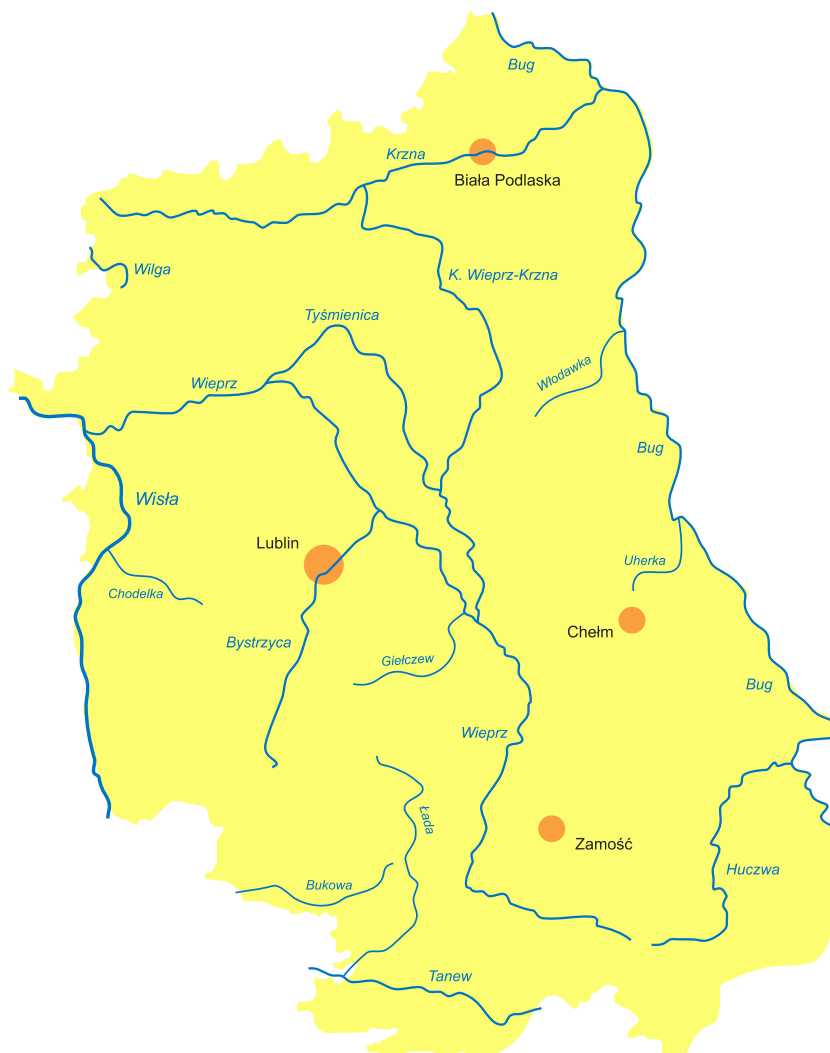
Większość województwa należy do dorzecza Wisły, która przepływa wzdłuż zachodniej granicy regionu. Od wschodu granicę województwa stanowi Bug, a główną rzeką regionu jest Wieprz. Województwo posiada umiarkowany potencjał dla rozwoju turystyki kajakowej.

W województwie zidentyfikowano 13 szlaków kajakowych o łącznej długości 771 km.

Są to:

- Bug - odcinek lubelski (40 km),
- Bukowa (10 km),
- Bystrzyca (70 km),
- Chodelka (28 km),
- Giełczew (12 km),
- Krzna (30 km),
- Łada (25 km),
- Tanew (88 km),
- Tyśmienica (44 km),
- Uherka (28 km),
- Wieprz (300 km),
- Wisła - odcinek lubelski (74 km),
- Włodawka (22 km).

Rys. 4. Najważniejsze szlaki kajakowe województwa lubelskiego

Źródło: opracowanie własne

5.5. Województwo lubuskie

Województwo położone jest w zachodniej części Polski i ma powierzchnię blisko 14 tys. km². Największe miasta województwa to Gorzów Wielkopolski i Zielona Góra. Ludność województwa (2010, GUS) wynosi nieco ponad 1 mln mieszkańców a gęstość zaludnienia 72 mieszk/km².

Województwo obejmuje ziemie historycznie wchodzące do tzw. Nowej Marchii i wschodniej Brandenburgii i przed 1945 rokiem nie należały do Polski. Większość województwa to niziny i tereny pojezierne Pojezierza Lubuskiego, w południowej części również wzniesienia polodowcowe Wału Trzebnickiego i Wzniesień Zielonogórskich.

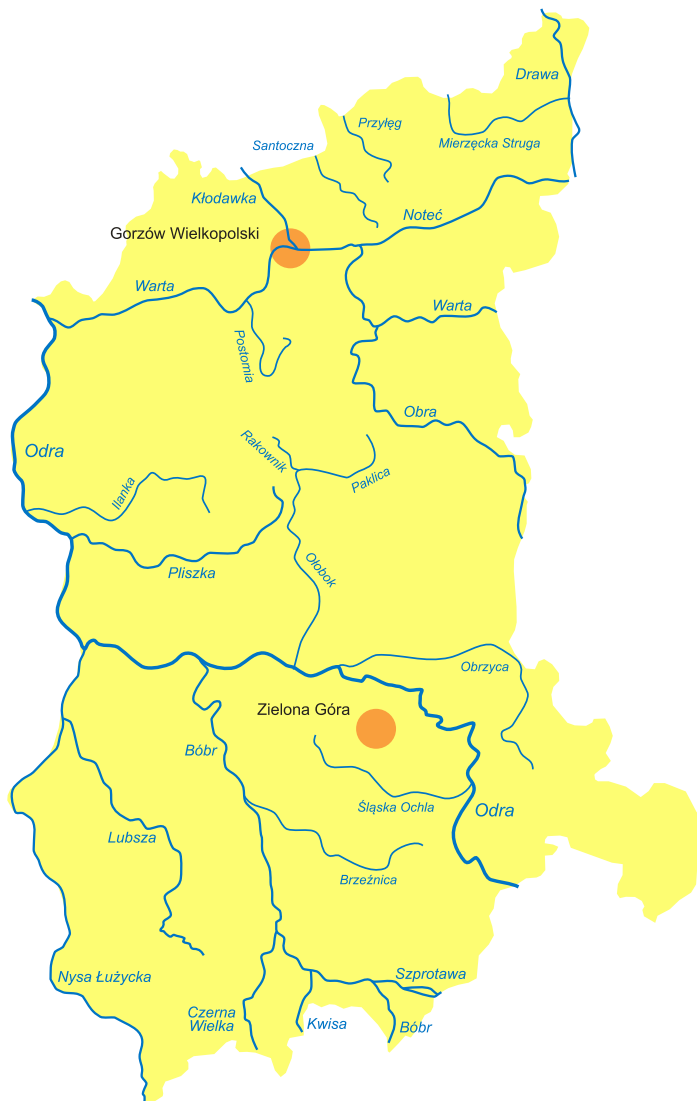
Województwo posiada umiarkowane walory turystyczne, związane przede wszystkim z potencjałem przyrodniczym Pojezierza Lubuskiego i dolin rzecznych Odry, Warty i Noteci. Brak dużych ośrodków turystycznych, liczne kompleksy leśne, niski stopień uprzemysłowienia to atuty regionu.

Województwo należy do dorzecza Odry, która przepływa przez południową część województwa. Drugą ważną rzeką regionu jest Warta, która wraz z Notecią tworzy system rzeczny północnej części regionu. Tym samym województwo pocięte jest licznymi dużymi rzekami o charakterze ważnych szlaków wodnych.

W województwie zidentyfikowano 25 szlaków kajakowych o łącznej długości 1149,6 km. Są to:

- Bóbr (115 km),
- Brzeźnica (15 km),
- Czarna Wielka (25 km),
- Drawa (40 km),
- Ilanka (40 km),
- Kwisa (10 km),
- Lenka (8 km),
- Lubsza (20 km),
- Międzycka Struga (40 km),
- Notec - odcinek lubuski (46 km),
- Nysa Łużycka (117 km),
- Obra (80 km),
- Obrzański Kanał Południowy (38 km),
- Obrzyca (57 km),
- Odra - odcinek lubuski (208,6 km),
- Ołobok (15 km),
- Paklica (15 km),
- Pliszka (45 km),
- Postomia (29 km),
- Przyłęg (15 km),
- Rakownik (2 km),
- Santoczna (10 km),
- Szprotawa (17 km),
- Śląska Ochla (5 km),
- Warta - odcinek lubuski (137 km).

Województwo posiada umiarkowany potencjał dla rozwoju turystyki kajakowej.

Rys. 5. Najważniejsze szlaki kajakowe województwa lubuskiego

Źródło: opracowanie własne

5.6. Województwo łódzkie

Województwo położone jest w centralnej części Polski i ma powierzchnię ponad 18 tys. km². Stolicą województwa jest Łódź, trzecie co do wielkości miasto Polski. Ludność województwa (2010, GUS) wynosi ponad 2,5 mln mieszkańców a gęstość zaludnienia 139 mieszk/km².

Województwo obejmuje ziemie historycznego Zachodniego Mazowsza, oraz ziemi łęczyckiej, łowickiej, piotrkowskiej i częściowo wschodniej Wielkopolski. Województwo znajduje się na pograniczu Niżu Środkowoeuropejskiego i Wyżyn Polskich. W północnej części województwa dominują rozległe równiny, na południe teren jest bardziej pagórkowaty.

Województwo posiada niewielkie walory turystyczne, wynikające z dość monotonnego krajobrazu i braku większych atrakcji turystycznych. Turystyka koncentruje się w większych miastach, szczególnie Łodzi, oraz nad zbiornikami wodnymi Jeziora Sulejowskiego i zbiornika Jeziorisko. Województwo leży na dziale wodnym Wisły i Odry. Jej największymi rzekami są na zachodnie Warta, leżąca w dorzeczu Odry, a na wschodzie Bzura i Pilica – lewobrzeżne dopływy Wisły.

Rys. 6. Najważniejsze szlaki kajakowe województwa łódzkiego

Źródło: opracowanie własne

W województwie zidentyfikowano 17 szlaków kajakowych o łącznej długości 1023,7 km. Są to:

- Bzura (80,3 km),
- Czarna Maleniecka (34,2),
- Taraska, Czarna Konecka (26 km),
- Drzewiczka (27 km),
- Grabia (67,4 km),
- Luciąża/ Lucięża (20 km),
- Łupia - Skierniewka (29 km),
- Mroga (50 km),
- Mrożyca (18 km),
- Ner (83,5 km), Niesób/ Samica (5 km),
- Ochnia (15 km),
- Pilica (150 km),
- Prosna (37,7 km),
- Rawka (Bolimówka) (82,6 km),
- Warta - odcinek łódzki (233 km),
- Widawka (46,8 km),
- Wolbórka (18,2 km).

Województwo posiada umiarkowany potencjał dla rozwoju turystyki kajakowej, ale wyróżnia się dobrym zagospodarowaniem posiadanych szlaków wodnych Pilicy, Warty i Bzury.

5.7. Województwo małopolskie

Województwo położone jest w południowej części Polski i ma powierzchnię nieco ponad 15 tys. km². Stolicą województwa jest Kraków. Ludność województwa (2010, GUS) wynosi blisko 3,3 mln mieszkańców a gęstość zaludnienia 217 mieszk/km².

Województwo obejmuje ziemie historycznej Małopolski. Większość województwa to obszary górskie Karpat z najwyższym w Polsce masywem Tatr oraz podgórskie obniżenia i wzniesienia Podkarpacia.

Województwo posiada wybitne walory turystyczne, związane przede wszystkim z potencjałem turystycznym gór i obszarów podgórskich jak również dziedzictwem kulturowym Krakowa i innych zabytkowych miast regionu oraz unikalnym kompleksem Wieliczki.

Większość województwa należy do dorzecza Wisły, która płynie przez północną część regionu. Jej dopływami są górskie i wartkie rzeki wypływające z Tatr – Dunajec, Poprad czy Biała.

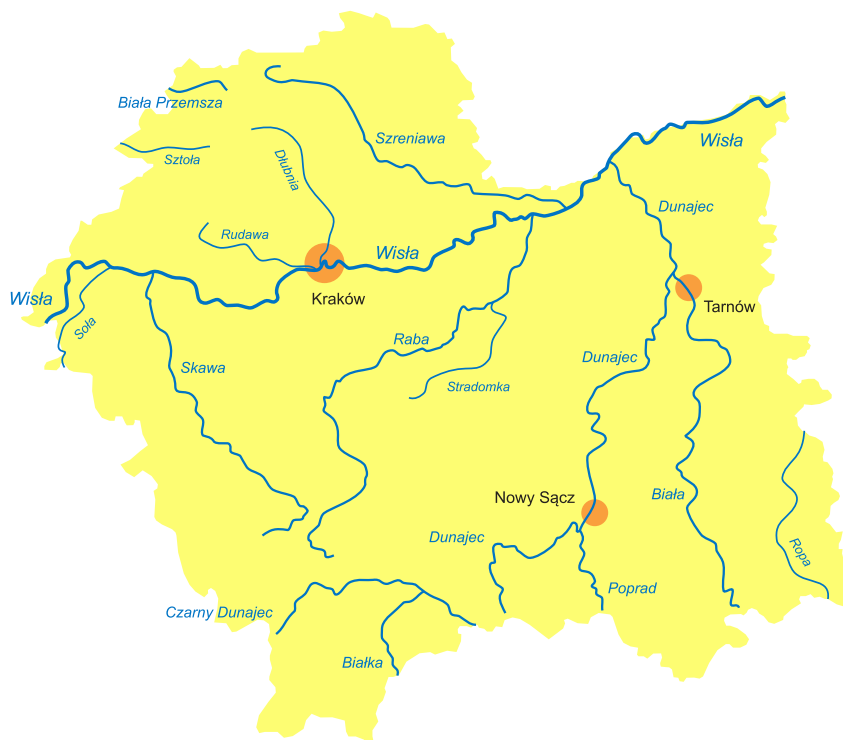

W województwie zidentyfikowano 15 szlaków kajakowych o łącznej długości 914,6 km. Są to:

- Biała (Dunajcowa, Tarnowska) (85km),
- Biała Przemyska (10 km),
- Białka (5,5 km),
- Czarny Dunajec (37 km),
- Dłubnia (8 km),
- Dunajec (200 km),
- Poprad (146,6 km),
- Raba (60 km),
- Ropa (61 km),
- Rudawa (6,5 km),
- Skawa (30 km),
- Soła (30 km),
- Stradomka (18 km),
- Sztoła (11 km),
- Wisła - odcinek małopolski (206 km).

Województwo posiada umiarkowany potencjał dla rozwoju turystyki kajakowej, przede wszystkim z uwagi na górski i podgórski charakter większości rzek regionu, ograniczający możliwości rozwoju masowej turystyki kajakowej.

Rys. 7. Najważniejsze szlaki kajakowe województwa małopolskiego

Źródło: opracowanie własne

5.8. Województwo mazowieckie

Województwo położone jest w centralnej części Polski. Ma powierzchnię 35,5 tys. km². Stolicą województwa jest Warszawa. Ludność województwa (2010, GUS) wynosi ponad 5,2 mln mieszkańców a gęstość zaludnienia 145 mieszk/km².

Województwo obejmuje ziemie historycznego Mazowsza, a w części wschodniej również Podlasia, na północy fragment Kurpi. Większość województwa to płaskie i monotonne tereny nizinne Niziny Środkowopolskiej, dodatkowo w północnej części urozmaicone wzniesieniami polodowcowymi i jeziorami Pojezierza Gostynińskiego.

Województwo posiada przeciętne walory turystyczne, związane przede wszystkim z potencjałem turystycznym i stołecznym miasta Warszawy. Poza aglomeracją warszawską nie ma większych ośrodków turystycznych.

Województwo należy do dorzecza Wisły, która przepływa przez całe województwo. Dodatkowo dużymi rzekami płynącymi przez północną część województwa są Narew i Bug, zbiegające się na północ od Warszawy w tzw. Warszawskim Węźle Wodnym w pobliżu Zalewu Zegrzyńskiego.

W województwie zidentyfikowano 13 szlaków kajakowych o łącznej długości 1359 km. Są to:

- Bug - odcinek mazowiecki (213 km),
- Bzura - odcinek mazowiecki (38 km),
- Liwiec (55 km),
- Narew - odcinek mazowiecki (147 km),
- Omulew - odcinek mazowiecki (69 km),
- Orzyc (92 km),
- Pilica (90 km),
- Radomka (36 km w dwóch fragmentach),
- Skrwa Prawa (105 km, częściowo przepływa przez woj. kujawsko - pomorskie),
- Świder (41 km),
- Wilga (44 km),
- Wisła - odcinek mazowiecki (320 km),
- Wkra (109 km).

Województwo posiada umiarkowany potencjał dla rozwoju turystyki kajakowej. Znajduje się tu wiele średniej wielkości nizinnych rzek, które w niewielkim stopniu (poza Pilicą) są zagospodarowane dla turystyki kajakowej.

Rys. 8. Najważniejsze szlaki kajakowe województwa mazowieckiego

Źródło: opracowanie własne

5.9. Województwo opolskie

Województwo położone jest w południowo-zachodniej części Polski. Ma powierzchnię 9,4 tys. km² i jest najmniejszym z polskich województw. Stolicą województwa jest Opole. Ludność województwa (2010, GUS) wynosi ok. 1 mln mieszkańców a gęstość zaludnienia 110 mieszk/km².

Województwo obejmuje ziemie historycznego Śląska Opolskiego. Większość województwa to równinne tereny Niziny Śląskiej, w południowo-zachodniej części urozmaicone o wzniesienia Przedgórze Sudeckiego.

Województwo posiada przeciętne walory turystyczne, związane przede wszystkim z walorami przyrodniczymi (Bory Dolnośląskie) jak również zasobami dziedzictwa kulturowego.

Większość województwa należy do dorzecza Odry, która jest główną rzeką województwa.

Rys. 9. Najważniejsze szlaki kajakowe województwa opolskiego

Źródło: opracowanie własne

W województwie zidentyfikowano 11 szlaków kajakowych o łącznej długości 448,5 km.

Są to:

- Biała Głuchowska (20 km),
- Budkowiczanka (15 km),
- Kanał Kędzierzyński (8 km),
- Nysa Kłodzka (94 km),
- Mała Panew (100 km),
- Odra (130,5 km),
- Osobłoga (30 km),
- Smortawa (9 km),
- Stobrawa (12 km),
- Stradunia (20 km),
- Widawa (10 km).

Województwo posiada niski potencjał dla rozwoju turystyki kajakowej.

5.10. Województwo podkarpackie

Województwo położone jest w południowo-wschodniej części Polski. Ma powierzchnię ponad 17,8 tys. km². Stolicą województwa jest Rzeszów. Ludność województwa (2010, GUS) wynosi ponad 2,1 mln mieszkańców a gęstość zaludnienia 118 mieszk/km².

Województwo obejmuje ziemie historycznej Galicji, tzw. Małopolski Wschodniej. Większość województwa to tereny górskie i podgórskie (Beskid Wschodni i Bieszczady oraz ich przedgórze) oraz ciąg kotlin przedgórskich, a od północy wyżyny Kotliny Sandomierskiej.

Województwo posiada wysokie walory turystyczne, związane przede wszystkim z potencjałem przyrodniczym gór i pogórza Karpat oraz bogatym dziedzictwem kulturowym regionu.

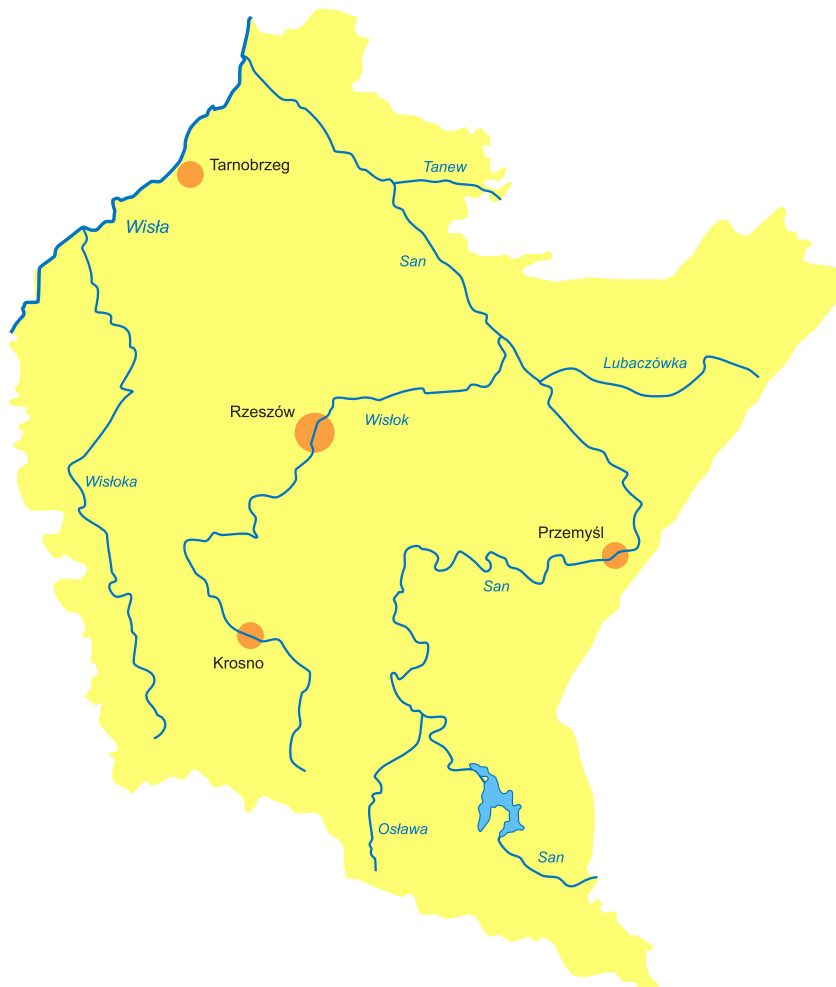
Większość województwa należy do dorzecza Wisły, która stanowi północno-zachodnią granicę regionu. Największą rzeką województwa jest San, który płynie w jego wschodniej części. Jego dużymi dopływami są Wisłoka i Wisłok.

W województwie zidentyfikowano 6 szlaków kajakowych o łącznej długości 885 km. Są to:

- Lubaczówka (50 km),
- San (449 km),
- Tanew - odcinek podkarpacki (24 km),
- Wisła – odcinek podkarpacki (62 km),
- Wisłok (200 km),
- Wisłoka (100 km).

Województwo posiada umiarkowany potencjał dla rozwoju turystyki kajakowej, z uwagi na duże wahania stanu wód górskich rzek oraz ich trudnego charakteru w odcinkach górskich. Do masowej turystyki nadaje się właściwie tylko środkowy i dolny San oraz dolne odcinki rzek Wisłok i Wisłoka.

Rys. 10. Najważniejsze szlaki kajakowe województwa podkarpackiego

Źródło: opracowanie własne

5.11. Województwo podlaskie

Województwo położone jest w północno-wschodniej części Polski. Ma powierzchnię blisko 20,2 tys. km². Stolicą województwa jest Białystok. Ludność województwa (2010, GUS) wynosi blisko 1,2 mln mieszkańców a gęstość zaludnienia 59 mieszk/km².

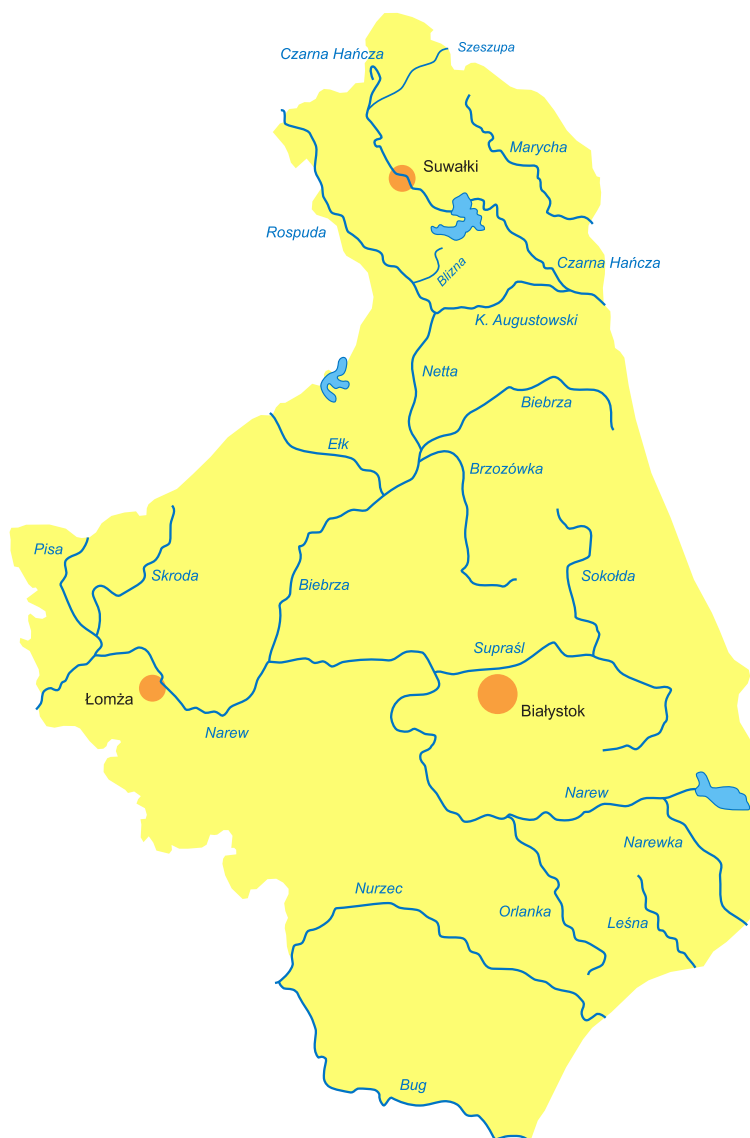
Województwo obejmuje ziemie historycznego Podlasia i Suwalszczyznę oraz część Kurpi.

Większość województwa to równiny Nizy Środkowoeuropejskiego, w północnej części urozmaicone pojezierzami i krajobrazem morenowym Pojezierza Suwalskiego i Augustowskiego. Województwo posiada wysokie walory turystyczne, związane przede

wszystkim z potencjałem przyrodniczym regionu, w tym Bagien Biebrzańskich, Puszczy Białowieskiej czy Doliny Narwi. Większość województwa należy do dorzecza Wisły, a główną rzeką jest Narew z największym dopływem – Biebrzą. Północna część (Suwalszczyzna) z Czarną Hańczą to dorzecze Niemna.

Rys. 11. Najważniejsze szlaki kajakowe województwa podlaskiego

Źródło: opracowanie własne

W województwie zidentyfikowano 16 szlaków kajakowych o łącznej długości 1267 kilometrów. Są to:

- Biebrza (150 km),
- Blizna (30 km),
- Bug – odcinek podlaski (45 km),
- Czarna Hańcza (97 km),
- Ełk – odcinek podlaski (28 km),
- Kanał Augustowski (82 km),
- Marycha (50 km),
- Narew (443 km),
- Narewka (34 km), Netta (33 km),
- Nurzec (18 km),
- Pisa - odcinek podlaski (50 km),
- Rospuda (76 km),
- Sokołda (26 km),
- Supraśl (88 km),
- Szeszupa (17 km).

Województwo posiada duży potencjał dla rozwoju turystyki kajakowej i jest jednym z najważniejszych kierunków wyjazdów turystycznych kajakarzy w Polsce. Szczególnie znane są rzeki takie, jak Czarna Hańcza, Biebrza oraz ostatnio Rospuda.

5.12. Województwo śląskie

Województwo położone jest w południowej części Polski. Ma powierzchnię nieco ponad 12 tys. km². Stolicą województwa są Katowice. Ludność województwa (2010, GUS) wynosi ponad 4,6 mln mieszkańców a gęstość zaludnienia 376 mieszk/km². Województwo obejmuje ziemie historycznego Górnego Śląska oraz północną Małopolskę i fragment Beskidów. Województwo ma wyraźnie zróżnicowany charakter pod względem krajobrazu. Część południowa to masywy górskie – Beskid Śląski i Żywiecki, środkowa część to równinne tereny doliny Wisły i Wyżyny Śląskiej, a północna część to urozmaicone krajobrazowo tereny Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Województwo posiada wysokie walory turystyczne, związane przede wszystkim z Beskidami, jak również atrakcjami Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, uzupełnione o potencjał kulturowy aglomeracji śląskiej oraz najważniejsze miasto turystyki religijnej w Polsce – Częstochowę. Przez województwo przebiega dział wodny Wisły (mającej na terenie Beskidu Śląskiego swoje źródła) oraz Odry, która płynie przez zachodnią część województwa. Na południe od Częstochowy znajdują się źródła Warty i Pilicy.

W województwie zidentyfikowano 20 szlaków kajakowych o łącznej długości 508 km. Są to:

- Biała Oksza (6 km),
- Biała Przemsza (35 km),
- Bierawka (15 km),
- Bytomka (2 km),
- Czarna Przemsza (18 km),
- Mała Panew (45 km),
- Odra odcinek śląski (70 km)
- Olza (14 km),
- Pilica (80 km),
- Pszczynka (20 km),

- Gostynka/ Gostynia (20 km),
- Kanał Gliwicki (2 km),
- Kłodnica (11 km),
- Krztynia (6 km),
- Liswarta (30 km),
- Ruda (25 km),
- Szotkówka (5 km),
- Warta - odcinek śląski (55 km),
- Wisła - odcinek śląski (45 km),
- Żebrówka (4 km).

Województwo posiada mały potencjał dla rozwoju turystyki kajakowej.

Rys. 12. Najważniejsze szlaki kajakowe województwa śląskiego

Źródło: opracowanie własne

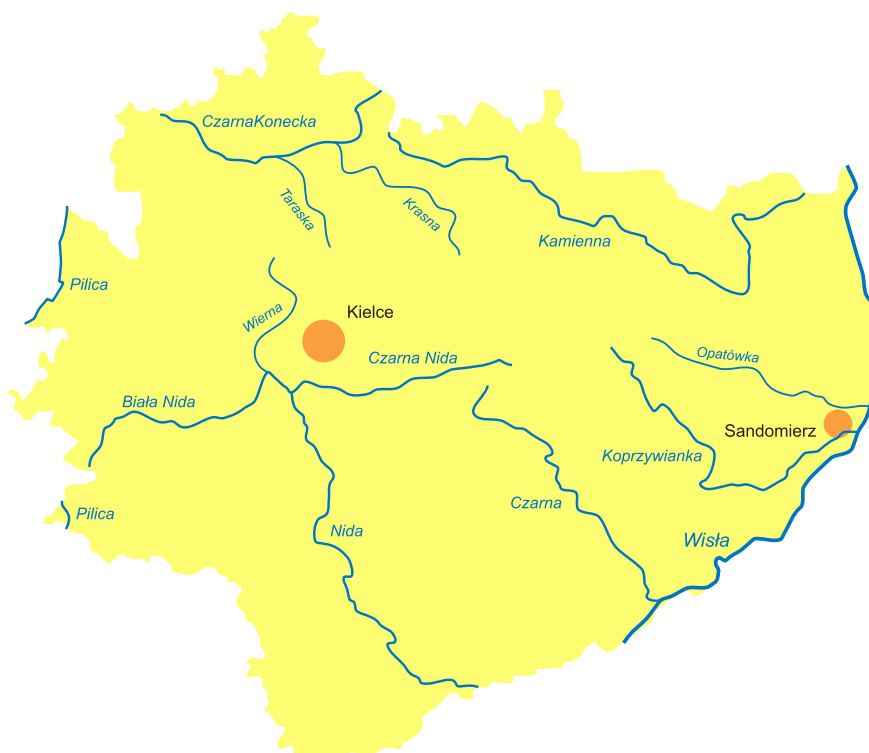
5.13. Województwo świętokrzyskie

Województwo położone jest w południowej części Polski. Ma powierzchnię 11,7 tys. km². Stolicą województwa są Kielce. Ludność województwa (2010, GUS) wynosi blisko 1,3 mln mieszkańców, a gęstość zaludnienia 109 mieszk/km².

Region posiada zróżnicowaną rzeźbę terenu. W jego centralnej części znajduje się masyw starych Gór Świętokrzyskich, na południu i wschodzie równinne tereny doliny Wisły, a w części zachodniej i południowej urozmaicony krajobraz wyżynny.

Województwo posiada średnie walory turystyczne, związane przede wszystkim z potencjałem Gór Świętokrzyskich jak również walorami uzdrowiskowymi i licznymi atrakcjami kulturowymi. Województwo należy do dorzecza Wisły, która stanowi wschodnią granicę regionu, największą rzeką województwa jest Nida, lewobrzeżny dopływ Wisły.

Rys. 13. Najważniejsze szlaki kajakowe województwa świętokrzyskiego

Źródło: opracowanie własne

W województwie zidentyfikowano 14 szlaków kajakowych o łącznej długości 447 km. Są to:

- Belnianka (10 km),
- Biała Nida (22 km),
- Czarna (Czarna Staszowska) (25 km),
- Czarna Maleniecka,
- Taraska, Czarna Konecka (45 km),
- Czarna Nida (40 km),
- Czarna Włoszczowska (29 km),
- Kamienna (4 km),
- Koprzywianka (18 km), Krasna (10 km),
- Nida (100 km),
- Opatówka (4 km),
- Pilica (18 km),
- Wierna (7 km),
- Wisła odcinek świętokrzyski (115 km),
- Łośnia,
- Łosośnia (7 km).

Województwo posiada niski potencjał dla rozwoju turystyki kajakowej.

5.14. Województwo warmińsko-mazurskie

Województwo położone jest w północno-wschodniej części Polski. Ma powierzchnię ponad 24,1 tys. km². Stolicą województwa jest Olsztyn. Ludność województwa (2010, GUS) wynosi ponad 1,4 mln mieszkańców a gęstość zaludnienia zaledwie 59 mieszk/km².

Województwo obejmuje ziemie historycznych Prus Wschodnich i Warmii oraz na południu fragmentarycznie Kurpi. Większość województwa to obszar Pojezierza Mazurskiego i Iławskiego z licznymi dużymi jeziorami i kompleksami leśnymi, a w północnej części również fragment Niziny Staropruskiej.

Województwo posiada wysokie walory turystyczne, związane przede wszystkim z potencjałem przyrody Warmii i Mazur, jak również zabytkami.

Północna część województwa to zlewisko rzek przymorskich Pregoty. Rzeki płynące na południe to dopływy Wisły. Sieć rzeczna jest bardzo silnie rozwinięta.

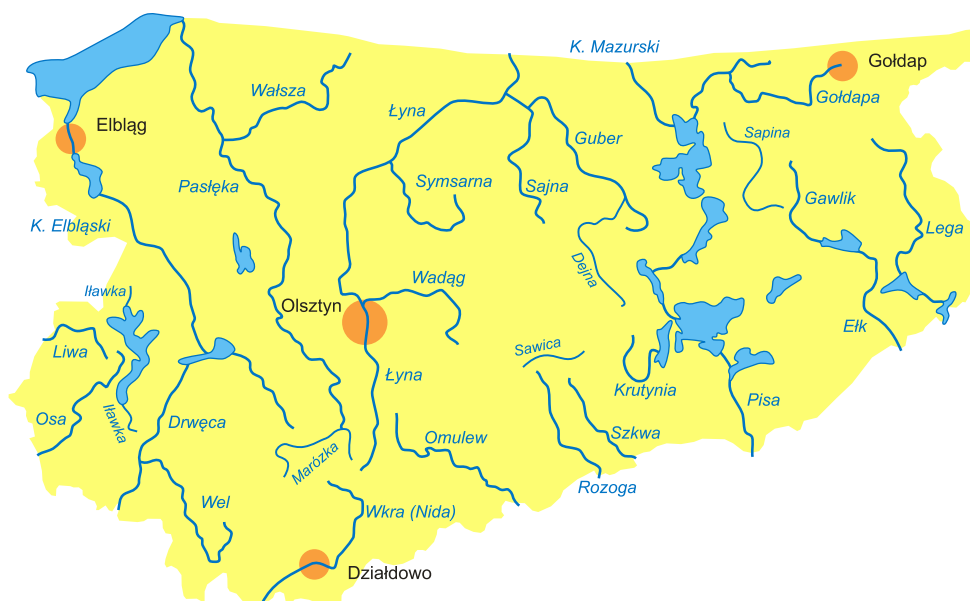
W województwie zidentyfikowano 20 szlaków kajakowych o łącznej długości 1309,5 kilometrów. Są to:

- Dajna (46 km),
- Drwęca (87 km),
- Ełk (Czarna Struga, Łażna Struga) – odcinek warmińsko-mazurski (80 km),
- Gołdapa (38 km),
- Iławka (16 km),
- Kanał Elbląski (70 km),
- Kanał Mazurski (20 km),
- Omulew - odcinek warmińsko - mazurski (57,5 km),
- Pasłęka (190 km),
- Pisa - odcinek warmińsko - mazurski (30 km),
- Sapina (33 km),
- Sawica (27 km),
- Wadąg (51 km),

- Krutynia (102 km),
- Lega (Małkin, Jerzgnia) (115 km),
- Łyna (151 km),
- Marózka (36 km),
- Walsza (40 km),
- Wel (95 km),
- Wkra (Nida, Działdówka) – odcinek
warmińsko-mazurski (25 km).

Województwo posiada wysoki potencjał dla rozwoju turystyki kajakowej.

**Rys. 14. Najważniejsze szlaki kajakowe województwa
warmińsko-mazurskiego**

Źródło: opracowanie własne

5.15. Województwo wielkopolskie

Województwo położone jest w zachodniej części Polski o powierzchni blisko 30 tys. km². Stolicą województwa jest Poznań. Ludność województwa (2010, GUS) wynosi ponad 3,4 mln mieszkańców a gęstość zaludnienia 114 mieszk/km². Jest to drugie pod względem powierzchni i trzecie pod względem liczby ludności województwo w Polsce.

Województwo obejmuje ziemie historycznej Wielkopolski, w północnej części również Krajny a na wschodzie Pałuk. Większość województwa to monotonne niziny, urozmaicone miejscami przez jeziora i wały moren polodowcowych.

Region posiada umiarkowane walory turystyczne, związane przede wszystkim z nielicznymi jeziorami i kompleksami leśnymi jak również walorami kulturowymi miast regionu oraz dziedzictwem historycznym pierwszych Piastów.

Większość województwa należy do dorzecza Odry, a główną rzeką regionu jest Warta. W północnej części przez Wielkopolską przepływa Noteć.

Rys. 15. Najważniejsze szlaki kajakowe województwa wielkopolskiego

Źródło: opracowanie własne

W województwie zidentyfikowano 39 szlaków kajakowych o łącznej długości 1456 km. Są to:

- Barycz (10 km),
- Bukówka (zwana również Kamionką) (35 km),
- Ciemna (1 km),
- Cybina (2 km),
- Człopica (3,5 km),
- Dojca (10 km),
- Drawa - odcinek wielkopolski (23,5 km),
- Finta (6 km),
- Głomia (25 km),
- Głuszynka/ Kamionka (28 km),
- Gołaniecka Struga (21 km),
- Gwda (104 km),
- Kanał Mosiński (23 km),
- Kanał Ślesiński (31,5 km),
- Kocunia (14 km),
- Kopel (31 km),
- Lubcza (5 km),
- Lutynia (10 km),
- Łobżanka (58 km)
- Mała Wełna (18 km), Mieszna (10 km),
- Miała (35 km),
- Nielba (12 km),
- Niesób/ Samica (10 km),
- Noteć - odcinek wielkopolski (120 km),
- Obra (40 km),
- Osiecznica/ Oszczynica (10 km),
- Piława - odcinek wielkopolski (33 km),
- Plitnica/ Płytnica (45 km),
- Potok spod Tucznia (1 km),
- Prosna (112,3 km),
- Rgilewka (11 km),
- Samica Kierska/ Obornicka (36 km),
- Samica Stęszewska (38 km),
- Szlak Konwaliowy (35 km),
- Szczyra (14 km),
- Warta - odcinek wielkopolski (347,2 km),
- Wełna (52 km),
- Wrześnica (35 km).

Województwo posiada duży potencjał dla rozwoju turystyki kajakowej.

5.16. Województwo zachodniopomorskie

Województwo położone jest w północno-zachodniej części Polski. Ma powierzchnię blisko 23 tys. km². Stolicą województwa jest Szczecin. Ludność województwa (2010, GUS) wynosi blisko 1,7 mln mieszkańców a gęstość zaludnienia 74 mieszk/km².

Województwo obejmuje ziemie historycznego Pomorza Zachodniego i Środkowego, a w części południowej również Krajny i Marchii Wschodniej. Północna część województwa to równiny przymorskie, pozostała część to Pojezierze Zachodniopomorskie i Południowopomorskie.

Województwo posiada wysokie walory turystyczne, związane przede wszystkim z długim odcinkiem wybrzeża morskiego jak również atrakcyjnością przyrody obszarów

pojeziernych i małym stopniem urbanizacji. Większość województwa należy zlewni rzek przy morskich, w południowej i zachodniej części jest to zlewnia Odry.

W województwie zidentyfikowano 50 szlaków kajakowych o łącznej długości 2150,9 kilometrów. Są to:

- Biała (20 km),
- Brzeźnicka Węgorza (10 km),
- Chociel (12 km),
- Chotla (27 km),
- Cieszynka (22 km),
- Dębica (20 km),
- Dębosznica (30 km),
- Dobrzyca (58 km),
- Dołga (20 km),
- Drawa (151,5 km),
- Drawica (5 km),
- Dzierżęcinka (10 km),
- Gowienica (30 km),
- Grabowa (56 km),
- Grzybnica (10 km),
- Gunica (20 km),
- Gwda (41 km),
- Ina (100 km),
- Kanał Radacki (7,2 km),
- Kłodawka (10 km),
- Kokna (12,5 km),
- Korytnica (30 km),
- Krąpiel (15 km),
- Liśnica (20 km),
- Łarpia (6 km),
- Międzyodrze (200 km),
- Mogilica (28 km),
- Mołstowa (55 km),
- Myśla (85 km),
- Niemica (22 km),
- Nizica (30 km),
- Odra - odcinek zachodniopomorski (122,5 km),
- Parsęta (125 km),
- Perznica (10 km),
- Pętla Szczecińska (71 km),
- Pętla Wałęcka (45 km),
- Piława (68,2 km),
- Płociczna (8 km),
- Płonia (65 km),
- Płytnica (59 km),
- Radew (77 km),
- Rega (142 km),
- Rurzyca (30 km),
- Studnica (30 km),
- Ukleja (40 km),
- Wieprza - odcinek zachodniopomorski (60 km)
- Wotczenica (35 km).

Województwo posiada duży potencjał dla rozwoju turystyki kajakowej.

Rys. 16. Najważniejsze szlaki kajakowe woj. zachodniopomorskiego

Źródło: opracowanie własne

6. Uwarunkowania rozwoju turystyki kajakowej na rzekach województwa pomorskiego

6.1. Uwarunkowania hydrologiczne i klimatyczne

Hydrologiczne uwarunkowania zagospodarowania szlaków kajakowych zostały szczegółowo opisane w roku 2009 w ekspertyzie wykonanej na zamówienie Biura Rozwoju Dróg Wodnych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego (*Analiza hydrologiczna - meteorologiczna dla opracowania koncepcji rozwoju szlaków kajakowych województwa pomorskiego, Pro Digital GIS Consulting & Solutions*). Opisano w niej uwarunkowania hydrologiczne i klimatyczne dla następujących rzek Pomorza: Wieprzy, Słupi, Łupawy, Łeby, Piaśnicy, Redy, Raduni, Gwdy, Brdy, Wdy, Wierzycy, Liwy, Tugi, Motławy wraz z dopływami.

Analiza została przeprowadzona zarówno w oparciu o dostępne dane hydrologiczne, jak i wizje lokalne i obejmowała następujące zagadnienia:

- Ogólny opis hydrografii rzeki lub jeziora (charakterystyka, położenie),
- Opis zlewni i jej dopływów,
- Opis rzeźby koryta rzeki lub jeziora,
- Opis stanów wód,
- Opis żeglowności kajakowej (przydatność dla spływów przy min. głębokości 40 cm, przepustowość i jej chłonność),
- Opis meteorologiczny (opady, zlodzenia, temperatura wody i powietrza, występowanie okresów wezbrań lub suszy itp.).

Ogólne uwarunkowania hydrologiczne i klimatyczne dla szlaków kajakowych województwa, zdaniem autorów ekspertyzy, przedstawiają się następująco:

- Pod względem kształtowania się warunków hydrologicznych na rzekach województwa pomorskiego okres najmniejszych przepływów przypada z reguły na miesiące letnie. Większość rzek Przymorza zalicza do rzek o ustroju gruntowo-deszczowo-śnieżnym z wezbraniem wiosennym, określanym również jako reżim deszczowo-roztopowy z wezbraniem zimowo-wiosennymi.
- Rzeki na terenie województwa cechują się bardzo wysokim udziałem zasilania podziemnego. Przekracza ono znacznie średnią dla Polski. Zdaniem niektórych autorów zasilanie rzek wodami podziemnymi przekracza na Pojezierzu Pomorskim 70%, a w jego centralnej części nawet 75%, i jest najwyższe w Polsce. Taka struktura odpływu jest wypadkową wielu czynników, wśród których niemałe znaczenie mają liczne i zajmujące duże powierzchnie obszary bezodpływowe oraz znaczna miąższość silnie przepuszczalnych utworów powierzchniowych.

- Warunki te wpływają bardzo silnie na wyrównanie przepływów analizowanych rzek w cyklu rocznym. Należą one do cieków o najbardziej wyrównanych stanach wód i przepływach w Polsce. Przebieg tych parametrów w cyklu rocznym powoduje, że minima (niżówki) zaznaczone są w przypadku niektórych rzek (np. Piaśnica) bardzo niewyraźnie, podobnie jak okresy występowania maksimów (wyżówek). Dodatkowym czynnikiem wpływającym korzystnie na to zjawisko jest wysoka retencja wodna licznie występujących na terenie województwa jezior.
- Generalnie należy stwierdzić, że rzeki województwa pomorskiego cechują się kilkoma bardzo korzystnymi cechami dla rozwoju turystyki kajakowej.

Należą do nich przede wszystkim:

- Bardzo wyrównane przepływy i stany wód - umożliwiające utrzymywanie się korzystnych, słabo zróżnicowanych sezonowo warunków spławności rzek.
 - Obecność w wielu analizowanych zlewniach (zwłaszcza na obszarze pojeziernym środkowej części województwa) licznych jezior przepływowych wpływających na złagodzenia wezbrań i niżówek, ale będących jednocześnie czynnikiem podnoszącym atrakcyjność spływów.
 - Brak zjawisk lodowych - w związku z łagodnymi zimami spowodowanymi czynnikami klimatycznymi - występują one bardzo rzadko. Potwierdzony wzrostowy trend temperatur powietrza w ostatnich latach wskazuje, że zjawiska te mogą pojawiać się na rzekach województwa jedynie sporadycznie i krótkotrwale.
- Cechami niekorzystnymi z punktu widzenia turystyki kajakowej jest niska temperatura wód. Rzeki województwa pomorskiego pod względem termiki zaliczane są do rzek zimnych, a część z nich nawet do bardzo zimnych o średniej rocznej temperaturze wody w granicach 6,3 – 9,2°C. Do rzek bardzo zimnych zaliczane są: Łeba, Reda, w górnych odcinkach Wieprza, Słupia. Pomimo niekorzystnych warunków termicznych na rzekach województwa pomorskiego rzadko występują zlodzenia.
 - Dorzecza rzek województwa pomorskiego charakteryzują się zróżnicowaniem warunków klimatycznych nawet w obrębie jednej zlewni. Jest to przede wszystkim wynikiem oddziaływania czynników klimatotwórczych o charakterze lokalnym, takich jak wysokość nad poziomem morza, ukształtowanie powierzchni oraz sąsiedztwo Morza Bałtyckiego. Niemniej jednak województwo pomorskie dysponuje pewnymi wspólnymi cechami klimatu, korzystnymi z punktu widzenia możliwości rozwoju szlaków kajakowych.

Należą do nich:

- wysoka liczba godzin ze słońcem, zwłaszcza w sezonie wiosennym i letnim;

- łagodne zimy i niskie amplitudy temperatury powietrza;
 - w pasie nadmorskim najniższa w kraju liczba dni mroźnych;
 - duża liczba dni pogodnych, zwłaszcza wiosną i latem;
 - wysoka liczba okresów bezopadowych zwłaszcza wiosną i w sierpniu.
- Analiza zmienności klimatu w województwie pomorskim wskazuje na możliwość wydłużania się okresu, w czasie którego panować będą warunki korzystne do uprawiania kajakarstwa. Te korzystne tendencje to:
 - istotny statystycznie wzrost średnich rocznych temperatur powietrza i spadek średnich dobowych amplitud temperatury powietrza;
 - wzrost średnich dobowych temperatur zimy, wiosny i lata przy przewadze termicznej jesieni nad wiosną;
 - spadek liczby dni anomalnie chłodnych zwłaszcza w sezonie zimowym, wiosennym i letnim;
 - sprzyjający zasilaniu rzek wzrost sum opadu atmosferycznego w roku, sezonie chłodnym oraz wiosną i zimą;
 - korzystny dla ruchu turystycznego spadek sum opadu atmosferycznego latem i jesienią.
 - Pod względem rozpoznanych warunków spławności rzek województwa pomorskiego i ich przydatności dla wykorzystania i zagospodarowania turystycznego jako szlaki kajakowe możemy ogólnie wyróżnić następujące grupy:
 - a) **Zagospodarowane i wykorzystywane** do masowej turystyki kajakowej, posiadające wysokie naturalne walory dla wykorzystania w tym kierunku – **Wda, Brda, Zbrzyca, Słupia, Gwda**, częściowo **Radunia**, a także **Motława** w rejonie Gdańska. W przypadku Wdy i Brdy możemy zauważyć negatywne efekty nasilonego ruchu turystycznego (hałas, śmieci).
 - b) **Potencjalnie nadające się do turystyki kajakowej** o korzystnych warunkach naturalnych, ale zupełnie do tego nie przygotowane (brak jakiegokolwiek infrastruktury turystycznej i zanieczyszczenie wody) – **Reda, Wierzyca, Czernica**, a także **Tuga** (choć nie odznacza się zbyt dużą atrakcyjnością).
 - c) **Nadające się jedynie do wykwalifikowanej turystyki kajakowej**, ale nie o charakterze masowym, ze względu na trudności i uciążliwości szlaku – **Łupawa, Bukowina, Wieprza, Studnia, Biała**. W tym przypadku należy pamiętać, że to właśnie dziki charakter tych rzek stanowi o ich atrakcyjności. Wszelkie działania zmierzające do ułatwienia spływu polegające np. na oczyszczeniu rzek z powalonych drzew, głązów oznaczają będzie zniszczenie niepowtarzalnego charakteru rzeki.

- d) **Nadające się do spływu**, ale ze względu na małą długość spławnych odcinków, nieciekawe otoczenie, przeszkody, zanieczyszczenie, **nie będące atrakcyjnymi szlakami turystycznymi** – Liwa, Bytowa.

Powyższe rekomendacje zostały zweryfikowane w trakcie prac nad „Koncepcją...” poprzez przepłynięcie wszystkich opisywanych szlaków wodnych. Wnioski końcowe i rekomendacje znajdują się w rozdziale 8 niniejszego opracowania.

6.2. Uwarunkowania przyrodnicze

Szlaki kajakowe przebiegają w większości przez mało zmienione przez człowieka, atrakcyjne obszary województwa pomorskiego. Rzeki i ich doliny są ponadto ważnymi korytarzami ekologicznymi i siedliskiem wielu rzadkich, chronionych i zagrożonych wyginięciem gatunków roślin i zwierząt.

Od zachowania kajakarzy, ich podejścia do problematyki ochrony środowiska, wreszcie natężenia ruchu turystycznego zależy zachowanie tych obszarów w naturalnym stanie. Nadmierna liczba turystów przyczynia się do znacznej degradacji środowiska.

Do negatywnych skutków nadmiernego i „dzikiego” rozwoju ruchu turystycznego na rzekach należą w szczególności:

- Zanieczyszczenie środowiska przez śmieci i nieczystości sanitarne;
- Płoszenie zwierząt, w tym ptaków na lęgowiskach;
- Niszczenie roślinności, wydeptywanie brzegów;
- Niszczenie tarlisk ryb litofilnych, szczególnie poprzez brodzenie i przeciąganie kajaków po kamienistych bystrzach w czasie tarła;
- Zagrożenie pożarowe.

Szczególnie groźne dla środowiska jest płoszenie ptaków w sezonie lęgowym (kwiecień – lipiec dla większości gatunków). W tym okresie na wielu szlakach wodnych są lub są planowane dla zachowania populacji ptaków zalecenia lub ograniczenia dotyczące liczby i odcinków spływów kajakowych.

Z kolei tarło ryb litofilnych najczęściej odbywa się w okresie jesienno-zimowym, w którym na szczęście dla środowiska realizowanych jest znacznie mniej spływów kajakowych. Dla najcenniejszych gatunków ryb łososiowatych ustalane są okresy ochronne, zwykle od 1 października do końca grudnia.

Jednak odpowiednie zagospodarowanie szlaków wodnych, edukacja turystów i świadome społecznie zachowania przedsiębiorców turystycznych, połączone z wypracowaniem modelu współpracy pomiędzy organizatorami spływów, samorządami,

organizacjami turystycznymi i instytucjami ochrony przyrody oraz Lasami Państwowymi przyczynić się może do zachowania walorów przyrodniczych i ich wykorzystania na cele turystyczne, rekreacyjne i edukacyjne.

Przyczynia się także do poprawy stanu środowiska poprzez presję na oczyszczenie brzegów i dna rzek ze śmieci oraz poprawę stanu czystości wody.

Jednocześnie szlaki kajakowe podlegają różnego rodzaju ograniczeniom w zakresie uprawiania turystyki i rozwoju zagospodarowania turystycznego, w zależności występowania na terenach, przez które przebiegają, różnego rodzaju form ochrony przyrody. Należą do nich mogą m. in. parki narodowe, parki krajobrazowe, rezerваты przyrody, obszary NATURA 2000 oraz inne formy ochrony przyrody, na przykład obszary chronionego krajobrazu.

Planując zagospodarowanie turystyczne wybranego szlaku kajakowego, należy uwzględnić zarówno uwarunkowania lokalne i kwestie ochrony przyrody dla danej inwestycji, jak i oszacować wpływ inwestycji na cały obszar szlaku kajakowego oraz sąsiednie obszary, zgodnie z zasadą podejścia całościowego.

Inwestycje na obszarach chronionych wymagać mogą często sporządzenia dodatkowych badań i analiz, jak np. ocena oddziaływania na środowisko. Konieczne jest uwzględnienie czasu potrzebnego na ich sporządzenie w procesie planowania inwestycji, jak również konsultacja z instytucjami ochrony środowiska, w szczególności Regionalną Dyрекcją Ochrony Środowiska w Gdańsku.

Wskazane jest również ustawianie na przystaniach kajakowych tablic/plansz informacyjnych z ilustracjami i opisami chronionych gatunków fauny i flory oraz sposobów ich ochrony (właściwego zachowania na rzekach).

Ze strony instytucji ochrony przyrody pojawiła się sugestia przeszkolenia instruktorów/opiekunów spływów grupowych w zakresie techniki spływów i bezpieczeństwa, pozwalającego na zminimalizowanie zagrożeń środowiska w związku z rozwojem turystyki kajakowej.

6.2.1. Szlaki kajakowe w parkach narodowych

Parki narodowe są najwyższą w Polsce formą ochrony przyrody, określoną w odpowiednich przepisach prawnych. W województwie pomorskim znajdują się dwa parki narodowe, będące jednocześnie strefami rdzennymi Międzynarodowych Rezerwatów Biosfery: Park Narodowy „Bory Tucholskie” (Międzynarodowy Rezerwat Biosfery „Bory Tucholskie” od czerwca 2010 r.) oraz Słowiński Park Narodowy.

W **Parku Narodowym „Bory Tucholskie”** granica parku jedynie na pewnych fragmentach przebiega wzdłuż linii brzegowej następujących jezior przepływowych związanych

ze szlakiem rzeki Brdy: Jeziora Charzykowskiego (północno - wschodnie fragmenty brzegu), Karsińskiego (wschodni brzeg), Jeziora Dybrzk (południowy fragment brzegu).

Natomiast na terenie **Słowińskiego Parku Narodowego** znajdują się ujęciowe odcinki dwóch, ważnych dla turystyki kajakowej rzek: Łeby i Łupawy wraz z wchodzącymi w skład ich szlaków wodnych dużymi, przybrzeżnymi jeziorami: Łebsko i Gardno. Słowiński Park Narodowy powstał 1 stycznia 1967 roku na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23.11.1966r. w sprawie utworzenia Słowińskiego Parku Narodowego (Dz.U. Nr 42, poz. 254). Jego działalność reguluje Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2004, Nr 92, Poz.880) , Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 marca 2004 roku w sprawie Słowińskiego Parku Narodowego (Dz. U. 2004, Nr 43, Poz. 390) oraz Rozporządzenie MŚ z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. z 2004 r. Nr 229, poz. 2313).

Ochrona przyrody wykonywana jest w oparciu o 20 letni plan ochrony oraz roczne zadania. Przy dyrektorze parku działa organ doradczy - Rada Naukowa Parku, w której skład wchodzi osoby działające na rzecz ochrony przyrody, przedstawiciele nauki, praktyki, organizacji ekologicznych, oraz właściwych miejscowo samorządów wojewódzkich i samorządów gminnych. Park finansowany jest z budżetu Państwa oraz funduszy celowych.

Przepisy ochrony przyrody bardzo restrykcyjnie określają możliwości uprawiania turystyki na obszarze parków narodowych. Poruszanie się turystów możliwe jest tylko po znakowanych szlakach turystycznych i w terminach oraz na zasadach określonych przez przepisy ochrony ustanowione dla danego parku narodowego.

Zgodnie z obecnym stanem prawnym (2011 r.) przepisy regulujące ochronę przyrody na terenie SPN ograniczają pływanie kajakiem po wodach jezior Łebsko i Gardno, a tym samym zakończenie spływów w Łebie i Rowach.

Akwen jeziora Gardno i Łebsko jest udostępniony dla turystyki kajakowej w sposób określony w zarządzeniu nr 10 Ministra Środowiska z dn. 13 stycznia 2009 r. W praktyce zgodnie z opinią Parku Narodowego (pismo z dn. 27.07.2012 r. SFP 0633/66/2012/PM) brak możliwości przepływania przez te jeziora oraz możliwości uzyskania zgody dyrektora parku na powyższe.

Jednocześnie²², co przyznają służby pracownicy parku, przepis ten jest często łamany, a po jeziorach (w wyznaczonych miejscach i torach wodnych) pływają wędkarze i elektryczne statki pasażerskie.

Możliwe jest potencjalnie wprowadzenie ułatwień w dostępie dla kajakarzy torów wodnych na jeziorach Łebsko i Gardno, a tym samym udostępnienie całego szlaku kajakowego dla turystów, poprzez przeprowadzenie odpowiednich uzgodnień i korektę

²²

Wnioski z debaty prowadzonej w ramach prac nad „Koncepcją...” w dniu 2 grudnia 2011 r. w Łęborku

zapisów w planie ochrony przyrody parku i innych przepisach wykonawczych. Z pewnością przyczyniłoby się to do podniesienia atrakcyjności tych dwóch szlaków kajakowych oraz dodatkowo zaktywizowało turystycznie obszar Pobrzeża Słowińskiego.

Należy zwrócić przy tym również, obok uwzględniania problematyki ochrony środowiska, uwagę na kwestie bezpieczeństwa – oba jeziora przybrzeżne są rozległe i zdarzają się na nich gwałtowne załamania pogody, połączone z falowaniem. Takie zdarzenie było przyczyną m. in. tragicznego wypadku na jeziorze Łebsko w roku 2005.²³

6.2.2. Parki krajobrazowe

Parki krajobrazowe są mniej restrykcyjną formą ochrony przyrody od parków narodowych. W województwie pomorskim znajduje się w całości lub częściowo dziewięć parków krajobrazowych.

Są to: Nadmorski PK, Trójmiejski PK, Kaszubski PK, PK Doliny Słupi, Wdzydzki PK, Zaborski PK, PK Mierzeja Wiślana, Tucholski PK, oraz PK Pojezierza Hławskiego²⁴. Ich lokalizację przedstawia rysunek 17.

Pierwsze siedem parków zorganizowanych jest w Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych z siedzibą w Słupsku.

Na terenie parków krajobrazowych ograniczenia uprawiania turystyki są mniejsze niż w parkach narodowych. Wiele atrakcyjnych odcinków pomorskich szlaków kajakowych przebiega przez teren siedmiu parków krajobrazowych, a tym samym podlega przepisom regulującym ochronę przyrody:

- w Nadmorskim Parku Krajobrazowym przebiega dolny odcinek szlaku kajakowego rzeki Piaśnicy;
- w Parku Krajobrazowym Doliny Słupi przebiega środkowy odcinek szlaku kajakowego rzeki Słupi, fragmenty szlaków Skotawy, Bytowy i Kamienicy i fragment szlaku kajakowego Łupawy oraz znajduje się akwen jeziora Jasień;
- w Zaborskim Parku Krajobrazowym przebiegają częściowo szlaki kajakowe Brdy, Zbrzycy, Kłonecznicy i Chociny oraz znajduje się wiele dużych jezior, w tym Jezioro Charzykowskie i Karsińskie;
- w Kaszubskim Parku Krajobrazowym znajduje się górny odcinek szlaku kajakowego Łeby oraz Raduni wraz z „Kółkiem Jezior Raduńskich”;

²³

W maju 2011 roku grupa 11 mieszkańców Bydgoszczy w wieku 19-25 lat uczestniczyła w 5-dniowym spływie kajakowym rzeką Łeba. Wyruszyli z Kartuz i mieli spotkać się u ujścia rzeki Łeba w pobliżu wsi Izbica. W niedzielę po wypłynięciu na jezioro Łebsko zaskoczył ich silny wiatr i wysoka fala. Wiatr przewrócił wszystkie kajaki. Na brzeg zdołało wydostać się 6 osób. Prokuratura zakwalifikowała zdarzenie jako nieszczęśliwy wypadek i umorzyła postępowanie. Źródło: Gazeta Wyborcza, 7 maja 2001 r.

²⁴

Informacje ze strony internetowej Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych w Słupsku

- We Wdzydzkim Parku Krajobrazowym przebiegają szlaki kajakowe Wdy i Trzebiochy wraz z kompleksem jezior Wdzydzkich;
- W Tucholskim Parku Krajobrazowym przebiega część szlaku Brdy i Wielkiego Kanału Brdy;
- Przez teren Parku Krajobrazowego Pojezierza Iławskiego przebiega szlak kajakowy górnej Liwy.

Rys.17. Parki krajobrazowe w województwie pomorskim

Źródło: materiały Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych w Słupsku

Przepisy i plany ochrony poszczególnych parków regulują możliwości uprawiania turystyki na ich terenie, np. w Parku Krajobrazowym Doliny Słupi rekomendowane jest ograniczenie sptywów wiosną, w okresie lęgowym ptaków. Dodatkowe ograniczenia dla zagospodarowania szlaków wprowadzają plany ochrony, opracowywane dla tych obszarów. Jednak obowiązujące zasady ogólne gospodarowania na terenach parków

krajobrazowych nie stwarzają ograniczeń dla rozwoju zainwestowania związanego z obsługą szlaków kajakowych²⁵.

6.2.3. Rezerваты przyrody

Rezerваты przyrody są formą ochrony mniejszych obszarów, szczególnie cennych z uwagi na zasoby środowiska przyrodniczego. W województwie pomorskim znajduje się ponad 150 rezerwatów przyrody. Na ich obszarach obowiązują szczególne ograniczenia uprawiania turystyki, w tym turystyki kajakowej, jak i ograniczenia dotyczące zagospodarowania turystycznego. Dotyczy to między innymi rzek:

- Brdy (odcinek górny) – rezerwat „Przytoń”;
- Piaśnicy (odcinek ujściowy) – rezerwat „Piaśnickie Łąki”;
- Redy (odcinek ujściowy) – rezerwat „Beka”;
- Raduni (odcinek przełomowy) – rezerwat „Jar Rzeki Raduni”;
- Słupi i Kamienicy: rezerwat „Gołębia Góra” oraz „Dolina Huczka”;
- Liwy (odcinek górny w Prabutach) – rezerwat „Jezioro Liwieniec”;
- Wdy (odcinek środkowy i dolny) – rezerваты „Kręgi Kamienne”, „Krzywe Koło w pętli Wdy”.
- Zbrzycy (odcinek środkowy) – rezerwat ornitologiczny „Jezioro Laska”

6.2.4. Obszary sieci NATURA 2000

W województwie pomorskim znajduje się ponad 100 obszarów sieci NATURA 2000 (specjalnych obszarów ochrony siedlisk i obszarów specjalnej ochrony ptaków)²⁶.

Większość dolin rzecznych województwa pomorskiego znajduje się, z uwagi na ich walory przyrodnicze i znaczenie dla bytowania wielu gatunków roślin i zwierząt, w sieci tych obszarów. Są to np. Piaśnica, Kłodawa, Reknica, Wisła, Brda i jej dopływy, Wda, Łeba, Stropna, Szczyra, Słupia, Wieprza, Studnica, Wierzyca, Łupawa, Więcisa, Chocina, Radunia.

W przypadku obszarów sieci NATURA 2000, analizie podlega oddziaływanie (w tym przypadku ruchu turystów kajakowych) na poszczególne gatunki i siedliska chronione w danym obszarze. Ograniczenia wynikające z funkcjonowania na szlakach kajakowych Pomorza obszarów NATURA 2000 dotyczyć mogą ruchu turystycznego oraz lokalizacji przy

²⁵

Analiza planistyczna dla opracowania koncepcji rozwoju szlaków kajakowych województwa pomorskiego, Pro Digital GIS Consulting & Solutions na zlecenie Biura Rozwoju Dróg Wodnych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, Gdynia 2009 r.

²⁶

Strona internetowa Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska – sieć NATURA 2000

rzekach obiektów infrastruktury turystycznej. Realizacja inwestycji na tych terenach wiąże się z koniecznością przeprowadzenia szeregu analiz, określających możliwości wpływu tych inwestycji na środowisko naturalne.

6.2.5. Pozostałe formy ochrony przyrody

Innymi niż wymienione formami ochrony przyrody są np. obszary chronionego krajobrazu i użytki ekologiczne powinny być brane pod uwagę przy planowaniu zagospodarowania szlaków. Przepisy prawa lokalnego (np. uchwała nr 1161/XLVII/10 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 28 kwietnia 2010 roku) wprowadzają dodatkowe (poza przepisami prawa wodnego i innymi przepisami prawnymi) ograniczenia dotyczące możliwości inwestowania w infrastrukturę, w tym służącą obsłudze ruchu turystycznego, wzdłuż brzegów rzek i jezior na obszarach chronionego krajobrazu. Zapisy tej uchwały (par. 5 pkt. 8) zakazują lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegowej jezior, rzek i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem urządzeń wodnych oraz obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej i rybackiej.

Tym samym inwestowanie na obszarach chronionego krajobrazu w turystykę kajakową posiada znaczące ograniczenia gdyż zakaz ten dotyczy infrastruktury turystycznej. Interpretacja tych zapisów, dokonana przez Departament Środowiska i Rolnictwa Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego na wniosek jednego z inwestorów planujących zagospodarowanie szlaku Słupi²⁷ określa, iż lokalizacja nowych obiektów infrastruktury turystycznej na obszarach chronionego krajobrazu wymaga ich wskazania w planach miejscowych, co w wielu przypadkach wymaga ich sporządzenia lub modyfikacji.

Pozostałe formy, np. pomniki przyrody, mają charakter punktowy i nie wpływają na turystykę kajakową.

²⁷

Pismo DROŚ-PR.7122-1/2012 z dnia 3 lutego 2012 r.

6.3. Uwarunkowania administracyjne

Kwestie uwarunkowań administracyjnych są szczególnie istotne dla szlaków kajakowych, ponieważ układ sieci hydrograficznej nie zawsze odzwierciedla układ struktur administracyjnych. Z uwagi na złożony charakter problematyki zarządzania szlakami wodnymi oraz dużą liczbę zaangażowanych w nią instytucji, kwestie administracji szlakami kajakowymi rozpatrywać można w następujących ujęciach:

- **Struktur administracji samorządowej** (gminy, powiaty, województwa);
- **Struktur administracji wodnej** (Zarządy Melioracji i Urzędzeń Wodnych, Regionalne Zarządy Gospodarki Wodnej, Urzędy Morskie);
- **Struktur PGL Lasy Państwowe** (Regionalne Dyrekcje Lasów Państwowych, nadleśnictwa i leśnictwa);
- **Instytucji ochrony przyrody** (parki narodowe, krajobrazowe, Regionalne Dyrekcje Ochrony Środowiska);
- **Struktur organizacji zajmujących się promocją turystyki i rozwijaniem oferty turystycznej** (Regionalna Organizacja Turystyczna, Lokalne Organizacje Turystyczne – LOT-y);
- **Lokalnych Grup Działania (LGD) i Lokalnych Grup Rybackich (LGR).**

6.3.1. Administracja samorządowa

Województwo pomorskie podzielone jest na 123 gminy miejskie, wiejskie i miejsko-wiejskie oraz 20 powiatów, z czego 16 ziemskich i 4 grodzkie. Są one odpowiedzialne za politykę rozwoju i planowanie na swoim terenie. Szczególna rola w tym zakresie przypada samorządom gminnym, odpowiadającym za opracowywanie planów miejscowych i studiów uwarunkowań.

Sieć rzeczna kompletnie nie odpowiada kształtowi samorządu terytorialnego. W wielu przypadkach rzeki stanowią granice gmin i powiatów, co dodatkowo utrudnia działania związane z ich zagospodarowaniem.

Jest to poważnym utrudnieniem dla planowania rozwoju i zagospodarowania szlaków kajakowych. Wszelkie działania w tym zakresie zależą od dobrej woli i współpracy gmin, należących do zlewni danej rzeki i odcinek szlaku, leżący na ich terenie. Wspólne działania są możliwe, co pokazują np. inwestycje związane z wybudowaniem przenosek przy elektrowniach wodnych na Dolnej Raduni, zrealizowane wspólnie przez samorzady gminy i miasta Pruszcz Gdański.

Pewną rolę pomocniczą w tym zakresie pełnią powiaty, które w niektórych przypadkach (np. powiat człuchowski) koordynują działania gmin związane z zagospodarowaniem szlaków wodnych.

Ważna w tym zakresie jest również działalność związków międzygminnych, które (jak np. w dorzeczu Wdy czy Łupawy) mogą koordynować działania samorządów gminnych w zakresie nie tylko gospodarki wodnej, ale również zagospodarowania szlaków wodnych czy promocji turystyki.

Cały obszar województwa obejmuje administracja samorządowa – Samorząd Województwa Pomorskiego, realizujący działania związane z planowaniem i rozwojem regionalnym. Na szczeblu regionalnym (województwa) niezbędna jest współpraca samorządów województwa pomorskiego i sąsiednich regionów przy zagospodarowaniu trzech ważnych szlaków kajakowych, przekraczających granice województwa pomorskiego: **Brdy, Wdy i Wieprzy**. Mniejszymi rzekami, które również wykraczają poza granice regionu są rzeki Wielki Kanał Brdy, Dziergoń i Liwa, a odcinek rzeki Gwdy płynie wzdłuż granicy województwa.

Z tego powodu niezbędna jest współpraca pomiędzy województwem pomorskim a województwami zachodniopomorskim dla rzeki Wieprzy, zachodniopomorskim i wielkopolskim dla rzeki Gwdy, kujawsko-pomorskim dla rzeki Brdy, Wdy, Kanału Wielkiego Brdy i ich dopływów oraz w mniejszym zakresie warmińsko-mazurskim dla rzek Nogat, Dziergoń i Liwy.

6.3.2. Administracja wodna

Struktury administracji wodnej obejmują trzy podstawowe rodzaje instytucji:

- **Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych**

Jest to jednostka podległa Marszałkowi Województwa. Podmiot ten odpowiedzialny jest za kwestie związane z programowaniem, planowaniem i nadzorowaniem wykonywania urządzeń melioracji wodnych, utrzymywanie wód i urządzeń melioracyjnych. Utrzymuje urządzenia melioracji wodnych dla ponad 2 900 km rzek i 1 800 km kanałów oraz ponad 650 km wałów przeciwpowodziowych oraz 95 stacji pomp odwadniających. Obszar działania ZMiUW pokrywa się z zakresem działalności Samorządu Województwa, w związku z czym na poziomie regionalnym nie stwarza to problemów dla rozpatrywania kwestii zagospodarowania szlaków wodnych.

- **Regionalne Zarządy Gospodarki Wodnej (RZGW).**

Są to jednostki administracji państwowej, podległe Krajowemu Zarządowi Gospodarki Wodnej. Ich obszar działania nie pokrywa się z obszarem województwa, lecz jest przyporządkowany układowi sieci hydrograficznej Polski. Z tego powodu

szlaki wodne województwa pomorskiego podlegają następującym, Regionalnym Zarządom Gospodarki Wodnej:

- **RZGW Gdańsk** (większa część województwa, z wyjątkiem fragmentów zachodnich);
- **RZGW Szczecin** (zlewnia rzeki Wieprzy, zachodnia część powiatów: słupskiego i bytowskiego);
- **RZGW Poznań** (część zlewni Gwdy, zachodnia część powiatu człuchowskiego).

Zakres działalności RZGW jest szeroki i obejmuje takie, istotne dla kajakarzy kwestie, jak administrowanie wodami płynącymi i urządzeniami hydrotechnicznymi, kontrolę gospodarowania wodami i ich ochronę, budowę przepławek, utrzymanie szlaków wodnych, nadzór nad gospodarką rybacką. Realizuje również szereg projektów inwestycyjnych, badawczych i promocyjnych oraz prowadzi współpracę międzynarodową w sprawach związanych z gospodarką wodną.

Rys. 18. Regionalne Zarządy Gospodarki Wodnej w Polsce

Źródło: strona internetowa RZGW Gdańsk, www.gdansk.rzgw.gov.pl

Na obszarze województwa pomorskiego dodatkowo znajdują się dwie jednostki terenowe RZGW Gdańsk: Zarząd Zlewni Żuław i Rzek Przymorza Wschodniego z siedzibą w Tczewie oraz Zarząd Zlewni Wisły Kujawskiej z siedzibą w Toruniu.

Z powodu innej struktury przestrzennej, planowanie zagospodarowania szlaków wodnych w zachodniej części województwa wymaga prowadzenie uzgodnień i współpracy z RZGW położonymi w Szczecinie i Poznaniu, jednak na dominującej części województwa jednostką odpowiedzialną za administrację wodami będzie RZGW Gdańsk oraz Zarząd w Tczewie.

- **Urzędy Morskie**

Są to organy administracji centralnej, odpowiedzialnymi za zarządzanie obszarami morskimi i przybrzeżnymi. W Polsce znajdują się trzy Urzędy Morskie: w Gdyni, Słupsku i Szczecinie. Obszar województwa pomorskiego znajduje się w administracji **UM w Gdyni** (część wschodnia wybrzeża) oraz **UM w Słupsku** (część zachodnia wybrzeża). Z urzędami tymi w zakresie zagospodarowania szlaków kajakowych niezbędne jest np. uzyskiwanie pozwoleń na pływanie na akwenach portowych, zlokalizowanych na rzekach Pomorza (Ustka na Słupi, Łeba w Łebie oraz Gdańsk dla Motławy i Martwej Wisły), jak również kwestie pływania kajakiem po morzu oraz lokalizację inwestycji na terenach portowych i w pasie przybrzeżnym. Z tego powodu urzędy te są istotne jedynie dla kajakarstwa morskiego oraz dla tych trzech, wymienionych fragmentów szlaków wodnych. Jednak wpłynięcie na wody morskie i portowe stanowi (niezależnie od kwestii bezpieczeństwa, z powodu których podlega regulacji) atrakcyjne zakończenie spływów na Słupi i umożliwi przepłynięcie z centrum Gdańska wokół Polskiego Haka na wody Martwej Wisły. Potencjalnie, po uregulowaniu kwestii dostępności rzeki Łeby i jeziora Łebsko na obszarze Słowińskiego Parku Narodowego, może stać się też elementem spływów po rzece Łebie.

6.3.3. Administracja PGL Lasy Państwowe

Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe jest jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej. Podstawowym dokumentem dla PGL LP jest ustawa o lasach z 28 września 1991 r. Określa ona zasady prowadzenia gospodarki leśnej zarówno przez LP, jak i w lasach innych własności. Strukturę organizacji precyzuje jej statut, wydany zarządzeniem ministra środowiska z 1994 r. Leśne jednostki działają na szczeblu ogólnokrajowym, regionalnym i lokalnym. Pracuje w nich łącznie ponad 25 tys. osób.

Zarządzanie w Lasach Państwowych oparte jest na trzech głównych szczeblach:

- **Dyrektor Generalny LP** powoływany jest przez Ministra Środowiska. Kieruje całą organizacją m.in. przez wydawanie zarządzeń i decyzji. Jego biuro stanowi Dyrekcja

Generalna Lasów Państwowych – jednostka centralna. Organem doradczym dyrektora jest Kolegium Lasów Państwowych;

- **Regionalne Dyrekcje LP (17 w kraju).** Do ich zadań należy przede wszystkim nadzór nad podległymi jednostkami, koordynacja działań na swoim terytorium;
- **Nadleśnictwa (431 w kraju).** Prowadzą gospodarkę leśną na podstawie planu urzędzenia lasu. Kierujący jednostką nadleśniczy odpowiada za stan lasu na swoim terenie. Nadleśnictwa dzielą się na leśnictwa.

Rys. 19. Regionalne Dyrekcje Lasów Państwowych w Polsce

Źródło: strona internetowa Lasów Państwowych, www.lasy.gov.pl

Województwo Pomorskie objęte jest działalnością następujących Regionalnych Dyrekcji Lasów Państwowych:

- **RDLP Gdańsk** (większość powierzchni województwa);
- **RDLP Szczecinek** (zachodnia część województwa);
- **RDLP Toruń** (południowo-zachodnia część województwa).

Lasy administrują blisko 1/3 powierzchni Polski, prowadząc obok gospodarki leśnej również działania związane z ich turystycznym zagospodarowaniem i edukacją ekologiczną. Zarządzają znaczną częścią gruntów, przez które przebiegają szlaki kajakowe i na ich terenach znajduje się wiele przystani kajakowych, pól biwakowych i punktów etapowych. Często to nadleśnictwa zagospodarowały i prowadzą pola biwakowe i przystanie kajakowe. Drogi do tych miejsc często również prowadzą przez obszary leśne.

Z tego powodu lasy są bardzo ważnym podmiotem, który aktywnie uczestniczy w zagospodarowaniu szlaków wodnych w województwie pomorskim.

Z powodu odmiennej od administracji samorządowej struktury przestrzennej, planowanie zagospodarowania szlaków wodnych w zachodniej części województwa wymaga prowadzenie uzgodnień i współpracy z RDLP położonymi w Szczecinku i Toruniu, jednak na dominującej części województwa jednostką odpowiedzialną za administrację lasami będzie RDLP Gdańsk oraz podległe jej nadleśnictwa.

Fot. 11. Pole biwakowe urządzone przez Nadleśnictwo Kwidzyn nad Liwą

Źródło: archiwum EKAJAKI.PL

6.3.4. Instytucje ochrony przyrody

Instytucje ochrony przyrody, których struktury należy uwzględnić przy planowaniu zagospodarowania szlaków wodnych to:

- **Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Gdańsku**, której zakres działania pokrywa się z obszarem województwa pomorskiego,
- **Dyrekcje Parków Narodowych**: Słowińskiego Parku Narodowego z siedzibą w Smołdzinie i Parku Narodowego „Bory Tucholskie” z siedzibą w Charzykowach;
- **Pomorski Zarząd Parków Krajobrazowych** podległy Marszałkowi Województwa (dla 7 pomorskich parków krajobrazowych), z siedzibą w Słupsku.

Sieć tą uzupełniają dyrekcje dwóch parków krajobrazowych, mające swoją siedzibę poza obszarami województwa – Tucholskiego PK i PK Pojezierza Iławskiego. Ich zadania i kompetencje opisane są w części dot. uwarunkowań przyrodniczych.

6.3.5. Organizacje turystyczne

Struktura organizacji turystycznych w województwie pomorskim oparta jest o dwa podstawowe elementy:

- **Pomorską Regionalną Organizację Turystyczną (PROT);**
- **Sieć Lokalnych Organizacji Turystycznych.**

PROT ma siedzibę w Gdańsku, a zakres jego działalności pokrywa się z obszarem województwa pomorskiego. Działa on ściśle współpracując z samorządem województwa w zakresie promocji pomorskiej oferty turystycznej, rozwoju produktów turystycznych i systemu informacji turystycznej. Jest najważniejszym podmiotem, realizującym promocję turystyczną regionu pomorskiego na rynku krajowym i zagranicznym. Współpracuje w tym zakresie z Polską Organizacją Turystyczną.

Kompetencje LOT-ów odpowiadają zakresowi działalności PROT w mniejszej skali (gminy i powiatu). W województwie działa kilkanaście takich organizacji. Niektóre z nich są aktywne w zakresie rozwoju turystyki kajakowej, np. LOT Kociewie z siedzibą w Tczewie na Wierzycy, LOT Ziemia Łęborska z siedzibą w Łęborku na Łebie czy LOT Liwa z siedzibą w Kwidzynie na rzece Liwie.

6.3.6. Lokalne Grupy Działania (LGD) i Lokalne Grupy Rybackie (LGR)

Podmioty te działają odpowiednio na obszarach wiejskich województwa (LGD) oraz obszarach województwa zależnych od rybactwa. Są one ważnym elementem wdrażania środków wsparcia unijnego w tych regionach. W ich strategii działania poważne miejsce

zajmuje również turystyka kajakowa, i z tego powodu są istotnym partnerem przy planowaniu zagospodarowania szlaków wodnych.

Ponieważ LGD i LGR są silnie powiązane z wdrażaniem Europejskiego Funduszu Rybackiego i Europejskiego Funduszu Rolnego, są one opisane szczegółowo w części 12 niniejszego opracowania.

6.4. Uwarunkowania planistyczne

Planistyczne uwarunkowania zagospodarowania szlaków kajakowych zostały szczegółowo opisane w roku 2009 w ekspertyzie wykonanej na zamówienie Biura Rozwoju Dróg Wodnych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego (*Analiza planistyczna dla opracowania koncepcji rozwoju szlaków kajakowych województwa pomorskiego, Pro Digital GIS Consulting & Solutions*).

W opracowaniu tym przeanalizowane zostały szczegółowo uwarunkowania planistyczne dla szlaków kajakowych w następujących typach dokumentów planistycznych:

- **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego;**
- **Uwarunkowania wynikające ze studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego poszczególnych gminy;**
- **Uwarunkowania planistyczne zapisane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;**
- **Uwarunkowania wynikające z planów ochrony przyrody;**
- **Uwarunkowania wynikające z planów urządzania lasów;**

Dokument ten przedstawia szczegółowe zapisy dotyczące poszczególnych szlaków kajakowych. Zawiera również szereg interesujących wniosków i rekomendacji, które przedstawiono poniżej:

- *Ustalenia zawarte w studiach uwarunkowań dla poszczególnych gmin są ogólne i stosunkowo rzadko odnoszą się bezpośrednio do kwestii związanych z rozwojem szlaków kajakowych w zakresie proponowanym w nowej wersji planu zagospodarowania przestrzennego województwa.*
- *Najlepszy stopień uwzględnienia w studiach uwarunkowań problematyki zagospodarowania szlaków kajakowych wykazują gminy w środkowej, typowo pojeziernej części województwa należące do dorzeczy: Słupia (rzeki Słupia, Skotawa), tj. gminy Kołczygłowy, Dębica Kaszubska, Kobylnica, Słupsk, Ustka; Łupawy (rzeki Łupawa, Bukowina), tj. gminy Sulęczyno, Parchowo,*

Czarna Dąbrówka, Sierakowice, Cewice, Potęgowo, Damnica oraz Raduni, tj. gminy Stężycza, Chmielno, Somonino, Kartuzy, Żukowo, Kolbudy Górne, Pruszcz Gdański.

- *Stwierdzony niedostatek dopasowania treści studiów uwarunkowań dla gmin do ustaleń planu wojewódzkiego w zakresie rozwoju szlaków kajakowych wskazuje na potrzebę zmian i aktualizacji tych dokumentów. Zasadniczym celem tych działań powinna być spójność ustaleń i wspólnie podejmowanych działań dotyczących wykorzystania naturalnych walorów obszaru województwa (szlaków kajakowych).*
- *Poziom pokrycia przestrzeni województwa planami miejscowymi odnoszącymi się bezpośrednio do kwestii związanych z rozwojem szlaków kajakowych jest niewielki. Świadczy to o aktualnie słabym poziomie dostosowania planowania przestrzennego na szczeblu gmin z ustaleniami planu wojewódzkiego w zakresie tematycznym związanym z rozwojem sieci szlaków kajakowych.*
- *Projekty planów ochrony parków krajobrazowych (czy też innych form ochrony przyrody) formalnie nie są wiążące dla miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.*
- *W planach ochrony parków krajobrazowych najbardziej kompleksowo i szeroko problematyka szlaków kajakowych została ujęta na terenie Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”. W planie tym określono szereg szczegółowych wytycznych co do lokalizacji zainwestowania związanego z rekreacją wodną.*
- *Rozwój zagospodarowania turystycznego powinien być jednak ściśle dostosowany do specyfiki lokalnych uwarunkowań przyrodniczych wpływających na odporność środowiska na presję turystyczną. Wynika stąd konieczność uwzględnienia ograniczeń zawartych zarówno w obowiązujących planach ochrony parków narodowych i krajobrazowych, jak i rezerwatów przyrody.*
- *Zadania dotyczące zagospodarowania turystycznego lasów, w tym dotyczących infrastruktury związanej ze szlakami kajakowymi (stanie, biwaki, pomosty i in.) określane są w planach urządzenia lasów dla poszczególnych nadleśnictw zarządzanych przez RDLP, w programach ochrony przyrody.*
- *Ustalenia dotyczące zagospodarowania turystycznego lasów dotyczą obiektów istniejących głównie takich jak biwaki, miejsca postoju, parkingi.*

- *W planach urządzenia lasów brakuje systemowego podejścia do kwestii zagospodarowania szlaków kajakowych, które mogłyby przejawiać się dążeniem do stworzenia spójnej sieci elementów zagospodarowania turystycznego związanych z rekreacją wodną wzdłuż analizowanych, głównych szlaków wodnych województwa.*
- *Brak spójności podejmowanych działań i ustaleń dotyczy w dużej mierze także gmin. W ich poczynaniach planistycznych przejawia się brak koordynacji podejmowanych działań w zakresie zagospodarowania szlaków kajakowych znajdujących się na terenach dwóch lub więcej gmin.*
- *Niewątpliwym wnioskiem z takiego stanu rzeczy jest konieczność podjęcia działań koordynujących działalność planistyczną w zakresie zagospodarowania szlaków turystycznych pomiędzy administracją wojewódzką, gminami i administracją leśną (zwłaszcza w zakresie kolejnej edycji planów urządzania lasu - operatów zagospodarowania turystycznego).*
- *Obowiązujące przepisy prawne określają ramy współdziałania administracji samorządowej (szczebla gminy) i leśnej w kwestiach planistycznych odnoszących się do zagospodarowania terenów leśnych.*
- *W praktyce w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego nie są jednak zawierane ustalenia dotyczące kierunków zagospodarowania terenów leśnych administrowanych przez Lasy Państwowe.*
- *Należy zatem zauważyć, że aktualna sytuacja prawna stwarza możliwości współdziałania i koordynacji kierunków zagospodarowania terenów leśnych, lecz w praktyce możliwości te nie są wykorzystywane.*
- *Realizacja zamierzeń takich jak podejmowane przez Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego opracowanie koncepcji szlaków kajakowych, stwarza możliwość wspólnej koordynacji działań w ramach istniejących unormowań prawnych.*

Zapisy te wymagają aktualizacji, jednak przeprowadzona w roku 2009 analiza wskazuje mocno na konieczność koordynacji działań w zakresie ujęcia zapisów dotyczących turystyki kajakowej w dokumentach planistycznych gmin, instytucji ochrony przyrody i PGL Lasy Państwowe na szczeblu regionalnym.

Określa również zasób dostępnych narzędzi planistycznych za wystarczające dla realizowania polityki województwa w zakresie zagospodarowania szlaków kajakowych oraz wskazuje rekomendowane kierunki działań.

6.5. Uwarunkowania prawne

Zagadnienia prawne w turystyki kajakowej są aspektem bardzo szerokim, i pogrupować można na przykład w następujące obszary i tematy:

6.5.1. Przepisy warunkujące organizację turystyki kajakowej, w tym ustawa o usługach turystycznych

Organizowanie spływów kajakowych jest działalnością podlegającą Ustawie o Usługach Turystycznych. (Ustawa z dnia 29 kwietnia 2010 roku o zmianie ustawy o usługach turystycznych oraz o zmianie ustawy – kodeks wykroczeń - Dz. U. z 2010 roku Nr 106, poz. 672). Jest to podstawowy akt prawny, określającym warunki świadczenia usług turystycznych. Jej której celem nadrzędnym jest ochrona interesów konsumenta. Ustawa reguluje usługi świadczone przez organizatorów, pośredników i agentów turystycznych, przewodników turystycznych i pilotów wycieczek, gestorów usług hotelarskich.

Działalność gospodarcza w organizowania imprez turystycznych oraz pośredniczenia na zlecenie klientów w zawieraniu umów o świadczenie usług turystycznych jest działalnością regulowaną i wymaga uzyskania wpisu w rejestrze organizatorów turystyki i pośredników turystycznych.

Spływ kajakowy jest imprezą turystyczną, jeżeli w jego skład wchodzi wg ustawy co najmniej dwie usługi turystyczne tworzące jednolity program i objęte wspólną ceną, jeżeli usługi te obejmują nocleg lub trwają ponad 24 godziny albo jeżeli program przewiduje zmianę miejsca pobytu.

Według ustawy, gospodarcza w zakresie organizowania imprez turystycznych oraz pośredniczenia na zlecenie klientów w zawieraniu umów o świadczenie usług turystycznych jest działalnością regulowaną w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 2 lipca 2004 roku o swobodzie działalności gospodarczej i wymaga uzyskania wpisu w rejestrze organizatorów turystyki i pośredników turystycznych.

Z tego powodu przedsiębiorca chcący uzyskać status organizatora turystyki jest zobowiązany do spełnienia szeregu wymogów (np. polisa ubezpieczeniowa) dla uzyskania u marszałka województwa wpisu na listę organizatorów turystyki. Za niespełnienie tego wymogu grożą przedsiębiorcy odpowiednie sankcje prawne.

6.5.2. Bezpieczeństwo turystów na wodzie

Zachowanie kajakarzy na wodzie regulują standardowe przepisy bezpieczeństwa, w tym prawo wodne. Nie ma w tym zakresie szczególnych aktów prawnych dotyczących turystyki kajakowej. Kajakarz według prawa jest traktowany jako statek poruszany siłą mięśni ludzkich i przepisy do jego poruszania stosuje się odpowiednio.

Ponadto obowiązują przepisy porządkowe i administracyjne dotyczące zachowywania się w miejscach publicznych oraz na wodzie, jak na przykład w kwestii spożywania alkoholu lub głośnego zachowania się.

Odpowiednie kompetencje w tym zakresie ma policja wodna oraz inne instytucje, jak na przykład Straż Graniczna, czy straż leśna lub straż parków narodowych.

6.5.3. Wymagania prawne wobec kwalifikacji kadry turystyki kajakowej

Do roku 2010 obowiązywała w zakresie turystyki kajakowej ustawa o sporcie, określająca między innymi zasady szkolenia i uprawnienia instruktorów rekreacji ruchowej (IRR) w specjalności kajakarstwo. Osoby takie były odpowiednio przeszkolone i uprawnione do prowadzenia spływów zorganizowanych.

Po zlikwidowaniu zapisów ustawy, jedynym zwyczajowym uprawnieniem w tym zakresie pozostał „przodownik turystyki kajakowej”, którego standardy szkolenia i kwalifikacje określone są wewnętrznymi przepisami PTTK.

Likwidacja IRR zdaniem środowiska kajakowego była błędem i może doprowadzić do obniżenia kwalifikacji osób prowadzących spływy kajakowe, co może skutkować zagrożeniem bezpieczeństwa turystów.

6.5.4. Kwestie własności i sposób użytkowania przystani i pól biwakowych

W przypadku przystani zlokalizowanych na gruntach prywatnych zasady użytkowania pola i przystani ustalane są przez właściciela. Również w przypadku gruntów publicznych, decydujące znaczenie ma tu regulamin / zasady ustalone przez użytkownika gruntów, którym może być np. nadleśnictwo lub lokalny samorząd. Jednocześnie właściciele prywatni oraz publiczni są zobowiązani do przestrzegania przepisów np. prawa wodnego, wymagających m. in. zapewnienia wolnego dostępu do brzegów rzek i jezior, czy sporządzania operatów wodno-prawnych dla inwestycji wpływających na gospodarkę wodną. Wszelkie działania na wodami publicznymi (do których zaliczają się wody płynące) wymagają prowadzenia odpowiednich uzgodnień z instytucjami takimi, jak RZGW, a w przypadku gdy inwestycja dotyczy również wałów i wpływa na bezpieczeństwo powodziowe, również z Zarządem Melioracji i Urządzeń Wodnych. Działania na obszarach leśnych wymagają ustaleń z Lasami Państwowymi, a obszarach chronionych również z właściwymi w danym zakresie jednostkami takimi jak RDOŚ czy dyrekcja parku

krajobrazowego / narodowego. Wreszcie przedsięwzięcia związane z zagospodarowaniem okolic elektrowni wodnych wymagają uzgodnień z operatorem elektrowni, w niektórych przypadkach zgodnie z prawem energetycznym. Wreszcie wszelkie działania inwestycyjne związane z budową, rozbudową, modernizacją i rozbiórką obiektów budowlanych wymagają przeprowadzenia odpowiednich procedur uwzględniających przepisy prawa budowlanego, planowania przestrzennego itp.

6.6. Uwarunkowania wynikające z dostępności komunikacyjnej szlaków kajakowych

Szlaki kajakowe przebiegają zwykle przez słabo dostępne tereny, z dala od dróg i linii kolejowych. Dostępność szlaków wodnych z lądu jest ograniczona z uwagi na trudny teren, zarośla, niski stopień urbanizacji większości dolin rzecznych, czy ich zabagnienie.

Z tego powodu dla każdego szlaku najważniejsze są tzw. punkty dostępu – miejsca rozpoczynania i kończenia spływów, oraz punkty etapowe, w których uczestnicy mogą przerwać spływ (nocując lub odjeżdżając ze szlaku kajakowego).

Zwykle są one lokalizowane w dogodnych miejscach – przy mostach drogowych, w pobliżu przystanków komunikacji miejskiej i w pobliżu sklepów i obiektów noclegowych.

Kajakarz, w zależności od swojego doświadczenia oraz trudności i uciążliwości szlaku, jest w stanie przepłynąć dziennie od kilku do kilkunastu, a w sprzyjających warunkach do ok. 30 km dziennie.

Jednak w przypadku załamania pogody lub sytuacji niespodziewanych, np. wywrotki i konieczności suszenia wyposażenia lub kontuzji jednego z uczestników spływu, może nastąpić potrzeba udania się do najbliższej przystani w celu przerwania spływu.

Dlatego przystanie kajakowe powinny być na szlakach docelowo rozmieszczone w odległości ok. 10 km od siebie.

Wymagania wobec punktów etapowych, przystani i pól biwakowych, również pod kątem ich dostępności, opisane są szczegółowo w rozdziale 9.

7. Charakterystyka szlaków kajakowych województwa pomorskiego

7.1. Zestawienie szlaków kajakowych w woj. pomorskim

Szczegółowy zakres opracowania został oparty o wytyczne specyfikacji instytucji zamawiającej dokument – Biura Rozwoju Dróg Wodnych.

Zadanie obejmowało następujące szlaki wodne²⁸ :

- 1. Rzeką Brda z Kanałem Brdy, Zbrzycą, Kłonecznicą, Chociną, Lipczynką, jeziorami Krępsko i Szczytno, jeziorem Charzykowskim;**
- 2. Rzeką Liwa;**
- 3. Rzeką Łeba;**
- 4. Rzeką Łupawa z Bukowiną;**
- 5. Rzeką Martwa Wisła i wewnętrzne wody Gdańska;**
- 6. Rzeką Motława;**
- 7. Rzeką Nogat;**
- 8. Rzeką Piaśnica z Jeziorem Żarnowieckim;**
- 9. Rzeką Radunia z „Kółkiem Jezior Raduńskich”;**
- 10. Rzeką Reda;**
- 11. Rzeką Słupia ze Skotawą, Kamienicą i Bytową;**
- 12. Rzeką Szarpawa i Wisła Królewiecka;**
- 13. Rzeką Tuga i Święta;**
- 14. Rzeką Wda z Kanałem Wdy, Kałębicą, Pilicą, Graniczną, Trzebiochą, zespołem jezior Wdzydzkich;**
- 15. Rzeką Wieprza ze Studnicą;**
- 16. Rzeką Wierzyca z Wietcisą, Piesienicą i Strugą Borzechowską.**

Zestawienie rzek objętych zakresem koncepcji przedstawia rysunek 20.

²⁸

W opracowaniu ujęto, dla zachowania kompleksowości, również rzeki analizowane w formie pilotażu w roku 2010 (Słupię i Wierzycę). Dodatkowo opisano (bez dokonywania audytu) rzeki: Czernicę z Białą oraz Wisłę.

Działania te pozwoliły na zidentyfikowanie problemów i ograniczeń rozwoju turystyki kajakowej na każdej z analizowanych rzek oraz określić priorytety działań dla tych szlaków kajakowych wraz z określeniem potencjału w zakresie rozwoju turystyki kajakowej w skali regionu.

Opis każdej z rzek zawiera następujące elementy:

- Długość rzeki i długość spławnego szlaku kajakowego;
- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy;
- Rekomendowane miejsca początkowe i końcowe spływów;
- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe;
- Przeszkody na szlaku;
- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego, jego trudność, uciążliwość, atrakcyjność oraz możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki;
- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych;
- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi);
- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece.

Wszystkie szlaki kajakowe objęte zakresem niniejszej koncepcji, wraz ze wskazaniem miejsc, w których rekomendowana jest realizacja działań inwestycyjnych w zakresie zagospodarowania szlaków wodnych (przenoski, przystanie, pola biwakowe) przedstawia mapa w skali 1:200 000, stanowiąca załącznik do niniejszej koncepcji.

7.2. Rzeka Brda z Kanałem Brdy, Zbrzycą, Kłonecznicą, Chociną, Lipczyнкą, jeziorami Krępsko i Szczytno, jeziorem Charzykowskie

7.2.1. Rzeka Brda

- Długość szlaku wodnego:
245 kilometrów (z tego 132 kilometry w województwie pomorskim)
- Długość spławnego szlaku kajakowego:
233 kilometry (z tego 120 kilometrów w województwie pomorskim)

- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:
Świeszyno
- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:
Fordon, ujście Brdy do Wisły
- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:
 - *Świeszyno – początek spływów,*
 - *Niesiłow – stacja, pole biwakowe,*
 - *Wilkowo – stacja, pole biwakowe,*
 - *Stara Brda – pole biwakowe,*
 - *Żołna – stacja, pole biwakowe,*
 - *Nowa Brda – miejsce etapowe, pole biwakowe,*
 - *Folbrych (Przytoń) – pole biwakowe,*
 - *Garbaty Most – pole biwakowe,*
 - *Most Dolinka – pole biwakowe,*
 - *Rzewnica,*
 - *Przechlewo, OSIR,*
 - *Płaszczyca,*
 - *Sąpolno, trzy pola biwakowe,*
 - *Ciecholewy, pole biwakowe,*
 - *J. Charzykowskie,*
 - *Małe Swornegacie,*
 - *Swornegacie,*
 - *Jezioro Witoczno, stacja PTTK,*
 - *Płęsno, pole biwakowe,*
 - *Drzewicz, stacja PTTK,*
 - *Czernica,*
 - *Struga, most kolejowy,*
 - *Męcikał, most drogowy,*
 - *Myłof, zaporą,*
 - *Rytel,*
 - *Uboga,*
 - *Żukowo,*
 - *Brda,*
 - *Nadolna Karczma,*
 - *ujście Czerskiej Strugi,*
 - *Woziwoda,*
 - *Ziekonka, elektrownia wodna,*
 - *ujście Bielskiej Strugi,*
 - *Gołąbek 1,*
 - *Gołąbek 2,*

- Płaskosz, most Chojnice – Śliwice,
- most Tuchola – Laskowice Pom.,
- Rudzki Most,
- Świt,
- Piła – Młyn,
- Gostycyn-Nogawica, stacja PTTK,
- Sokole – Kuźnia, stacja PTTK,
- Prom,
- Wilcze Gardło,
- Elektrownia Samociążek,
- Elektrownia Tryszczyn,
- Tryszczyn-Doły,
- Elektrownia,
- Opławiec,
- Śluza Okole.

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Brda, zaliczana do najpiękniejszych szlaków wodnych w Polsce, a są i tacy którzy przyznają jej prymat w Europie. Jest lewym dopływem Wisły, do której wpada w Brdującie - dzielnicy Bydgoszczy. Ma 43 bezpośrednie dopływy i przepływa przez 19 jezior. Wypływa z Jeziora Smołowego położonego w środkowej części Pojezierza Bytowskiego w odległości kilku kilometrów na wschód od Miastka. Rzeka dostępna jest dla kajaków na długości 233 km począwszy od Jeziora Dużego Pietrzykowskiego (dawniej Jezioro Głębokie) niedaleko Miastka. Jednak na tym odcinku odwiedzana jest dość rzadko. Niezwykle urozmaicony, kręty bieg rzeki, rozległe lasy, malownicze jeziora, pierwotna przyroda, liczne boczne szlaki, od lat ściągają na Brdę licznych turystów wodnych.

Górny, bardzo malowniczy odcinek Brdy jest dość uciążliwy. Przy niskich stanach wody mogą wystąpić płycizny zmuszające do holowania kajaka. Od Nowej Brdy płynie się już praktycznie bez przeszkód stopniowo poszerzającą się rzeką. Peretką jest rezerwat Przytoń, przez który rzeka przeciska się uparcie, pokonując liczne przeszkody zalegające w korycie. Ten górny przełomowy odcinek wywiera na wodniakach wrażenie. Na północnych krańcach Pojezierza Krajeńskiego do przepłynięcia jest kompleks jezior; Szczytno, Szczytlenko, Krępsko i Końskie, których pokonanie jest prawdziwą harówką dla kajakarzy.

W środkowym odcinku Brda płynie początkowo ku wschodowi poprzez ciąg pięknych rynnowych jezior Równiny Charzykowskiej - to początek kompleksu leśnego Borów Tucholskich z Zaborskim Parkiem Krajobrazowym oraz wydzielonym w jego części Parkiem Narodowym Bory Tucholskie. Urozmaicony i kręty bieg rzeki, liczne jeziora, zróżnicowany krajobraz, piękna i dzika przyroda, rozległe lasy i czysta woda są wielkim magnesem przyciągającym turystów,

zwłaszcza wodniaków. Poniżej Męcikału, już na terenie Borów Tucholskich, turyści napotkają przeszkodę. Jest nią zapora w Mylofie, kierująca część wód rzeki do Wielkiego Kanału Brdy - imponującej budowli hydrotechnicznej z połowy XIX wieku. Kanał ten, poprowadzony równolegle do Brdy, miejscami po akweduktach, ponad kilkoma jej dopływami, może stanowić alternatywny szlak kajakowy dla spływających Brdą.

Tucholski Park Krajobrazowy z rezerwatem Dolina Rzeki Brdy stanowią pierwszoplanowe ogniwo przełomowego odcinka rzeki. Spiętrzona Brda w dolnym biegu tworzy malownicze o długości 30 km rozlewisko Jeziora Koronowskiego, najpiękniejszego i największego na całym szlaku Brdy, o niezwykle urozmaiconej linii brzegowej, z licznymi, głębokimi zatokami, otoczonego niemal ze wszystkich stron lasami.

Bydgoski odcinek rzeki jest równie atrakcyjny. Bydgoszcz - wodna stolica Polski leży nad Brdą i Wisłą, starym i nowym Kanałem Bydgoskim. Posiada tor slalomowy do kajakarstwa górskiego w samym centrum miasta w cieniu gotyckiej Fary, między zabytkowymi śluzami Wyspy Młyńskiej. Ujście rzeki do Wisły to Brdy ujście z torem regatowym i ostatnią już śluzą.

Brda jest szlakiem łatwym, dostępnym dla początkujących turystów, nieco uciążliwym jedynie w górnym biegu. Wymaga jak każdy szlak wodny uważnego czytania (obserwowania) wody. Są miejsca, zwłaszcza w przełomowym odcinku, gdzie niepokorni turyści mogą być przez rzekę sponiewierani i nauczeni do niej szacunku.

Na przebycie całego szlaku potrzeba co najmniej 10 dni, jednak ze względu na możliwości bocznych wypadów warto poświęcić na spływ nawet 2-3 tygodnie.

Brda należy do najlepiej zagospodarowanych turystycznie szlaków kajakowych w Polsce, a system oznakowania rzeki powoduje, że kajakarze czują się bezpieczni i nawet bez mapy doskonale orientują się w terenie.

- Przeszkody na szlaku:

5: Stara Brda Piłska, jaz na rzece (km 222), Mylof, zapora (km 130), Samociążek (km 36), Tryszczyn (km 29), Opławiec (km 26) – elektrownie wodne

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak łatwy, nieuciążliwy w dolnym biegu, średnio trudny i niezbyt uciążliwy w biegu górnym i środkowym

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Rzeka jest bardzo dobrze przygotowana do turystyki i masowo wykorzystywana. Na rzece widoczne negatywne efekty masowej turystyki.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Dobre dostępność brzegów poza odcinkami leśnymi, dogodny dojazd do punktów węzłowych.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Na trasie zidentyfikowano 68 miejsc i miejscowości oferujących noclegi, pola biwakowe, kwatery agroturystyczne. Rozwinięty sektor usługowy, baza gastronomiczna i inne usługi turystyczne.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

- niewystarczający w stosunku do liczby turystów i natężenia ruchu stan zagospodarowania i wyposażenia miejsc biwakowych (sanitariaty, śmietniki)
- nadmierna antropopresja powoduje degradację środowiska naturalnego

- Kilometraż szlaku:

Miejscowość	Kilometr szlaku	Opis
Świeszyno	233,00	Świeszyno nad J. Pietrzykowskim Dużym, zwanym Głębokim - początek szlaku wodnego Brdy
Tyniec	227,00	Trzyniec - most drogowy na trasie Koczała - Piaszczyzna
Stara Brda Pilska	222,40	Stara Brda Pilska - jaz na rzece i most
Leśnictwo Pustowo	219,70	Most drogowy, Leśnictwo Pustowo
Żoźna	215,00	Żoźna, rezerwat przyrody "Bagnisko Niedźwiady", dwa mosty drogowe
Leśnictwo Żoźna	213,00	Leśnictwo Żoźna
Nowa Brda	208,00	Nowa Brda - most drogowy i kolejowy
Folbrycht	201,80	ujście rzeki Modra do Brdy
Folbrycht (Przytoń)	201,80	Folbrych (Przytoń) betonowy most drogowy
Przechlewo/ Garbaty Mostek	198,60	Most drogowy na drodze Przechlewo - Koczała
Koczała	197,80	Rzeka Ruda - prawy dopływ Brdy
	195,40	Rezerwat przyrody "Osiedle Kormoranów"
Dolinka	192,70	Most drogowy na trasie Przechlewo - Pakotulsko - Rzeczenica
Rzewnica	187,90	Rzewnica nad jeziorem Szczytno
W. Zamkowa	186,50	Wyspa Zamkowa (Góra Zamkowa)
	185,50	Przesmyk na Jezioro Szczytlenko i Jezioro Końskie
Zawada	183,70	Most drogowy między wsiami Zawada i Szczytno
Przechlewo	183,10	Jezioro Końskie
Przechlewo	181,10	Przechlewo - Ośrodek Sportu i Rekreacji
Przechlewo	180,90	Most drogowy na trasie Przechlewo - Człuchów
Jemielno	174,60	Most drogowy między wsiami Jemielno i Płaszczyca
Czosnowo	170,10	Most kolejowy na nieczynnej trasie Człuchów - Miastko

Sąpolno Człuchowskie	169,50	Lipczynka
Sąpolno Człuchowskie	169,10	Wieś Sąpolno - most drogowy
Konarzyny	167,30	"Drewniany wąski mostek "" Kozi Most""
Ciecholewy	164,30	Most drogowy na trasie krajowej nr 212 Chojnice - Bytów
Babilon	160,80	Most drogowy między miejscowością Babilon a Chocińskim Młynem
jez. Charzykowskie	158,00	Jeziro Charzykowskie zwane też Łukomie
Małe Swornegacie	156,30	Most drogowy na trasie Małe Swornegacie - Chociński Młyn
Małe Swornegacie	155,80	500-metrowy przesmyk
Kokoszka	153,50	Osada Kokoszka
Kokoszka	152,20	Ujście Chociny
Swornegacie	150,90	Most drogowy w miejscowości Swornegacie
jez. Witoczno	148,90	Jeziro Witoczno
Kamionka	148,10	Wyływ Brdy z jeziora Witoczno
Płęsno	146,30	Wieś Płęsno
jez. Małofąckie	145,80	Jeziro Małofąckie
jez. Łąckie	144,50	Jeziro Łąckie
Drzewicz	143,40	Drzewicz
Czernica	139,60	Czernica
Struga	137,80	Ujście strugi wypływającej z jeziora Trzemeszno
Męcikał	137,00	Most kolejowy na trasie Chojnice - Kościerzyna
Męcikał	136,20	Męcikał
Duża Klonia/Mała Klonia	130,8 km	Duża Klonia i Mała Klonia
Myłof	129,8 km	Myłof - zapora
Konigórtek	128,0 km	Kaskadowy kanał zrzutowy
Rytel	125,3 km	Most kolejowy na trasie Chojnice - Czersk
Rytel	123,6 km	Rytel - most drogowy betonowy
Uboga	118,1 km	Zabudowania byłego leśnictwa Uboga
Żukowo	115,4 km	Żukowo
Lutom	112,9 km	Lutom
Brda	112,4 km	Brda
Nadolna Karczma	111,1 km	Nadolna Karczma
Nowy Młyn	109,8 km	Ujście Czerskiej Strugi
Dziekcz	108,6 km	Dziekcz
Woziwoda	104,4 km	Woziwoda
Woziwoda	103,9 km	Rezerwat Przyrody "Dolina Rzeki Brdy"
Woziwoda	103,2 km	Leśnictwo Woziwoda
Zielonka	101,52 km	Zielonka
Kietpiński Most	99,2 km	Bielska Struga
Gołąbek I	94,5 km	Gołąbek I
Gołąbek II	94,0 km	Gołąbek II
Wymysłowo	91,3 km	Wymysłowo
Plaskosz	90,3 km	Plaskosz
Leśniczówka Plaskosz	88,8 km	Leśniczówka Plaskosz
Tuchola	85,1 km	Most kolejowy

Rudzki Most	83,9 km	Tuchola - Rudzicki Most
Piszczek	81,6 km	Struga Kicz
Świt	80,4 km	Świt
Piła Młyn	75,1 km	Piła Młyn
Gostycyn -Nogawica	68,8 km	Gostycyn - Nogawica
Zamrzenica	68,3 km	Zamrzenica
Zamrzenica/Sucha	64,8 km	Most kolejowy na nieczynnej linii Pruszcz - Terespol
Krówka	61,0 km	Krówka - prawa odnoga Zalewu Koronowskiego
Sokole-Kuźnica	60,6 km	Sokole - Kuźnica
Sokole-Kuźnica	59,6 km	Sokole - Kuźnica wieś
Sokole-Kuźnica/Chrusty	56,6 km	Przeprawa promowa
Wielonek	54,6 km	Rozlewisko
Wymysłowo /Pieczyska	49,6 km	Rozlewisko
Nowy Jasieniec	48,6 km	Jezioro Lipkus
Wilcze Gardło	43,6 km	Most drogowy w Wilczym Gardle
Wilcze Gardło	39,1 km	Wyspa na Kanale Lateralnym
Samociązek	38,6 km	Samociązek
Samociązek	37,6 km	Kanał
Samociązek	36,1 km	Elektrownia Samociązek
Samociązek /Gośdźciera	34,9 km	Most drogowy
Tryszczyn	29,4 km	Monumentalna budowla hydroelektrowni w Tryszczynie
Bożenkowo	25,4 km	Most drogowy w miejscowości Bożenkowo - Zdroje
Smukała(Bydgoszcz)	20,9 km	Most drogowy
Oplawiec (Bydgoszcz)	20,6 km	Hydroelektrownia Oplawiec
Piaski (Bydgoszcz)	19,6 km	Kładka na rzece
Bydgoszcz Brdyujście	1,5 km	Tor regatowy
Fordon (Bydgoszcz)	0,0 km	Brda wpływa do Wisły

7.2.2. Wielki Kanał Brdy

- Długość szlaku wodnego:
29,7 km (z tego w województwie pomorskim 14,0 km)
- Długość spławnego szlaku kajakowego:
29,7 km (z tego w województwie pomorskim 14,0 km)
- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:
Mylof, zapora

- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:

Ujście kanału do Brdy

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

- *Mylof,*
- *Rytel,*
- *Fojutowo,*
- *Legbąd.*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Wielki Kanał Brdy i mały Kanał Brdy to budowle hydrotechniczne, sztuczne kanały, zbudowane w XIX wieku, w celu nawodnienia łąk czerskich leżących w Borach Tucholskich.

W miejscowości Fojutowo kanał płynie akweduktem, pod którym przepływa Czerska Struga. Szlak malowniczy i spokojny, w większości płynie lasami.

- Przeszkody na szlaku:

2 – jaz w Legbądzie i przy ujściu kanału do Brdy. Przenoski nie stwarzają problemów dla kajakarzy.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak łatwy i nieuciążliwy.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Kanał nadaje się do masowej turystyki kajakowej, jako alternatywa od zatłoczonego szlaku Brdy. Długość pozwala na jednodniowy, spokojny spływ.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Szlak przebiega przez obszary leśne, ale znajduje się na nim kilka dogodnych miejsc etapowych w miejscowościach na szlaku. Liczne mosty drogowe.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Na kanale brak infrastruktury turystycznej (przystani, pól biwakowych) poza miejscowością Fojutowo, gdzie wybudowano duży kompleks rekreacyjno-turystyczny. Usługi dostępne są w miejscowościach na szlaku – Rytel, Legbąd. Szlak korzysta z systemu turystycznego szlaku Brdy, położonego w pobliżu;

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:
 - *Problem z rozpoczęciem spływu w Mylofie (brak przejścia przez teren pstrągarni),*
 - *Brak pól namiotowych na szlaku.*
- Kilometraż szlaku:

Miejscowość	Kilometr szlaku	Opis
Mylof	29,70	Koniec pstrągarni Mylof-początek WKB
	28,60	Kanał zrzutowy wody do Brdy
Konigort	28,40	Most Konigort - jaz
Rytel	25,90	Most drogowy-Rytel
	25,70	Most drogowy-Rytel droga 22
Uboga	22,00	Most drogowy Uboga
Lutom	18,00	Most drogowy Lutom
Fojutowo	15,70	Kładka pieszna-Fojutowo Akwedukt
	15,65	Akwedukt-Brda-Czerska Struga
	15,60	Pomost Fojutowo przy Akwedukcie
	15,00	Zajazd Fojutowo
Legbąd	9,90	Jaz Legbąd-przenoska
	8,30	Pomost - akwedukt
	8,25	Akwedukt
	5,70	Pomost do obejrzenia III Akweduktu
	5,50	Akwedukt Klocek
	0,25	Koniec Małego Kanału Brdy-przenoska prawa
	0,00	Koniec przenoski-miejsce wodowania na Brdzie

7.2.3. Rzeka Zbrzyca

- Długość szlaku wodnego:
53 km
- Długość spławnego szlaku kajakowego:
41 km
- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:
Sominy/Dywan
- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:
Jeziro Witoczno, stacja PTTK (w pobliżu Swornychgaci)

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:
 - Sominy/Dywan,
 - Parzyn,
 - Rolbik,
 - Laska,
 - Swornegacie.

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Zbrzyca to najpiękniejszy z dopływów Brdy. Biegnie przez Zaborski Park Krajobrazowy na Kaszubach. Swój początek bierze na Jeziorze Małym Sarnowicze, a ujście znajduje w Jeziorze Witoczno, gdzie jej wody zasilają Brdę. Ta ciekawa i bardzo urozmaicona trasa jest świetnym pomysłem na spędzenie uroczego weekendu. Trasa na prawie całej długości wiedzie przez wspaniałe lasy i kilka jezior. Kajakarze lubią w Zbrzycy jej malowniczość i urozmaicenie. Są to wystarczające argumenty, aby podjąć się kilku przenosek przy urokliwych młynach, jazach i tartakach. Jest to wprost wymarzony wstęp do spływu Brdą.

- Przeszkody na szlaku:

5 – przenoski przy młynach, jazach i mostach, niezbyt uciążliwe.

- Trudność szlaku kajakowego:

Szlak Zbrzycy jest łatwy i średnio uciążliwy. Pokonanie go nie wymaga dużego doświadczenia. Na pewne uciążliwości natrafić można w górnym biegu, gdzie rzeka jest bardzo wąska i konieczne będą liczne przenoski. Przy niskim stanie wody czasami trzeba będzie holować kajaki. Na szlaku jeziora.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Szlak nadaje się do masowej turystyki kajakowej, jako uzupełnienie od zatłoczonego szlaku Brdy. Długość pozwala na dwu – trzydniowy spokojny spływ. Możliwość kontynuacji spływu Brdą.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Szlak przebiega przez obszary leśne, ale znajduje się na nim kilka dogodnych miejsc etapowych w miejscowościach na szlaku.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Baza noclegowa w ostatnich latach znacznie się rozwinęła. W miejscowościach na szlaku sklepy. Rzeka korzysta z systemu turystycznego szlaku Brdy, położonego w pobliżu;

Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

Odcinek na Jeziorze Laska przebiega przez rezerwat ornitologiczny.

- Kilometraż szlaku:

Miejscowość	Kilometr szlaku	Opis
Sominy	41,30	Sominy
	37,00	Most drogowy Blachowo/Peplin
Parzyn	30,50	Młyn Parzyn
	30,30	Most drewniany za młynem
Kaszuba	27,00	Kaszuba Młyn-przenoska
	22,70	Pole namiotowe Milachowo Młyn
	22,30	Milachowo Młyn-przenoska prawa
	20,50	Kładka drewniana Rolbik
Rolbik	20,30	Pole namiotowe Rolbik
	15,65	Pole namiotowe Widno
	14,00	Ujście rzeki Kulawej do Zbrzycy
	13,65	Pole biwakowe Laska
	1,50	Most drewniany przed J. Witoczno
	0,00	Stacja PTTK J. Witoczno

7.2.4. Rzeka Kłonecznica

- Długość szlaku wodnego:

28,5 km

- Długość spławnego szlaku kajakowego:

28,5 km

- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:

Studzienice

- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:

Ujście Kłonecznicy do Zbrzycy

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

- *Studzienice,*
- *Modrzejewo.*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Niewielka rzeka Kłonecznica, ma swoje źródła w pobliżu Bytowa jako szlak kajakowy zaczyna się w miejscowości Studzienice. Przepływa przez trzy kolejne, łączące się ze sobą jeziora: Studzieniczno, Kłączno i Ryńskie.

Rzeka jest niewielka i dosyć płytka ale uroczo wiję się wśród lasu i często widać ślady pobytu bobrów. Na odcinku do Jez. Kielskiego w miejscowości Hamer Młyn czeka nas krótka przenoska.

Od tej chwili kończą się jeziora i aż do ujścia płyniemy rzeką. Po drodze mijamy leśniczówkę Modrzejewo gdzie jest miejsce na ognisko i biwak. W pobliżu również jest most drogowy i możliwość zakończenia spływu. Przed nami najdłuższy odcinek rzeki aż do jej ujścia do Jez. Księżę gdzie kończy swój bieg jako prawy dopływ rzeki Zbrzycy.

Po drodze jest kilka niewielkich mostków i kładek ale można pod nimi przepłynąć. Jedyne niewielka śluza zmusza nas do krótkiej przenoski. Napotykamy również trochę przeszkód w postaci drzew leżących w nurcie, ale jest tego niewiele.

- Przeszkody na szlaku:

Dwie przenoski (Hamer Młyn i Budy), nieuciążliwe – młyn i jaz.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak dość łatwy, niezbyt uciążliwy.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Szlak nadaje się do masowej turystyki kajakowej, jako uzupełnienie od zatłoczonego szlaku Brdy. Długość pozwala na jednodniowy spływ. Możliwość kontynuacji spływu Zbrzycą.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Szlak przebiega przez obszary leśne, ale znajduje się na nim kilka dogodnych miejsc etapowych w miejscowościach na szlaku.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Baza noclegowa jest słabo rozwinięta; nie ma stanic wodnych i przystani. Pozostają prywatne gospodarstwa. W miejscowościach na szlaku sklepy. Rzeka korzysta z systemu turystycznego szlaku Brdy, położonego w pobliżu.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:
 - *Problemy z poziomem wody w okresie letnim*
 - *Ochrona przyrody – tarlisko troci jeziorowej i pstrąga potokowego (ograniczenia masowej turystyki)*
- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

<i>Miejscowość</i>	<i>Kilometr szlaku</i>	<i>Opis</i>
Studzienice	28,50	Studzienice - plaża gminna
Rynsz	22,70	Most drogowy za j.Ryńskim
Hamer Młyn	19,40	Hamer Młyn
Modrzejewo	16,00	Most drogowy L.Modrzejewo
Sątoczno	12,40	Most drogowy - Sątoczno
Kłonecznica	8,70	Drewniano-betonowy most Kłonecznica
Budy	5,30	Stary jaz - z progiem
	2,50	Ujście do jeziora Księżę
	0,00	Most Modziel

7.2.5. Rzeka Chocina

- Długość szlaku wodnego:
38,8 km
- Długość spławnego szlaku kajakowego:
23,3 km
- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:
Zielona Chocina
- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:
Swornegacie
- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:
 - *Zielona Chocina,*
 - *Jonki,*
 - *Chociński Młyn,*
 - *Swornegacie.*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Spokojny szlak kajakowy. Rzeka płynie głównie przez łąki bez żadnych przeszkód, w dolnym biegu bardziej malowniczy odcinek leśny. Szlak może niezbyt atrakcyjny, ale ze względu na długość może stanowić alternatywną propozycję dla górnego odcinka Brdy.

- Przeszkody na szlaku:

Cztery niskie mostki. Konieczne przenoski, niezbyt uciążliwe.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak łatwy i nieuciążliwy.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Szlak nadaje się do masowej turystyki kajakowej, jako uzupełnienie od zatłoczonego szlaku Brdy. Długość pozwala na dwudniowy, spokojny spływ. Możliwość kontynuacji spływu Brdą.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Szlak przebiega przez obszary praktycznie pozbawione osad, ale znajduje się na nim kilka dogodnych miejsc etapowych przy mostach drogowych na rzece.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Baza noclegowa jest słabo rozwinięta; nie ma stanic wodnych i przystani. Pozostają prywatne gospodarstwa i dzikie obozowiska. W miejscowościach na szlaku sklepy. Rzeka korzysta z systemu turystycznego szlaku Brdy, położonego w pobliżu;

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

Nie zidentyfikowano.

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

Miejscowość	Kilometr szlaku	Opis
Zielona Chocina	23,30	Jaz na rzece
Jonki/Dzięgiel	20,20	Betonowy most drogowy w Jonkach
Niepszczołąg	19,40	Drewniany most na rzece
Chociński Młyn	11,00	Betonowy most drogowy na trasie Swornegacie - Konarzyńki i wysoki betonowy próg - przenoska prawą stroną
Klucza	5,40	Drewniana kładka IV - Chocina
Kokoszka	2,30	Most drogowy Swornegacie - Kokoszka
Jezioro Karsińskie	1,10	Wpływ rzeki do jeziora Karasińskiego
	0,00	Swornegacie

7.2.6. Rzeka Lipczynka

- Długość szlaku wodnego:

23 km

- Długość spławnego szlaku kajakowego:

17,8 km

- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:

Lipczynek

- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:

Sąpolno, ujście do Brdy

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

- Lipczynek,
- Przechlewko,
- Dąbrowa Człuchowska,
- Sąpolno.

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Dość trudny i uciążliwy szlak kajakowy. Liczne drzewa leżące w nurcie. Szlak zaczyna się w miejscowości Lipczynek o tej samej nazwie, w górnym odcinku biegnie przez lasy. Poniżej Przechlewka rzeka płynie przez łąki i zarośla.

- Przeszkody na szlaku:

Trzy: dwie niskie kładki i jeden młyn w Sąpolnie. Dużo mniejszych kładek i mostków. Liczne zwalone drzewa.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak raczej trudny, z uwagi na rozmiar rzeki i liczne drzewa dość uciążliwy.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Szlak uzupełniający względem innych szlaków kajakowych Brdy i jej dopływów, raczej dla bardziej doświadczonych kajakarzy. Nie nadaje się do turystyki masowej. Długość pozwala na jednodniowy spływ.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Szlak przebiega przez obszary praktycznie pozbawione osad, ale znajduje się na nim kilka dogodnych miejsc etapowych przy mostach drogowych na rzece. Na szlaku cztery mosty, pozwalające na dojazd do szlaku.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Baza noclegowa jest słabo rozwinięta; nie ma stanic wodnych i przystani. Pozostają prywatne gospodarstwa. W miejscowościach na szlaku sklepy. Rzeka korzysta z systemu turystycznego szlaku Brdy, położonego w pobliżu.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

- *Duża liczba zwalonych drzew, szlak uciążliwy,*
- *Brak bazy turystycznej.*

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

Miejscowość	Kilometr szlaku	Opis
Lipczynek	17,80	Ujście rzeki z J. Lipczyńko Wlk.
Przechlewko	12,70	Drewniana kładka niska – Przechlewko
Dąbrowa Człuchowska	4,60	Most drogowy Dąbrowa Człuchowska
Sąpolno	1,80	Siatka ogrodzeniowa przez rzekę
	1,70	Młyn Sąpolno
	0,35	ujście rzeki do Brdy
	0,00	Sąpolno most

7.2.7. Jeziora Krępsko i Szczytno

- Długość szlaku wodnego:

14,0 km

- Długość spławnego szlaku kajakowego:

14,0 km

- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:

Dolinka, jez. Szczytno (wpływ Brdy do jeziora)

- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:

Gwieździn (km 9,6) przesmyk między jeziorami, most drogowy

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

- *Ośrodek Wypoczynkowy w Rzewnicy (km 5,0)*
- *Kleśnik (km 7,9)*
- *Stary Kleśnik (km 9,0)*
- *Gwieździn, most drogowy (km 9,6)*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Jeziora Krępsko i Szczytno to dwa duże akweny leżące na szlaku Brdy. Przez północną część jeziora Szczytno przebiega szlak kajakowy Brdy (pomiędzy Dolinką a miejscowością Szczytno.

Można popłynąć kajakiem na sąsiednie duże jezioro, Krępsko. Po drodze most na drodze krajowej nr 25 Miastko – Człuchów, restauracja, punkt widokowy. Jezioro Krępsko jest praktycznie nie zagospodarowane.

- Przeszkody na szlaku:

Brak. Szlak przebiega po jeziorach.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak łatwy i nieuciążliwy, prowadzi po dość dużych jeziorach. Należy uważać na warunki atmosferyczne – wiatr, falowanie.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Szlak po jeziorach ma charakter uzupełniający wobec szlaku Brdy.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Ograniczona. Dojazd do jeziora Szczytno tylko w czterech miejscach do ośrodków wypoczynkowych. Jezioro Krępsko – tylko jedno takie miejsce. Pomiędzy jeziorami przebiega droga krajowa. Brzegi w dużej części strome, zalesione. Na jeziorze Krępsko brzegi bagniste, porośnięte trzcinami.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Pomiędzy jeziorami punkty gastronomiczne, wiaty, punkt widokowy, mała przystań. Stary Kleśnik – pole biwakowe.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na szlaku:

Należy uważać na warunki atmosferyczne – wiatr, falowanie.

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

<i>Miejscowość</i>	<i>Kilometr szlaku</i>	<i>Opis</i>
Dolinka	0,0	Miejscowość na Brdzie
	0,4	Wpływ Brdy do Jeziora Szczytno
Koprzywnica	3,4	Miejscowość Koprzywnica
Rzewnica	5,0	Miejscowość Rzewnica, ośrodek wypoczynkowy
Kleśnik	7,9	Miejscowość Kleśnik
Stary Kleśnik	9,0	Miejscowość Stary Kleśnik, pole biwakowe
	9,6	Most drogowy Gwieździn, punkty gastronomiczne, punkt widokowy
	14,0	Południowy kraniec jeziora Krępsko

7.2.8. Jezioro Charzykowskie, Jezioro Karsińskie, Jezioro Długie

- Długość szlaku wodnego:

16,0 km

- Długość spławnego szlaku kajakowego:

16,0 km

- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:

Charzykowy

- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:

Swornegacie

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

- *Charzykowy,*
- *Funka,*
- *Bachorze,*
- *Małe Swornegacie,*
- *Swornegacie.*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Szlak prowadzi przez kompleks dużych jezior, z których największe jest Jezioro Charzykowskie. Przebiega od miejscowości Charzykowy, przez Funkę, Bachorze, Małe i Wielkie Swornegacie. Na Jeziorze Karsińskim łączy się ze szlakiem Brdy.

- Przeszkody na szlaku:

Brak. Szlak przebiega po jeziorach.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak łatwy i nieuciążliwy, prowadzi po dość dużych jeziorach. Należy uważać na warunki atmosferyczne – wiatr, falowanie.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Szlak po jeziorach ma charakter uzupełniający wobec szlaku Brdy.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Jeziora mają brzegi płaskie, raczej zalesione. Dobry dojazd do ośrodków żeglarskich w Charzykowach, Funce, Bachorzu, Małych i Wielkich Swornegaciach. Pozostałe odcinki pozbawione dojazdu.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Obsługa szlaku jest realizowana przez ośrodki wypoczynkowe, znajdujące się nad jeziorami na szlaku. W miejscowościach na szlaku silnie rozwinięta baza noclegowa, gastronomiczna i inne usługi turystyczne. Duże przystanie żeglarskie, wypożyczalnie sprzętu wodnego.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na szlaku:

Należy uważać na warunki atmosferyczne – wiatr, falowanie.

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

Miejscowość	Kilometr szlaku	Opis
Charzykowy	0,0	Przystań żeglarska, duży ośrodek turystyczny
Funka	4,6	Harcerski ośrodek żeglarski
Bachorze	6,4	Ośrodek żeglarski
Małe Swornegacie	10,0	Duży ośrodek turystyczny
	10,2	Początek przesmyku między jeziorami
	10,5	Koniec przesmyku między jeziorami
	14,5	Wpływ Brdy do jeziora Karsińskiego
Wielkie Swornegacie	15,9	Duży ośrodek turystyczny
Wielkie Swornegacie	16,0	Wpływ Brdy z Jeziora Karsińskiego

7.3. Rzeka Czernica wraz z rzeką Białą

7.3.1. Rzeka Czernica

- Długość szlaku wodnego:

53,42 km

- Długość spławnego szlaku kajakowego:

38,3 km

- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:

Pieniężnica (kajaki jednoosobowe), Sporysz (kajaki dwuosobowe)

- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:

Lubnica (kilkaset metrów w górę Gwdy) ew. leśniczówka Węgorzewo na Gwdzie

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

- *Sporysz,*
- *Sarniak,*
- *Czarne.*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Czernica to leśny, ciekawy i mało popularny szlak kajakowy. Przeszkody występują jedynie w górnym biegu (zwalone drzewa) oraz pojedyncze bystrza w odcinku dolnym. Niemal w całości biegnie przez mało zamieszkałe tereny. Jedyna większa miejscowość to położone w dolnym odcinku rzeki Czarne.

- Przeszkody na szlaku

- *Przyrzecze – jaz, przenoska ok. 20 metrów.*
- *Czarne – zastawka pod mostem drogowym*

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak łatwy, niezbyt uciążliwy.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Szlak nadaje się do masowej turystyki kajakowej, jako uzupełnienie szlaku Gwdy. Odcinki rekomendowane to Sporysz – Sarniak (17 km) oraz Sarniak – ujście do Gwdy (15 km plus maksymalnie kilka kilometrów Gwdą). Dla kajaków jednoosobowych dostępna również w odcinku górnym.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Dostępność ograniczona. Na dużych odcinkach szlak przebiega przez tereny niezamieszkałe, zalesione. Dobre punkty komunikacyjne to Sporysz (droga krajowa nr 25) oraz Sarniak i Czarne.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Słabe zagospodarowanie. Urządzone miejsca (podstawowa infrastruktura) przy leśniczówkach – Sarniak, Lubnica. Poniżej miejscowości Czarne niestety rzeka zanieczyszczona – ścieki komunalne.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

Ograniczona dostępność komunikacyjna.

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

Na rzece tej nie był prowadzony audyt.

7.3.2. Rzeka Biała

- Długość szlaku wodnego:

34,46 km

- Długość spławnego szlaku kajakowego:

22 km (od wypływu z Jeziora Bielskiego, PGR Jeziernik), można płynąć z Białego Boru

- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:

Jeziernik (wypływ z Jeziora Bielskiego) ew. Białe Bórze

- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:

Przyrzeczce (niecałe 2 km w dół Czernicy), łącznie 24 km

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

Brak (postoje możliwe w miejscowościach Radzewo, Bielica, Międzybórz)

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Biała stanowi niewielki dopływ rzeki Czernicy. Jest spławna dzięki działaniom miłośników kajakarstwa z powiatu człuchowskiego od 2012 roku. Dla kajakarstwa nadaje się od Białego Boru lub wypływu z Jeziora Bielskiego. Szlak trudny, malowniczy, leśny. Liczne drzewa i krzaki, częste płycizny, latem problemy z wodą.

- Przeszkody na szlaku:
Brak
- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:
Szlak średnio trudny (drzewa, krzaki, płycizny), uciążliwy z uwagi na płycizny.
- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:
Rzeka raczej dla turystyki niszowej, z uwagi na problemy z wodą nie nadaje się do masowych spływów kajakowych.
- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:
Dostępność ograniczona. Na dużych odcinkach szlak przebiega przez tereny niezamieszkałe, zalesione. Występują odcinki podmokłe, niedostępne.
- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):
Brak zagospodarowania.
- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:
 - *Brak wody*
 - *Drzewa, krzaki – rzeka uciążliwa*
- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:
Na rzece tej nie był prowadzony audyt.

7.4. Rzeka Liwa

- Długość szlaku wodnego:
110,5 km
- Długość spławnego szlaku kajakowego:
99,1 km (z czego na terenie województwa pomorskiego 92,6 km)
- Rekomendowane miejsca początkowe spływów:
Kamieniec, Prabuty
- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:
Kwidzyn, ew. Biała Góra

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

- Kamieniec,
- Julianowo,
- Gonty,
- Prabuty,
- Stary Młyn,
- Szadowski Młyn,
- Kamionka,
- Białki,
- Kwidzyn,
- Podzamcze,
- Biała Góra.

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Liwa stanowi ciekawy szlak kajakowy, jednak poważną niedogodnością jest niski stan wody na rzece spowodowany sposobem gospodarowania wodą przez użytkowników rzeki, śmieci i zanieczyszczenia. Dobrze zagospodarowane leśne parkingi, przystanie i miejsca postojowe (Nadleśnictwo Kwidzyn). Najciekawsze odcinki rzeki to fragmenty powyżej i poniżej Prabuty. Poniżej Kwidzyna rzeka staje się monotonnym kanałem melioracyjnym, dopiero przed samą Białą Górą ponownie rzeka staje się atrakcyjna.

Odnogą rzeki Liwy jest duże jezioro Dzierzgoń, które może zostać (po wykonaniu poszerzenia kanału w północnej części jeziora) połączony z jeziorem Balewskim i dalej w kierunku Malborka tzw. „Kanałem Juranda” – XIV wieczną budowlą hydrotechniczną, wykonaną przez Krzyżaków.

- Przeszkody na szlaku:

Liczne przeszkody – jazy, bystrza, progi. 10 przenosek – Prabuty (próg), Gonty (jaz), Stary Młyn (elektrownia wodna), Szadowo (młyn), Piekarnik (młyn), Dankowo (młyn), 4 jazy pomiędzy Szadowem a Kwidzynem. Niektóre przeszkody i przenoski bardzo uciążliwe.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Do Kwidzyna szlak trudny i bardzo uciążliwy z powodu niskich stanów wody i licznych, trudnych i niebezpiecznych przenosek. Poniżej Kwidzyna szlak łatwy i nieuciążliwy, ale bardzo monotony.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Rzeka posiada duży potencjał dla turystyki kajakowej, ale z uwagi na istniejące stosunki wodne, trudność i uciążliwość szlaku oraz zanieczyszczenie rzeki możliwy

do wykorzystania jedynie w ograniczonym stopniu. Największy potencjał na krótkie, jednodniowe spływy mają odcinki powyżej i poniżej Prabuty. W samych Prabutach ograniczenia związane z ochroną przyrody – rezerwat „Jezioro Liwieniec”.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Dostępność ograniczona. Na dużych odcinkach szlak przebiega przez tereny niezamieszkałe, zalesione. Częste strome skarpy brzegowe. Odcinek dolny otoczony wałami przeciwpowodziowymi. Dogodne komunikacyjnie miejsca to Kamieniec, Stankowo, Prabuty, Szadowski Młyn, Kwidzyn, Podzamcze, Biała Góra.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Na szlaku liczne, dobrze zagospodarowane i utrzymane parkingi i biwaki leśne nadleśnictwa. Pojedyncze kwatery agroturystyczne. Brak firm obsługujących turystykę kajakową (w ograniczonym zakresie działa tu LOT Liwa). Ograniczony dostęp do usług turystycznych. Komunikacja publiczna – Kwidzyn, Prabuty.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

- *Brak wody*
- *Zanieczyszczenia*
- *Liczne trudne przeszkody i przenoski*
- *Odcinek dolny mało atrakcyjny krajobrazowo*

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

<i>Miejscowość</i>	<i>Kilometr szlaku</i>	<i>Opis</i>
Kamieniec	99,10	Betonowy most na rzece w miejscowości Kamieniec na trasie Susz - Dzierzgoń - początek szlaku
Dąbrówka		Pozostałości po betonowym moście
Dąbrówka/Bronowo		Pozostałości po betonowym moście
Bronowo	95,50	Most na drodze Bronowo - Obrzynowo
Bonowo	94,40	Most na drodze Prabuty - Susz
Pałatyki	92,00	Most kolejowy Gdynia - Warszawa
Pałatyki/Stankowo	91,50	Most na drodze Stankowo - Pałatyki
	88,3	Prawobrzeżny dopływ Liwy - zanieczyszczenia
Prabuty/Julianowo	85,6	Most drogowy Prabuty - Susz - Iława
Prabuty	84	Most na drodze gminnej Prabuty - Halinowo
Prabuty	82,3	Most na drodze Prabuty - Obrzynowo - Kamieniec
	80,9	Liwa wpływa do jeziora Dzierzgoń
Gonty/Popówko	79,5	Liwa wypływa z jez. Dzierzgoń
Prabuty	79,40	Mostek na drodze Prabuty - Julianowo
Prabuty	79,35	most kolejowy trasy Gdynia - Warszawa
Prabuty	79,30	betonowa bramka

Prabuty	77,50	most na drodze Prabuty - Orkusz
Prabuty	77,45	most kolejowy Prabuty - Kwidzyn
Prabuty	77,40	most na drodze gminnej Prabuty - Gąski
Prabuty	76,40	Liwa wpływa do jeziora Liwieniec
Prabuty/Raniewo	75,10	wypływamy z jeziora Liwieniec.
Stary Młyn / x	72,60	Młynisko (II Młyn) elektrownia wodna
Nowy Młyn	70,80	Młynisko (III Młyn) elektrownia wodna
Jurandowo	68,20	most drogowy leśnictwo Jurandowo - Szramowo
Szadowski Młyn	65,20	most na drodze Licze - Szramowo
Wola Sosenska	63,80	mostek z drzew
Młyn Szadowo	59,10	Młyn Szadowo
	55,80	próg wodny
	54,30	sztuczny próg wodny
Kamionka	49,00	most drogowy we wsi Kamionka
	46,40	młyn Piekarniak
	40,80	młyn Dankowo
		Most drogowy
Białki Bogusze / x		jaz
		pozostałości po jазie, próg wodny
	28,70	pozostałości po jазie, próg wodny
	25,20	ujście kanału Palemona
	22,80	most na drodze łączący Marezę i Podzamcze z drogą Kwidzyn - Malbork
Baldrum		most betonowy
Podzamcze		most betonowy
		prawy dopływ Liwy
	13,90	most na drodze Brachlewo - Janowo
Rudniki	7,00	ujście Postolińskiej Strugi
	3,70	most an drodze Benowo - Piekło
Biała Góra	0,03	most na drodze Piekło - Biała Góra - Sztum
	0,00	jaz Liwa-Nogat

7.5. Rzeka Łeba

- Długość szlaku wodnego:
135 km
- Długość spławnego szlaku kajakowego:
102 km
- Rekomendowane miejsca początkowe spływów:
Sianowo

- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:

Gać (ostatni most przed jeziorem Łebsko z uwagi na zakaz pływania po jeziorze)

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

- *Sianowo,*
- *Miłoszewo,*
- *Strzecz,*
- *Tłuczewo,*
- *Paraszyno,*
- *Bożepole Wielkie,*
- *Łęczycze,*
- *Lębork,*
- *Poraj,*
- *Gać (punkt końcowy przy moście Izbica – Gać – obszar parku narodowego),*
- *(Łeba).*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Łeba to ciekawa, piękna i bardzo zróżnicowana rzeka. Źródła rzeki wypływają z łąk na południe od wioski Borzestowo na Pojezierzu Kaszubskim. W górnym biegu odwadnia 4 jeziora Długie, Wielkie, Reskowskie i Sianowskie. W środkowym odcinku przełamuje się przez wzniesienia morenowe, i na tym odcinku momentami ma status rzeki górskiej. Następnie wypływa na równinę pradolinę Redy – Łeby i uchodzi do morza w Łebie, przepływając po drodze przez Lębork i jezioro Łebsko. Słabo rozwinięta baza turystyczna odstrasza przeciętnego turystę. Spływ Łebą najlepiej zaplanować późną wiosną lub po okresie długotrwałych deszczy. Górny i środkowy odcinek rzeki przeznaczony jest dla osób doświadczonych.

Przy wysokim stanie wody Łeba dostępna jest od jeziora Długiego (129 km) jednak potem trzeba spławiać kajak po 2,5 km kamienistym i rwącym bystrzu.

Przy średnim stanie wody spływ rozpoczynamy z jeziora Sianowskiego. Spływ do Lęborka zajmie 4 dni a pokonanie dolnego odcinka kolejne 2 dni.

W dolny biegu rzeka przepływa przez Słowiński Park Narodowy i leżące w jego granicach jezioro Łebsko. Przebycie tego odcinka wymaga zgody dyrekcji SPN, jednak przepisy zakazują pływania po tym akwenie kajakarzom.

- Przeszkody na szlaku:

Liczne przeszkody: 16 przenosek (jazzy, młyny, mosty drogowe, 2 elektrownie wodne).

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Bardzo zróżnicowany. W biegu górnym (Sianowo – Tłuczewo) szlak trudny i uciążliwy, na odcinku przełomowym (Tłuczewo – Bożepole) bardzo trudny i bardzo uciążliwy, następnie od (Bożepole – Łęczycy) średnio trudny i niezbyt uciążliwy, odcinek dolny łatwy, monotony i nieuciążliwy.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Szlak nie na całej długości nadaje się do turystyki masowej. Odcinek przełomowy wyłącznie dla doświadczonych kajakarzy, dopiero poniżej Łęczycy nadaje się dla początkujących turystów. Z kolei dolny odcinek, najłatwiejszy, jest monotony. Tym samym jest to rzeka na spływy jednodniowe albo dłuższe, ale dla doświadczonych kajakarzy.

Odcinek poniżej mostu Izbica – Gać niedostępny dla kajakarzy (obszar Parku Narodowego).

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Bardzo ograniczona w górnym i środkowym biegu. Nieco lepsza w dolnym. Dobre punkty węzłowe to Lębork, Łęczycy, Bożepole. Spływ trzeba przerwać przed dopłynięciem do jeziora Łebsko.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Bardzo ograniczone zagospodarowanie. Brak przystani i pól biwakowych. Sklepy i gastronomia w większych miejscowościach, najlepszą bazą w tym zakresie dysponuje Lębork.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

- *Duża trudność i uciążliwość rzeki*
- *Duże zróżnicowanie*
- *Brak zagospodarowania*
- *Ograniczona dostępność*
- *Stan czystości rzeki (śmieci, woda)*

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

<i>Miejscowość</i>	<i>Kilometr szlaku</i>	<i>Opis</i>
Sianowo	116,00	
	115,60	Wyptyw rzeki z jeziora
	114,72	Wyptyw kanału z rzeki - rozwidlenie rzeki na kanał i starorzecze - na wprost jaz
	114,60	Młyn wodny - przenoska
Stara Buda	111,15	Most drogowy Mirachowo - Kamionka
	111,10	Jaz na rzece - przenoska prawą stroną
	110,20	Niewielki dopływ z lewej strony
Nowa Huta	108,70	Drewniano - stalowy most drogowy Stara Huta - Nowa Huta
Miłoszewo	105,60	Most drogowy Nowa Huta - Lewino
Strzecz	102,20	Betonowy most drogowy Strzecz - Głodnica
	100,80	Jaz na rzece - przenoska prawą stroną
	100,60	Wpływ kanału do rzeki
Tłuczewo	99,80	Most drogowy, jaz. Przenoska prawą stroną
	99,50	Jaz na rzece - przenoska prawą stroną
	98,70	Dopływ kanału z lewej strony
	94,80	Jaz na rzece - przenoska prawą stroną na starorzecze
	93,30	Młyn wodny
	93,00	Jaz na rzece, młyn wodny - przenoska prawą stroną
	91,95	Rozwidlenie rzeki
Łówcz Górny	91,90	Ruiny betonowego mostu z progiem wodnym
	90,00	Betonowy most z jazem - przenoska prawą stroną
Paraszyno	87,70	Most drogowy Jeżewo - Bałomino
Paraszyno	86,60	Elektrownia Wodna Paraszyno - przenoska prawą stroną
Bożepole Małe	81,70	Betonowy most drogowy - wysoce prawdopodobna przenoska lewą stroną
	81,60	Jaz na rzece - przenoska prawą stroną
	80,70	Jaz na rzece - przenoska lewą stroną
Bożepole Wielkie	79,60	Most drogowy
	76,10	Jaz - przenoska prawą stroną
Łęczyce	68,10	Ruiny stalowo - drewnianego mostu
	67,75	Jaz - mijany z lewej strony
Łęczyce	67,70	Elektrownia Wodna Łęczyce - przenoska lewą stroną
	66,00	Betonowy próg wodny
	59,60	Drewniany most na rzece
Lębork/Mosty	58,10	Betonowy most drogowy Lębork - Mosty
Lębork	56,70	Stalowa kładka dla pieszych
	56,10	Rura i most drogowy - Aleja Niepodległości, jaz - przenoska lewą stroną
	55,80	Próg wodny
	55,60	Próg wodny
Chocielewko	53,30	Wyptyw wody z prawej strony

	44,60	Wypływ z lewej strony
	44,50	Jaz i przenoska lewą stroną
	44,30	Dopływ z lewej
	40,30	Dopływ kanału z lewej strony
	38,60	Dopływ z lewej
Poraj	24,30	Most drogowy Cecenowo - Wicko
Gać	13,70	Most drogowy Gać - Izbica
<i>Jezioro Łebsko</i>	<i>12,60</i>	<i>Wpływ rzeki do jeziora Łebsko</i>
	<i>3,60</i>	<i>Wypływ kanału z jeziora</i>
<i>Łeba</i>	<i>1,20</i>	<i>Most drogowy w Łebie - ul. Henryka Sienkiewicza</i>
	<i>1,10</i>	<i>Kanał portowy</i>
	<i>0,20</i>	<i>Port w Łebie</i>
	<i>0,00</i>	<i>Wyjście na morze</i>

7.6. Rzeka Łupawa z Bukowiną

7.6.1. Rzeka Łupawa

- Długość szlaku wodnego:
110,5 km
- Długość spławnego szlaku kajakowego:
92 km
- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:
Jezioro Obrowo, Kozin, Łupawa
- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:
Retowo, przystań żeglarska SurfCamp / Gardna Wielka, przystań PTTK.
- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:
 - *Obrowo,*
 - *Cole, Zawiaty (jezioro Jasień),*
 - *Kozin,*
 - *Łupawa,*
 - *Poganice,*
 - *Łebień,*
 - *Damno,*
 - *Żelkowo,*

- *Smołdzino,*
- *Gardna Wielka,*
- *Retowo.*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Łupawa bierze swój początek niedaleko jeziora Jasień (20km od Bytowa) w Parku Krajobrazowym Dolina Słupi. Dalej przecina jezioro Oborowo i biegnie przez wzgórza morenowe oraz nizinę nadmorską. Na końcu wpada do jeziora Gardno w Słowińskim Parku Narodowym. Szlak Łupawy to bezspornie jeden z najpiękniejszych i najbardziej dzikich szlaków na Pomorzu. Oprócz walorów przyrodniczych obfituje też w obiekty hydrotechniczne – elektrownie wodne. Jest to drugi najciekawszy – zaraz po szlaku Słupi – szlak elektrowni wodnych, z których niektóre dostępne są dla turystów.

Łupawa należy do szlaków, którymi można spłynąć niemal prosto do Morza Bałtyckiego (jednak ograniczenia na Jeziorze Gardno w praktyce nie pozwalają na to).

Szlak należy do trudnych i wymaga doświadczenia. Przeszkody (głównie pod postacią kamienistych bystrzy), są zazwyczaj dość łatwe do ominięcia, ale liczne; czeka także duża liczba przenosek – na szczęście na niewielkich odległościach (potencjalnie przewózka ok. 2 km na odcinku Zgojewo – Żelkowo).

- Przeszkody na szlaku:

9 przenosek (elektrownie wodne: Smołdzino, Drzeżewo, Poganice, Łupawa, Łebień, Żelkowo), jazy. Przenoski niezbyt uciążliwe. Problem pojawia się przy elektrowni Żelkowo, gdzie oficjalnie pływanie kanałem nie jest dozwolone – potencjalnie długość przenoski ponad 2 km (starorzecze niespławne).

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak trudny i uciążliwy, z uwagi na odcinki o charakterze górskim, szybki nurt, kamieniste bystrza, drzewa i krzaki w nurcie. Piękne, odludne i dzikie krajobrazy.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Ograniczone z uwagi na trudność spływu rzeką. Jest to szlak dla małych grup doświadczonych kajakarzy. Spływy na Jeziorze Gardno należy kończyć na przystani SurfCamp Retowo lub w Gardnie Wielkiej – obszar Parku Narodowego.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Ograniczone – długie odcinki nie zamieszkałe, zalesione. Na szlaku wiele dogodnych miejsc (mosty drogowe) do zwodowania sprzętu.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Szlak atrakcyjny, nadal dość dziki i nie zatłoczony, bez infrastruktury (pola biwakowe, wypożyczalnie) ułatwiającej organizację spływów kajakowych.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

- Rzeką trudną i uciążliwą, nie nadającą się do turystyki masowej
- Brak zagospodarowania

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

<i>Miejscowość</i>	<i>Kilometr szlaku</i>	<i>Opis</i>
Obrowo/Jezioro Obrowo Duże	85,5	Biwak nad jeziorem
Cole/Jezioro Jasień	81,6	Zabudowania miejscowości Cole
Ceromin/Jezioro Jasień	80,3	Jezioro Jasień
Zawiaty	77,0	Ośrodki wypoczynkowe miejscowości Zawiaty
	76,7	Wyptyw rzeki z jeziora
Otnoga	76,1	Próg wodny
Czarnolesie	74,1	Wysoki próg wodny
Kozin	68,5	Jaz na rzece, przenoska prawą stroną
	60,5	Rozwidlenie rzeki - początek kanału prowadzącego do stawów rybnych
Flisów	58,3	Most drogowy Karwno - Podkomorzyce
	54,0	Dopływ kanału z lewej
Łupawa	68,4	Elektrownia wodna w Łupawie, przenoska lewą stroną
	67,1	Rozwidlenie rzeki - początek kanału i starorzecze
	63,8	Dopływ kanału z lewej
Poganice	62,0	Elektrownia wodna w Poganicach, przenoska lewą stroną
Poganice	61,8	Most drogowy Słupsk - Lębork
Strzyżyno	56,0	Drewniana kładka
Łebień	52,3	Most drogowy Damnica - Głuszyno, elektrownia wodna w Łebieniu, przenoska prawą stroną
	52,0	Most kolejowy w Łebieniu
	48,6	Betonowy most drogowy Damnica - Bobrowniki
Damno Młyn	43,1	Drewniana kładka
	33,0	Drewniane pale w wodzie
Drzeżewo	32,0	Elektrownia wodna Drzeżewo i przenoska prawą stroną
	28,8	Betonowy próg wodny

	27,8	Rozwidlenie rzeki na kanał i starorzecze, jaz, przenoska prawą stroną. Obecnie spływy kanałem (oficjalnie niedozwolone) docelowo wskazana organizacja przewózki.
	26,6	Zastawka z lewej
	26,4	Most drogowy Żelkowo - Zgojewo
Żelkowo	24,1	Elektrownia wodna w Żelkowie
		Most drogowy w Żelkowie, jaz i przenoska prawą stroną
	23,0	Jaz
Czarny Młyn	21,8	Jaz
	17,8	Betonowy most Stojcino - Siecie
Smółdzino / Rowokół	12,8	Elektrownia wodna w Smółdzinie, przenoska lewą stroną (docelowo niezbędne rozwiązanie omijające teren elektrowni wodnej)
	12,6	Betonowy most drogowy na Łupawie
	10,8	Jaz z progiem wodnym
	7,3	Wpływ rzeki do jeziora Gardno
	6,3	Gardna Wielka
Retowo	4,5	Surfcamp (koniec spływów – obszar Parku Narodowego)
	0,0	Ujście do Morza Bałtyckiego

7.6.2. Rzeka Bukowina

- Długość szlaku wodnego:
32 km
- Długość spławnego szlaku kajakowego:
19 km, potencjalnie (jeziora) możliwy od Kamienicy Królewskiej
- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:
Jezioro Kamienieckie - Bukowina
- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:
Kozin, ujście do Łupawy
- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:
 - *Bukowina, jezioro Kamienieckie,*
 - *Siemirowice,*
 - *Oskowo,*
 - *Kozin.*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Bardzo malowniczy szlak, jednocześnie bardzo trudny i wymagający technicznie. Nurt rzeki jest zmienny – od wolnego na początku, przez bystry i bardzo szybki na odcinku środkowym, by w odcinku końcowym znowu zwolnić. W najszybszym fragmencie rzeki pojawiają się bystrza, dno rzeki jest kamieniste. Zdarzają się momenty, w których brakuje wody i istnieje ryzyko ciągnięcia kajaków. Szczególnie na odcinku końcowym, kiedy nurt staje się już wolniejszy w korycie rzeczonym znajduje się dużo zwalonych drzew, trudnych do pokonania. Płynięcie utrudniają także wiszące nad korytem rzeki gałęzie drzew.

Szlak dostępny od Kamienicy Królewskiej, jednak dla miłośników trudniejszych rzek, jaką jest Bukowina, mało na tym odcinku atrakcyjny z uwagi na jeziora (Kamienieckie, Świąte). Ten fragment nadaje się do masowej turystyki i rekreacji.

- Przeszkody na szlaku:

3 (łącznie z jazem koło Skrzyszewa)

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak trudy i uciążliwy

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Ograniczone z uwagi na trudność spływu rzeką. Jest to szlak dla małych grup doświadczonych kajakarzy.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Ograniczone – strome, zalesione brzegi. Na szlaku kilka dogodnych miejsc (mosty drogowe) do zwodowania sprzętu.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Szlak atrakcyjny, dziki i nie zatłoczony, bez infrastruktury (pola biwakowe, wypożyczalnie) ułatwiającej organizację spływów kajakowych.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

- *Rzeka trudna i uciążliwa, nie nadająca się do turystyki masowej*
- *Brak zagospodarowania*
- *Niski stan wody latem*

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

<i>Miejscowość</i>	<i>Kilometr szlaku</i>	<i>Opis</i>
Skrzeszewo	18,80	Młyn wodny - dobre miejsce na rozpoczęcie spływu
	18,00	Jaz na rzece - przenoska lewą stroną ok. 20 m
Siemirowice	12,70	Betonowy most drogowy Siemirowice - Cewiece, bystrze
	10,70	Zastawka na rzece
Oskowo	7,30	Ruiny betonowego mostu
	5,80	Ruiny mostu kolejowego, duże bystrze
Kozin	0,00	Most drogowy w Kozinie

7.7. Martwa Wisła i Wisła Śmiała

- Długość szlaku wodnego:

25 km, w tym:

- 20 km (Przegalina – Polski Hak - Żabi Kruk),
- 2,5 km (Wisła Śmiała),
- 2,5 km (Przegalina – Błotnik).

- Długość spławnego szlaku kajakowego:

25 km (całość szlaków Martwej Wisły i Wisły Śmiałej)

- Rekomendowane miejsce początkowe i końcowe spływów:

Przystań Błotnik, Marina NCŻ, pozostałe przystanie kajakowe

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

- Pozostałe przystanie kajakowe w Gdańsku (Czarna Łacha, Stogi i in.),
- Marina Narodowego Centrum Żeglarstwa w Górkach Zachodnich,
- Sobieszewo – przystań kajakowa na Młynówce,
- Stanica wodna Wiślinka,
- Przystań żeglarska w Błotniku,
- Śluza Przegalina.

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Szlak kajakowy Martwej Wisły zaczyna się przy śluzie Przegalina a kończy na Polskim Haku przy ujściu Motławy. Ma charakter dużego akwenu wody stojącej. Może być niebezpieczny dla kajakarzy – ruch statków, falowanie, wiatr. Odcinek Polskiego Haka – wewnętrzne wody portowe, wymagana zgoda Kapitanatu Portu Gdańsk, ruch dużych jednostek. Dwie odnogi szlaku: Wisła i starorzecze Wisły przy Błotniku. Rzeka wchodzi w skład „Pętli Żuławskiej”.

- Przeszkody na szlaku:

Brak. Utrudnieniem jest ruch statków.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak łatwy i nieuciążliwy. Zagrożeniem może być wiatr, falowanie i ruch statków.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Akwen Martwej Wisły stanowi potencjalnie obszar rozwoju masowej turystyki kajakowej, głównie wycieczek jednodniowych. Z uwagi na ruch statków i warunki akwenu należy jednak zachować ostrożność, planując imprezy kajakowe. Wymagane zagospodarowanie dodatkowych przystani kajakowych pomiędzy Błotnikiem a Stogami.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Dość dobra dostępność brzegów, liczne, nie dostosowane do kajaków miejsca umożliwiające cumowanie i wodowanie/wyjmowanie kajaków.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Duża liczba przystani żeglarskich. Dobra dostępność komunikacyjna. Brak typowej bazy noclegowej dla turystyki kajakowej – pól biwakowych, z uwagi na podmiejski i przemysłowy charakter okolicy. Zaplecze turystyczne (noclegi, gastronomia) stanowić może Sobieszewo i Centrum Gdańska.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

- *Duży ruch statków*
- *Falowanie i wiatr może stwarzać zagrożenie dla kajakarzy*

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

<i>Miejscowość</i>	<i>Kilometr szlaku</i>	<i>Opis</i>
Przegalina	0,0	Śluza Przegalina
Błotnik	+2,5 km	Przystań w Błotniku
Trzcínisko	4,0	Potencjalny pomost pomiędzy kanałami odwadniającymi w pobliżu sklepu
Gdańsk Sobieszewo - Młynówka	8,5	Pole biwakowe i miejsce etapowe w pobliżu przepompowni na bocznym kanale
Górki Zachodnie NCZ	11,5 + 2,5 km	Narodowe Centrum Żeglarstwa
Wiślinka	10,0	Stanica wodna
Górki Zachodnie przystań jachtowa	11,8	Przystań żeglarska
Gdańsk – Czarna Łacha	16,7	Przystań żeglarska
Gdańsk - Stogi	18,2	Przystań żeglarska
Polski Hak	20,0	Wody portowe, ujście Motławy

7.8. Wewnętrzne wody Gdańska

- Długość szlaku wodnego:

8,6 km, w tym:

- 3,8 km Optyw Motławy
- 1,1 km Stara Motława
- 1,4 km Nowa Motława
- 1,5 km Motława od Żurawia do ujścia do Martwej Wisły
- 0,6 km Kanał na Stępcie
- 0,2 km kanał łączący Starą i Nową Motławę w południowej części Wyspy Spichrzów

- Długość spławnego szlaku kajakowego:

8,6 km (całość szlaku wodnego)

- Rekomendowane miejsce początkowe i końcowe spływów:

Przystań kajakowa Żabi Kruk, pozostałe przystanie w Gdańsku

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

Przystań kajakowa Żabi Kruk, pozostałe przystanie w Gdańsku

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Wody wewnętrzne Gdańska to Optyw Motławy – dawna fosa wokół XVII wiecznych bastionów ziemnych, Stara i Nowa Motława oraz Kanał na Stępcie i inne kanały w centrum miasta wokół Ołowianki i Wyspy Spichrzów. Są to wody w terenie zabudowanym – wokół Głównego i Starego oraz Dolnego Miasta i Starego Przedmieścia oraz przemysłowych terenów stoczni, Polskiego Haka i Przeróbki. Duży ruch statków i jachtów na Motławie, praktycznie brak innych jednostek poza kajakami na Optywie Motławy. Szlaki bardzo atrakcyjne z uwagi na możliwość zwiedzania zabytkowego Gdańska od strony wody. Optyw Motławy wchodzi w skład „Pętli Żuławskiej”.

- Przeszkody na szlaku:

Brak. Utrudnieniem jest ruch statków. Problemem w pewnych sytuacjach są wrota przeciwpowodziowe (ul. Elbląska, Kamienna Grodza). Jeżeli są zamknięte istnieje problem z przedostaniem się na Optyw Motławy z Nowej Motławy i Martwej Wisły.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak łatwy i nieuciążliwy. Zagrożeniem może być ruch statków.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Wewnętrzne wody Gdańska stanowią potencjalnie obszar rozwoju masowej turystyki kajakowej, głównie wycieczek jednodniowych. Z uwagi na ruch statków należy jednak zachować ostrożność, planując imprezy kajakowe. Wypłynięcie poza Polski Hak wymaga uzyskania zgody Kapitanatu Portu Gdańsk.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Ograniczona dostępność brzegów, zakazy cumowania, brak poza kilkoma przystaniami dostosowania brzegów do cumowania kajaków i miejsc umożliwiających cumowanie i wodowanie/wyjmowanie kajaków. Dobra dostępność komunikacyjna całego szlaku.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Kilka przystani kajakowych. Dobra dostępność komunikacyjna. Brak typowej bazy noclegowej dla turystyki kajakowej – pól biwakowych, z uwagi na podmiejski i przemysłowy charakter okolicy. Zaplecze turystyczne (noclegi, gastronomia) stanowią obiekty położone na Starym i Głównym Mieście i okolicach Gdańska.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

– *Duży ruch statków i innych jednostek pływających*

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

Miejscowość	Kilometr szlaku	Opis
Gdańsk Opływ Motławy	+3,8	Dawna fosa wokół fortyfikacji. Latem zarośnięta. Szlak atrakcyjny dla kajakarzy.
Gdańsk Nowa Motława	+1,4	Przekop Motławy po wschodniej stronie Wyspy Spichrzów. Duży ruch statków. Marina.
Gdańsk Stara Motława	+1,1	Szlak wodny wzdłuż Długiego Pobrzeża. Od południa Żabi Kruk. Duży ruch statków.
Gdańsk Motława od Żurawia do ujścia do Wisły	+1,5	Latem bardzo duży ruch statków. Martwa Wisła na Polskim Haku stanowi wody portowe.
Gdańsk Kanał na Stępcę	+ 0,6	Wąski kanał oddzielający Ołowiankę od Przeróbki.
<i>Kanał łączący Starą i Nową Motławę w południowej części Wyspy Spichrzów</i>	+ 0,2	Wąski i krótki kanał przekopany pomiędzy Starą i Nową Motławą.

7.9. Rzeka Motława

- Długość szlaku wodnego:

65,5 kilometrów

- Długość spławnego szlaku kajakowego:

25 kilometrów

- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:

Krzywe Koło

- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:

Gdańsk - Śródmieście

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

- *Krzywe Koło (przystań),*
- *Suchy Dąb (przystań),*
- *Grabiny Zameczek (przystań),*
- *Wróblewo (przystań, pole biwakowe, usługi agroturystyczne),*
- *Lędowo (przystań, miejsce rekreacyjne, usługi gastronomiczne),*
- *Wiślina (przystań),*
- *Mokry Dwór (przystań),*
- *Krępiec (przystań, pole biwakowe, usługi agroturystyczne).*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Motława stanowi prosty, nieco monotony, nizinny szlak kajakowy. Jest to typowa rzeka żuławska, płynąca w wałach przeciwpowodziowych ograniczających widoczność. Na szlaku atrakcje – zabytkowy kościół we Wróblewie, ruiny niewielkiego dworu krzyżackiego w Grabinach-Zameczku, zabytkowe kościoły w Suchym Dębie i Krzywym Kole. Atrakcją stanowi możliwość dopłynięcia Motławą do Centrum Gdańska. Na szlaku dwie kwatery agroturystyczne. Rzeka wchodzi w skład „Pętli Żuławskiej”.

- Przeszkody na szlaku:

Brak. Wrota przeciwpowodziowe (Kamienna Grodza). Potencjalnie konieczność przenoszenia kajaków.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak łatwy i nieuciążliwy

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Możliwość rozwoju oferty rekreacyjnej spływów jednodniowych, uzupełnionych o ofertę kulturalną lub inne formy aktywności. Niska atrakcyjność krajobrazowa szlaku ogranicza możliwości rozwoju masowej turystyki, ale atutem jest bliskość Gdańska.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Dobra dostępność komunikacyjna, liczne miejscowości na szlaku, drogi samochodowe i rowerowe wzdłuż rzeki. Sama rzeka trudno dostępna – wysokie i strome skarpy wałów przeciwpowodziowych. Potrzebne pomosty z zejściami do wody.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Dobra oferta turystyczna – 2 kwatery agroturystyczne. Brak pomostów utrudnia dostęp do rzeki i szlaku.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

- *Niska atrakcyjność krajobrazowa szlaku*
- *Brak pomostów i dostępu do rzeki*

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

Miejscowość	Kilometr szlaku	Opis
Krzywe Koło	25,00	Odcinek kanałowy-niespławny
Suchy Dąb	22,20	Zabytkowy kościół, most nad Motławą
Grabiny-Zameczek	19,30	Zabytkowy park i pozostałości zamku, ujście Kłodawy
Wróblewo	16,10	Kwaterna agroturystyczna, urządzone miejsce rekreacji
Lędowo	13,60	Miejsce na przystań przy wiejskiej świetlicy
Wiślina	11,10	Zabytkowa dzwonnica, miejsce na przystań
Mokry Dwór	10,60	Planowane muzeum
Krępiec	7,60	Kwaterna agroturystyczna, ładna łąka
Ujście Raduni	6,20	Ujście Raduni i Czarnej Łachy do Motławy
Gdańsk	0,00	Kamienna Grodza –Opływ Motławy

7.10. Rzeka Nogat

- Długość szlaku wodnego:
62,9 km (z tego w województwie pomorskim 46,8 km)
- Długość spławnego szlaku kajakowego:
62,9 km (z tego w województwie pomorskim 46,8 km)
- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:
Biała Góra
- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:
Ostönka (Malbork, Jazowa)
- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:
 - *Biała Góra (przystań żeglarska),*
 - *Malbork (nabrzeże przed zamkiem),*
 - *Malbork (Camping Nad Stawem),*
 - *Malbork (Park Północny),*
 - *Jazowa.*
- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:
Nogat to szlak wodny o charakterze średniej wielkości rzeki nizinnej. Nurt powolny, rzeka uregulowana stopniami wodnymi. Krajobraz dość monotony, typowy dla rzeki nizinnej. Wielką atrakcją jest zamek w Malborku zabytki techniki – śluza w Białej Górze, a również pozostałe trzy śluzy. Na szlaku niewiele miejscowości i miejsc postojowych. Większość czasu rzeka otoczona jest wałami, które ograniczają widoczność. Rzeka wchodzi w skład „Pętli Żuławskiej”.
- Przeszkody na szlaku:
3 – śluza Szonowo (km 48,8), Rakowiec (km 39,5), Michałowo (km 24,0). Przenoski przy śluzach nie stanowią problemu.
- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:
Szlak łatwy i nieuciążliwy. Możliwe niebezpieczne falowanie przy silnym wietrze. Utrudnienia w pływaniu przy wietrze północnym lub wschodnim.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Szlak potencjalnie nadaje do masowej turystyki kajakowej, ale z uwagi na dość monotony charakter szlaku jedynie odcinek Biała Góra – Malbork (ok. 20 km) ma potencjał w zakresie jednodniowych spływów kajakowych, uzupełniających zwiedzanie Malborka czy Białej Góry.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Ograniczona dostępność. Niewielka liczba miejscowości i mostów nad rzeką (6 mostów).

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Brak zagospodarowania szlaku wodnego poza Malborkiem i Białą Górą (przystanie). Sklepy: Biała Góra, Malbork, Jazowa, Kępki, Osłonka.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

- *Brak zagospodarowania*
- *Monotony charakter szlaku*
- *Duże odległości pomiędzy punktami etapowymi*

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

Miejscowość	Kilometr szlaku	Opis
Biała Góra	62,90	Śluza Biała Góra - połączenie Liwy, Wisły i Nogatu, przystań
	59,30	Ruiny mostu po prawej stronie
Szonowo	48,80	Śluza Szonowo przenoska prawą 90 m
Malbork	44,60	Most drogowy - droga nr 22
	43,90	Drewniana kładka piesza
Malbork	43,80	Camping Nad Stawem
	43,50	Most kolejowy
Malbork	42,80	Przystań Żeglarska
	39,50	Śluza Rakowiec - przenoska prawą, wodowanie lewą 50 m
	24,00	Śluza Michałowo - przenoska lewą 50 m
Jazowa	17,10	Po lewej stronie miejsce na przystań
Jazowa	17,00	Most drogowy - droga nr 7
Kępki	12,00	Most drogowy
	11,00	Kanał Jagielloński
Osłonka	0,00	Ujście do Szkarpawy (Osłonka)

7.11. Rzeka Piaśnica z Jeziorem Żarnowieckim

- Długość szlaku wodnego:

29 kilometrów

- Długość spławnego szlaku kajakowego:

13,6 kilometra (w tym Jezioro Żarnowieckie 7,7 km i dolny odcinek rzeki 5,9 km)

- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:

Ujście rzeki do Jeziora Żarnowieckiego lub przystań w Lubkowie

- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:

Ujście rzeki do Morza Bałtyckiego

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

- *Przystanie w Lubkowie, Nadolu i Brzynie na Jeziorze Żarnowieckim,*
- *Przenoska przy moście na drodze wojewódzkiej nr 213 przy wypływie rzeki z jeziora Żarnowieckiego,*
- *Mostek przy ujściu Piaśnicy do morza,*
- *Plaża bałtycka (ujście rzeki do morza).*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Krótki i średnio ciekawy szlak kajakowy kończący się bardzo atrakcyjnym ujściem rzeki na plaży bałtyckiej. Dla kajakarzy nadaje się jedynie dolny odcinek rzeki, poniżej Jeziora Żarnowieckiego. Samo jezioro jest rozległym akwenem, który z uwagi na warunki pogodowe i pływające po nim duże jednostki może być niebezpieczny dla kajakarzy. Odcinek dolny znakomity na jednodniowy spływ kajakowy.

- Przeszkody na szlaku:

Jedna łatwa przenoska (km 5,9) przy jazie na wypływie rzeki z Jeziora Żarnowieckiego.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak łatwy i nieuciążliwy

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Szlak nadaje się do spływów kajakowych. Po drodze brak miejsc na przystań i brak potrzeby zagospodarowywania poza pomostem startowym – zbyt krótki szlak. W sezonie ograniczenia związane z dużą liczbą turystów w Dębках

(problem z dojazdem, parkowaniem i przewożeniem kajaków). Wskazane ograniczenie wysiadania z kajaka na odcinku rezerwatu „Piaśnickie Łąki”.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Ograniczona. Poza punktami startowymi i końcowym jedynie dwa mosty, pozostałe brzegi niedostępne (wysokie skarpy, tereny podmokłe, rezerwat).

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Brak zagospodarowania. Funkcjonują operatorzy jednodniowych spływów kajakowych. Możliwość wynajmu i przewiezienia kajaków. Baza noclegowa i gastronomiczna – Dębki, inne miejscowości nadmorskie, Nadole, Lubkowo. Na Jeziorze Żarnowieckim nowe przystanie.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

- Szlak krótki (tylko spływy jednodniowe)
- Jezioro Żarnowieckie to akwen niebezpieczny dla kajakarzy
- W sezonie problemy z dojazdem i parkowaniem pojazdów
- Szlak przebiega przez rezerwat „Piaśnickie Łąki”

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

<i>Miejscowość</i>	<i>Kilometr szlaku</i>	<i>Opis</i>
(Kartoszyno)	13,60	Ujście Piaśnicy do J.Żarnowieckiego
Droga nr 218	5,90	Początek przenoski
	5,80	Koniec Przenoski
	4,90	Most lokalny
	0,30	Most drewniany
Dębki	0,00	Ujście Piaśnicy do M.Bałtyckiego

7.12. Rzeka Radunia z „Kółkiem Jezior Raduńskich”

7.12.1. Rzeka Radunia

- Długość szlaku wodnego:
103 km
- Długość spławnego szlaku kajakowego:
71,4 km (od Ostrzyc, bez „Kółka Jezior Raduńskich”)
- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:
Ostrzyce (odcinek górny) / Straszyn (odcinek dolny)
- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:
Rutki / Żukowo / Kolbudy (odcinek górny), Gdańsk (odcinek dolny)
- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:
 - Ostrzyce,
 - Somonino,
 - Trątkownica,
 - Rutki,
 - Żukowo,
 - Kolbudy,
 - Straszyn,
 - Juszkowo,
 - Pruszcz Gdański.

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Szlak Raduni jest bardzo urozmaicony. Odcinek poniżej „Kółka Raduńskiego” do Rutek to dość atrakcyjny, typowy szlak kajakowy na średniej wielkości rzece pomorskiej. Wyróżnia się na nim przełomowy, bardzo trudny odcinek „Jaru Raduni” objęty ochroną rezerwatową²⁹.

Od miejscowości Rutki rozpoczyna się zespół zabytkowych elektrowni wodnych, które choć są atrakcją turystyczną to znacząco utrudniają spływ. Pomiędzy Rutkami a Kolbudami (21,5 km), znajdują się aż cztery trudne przenoski, co znacznie zwiększa uciążliwość spływów.

²⁹

Od roku 2012 plan ochrony dla rezerwatu przyrody „Jar Raduni” zakazuje na tym odcinku spływów kajakowych, w związku z czym nie jest on dostępny obecnie dla turystyki kajakowej.

Od Kolbud do Straszyna z uwagi na długie przenoski (jedna ponad 2 km) i ochronę ujęcia wody Straszyn (Jezioro Goszyńskie) nie jest wskazane uprawianie turystyki kajakowej.

Od Straszyna do Pruszcza Gdańskiego to odcinek również z licznymi, ale nie tak trudnymi i długimi, czterema przenoskami.

Odcinek poniżej Pruszcza (ostatnie 8 km rzeki) to spokojna (poza paroma bystrzami) dość monotonna, otoczona wałami rzeka żuławska. Wpada ona w Krępcu do Motławy. Stamtąd Motławą dalsze 6,2 km do Centrum Gdańska.

- Przeszkody na szlaku:

12 (w tym 8 przy elektrowniach wodnych), pozostałe to progi i jazy. Niektóre przenoski bardzo uciążliwe.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Bardzo zróżnicowana, w zależności od odcinka:

- *Odcinek od Ostrzyce do „Jaru Raduni” i poniżej „Jaru Raduni” do Rutek: łatwy, nieuciążliwy;*
- *Odcinek „Jaru Raduni”: bardzo trudny, uciążliwy (bystrza, drzewa);*
- *Odcinek poniżej Rutek do Straszyna: łatwy, bardzo uciążliwy, (liczne długie przenoski);*
- *Odcinek od Straszyna do Pruszcza Gdańskiego: łatwy, uciążliwy (liczne zagospodarowane przenoski);*
- *Odcinek poniżej Pruszcza Gdańskiego: łatwy, nieuciążliwy ale monotony.*

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Rzeka z uwagi na swoje zróżnicowanie niezbyt nadaje się do masowej turystyki kajakowej na całej długości. Jest za to znakomitą rzeką dla organizacji różnorodnych splywów jednodniowych (dla miłośników spokojnego pływania odcinek Ostrzyce – Rutki i Pruszcza Gdańskiego – Gdańsk, a dla osób które cenią sobie obok pływania kajakiem zabytki techniki oraz kwestie towarzyskie odcinek Straszyn – Pruszcza Gdański, zagospodarowany i obfitujący w możliwości wysiadania z kajaka i za tym częstej zmiany partnerów do wiosłowania oraz umożliwiający podziwianie unikalnej kaskady elektrowni wodnych. Odcinek „Jaru Raduni” z uwagi na ochronę przyrody nie jest dostępny dla turystyki kajakowej.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Średnia na większości odcinków, ograniczona w „Jarze Raduni” i odcinku z elektrowniami wodnymi. Liczne dogodne miejsca dojazdu i załadunku / wyładunku kajaków na całej długości szlaku.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Odcinek dolny (od Rutek) – zagospodarowane przenoski, brak bazy noclegowej przy rzece. Gastronomia, sklepy, transport: Żukowo, Kolbudy, Pruszcz Gdański. Wypożyczalnie kajaków – Juszkowo, Gdańsk. Brak systemu transportu kajaków.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:
 - *Liczne przeszkody i przenoski – szlak uciążliwy*
 - *Duża różnorodność szlaku*
 - *Ograniczenia wynikające z trudności szlaku kajakowego oraz potrzeb ochrony przyrody w „Jarze Raduni”*
- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

Miejscowość	Kilometr szlaku	Opis
Ostrzyce	71,40	Przenoska prawą stroną 30 m
Somonino	63,00	Za mostem po lewej stronie miejsce na biwak
Trątkownica	57,90	Przed mostem po prawej stronie miejsce na biwak
Rutki	44,95	Przenoska lewą stroną 250 m
Rutki	44,70	
Żukowo	41,10	Przenoska prawą stroną 150 m
Lniska	37,00	Przenoska lewą stroną 40 m
Łapino	27,50	Przenoska lewą stroną 100 m
Kolbudy	23,30	Przenoska lewą stroną bardzo długa 2200 m
Straszyn	18,60	Przenoska prawą 150 m i lewą 650 m
Prędzieszyn	17,40	Przenoska lewą 100 m
Kuźnice	15,60	Przenoska prawą 30 m
Juszkowo	13,60	Przenoska lewą 90 m
Pruszcz Gd Faktoria	11,20	Przenoska lewą 100 m
Pruszcz Gd	8,30	Przenoska prawą 90 m
	0,00	Ujście do Motławy

7.12.2. „Kółko Jezior Raduńskich”

- Długość szlaku wodnego:
39,1 km
- Długość spławnego szlaku kajakowego:
39,1 km (zwykle 31,6 km)
- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:
Stężycza

- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:

Gołubie

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

- *Stężycza,*
- *Chmielonko,*
- *Chmielno,*
- *Zawory,*
- *Ręboszewo,*
- *Brodnica Dolna,*
- *Ostrzyce,*
- *Gołubie.*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Szlak „Kółka Jezior Raduńskich” tworzy pierścień jezior rynnowych, przez które przepływa rzeka Radunia. Tworzą one (stąd nazwa) niemal zamkniętą pętlę, i przy pokonaniu 2 przenosek można przełynąć blisko 40 kilometrów.

Jeziora, które tworzą „Kółko” to duże i głębokie oraz słabo zagospodarowane akweny: Jezioro Raduńskie Górne i Dolne oraz lepiej zagospodarowane, duże Jezioro Ostrzyckie oraz mniejsze jeziora: Kłodno, Wielkie i Małe Bródno i jezioro Patulskie. Nie pływa się na południe od Gołunia przez jeziora Dąbrowskie i Lubowisko oraz jezioro Stężyckie, z uwagi na zbyt duże odległości lądowe pomiędzy nimi. Dodatkowo „Kółko” uzupełniają jeziora: Białe i Rekowo na północ od Chmielna. Poza krótkimi odcinkami łączącymi poszczególne akweny pływa się po wodzie stojącej. W przypadku jezior Raduńskich oraz jeziora Ostrzyckiego należy uważać na warunki atmosferyczne, ponieważ szkwały i falowanie mogą stanowić zagrożenie dla kajakarzy na tak dużych akwenach wodnych.

- Przeszkody na szlaku:

Dwie przenoski (Chmielonko i Brodnica Dolna).

- Trudność szlaku kajakowego:

Szlak łatwy i nieuciążliwy, należy uważać na warunki pogodowe. Pływa się po jeziorach – woda stojąca.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Popularny szlak kajakowy, głównie spływy jednodniowe Stężycza – Chmielno – Ostrzyce, lub początek spływu rzeką Radunią.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Ograniczona – jeziora w większości mają zalesione i strome brzegi. Dobry dojazd do wielu ośrodków wypoczynkowych i punktów węzłowych (Stężyca, Ostrzyce, Chmielno, Gołubie).

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Zagospodarowanie opiera się o ośrodki wypoczynkowe położone nad jeziorami. Są one wyposażone w pomosty, sprzęt pływający i bazę noclegową i gastronomiczną. Bogata oferta turystyczna w miejscowościach wypoczynkowych: Stężyca, Ostrzyce, Chmielno, Gołubie. W Ostrzycach i Chmielnie również zagospodarowane kąpieliska publiczne.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na szlaku:

- *Duże akweny wody stojącej – należy uważać na pogodę,*
- *Długość szlaku pozwala na organizację spływu jednodniowego lub dwudniowego,*
- *Odcinek wzdłuż rezerwatu „Ostrzycki Las” – zakaz wysiadania (wskazane odpowiednie tablice informacyjne).*

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

Miejscowość	Kilometr szlaku	Opis
Stężyca	39,10	Punkt początkowy spływów
Chmielonko	23,30	Przenoska lewą stroną 100 m
Brodnia Dolna	15,90	Przenoska prawą stroną 60 m
Gołubie	7,50	Możliwy punkt końcowy spływów
Stężyca	0,00	Potencjalne zamknięcie „Kółka”

7.13. Rzeka Reda

- Długość szlaku wodnego:

51 km

- Długość spławnego szlaku kajakowego:

50,7 km

- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:

Zamostne (km 42,4)

- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:

Wejherowo (km 29,55), Reda (km 11,5), ujście do Zatoki Puckiej (0,0 km).

Z uwagi na ochronę przyrody (rezerwat „Beka”) wskazane kończenie spływów w Redzie.

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

- *Zamostne: miejsce początku spływów,*
- *Orle,*
- *Wejherowo,*
- *Reda.*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Reda to mało znany szlak kajakowy, płynący w pobliżu Trójmiasta. Jak na bliskość do dużej aglomeracji jest to rzeka bardzo dzika i słabo zagospodarowana, o wysokich walorach turystycznych, jednak dość trudna.

- Przeszkody na szlaku:

Na szlaku znajdują się cztery przenoski, w tym jedna 450 metrów przed Wejherowem przy dawnej cementowni.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Powyżej Zamostnego rzeka wąska, dość trudna i uciążliwa, poniżej łatwa lub umiarkowanie trudna i niezbyt uciążliwa.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Rzeka posiada duży potencjał dla turystyki kajakowej z uwagi na wysoką atrakcyjność, dość dziki charakter i bliskość Trójmiasta. Nadaje się na dwu-trzy

dniowy spływ kajakowy. Środkowy odcinek (Zamostne – Reda) stanowić może długi, ciekawy spływ jednodniowy.

Odcinek dolny – rezerwat przyrody „Beka” – objęty ochroną rezerwatową – zakaz pływania kajakiem.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Ograniczona dostępność brzegów. Dogodne punkty węzłowe (brak pomostów) w Wejherowie i Redzie – dobry dojazd komunikacją miejską, parkingi.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Brak zagospodarowania.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

- *Brak zagospodarowania,*
- *Długa przenoska w Wejherowie,*
- *Mało atrakcyjny odcinek dolny (otoczony wałami), objęty ochroną jako rezerwat „Beka” – zakaz pływania.*

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

Miejscowość	Kilometr szlaku	Opis
	50,70	
Zamostne	38,80	Most betonowy - biało niebieskie barierki
	36,40	Metalowo-drewniana kładka z progiem wodnym
	35,80	Mostek metalowo-drewniany przed J. Orle
	35,60	Ujście do Jeziora Orle
	34,90	Ujście z Jeziora Orle
Orle	33,00	Most drogowy z rurą - biało niebieskie barierki
	30,40	Jaz po lewej stronie
Wejherowo	29,55	Przenoska - prawa strona
Reda	11,50	Most drogowy czerowno-biały
	11,40	Jaz
	11,30	Koniec kanału przenoska
	1,80	Ujście Redy do Zatoki Puckiej
	0,00	Rewa

7.14. Rzeka Słupia ze Skotawą, Kamienicą i Bytową

7.14.1. Rzeka Słupia

- Długość szlaku wodnego:
152,5 km
- Długość spławnego szlaku kajakowego:
133,2 km
- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:
Sulęczyno
- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:
Ustka – ujście Słupi do morza
- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:
 - *Gowidlino,*
 - *Sulęczyno,*
 - *Most Parchowo-Bawernica,*
 - *Jamno,*
 - *Młynki,*
 - *Soszycza,*
 - *Gołębia Góra,*
 - *Jeziro Głębokie,*
 - *Gałąźnia Mała,*
 - *Konradowo,*
 - *Krzynia,*
 - *Łysomiczki,*
 - *Żelkówko,*
 - *Lubuń,*
 - *Łosino,*
 - *Słupsk,*
 - *Bydlino,*
 - *Wodnica,*
 - *Ustka.*
- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Szlak rzeki Słupi należy do jednych z najpiękniejszych na Pomorzu. Cały szlak liczy ponad 132 km, a na pokonanie jego potrzebujemy siedmiu dni. Swój początek ma w miejscowości Gowidlino (gmina Sierakowice) nad jeziorem Gowidlińskim.

Jako jeden z nielicznych szlaków daje możliwość spłynięcia od samego źródła kończąc na przepięknych plażach kurortu nadmorskiego Ustka, pokonując ostatni odcinek po falach Morza Bałtyckiego. Słupia znana jest jeszcze z kilku rzeczy. Słynnej na całą Polskę Rynny Sulęczyńskiej – najbardziej ekstremalnego odcinka ze wszystkich pomorskich rzek. O dużej wartości przyrodniczej może stanowić fakt, iż ponad 1/5 całej zlewni rzeki Słupi zajmuje Park Krajobrazowy Doliny Słupi. Na Słupi został ulokowany pod koniec XIX w. najstarszy działający do dnia dzisiejszego system hydrotechniczny w Europie.

Odcinek dolny (od Krzyni) jesienią i zimą rekomendowany do reglamentacji spływów z uwagi na tarło ryb łososiowatych.

- Przeszkody na szlaku:

W górnym odcinku trzy przenoski przy mostkach i jazach, z czego dwie na Rynnie Sulęczyńskiej.

Dwa zespoły elektrowni wodnych (Soszyca, Gałąźnia Mała) wymagają przewózki kajaków – wyłączone odcinki.

W dolnym biegu dwie elektrownie wodne: Konradowo, Krzynia – łatwe przenoski. W Słupsku przenoska przy śluzie łososiowej.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Poza odcinkiem Rynny Sulęczyńskiej szlak średnio trudny i niezbyt uciążliwy. Rynna Sulęczyńska ma kategorię rzeki górskiej. Poniżej Krzyni szlak łatwy i nieuciążliwy.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Szlak w znacznym stopniu zagospodarowany dla masowej turystyki kajakowej, duża liczba turystów. Możliwa i potrzebna dalsza rozbudowa infrastruktury.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Szlak średnio dostępny (długie odcinki leśne, urozmaicona rzeźba terenu). Na szlaku dobre miejsca do parkowania pojazdów i rozpoczynania i kończenia spływów na całej długości.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Szlak średnio zagospodarowany. Dużo niewielkich prywatnych i leśnych przystani, pól biwakowych o skromnej infrastrukturze. Bardzo dobrze rozwinięty system obsługi turystów kajakowych, przewozy kajaków i osób na odcinkach wyłączonych. Dużo organizatorów spływów, zarówno jednodniowych, jak i wielodniowych.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:
 - *Wyłączenie niektórych odcinków (elektrownie wodne);*
 - *Ochrona przyrody (Park Krajobrazowy) wymusza ograniczenie inwestycji i natężenia ruchu turystycznego;*
 - *Brak pełnego zagospodarowania szlaku;*
 - *Ograniczenia w pływaniu kajakami w okresie październik – grudzień na odcinku poniżej elektrowni w Krzyni (ochrona ryb łososiowatych);*
- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

Miejscowość	Kilometr szlaku	Opis
Gowidlino	133,2	Gowidlino
	133,2	Przystań kajakowa: Gowidlino
Lemany	131,6	Ujście z jeziora Gowidlińskiego
Amalka/Podjazy	127,3	Most Drogowy Amalka
X	124,3	Niski betonowy mostek, przenoska prawym brzegiem 20 m
Ośrodki wokół Jez. Węgorzyno	124	Ujście Słupi do jeziora Węgorzyno
	123,5	Przystań kajakowa: OW Podróżnik
	121,8	Ujście Słupi z jeziora Węgorzyno
Sulęczyno	121,6	Most drogowy Sulęczyno Centrum
	121,43	Przystań kajakowa: Maraska
	121,1	Most drogowy- początek rynny - (Kamień nr 2)
X	120,36	Pozostałości po jazie - przenoska, koniec rynny
	120,21	Mostek, koniec przenoski
	119,86	Pozostałości po jazie
X	119,36	Jaz, przenoska lewym brzegiem 20 m
	119	Próg wodny
	118,9	Przystań kajakowa: Kajlandia
	118,6	Próg wodny
Jez. Mausz (ośrodki)	114,2	Ujście do Słupi Parchowskiej Strugi
Parchowo /Bawernica	111,5	Most Parchowo-Bawernica (Kamień nr 3)
	111,5	Przystań kajakowa: Parchowo most
Jamnowski Młyn	108,8	Drewniany most drogowy Jamnowski Młyn
	107,3	Ujście Słupi do jeziora Żukowskiego
	107,3	Przystań kajakowa: Jamno
Młynki/Bylina	105,5	Most drogowy Młynki
X	105,4	Jaz Młynki - przenoska/przewózka
	105,4	Przystań kajakowa: Bylina - Młynki

	105,3	Początek kanału EW Struga (odcinek wyłączony ze spływów)
X	103,7	Mostek drewniany na kanale EW Struga - przenoska prawą
Struga	103,7	Koniec przenoski - stare koryto Słupi
	103,6	Betonowy próg wodny
E	103,2	Elektrownia Struga
	103	Ujście wody z EW Struga
Pomysk Mały	102	Ujście dopływu z lewej strony
Soszycza	101,3	Soszycza (Kamień nr4)
	101,3	Przystań kajakowa: Soszycza - teren prywatny
Łupawsko	101,2	Ruiny mostu kolejowego
Jasień	100	Drewniana kładka z wąskim przelotem
Dąbie	93,6	Starorzecze Słupi
Gostkowo	93,5	Most drewniany
	90,5	Przystań kajakowa: Gołębia Góra - przed mostem
Kartkowo	90,5	Most drogowy Gołębia Góra (Kamień nr5)
	90,5	Przystań kajakowa: Gołębia Góra - za mostem
Osieki Bytowskie	86,9	Osieczki
	84,5	Ujście rzeki Bytowy
Gałużów	84,1	Most przed jeziorem Głębokim
Niepołędzie	84	Początek jeziora Głębokiego
X	82,5	Przystań kajakowa: Jezioro Głębokie
X	80	Jezioro Głębokie Zamek Wodny. Odcinek wyłączony z pływania do Gałąźni Wielkiej.
		Zejście na kanał
X		Zamek Wodny, przepływ wody bezwładnościowy pod drogą, przenoska przez drogę 100m
		Betonowy, wysoki most drogowy nad kanałem
X		zamek wodny, koniec kanału.
E		Elektrownia wodna w Gałąźni; Charakterystyczne rury, którymi doprowadzana jest woda do elektrowni.
Gałąźnia Mała	75	Gałąźnia Mała Elektrownia
	74	Przystań kajakowa: Gałąźnia Mała (Kamień nr6)
Konradowo	72,2	Jezior Strzegomino (Konradowo) - początek
	68,8	Jezior Strzegomino (Konradowo) - koniec
	68,8	Zastawka przed elektrownią Konradowo - Strzegomino; początek kanału
X	68,1	Elektrownia Konradowo - Strzegomino, początek przenoski prawym brzegiem (50 m)

	68	Elektrownia Konradowo - Strzegomino, koniec przenoski
E	68	Konradowo Elektrownia
	67,5	Jezioro Krzunia - początek
	64,2	Jezioro Krzunia - koniec
Krzunia	64,2	Przystań kajakowa: OW W Dolinie Słupi
X	64	Krzunia, początek przenoski lewą stroną (50 m)
E	64	Krzunia Elektrownia
	63,9	Krzunia, koniec przenoski
Łysomiczki	63,3	koniec rozlewiska za elektrownią Krzunia
Dębica Kaszubska	58,6	Przystań kajakowa: Leśny Dwór
Żelkówko	52,7	Most Żelkówko-Lubuń (Kamień nr8)
	52,7	Przystań kajakowa: Żelkówko: Za mostem - brak infrastruktury
Lubuń	48,6	Most Kwakowo-Lubuń
Kwakowo	42,1	Most Łosino - (Kamień nr 9)
	42,1	Przystań kajakowa: Łosino
Łosino	40,6	Most drogowy - obwodnica Słupska
Krępa Słupska, Kobylnica	36,3	Most czołgowy
Słupsk	36,1	Słupsk (Kamień nr 10)
	35,6	Przystań kajakowa: Słupsk SOSIR
X	35,5	Słupsk - Śluza Łososiowa - przenoska lewą
	34,8	Most Słupsk-Gdańsk
	34,7	Słupsk - przy baszcie
	33,4	Most Łabędzi
Strzelino	32,8	Słupsk Most kolejowy
Włynkówko	28	Włynkówko
Bydlino	18	Kładka Machowino-Bydlino
Machowino	17	Przystań kajakowa: Bydlino
	16,8	Most Bydlino
Charnowo	12,3	Most Charnowo
	6,7	Kładka - Rezerwat
Wodnica	5,6	Wodnica
	5,6	Przystań kajakowa: Wodnica
Ustka	0	Ustka port

7.14.2. Rzeka Skotawa

- Długość szlaku wodnego:

49 kilometrów

- Długość spławnego szlaku kajakowego:

33 kilometrów

- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:

Jawory

- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:

Ujście do Słupi

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

- *Jamrzyno,*
- *Dębница Kaszubska,*
- *Skarszew Dolny.*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Skotawa to najdłuższy z dopływów Słupi. Jej źródła znajdują się na południe od jeziora Skotawskiego Wielkiego. Dla kajakarzy dostępny jest odcinek ok. 36 km od miejscowości Jawory. Odcinek powyżej miejscowości Jawory jest płytki i zarośnięty, nie nadaje się do spływów kajakowych. Poniżej miejscowości Jawory rzeka jest wąska (5-7 metrów) i kręta. Płyne przez tereny leśne i polne. W rzece na całej długości znajdują się liczne przeszkody, zwalone drzewa, krzaki. Utrudnieniem jest również szybki nurt. Rzeka trudna technicznie i uciążliwa.

- Przeszkody na szlaku:

Na Skotawie znajdują się dwie długie i niewygodne przenoski, w miejscowości Dębница Kaszubska przy zakładzie przemysłowym oraz przy elektrowni wodnej Skarszów Dolny, wchodzącej w skład zespołu elektrowni wodnych Doliny Słupi i administrowanej przez spółkę ENERGA Hydro sp. z o. o.

Ponadto w trzech innych miejscach jest niezbędne przeniesienia kajaka przez mosty, jazy i stawy hodowlane.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak trudny i uciążliwy.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Szlak przeznaczony dla wprawnych kajakarzy. Wymaga umiejętności, siły i wytrwałości, ale dostarcza niezwykłych emocji. Polecane kajaki jednoosobowe z fartuchami. Nie nadaje się do sptywów masowych.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Szlak raczej trudno dostępny, biegnie przez tereny leśne, na szlaku jedynie trzy dogodne miejsca etapowe, kilka mostów drogowych utatwia dojazd.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Brak zagospodarowania

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

- *Trudność rzeki ogranicza rozwój masowej turystyki*
- *Niewygodne i długie przenoski w dolnym odcinku: Dębница Kaszubska, Skarszów Dolny*

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

Miejscowość	Kilometr szlaku	Opis
Jawory/Budowo	33,40	Betonowy most na rzece na trasie Budowo - Jawory
		Próg wodny
Jamrzyno		Betonowy most drogowy w Jamrzymie
	20,70	Jaz na rzece, przenoska lewą stroną
Starniczki	13,10	Stawy hodowlane, jaz na rzece – przenoska lewą stroną
		Kamienny próg wodny
Dębница Kaszubska		Most drogowy w Dębnicy Kaszubskiej
	7,20	Most drogowy na trasie Słupsk - Unichowo, przenoska prawą
		Wodowanie kajaków po przenosce
		Rozwidlenie rzeki na kanał i starorzecze
	4,80	Most na kanale - przenoska lewą stroną
Skarszew Dolny	3,90	Elektrownia wodna w Skarszewie Dolnym. Odcinek wyłączony z pływania – kanał derywacyjny. Konieczność przeniesienia kajaków poniżej elektrowni
		Betonowy most na rzece, duże bystrze
		Wpływ Skotawy do Słupi
	0,00	Most drogowy Lubuń - Żelkówko

7.14.3. Rzeka Kamienica

- Długość szlaku wodnego:
30 km + 11 km Starej Słupi (41 km)
- Długość spławnego szlaku kajakowego:
33,5 km
- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:
Tuchomie
- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:
Gałąźnia Mała
- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:
 - *Tuchomie,*
 - *Modrzejewo,*
 - *Kamieńc,*
 - *Gałąźnia Mała.*
- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Rzeka Kamienica ma długość 30 kilometrów, źródła znajdują się w jeziorze Kamieniczno na południe od wsi Glišno, a ujście do Słupi na wschód od wsi Barnowo. W dolnym odcinku woda rzeki płynie korytem Starej Słupi – dawnego biegu Słupi, przed zmianą układu rzecznoego spowodowanego wybudowaniem w 1914 roku zespołu hydrotechnicznego elektrowni Gałąźnia Mała. Łączna długość szlaku kajakowego na tej rzece wynosi ok. 43 kilometry.

Górny odcinek (powyżej miejscowości Modrzejewo) jest wąski, płytki i słabo nadający się do spływu. Odcinek od Modrzejewa (ok. 26 km) bardzo ciekawy, ale również bardzo trudny. Rzeka ma bardzo bystry nurt, jest wąska, płytka i kamienista, dużo przeszkód w korycie rzeki. W miesiącach letnich utrudnieniem dodatkowym jest niski stan wody. Rzeka płynie na terenach dzikich, z dala od wsi i osiedli. Szlak wymaga znacznych umiejętności kajakarskich.

Podobne uwarunkowania ma całe koryto Starej Słupi, którym jedynie okresowo puszczane są przez energetyków większe ilości wody.

- Przeszkody na szlaku:
Cztery jazy i mostki wymagające przenoszenia kajaków
- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:
Szlak bardzo trudny i uciążliwy

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Szlak przeznaczony dla wprawnych kajakarzy. Wymaga umiejętności, siły i wytrwałości, ale dostarcza niezwykłych emocji. Polecane kajaki jednoosobowe z fartuchami. Nie nadaje się do spływów masowych.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Szlak raczej trudno dostępny, biegnie przez tereny leśne, na szlaku jedynie trzy dogodne miejsca etapowe, kilka mostów drogowych ułatwia dojazd.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Brak zagospodarowania

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

- *Trudność rzeki ogranicza rozwój masowej turystyki,*
- *Odcinek końcowy to rezerwat („Dolina Huczka”) – właściwie przepływanie przez ten odcinek jest niedozwolone.*

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

Miejscowość	Kilometr szlaku	Opis
Tuchomie	33,50	Przystań kajakowa przy szkole w Tuchomiu
	33,20	Stary Jaz - dwa przejścia
Modrzejewo	24,30	Most, ruiny młyna, za mostem betonowa pochylnia, spławna. Przed mostem zwałka z gałęzi
	18,90	Jaz - koryto rozdziela się na kanał elektrowni i stare koryto - płyniemy lewą stroną - kanałem, przenoska prawą stroną
	16,20	Koniec kanału - przenoska
	16,10	Miejsce wodowania kajaków po przenosce
Kamieńc	12,50	Jaz - kanał opływający pstrągarnię przenoska lewą stroną - nie wpływać prosto do pstrągarni
	11,80	Jaz - spływalny
	11,00	Dopływ Słupi z prawej - Stara Słupia
	1,10	Prawy dopływ - Potok Chuczek
	0,90	Elektrownia Gałąźnia Mała
Gałąźnia Mała	0,90	Kanał EW Gałąźnia Mała
	0,00	Koniec, most drogowy, kamień papieski

7.14.4. Rzeka Bytowa

- Długość szlaku wodnego:

27,7 km

- Długość spławnego szlaku kajakowego:

22,1 km

- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:

Bytów

- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:

Gałęzów

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

- *Bytów,*
- *Gałęzów.*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Niezbyt trudny, raczej monotony szlak w pobliżu Bytowa. Rzeka została uregulowana i skanalizowana. Początek w mieście Bytów, następnie rzeka płynie łąkami, by wpłynąć w lasy i skończyć swój bieg w sztucznym jeziorze zaporowym – Zalewie Rzeki Bytowej. Końcowy odcinek leśny.

- Przeszkody na szlaku:

Brak przeszkód

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak raczej łatwy, nieuciążliwy.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Szlak krótki, niezbyt atrakcyjny. Możliwe spływy jednodniowe jako oferta uzupełniająca dla spływów Słupią. Atrakcją jest możliwość rozpoczęcia spływu w Bytowie.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Szlak niedostępny, rzeka płynie z dala od dróg, z dala od miejscowości.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Brak zagospodarowania

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

Szlak krótki i mało atrakcyjny, zanieczyszczenie wody i śmieci

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

<i>Miejscowość</i>	<i>Kilometr szlaku</i>	<i>Opis</i>
Bytów	22,10	Start spływu
Gałęzów	0,00	Koniec spływu

7.15. Rzeka Szkarpawa

- Długość szlaku wodnego:

26,5 km

- Długość spławnego szlaku kajakowego:

26,5 km

- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:

Śluza Gdańska Głowa

- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:

O słonka – przystań żeglarska

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

- *Śluza Gdańska Głowa,*
- *Drewnica / Żuławski – przystań żeglarska,*
- *Izbiska – stacja wodna*
- *Rybina – przystań żeglarska,*
- *O słonka – przystań żeglarska.*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Szkarpawa to rzeka żuławska, jedno z ramion delty Wisły. Jest odcięta od głównego nurtu rzeki śluzą Gdańska Głowa. Wpada do niej Tuga i odgałęzia się Wisła Królewiecka. Praktycznie brak nurtu, brzegi otoczone wałami przeciwpowodziowymi. Rzeka wchodzi w skład „Pętli Żuławskiej”. Jest niezbyt atrakcyjna widokowo dla kajakarzy.

- Przeszkody na szlaku:

Brak. Utrudnieniem może być ruch jednostek pływających.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:
Szlak łatwy, nieuciążliwy, dość monotony.
- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:
Potencjalnie rzeka nadaje się do turystyki kajakowej – spływy jednodniowe. Jednak niska atrakcyjność krajobrazowa powoduje, że turystyka kajakowa będzie raczej komplementarna do innych form turystyki wodnej.
- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:
Ograniczona, brzegi wysokie lub zarośnięte trzciną. Dobry dojazd do punktów węzłowych – Drewnica, Rybina.
- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):
Zagospodarowanie poza pomostami wędkarskimi koncentruje się w Drewnicy i Żuławkach, Izbiskach, Rybinie i Ostonce – tam pomosty żeglarskie, sklepy, przystanki komunikacji publicznej. Zapleczem turystycznym mogą być obiekty na Mierzei Wiślanej i wzdłuż drogi nr 7.
- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:
 - *Niezbyt wysoka atrakcyjność spływów*
 - *Krótki odcinek szlaku – wyłącznie spływy jednodniowe*
- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

<i>Miejscowość</i>	<i>Kilometr szlaku</i>	<i>Opis</i>
Zalew Wiślany	26,50	
Ostonka	24,80	Stacja Pomp
	23,50	Przystań żeglarska Ostonka
	16,50	Ujście Tugi
Rybina	15,10	Most zwodzony
	15,00	Przystań żeglarska
	14,90	Ujście Wisły Królewieckiej
	14,70	Most Obrotowy kolejki wąskotorowej
Izbiska	5,50	Stanica wodna
Żuławki	3,00	Przystań
Drewnica / Żuławki	2,50	Most Drewnica, pomosty
	0,00	Śluza Głowa Gdańska

7.16. Wisła Królewiecka

- Długość szlaku wodnego:

11,9 km

- Długość spławnego szlaku kajakowego:

11,9 km

- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:

Rybina

- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:

Sztutowo / Kobyla Kępa

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

- *Rybina,*
- *Sztutowo.*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Wisła Królewiecka to rzeka żuławska, jedno z ramion delty Wisły. Odnoga Szkarpawy. Praktycznie brak nurtu, brzegi otoczone wałami przeciwpowodziowymi. Rzeka wchodzi w skład „Pętli Żuławskiej”. Jest niezbyt atrakcyjna widokowo dla kajakarzy.

- Przeszkody na szlaku:

Brak. Utrudnieniem może być ruch jednostek pływających.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak łatwy, nieuciążliwy, dość monotony.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Potencjalnie rzeka nadaje się do turystyki kajakowej – spływy jednodniowe. Jednak niska atrakcyjność krajobrazowa powoduje, że turystyka kajakowa będzie raczej komplementarna do innych form turystyki wodnej.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Ograniczona, brzegi wysokie lub zarośnięte trzciną. Dobry dojazd do punktów węzłowych – Sztutowo, Rybina.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Zagospodarowanie poza pomostami wędkarskimi koncentruje się w Sztutowie i Rybinie – tam pomosty żeglarskie, sklepy, przystanki komunikacji publicznej. Zapleczem turystycznym mogą być obiekty na Mierzei Wiślanej.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:
 - *Niezbyt wysoka atrakcyjność spływów*
 - *Krótki odcinek szlaku – wyłącznie spływy jednodniowe*
- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

Miejscowość	Kilometr szlaku	Opis
Rybina	11,90	Pomost na Szkarpawie
	11,65	Most zwodzony na Wiśle Królewieckiej
Sztutowo	5,00	Przystań żeglarska
	5,20	Most zwodzony Sztutowo
	5,40	Przystań żeglarska
Kobyła Kępa	0,00	Ujście do Zalewu Wiślanego

7.17. Rzeka Tuga (Święta)

- Długość szlaku wodnego:
49,5 km
- Długość spławnego szlaku kajakowego:
24,8 km (w sezonie letnim z uwagi na występowanie roślinności 13,0 km)
- Rekomendowane miejsca początkowe spływów:
Nowy Staw (w okresie wiosennym i jesiennym)
Nowy Dwór Gdański (w okresie czerwiec – sierpień)
- Rekomendowane miejsca końcowe spływów:
Tujsk – ujście Tugi do Szkarpawy
- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:
 - *Nowy Staw – przystań kajakowa,*
 - *Nowy Dwór Gdański,*
 - *Cyganek,*
 - *Tujsk.*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Tuga-Swięta to typowa rzeka żuławska o wolnym nurcie, brzegach obramowanych wałami przeciwpowodziowymi i bujną szatą roślinną, która została zdominowana przez chronioną paproć pływającą – salwinię. W okresie letnim pokrywa ona zwartym dywanem powierzchnię rzeki powyżej Nowego Dworu Gdańskiego, uniemożliwiając pływanie kajakiem. Na szlaku monotonne widoki, ale kilka ciekawych miejsc i miejscowości – Nowy Staw (liczne zabytki), Nowy Dwór Gdański (Żuławski Park Historyczny, zabytkowe domy), Cyganek (cmentarz mennonicki), mosty zwodzone. Rzeka wchodzi w skład „Pętli Żuławskiej”.

- Przeszkody na szlaku:

Brak. W okresie letnim pływanie powyżej Nowego Dworu Gdańskiego niemożliwe z powodu roślinności.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak łatwy i nieuciążliwy.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Możliwy rozwój spływów jednodniowych, ograniczony z uwagi na zarastanie szlaku wodnego i dość monotonne krajobrazy. Wskazane urozmaicenie spływów o elementy kulturowe – zwiedzanie zabytków Żuław.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Dostępność brzegów ograniczona. W miejscowościach na szlaku pomosty wędkarskie, w Nowym Stawie duża przystań. Nowy Dwór Gdański – długie bulwary w mieście, możliwe wejście / wysiadanie z kajaka. Inne miejsca dostępne – Cyganek, Tujsk, mosty w Lubiszewie i Żelichowie. Słaba dostępność komunikacją publiczną – jedynie PKS.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Brak zagospodarowania poza małym pomostami. Brak pól biwakowych. Duża przystań z zapleczem turystycznym powstała w Nowym Stawie. Sklepy w Nowym Dworze, Nowym Stawie i innych miejscowościach na szlaku. W Nowym Dworze klub kajakowy i stowarzyszenia turystyczne i krajoznawcze.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

- *Niezbyt wysoka atrakcyjność spływów*
- *Krótki odcinek szlaku – wyłącznie spływy jednodniowe*
- *W sezonie letnim zarastanie koryta rzeki przez roślinność*

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

<i>Miejscowość</i>	<i>Kilometr szlaku</i>	<i>Opis</i>
Nowy Staw	24,80	Most drogowy
	24,70	Przystań kajakowa
	24,40	Kładka piesza
Lubiszewo	16,40	Most drogowy Lubiszewo - droga 55
Nowy Dwór Gd.	13,00	Most drogowy ul. Cmentarna
	12,50	Most drogowy - droga nr 7
	11,60	Most drogowy - ul. Warszawska
	11,40	Kładka piesza - ul. Krótka - ul. Chrobrego
	11,20	Kładka piesza z wiatką
	10,90	Park miejski
	10,50	Most zwodzony - ul. Sikorskiego
	8,90	Most kolejowy
Żelichowo	5,70	Most drogowy
Tujsk	2,30	Most zwodzony
	0,00	Most - ujście Tugi do Szkarpawy

7.18. Rzeka Wda z Kanałem Wdy, Kałębicą, Pilicą, Graniczną, Trzebiochą, zespołem jezior Wdzydzkich

7.18.1. Rzeka Wda

- Długość szlaku wodnego:
198 km (z tego 136 km na terenie województwa pomorskiego)
- Długość spławnego szlaku kajakowego:
195 km (z tego 132 na terenie województwa pomorskiego)
- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:
Jezioro Wieckie
- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:
Świecie – ujście do Wisły
- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:
 - *Śluza,*
 - *Lipusz,*

- *Wdzydze Kiszewskie,*
- *Czarnina,*
- *Borsk,*
- *Miedzno,*
- *Czarna Woda,*
- *Huta Kalna,*
- *Młynki,*
- *Wda,*
- *Tleń,*
- *Świecie.*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Obok Brdy, jest to najbardziej znana i najbardziej popularna rzeka Pomorza. Bieg rzeki Wdy jest bardzo nieprzewidywalny. Rzeka potrafi toczyć swe wody spokojnie, leniwie przepływając przez jeziora, by nagle przyspieszyć w wąskiej dolinie. To czyni rzekę bardzo ciekawą i interesującą pod względem hydrologicznym i hydrograficznym.

Rzeka teoretycznie jest dostępna dla kajaków od jez. Wieckiego, ale do Lipusza to nieciekawy szlak. Rzeka jest wąska (3-4m), często płytka i konieczne jest holowanie kajaka, na trasie jest kilka przenosek. Od Lipusza już jest ciekawiej, na trasie mało przeszkód i stosunkowo mało turystów (w porównaniu ze środkowym biegiem).

Rzeka przepływa przez grupę dużych jezior (jez. Radolne, Gołuń, Wdzydzkie), które przy wietrznej pogodzie mogą być groźne z powodu wysokiej fali. Na odcinku od Borska do Bąka rzeka ma szybszy nurt i nieliczne kamieniste bystrza.

Od Czarnej Wody Piękny nizinny szlak. Rzeka szeroka (15-20m) łagodnie meandruje przez lasy i leśne polany z dala od większych miejscowości. Na trasie bardzo nieliczne przeszkody i brak przenosek (w granicach woj. pomorskiego). Nad rzeką są wyznaczone miejsca biwakowe i istnieje możliwość wypożyczenia kajaków. Szlak idealnie nadaje się do turystyki i jest w ten sposób wykorzystywany.

- Przeszkody na szlaku:

15 przenosek, z czego do Lipusza 6 (5 mostków i jaz), 1 jaz przy młynie i moście w Lipuszu, pomiędzy Borskiem a Wojtałem 3 przenoski (śluz na wypływie rzeki z jeziora Wdzydze, most i elektrownia wodna w Wojtału). W dolnym odcinku przenoski przy elektrowniach wodnych we Wdeckim Młynie, Żurze, Gródku, oraz zapora w Kozłowie i most w Świeciu.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

W odcinku górnym (powyżej Lipusza) średnio trudna ale uciążliwa, Odcinek środkowy (Lipusz – Czarna Woda) raczej łatwy i niezbyt uciążliwy, Odcinek dolny bardzo łatwy i wygodny, a przy tym atrakcyjny.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Rzeka łatwa, piękna i masowo wykorzystywana do celów turystycznych. W tym przypadku problemem może stać się właśnie masowość turystyki. Pola biwakowe są, ale zaplecze sanitarne nie zawsze zapewnia zaspokojenie potrzeb dużej ilości turystów. Kultura turystyki w polskich realiach niestety nadal pozostawia wiele do życzenia. Hałas, śmieci w rzece i na brzegach, pływani pod wpływem alkoholu – to codzienność na szlaku Wdy w miesiącach wakacyjnych³⁰. Odcinki biegnące w pobliżu rezerwatów – „Kręgi Kamienne”, „Krzywe Koło w Pętli Wdy” – wskazane ograniczenie dostępności dla turystów (tablice informacyjne o zakazie wysiadania z kajaków na ich przebiegu).

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Rzeka płynie przez tereny słabo zaludnione, długie odcinki leśne. Tereny raczej płaskie, w wielu miejscach dobry dojazd do rzeki. Szlak jest stosunkowo dostępny. Główne punkty etapowe to Lipusz, Wdzydze Kiszewskie, Borsk, Czarna Woda, Tleń i Świecie.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Rzeka jest mocno zagospodarowana, liczne pola biwakowe, kwatery noclegowe. Duża liczba operatorów turystyki kajakowej oferujących spływy, wynajem i transport kajaków. W miejscowościach na szlaku sklepy. Jednak infrastruktura wymaga dalszych nakładów i rozwoju.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

- *Nadmierny ruch turystyczny, śmieci*
- *Niewystarczające wyposażenie pól biwakowych w urządzenia sanitarne*

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

Miejscowość	Kilometr szlaku	Opis
Śluza	195,0 km	Jezioro Wieckie – początek szlaku
Jabłuszko	193,0 km	osada Jabłuszko
	191,5 km	ujście rzeki z jeziora
	186,5 km	ujście z jeziora Fiszewo

³⁰ Za „Analiza hydrologiczna ...”

Borowiec	184,0 km	wieś Borowiec
	183,0 km	Jezioro Lubiszewskie
Papiernia	181,0 km	staw młyński we wsi Papiernia –zastawka – przenoska
	179,5 km	zastawka – przenoska 50m
Lipusz	179,0 km	Gminne Pole Biwakowe, ul. Lipowa
	171,5 km	drewniany mostek
	170,0 km	ujście dopływu z jeziora Osty
	169,8 km	most i ujście do jeziora Schodno, na końcu jeziora leśne pole biwakowe
	171,6 km	bystry nurt, stalowe kołki pod mostem
	165,4 km	uwaga! na orientację!!! (Należy płynąć w kierunku płd.-wsch.)
	165,4 - 157,1 km	Jez. Radolno, Jez. Wdzydze - uwaga! boczna fala
	163,4 km	ujście Wdy do jeziora Radolnego
	165,0 km	zachodni brzeg Jeziora Radolnego leśne pole biwakowe
Wdzydze Kiszewskie	166,0 km	Stacja Wodna PTTK
Borsk	157,0 km	przenoska 150 m, za służą pole biwakowe
	155,9 km	kamieniste bystrze pod mostem drogowym w Borsku
	154,5 km	przed mostem przepust regulacyjny, przenoska 20 m do starorzecza
	147,7 - 144,5 km	uwaga niskie kładki i mostki
Miedzno	147,7 km	pole biwakowe na skarpie
	142,6 km	elektrownia wodna i młyn, przenoska 15 m
	140,8 km	kamieniste bystrze pod mostem kolejowym
Czarna Woda	133,3 km	Pola namiotowe i camping
Czubek (Huta Kalna)	120,4 km	pola biwakowe: przed mostem po prawej, za mostem po lewej stronie rzeki
Mały Bukowiec	120,3 km	za mostem próg
	109,9 km	obok mostu, przed drogą Osowo Leśne- Borzechowo
Młynki	101,8 km	pole biwakowe za mostem po prawej stronie
	97,9 km	pale w nurcie, pozostałości po dawnym moście
	97,5 km	kamienie i silne bystrze pod mostem kolejowym
Wda	90,6 km	pole biwakowe po lewej stronie rzeki
	89,0 km	elektrownia Wdecki Młyn, przenoska 50 m
	88,5 km	Wdecki Młyn - obok leśniczówki za elektrownią
	78,8 km	Żurawki - po prawej stronie rzeki za ujściem Świętej Strugi
	72,2 - 64,8 km	szybki zmienny nurt, liczne drzewa, niedostępne brzegi
	64,6 km	Błądno - po prawej stronie rzeki za mostem
	53,3 km	uskok, fragmenty dawnego mostu
	50,8 - 50,0 km	szybki nurt, liczne kamienie
	50,2 km	drzewo w nurcie rzeki
Tleń	40,6 km	Stacja Wodna PTTK nad Jez. Żurskim
	34,6 - 33,6 km	kanał elektrowni, przenoska

	24,0 km	elektrownia, przenoska
	23,5 - 21,9 km	szybki nurt
	21,8 km	bystrza pod mostem kolejowym
	16,8 km	silne bystrze pod mostem
	11,5 km	silne bystrze
Świecie	9,2 km	przenoska, zapora
	6,3 km	młyny, zastawki, przenoska
	0,0	Ujście do Wisły

7.18.2. Kanał Wdy

- Długość szlaku wodnego:
26,4 km
- Długość spławnego szlaku kajakowego:
26,4 km
- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:
Borsk
- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:
Klonowice
- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:
 - *Borsk,*
 - *Bąk,*
 - *Wojtał,*
 - *Wieck,*
 - *Klonowice.*
- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:
Szlak na kanale wybudowanym w XIX wieku dla nawadniania obszaru Borów Tucholskich. Średnio atrakcyjny i płytki, ale może stanowić alternatywę dla spływu zatłoczoną Wdą. Na szlaku nie ma większych przeszkód, jest bardzo łatwy i dostępny dla wszystkich. W jednym miejscu szlak biegnie akweduktem na Studzienieckiej Strudze (przenoska).
- Przeszkody na szlaku:
3 przenoski – 2 w okolicach Wojtała i 1 Wiecka (dwa jazy i akwedukt).
- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:
Szlak bardzo łatwy i nieuciążliwy

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Szlak nie zagospodarowany, możliwy do wykorzystania dla masowej turystyki kajakowej jako alternatywa szlaku głównego Wdy.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Szlak przebiega przez płaskie i zalesione obszary, po drodze dużo mostów i miejscowości, w których można zacząć lub rozpocząć spływ. Dobra dostępność.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Brak zagospodarowania. Szlak obsługują firmy kajakowe, działające na Wdzie.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

– *Niezbyt wysoka atrakcyjność szlaku kajakowego*

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

<i>Miejscowość</i>	<i>Kilometr szlaku</i>	<i>Opis</i>
Borsk	26,40	Most drogowy Borsk
	25,20	Jaz - przenoska na Wdę
	25,10	Betonowy most
	24,30	Pomost po lewej
Bąk	21,80	Most stalowy
	16,10	Most-Stary jaz
Wojtal	14,30	Most drewniany - ażurowa konstrukcja
	7,50	Stary Jaz - przenoska
Cegielnia	6,90	Akwedukt - Studzienicka Struga (koniec przenoski)
	5,90	Wyptyw na Jezioro Smolnik
	5,40	Wyptyw z Jeziora Smolnik
	1,50	Wyptyw na J. Wieckie
Wieck	0,70	Wyptyw z J. Wieckiego
	0,50	Jaz na końcu J. Wieckiego
	0,20	Ujście do Wdy
Klonowice	0,00	Wda-Most Klonowice

7.18.3. Rzeka Kałębnica

- Długość szlaku wodnego:
30 km
- Długość spławnego szlaku kajakowego:
17,6 km (spławne z uwagi na roślinność jest ok. 12 km rzeki)
- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:
Jezioro Czarne – leśniczówka Czarne
- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:
Kałębnica lub Skrzynia
- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:
 - *Jezioro Czarne,*
 - *Osiek,*
 - *Kałębnica / Skrzynia.*
- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:
Niewielka rzeka w dopływie Wdy, łącząca ze sobą jeziora Czarne, Kałębie, Słone. Na większości szlaku ma charakter szerszego rowu melioracyjnego, liczne zastawki i przepusty zniechęcają do pływania. Odcinek końcowy zarośnięty całkowicie roślinnością i niespławny. Rzeka nie nadaje się do masowej turystyki kajakowej.
- Przeszkody na szlaku:
Sześć przenoszek przy zastawkach, mostach i wąskich przepustach pod drogami.
- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:
Szlak niezbyt trudny, ale uciążliwy ze względu na liczne przenoski i zarastającą rzekę roślinnością. Dodatkowo na szlaku jeziora.
- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:
Szlak nie nadaje się do masowej turystyki, a wyłącznie indywidualnych kajakarzy i małych grup lubiących mało znane rzeki.
- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:
Szlak jest słabo dostępny poza miejscowościami Osiek, Kałębnica.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Brak zagospodarowania

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

Szlak nie nadaje się do rozwoju turystyki kajakowej.

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

<i>Miejscowość</i>	<i>Kilometr szlaku</i>	<i>Opis</i>
	17,60	Jezioro Czarne - Leśniczówka Czarne
	15,20	Kałużbnica-mostek z zastawką
Osiek	12,40	Kałużbnica-zastawka przy drodze 214
	12,35	Przepust pod drogą 214 - niespławny
	12,20	Kałużbnica-rura pod drogą lokalną
	7,80	Kałużbnica-zastawka za J.Kałużbie
	7,78	Kałużbnica-mostek leśny za zastawką
Kałużbnica	6,30	Kałużbnica-mostek drewniany leśny
Skrzynia	4,70	Kałużbnica-zastawka za ujściem z J.Słone
	4,40	Most drogowy koło Skrzyni
	4,10	koryto zarośnięte
	2,60	Ujście do Wdy
	0,00	Żurawki

7.18.4. Rzeka Pilica, Graniczna z Trzebiocha

- Długość szlaku wodnego:

26 km

- Długość spławnego szlaku kajakowego:

24,9 km (dla Granicznej z Wieprznicy do Wdzydz Kiszewskich)

25 km (dla Pilicy z Kornego do Wdzydz Kiszewskich)

- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:

Wieprznica / Garczyn (w przypadku Granicznej) lub Korne (w przypadku Pilicy)

- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:

Wdzydze Kiszewskie

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

- *Wieprznica,*
- *Garczyn,*

- *(Korne dla Pilicy),*
- *Łubiana,*
- *Sycowa Huta,*
- *Grzybowo / Grzybowski Młyn,*
- *Loryniec,*
- *Wdzydze Kiszewskie.*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Niezbyt długi szlak kajakowy, prowadzący z okolic Kościerzyny do jeziora Wdzydze. Szlak dość malowniczy i łatwy, stanowiący jeden z kierunków wyjazdów turystycznych na jednodniowe spływy kajakowe z okolic Wdzydz.

- Przeszkody na szlaku:

Jedna zastawka w Wieprznicy i mostek oraz przepławka w okolicach Grzybowskiego Młyna, wymagające przeniesienia kajaków.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak łatwy i nieuciążliwy.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Szlak nadaje się do masowej turystyki, spływy jednodniowe (z Wieprznicy, Jeziora Garczyn, krótsze z Sycowej Huty i Grzybowskiego Młyna lub opcjonalnie Pilicą z Kornego.)

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Szlak średnio dostępny z brzegu, dość dużo mostków i dróg zapewniających dojazd do szlaku kajakowego.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Szlak niezagospodarowany.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

Brak zagospodarowania

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

<i>Miejscowość</i>	<i>Kilometr szlaku</i>	<i>Opis</i>
Wieprznica	24,90	betonowy most drogowy - początek spływu
	24,30	zastawna na rzece stary Młyn Wieprznica
	23,90	jezioro Garczyn - początek
Garczyn	22,40	przystań Garczyn - lewy brzeg
	22,10	przystań Garczyn - prawy brzeg
	20,80	jezioro Garczyn - koniec
	19,40	most drogowy
	18,90	kładka dla pieszych
Łubiana	18,20	betonowy most drogowy
	17,70	kładka dla pieszych
	17,30	drewniany most drogowy
	16,40	jezioro Sudomie - początek
Sycowa Huta	14,80	betonowy most drogowy
	13,80	jezioro Żołnowo - koniec
Grzybowo	12,80	drewniana kładka
	12,50	most drogowy
	12,30	drewniana kładka
Grzybowski Młyn	11,40	przepławka dla ryb
Loryniec	8,40	betonowy most drogowy
Wdzydze	0,00	Stacja Wodna PTTK

7.18.5. Jeziro Jelenie i Gołuń

- Długość szlaku wodnego:
9,0 km
- Długość spławnego szlaku kajakowego:
9,0 km
- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:
Wdzydze Kiszewskie, Czarlina, Gołuń
- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:
Wdzydze Kiszewskie, Czarlina, Gołuń
- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:
 - *Gołuń,*
 - *Wdzydze Kiszewskie,*
 - *Czarlina.*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Szlak łączy jeziora stanowiące boczne odnogi Jeziora Wdzydzkiego – jezioro Jelenie, leżące w części północnej zespołu jezior, oraz wschodnie jezioro Gołuń. Przebiega wyłącznie jeziorami.

- Przeszkody na szlaku:

brak

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak przebiega wyłącznie jeziorami rynnowymi. Jest łatwy i nieuciążliwy, ale nieco monotony.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Szlak możliwy do wykorzystania jako dodatkowa trasa wycieczkowa na spływy jednodniowy po Jeziorach Wdzydzkich. Stanowi uzupełnienie innych szlaków kajakowych okolic Jeziora Wdzydzkiego.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Brzegi są raczej zarośnięte i strome, niedostępne poza miejscowościami na szlaku i zlokalizowanymi w nich ośrodkami wypoczynkowymi.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Infrastrukturę szlaku stanowią ośrodki i stacje żeglarskie i kajakowe położone nad jeziorami. Są one wyposażone w pełną infrastrukturę turystyczną i oferują pełen zakres usług turystycznych.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

Nie zidentyfikowano.

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

Miejscowość	Kilometr szlaku	Opis
Gołuń	0,0	Gołuń nad jeziorem Gołuń, ośrodki wypoczynkowe, hotel, plaża
Wdzydze Kiszewski	6,0	Stacje wodne, wieża widokowa, hotel, plaża, kąpielisko, gastronomia, skansen, kwatery i ośrodki wypoczynkowe
Czarlina	7,0	Ośrodki wypoczynkowe
	9,0	Jezioro Jeleń – północny kraniec, nie zagospodarowany

7.18.6. Jeziora Cheb – Słupino – Słupinko – rzeka Wda

- Długość szlaku wodnego:

9,6 km

- Długość spławnego szlaku kajakowego:

9,6 km

- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:

Tomaszewo

- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:

Wdzydze Kiszewskie

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

- *Tomaszewo,*
- *Piechowice,*
- *Dąbrówka / Słupinko,*
- *Przerębska Huta,*
- *Wdzydze Kiszewskie.*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Szlak kajakowy łączy ze sobą kilka mniejszych jezior, od zachodu sąsiadujących z zespołem jezior Wdzydzkich. Krótkie odcinki wąskiego cieku łączą ze sobą jeziora rynnowe.

Szlak ma charakter uzupełniający wobec szlaku Wdy, nadaje się na krótkie spływy, ale nie jest zbyt atrakcyjny.

- Przeszkody na szlaku:

Jeden nisko osadzony most w Piechowicach. Miejscami rzeka jest wąska i zarośnięta.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak niezbyt trudny, dość uciążliwy (zarośnięty).

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Szlak nie nadaje się do masowej turystyki, może stanowić uzupełnienie oferty jezior Wdzydzkich i szlaku Wdy dla kajakarzy na spływ jednodniowy.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:
Szlak słabo dostępny z brzegu, poza miejscowościami nie ma dróg dojazdowych do jezior i cieków wodnych.
- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):
Brak zagospodarowania.
- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:
 - *Niska atrakcyjność szlaku,*
 - *Zarośnięte odcinki pomiędzy jeziorami.*
- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

<i>Miejscowość</i>	<i>Kilometr szlaku</i>	<i>Opis</i>
Tomaszewo	9,60	jezioro Cheb- początek
Piechowice/Kloc	7,70	drewniany most drogowy
	7,60	jezioro Słupino - początek
Dąbrówka/Słupinko	5,40	betonowy most drogowy
	5,00	jezioro Słupinko - początek
Przerębska Huta	2,30	połączenie jeziora Słupinko z rzeką Wdą
Przerębska Huta	2,00	drewniany most
Wdzydze Kiszewskie	0,00	przystań kajakowa - SW PTTK

7.19. Rzeka Wieprza ze Studnicą oraz Pokrzywną

7.19.1. Rzeka Wieprza (wraz z Pokrzywną)

- Długość szlaku wodnego:
133,4 km (73,3 km w granicach województwa pomorskiego, pozostały odcinek w województwie zachodniopomorskim)
- Długość spławnego szlaku kajakowego:
98 km (109 km wraz z rzeką Pokrzywną), z tego na terenie województwa pomorskiego 37,9 km (49,9 km wraz z rzeką z Pokrzywną)
- Rekomendowane miejsca początkowe spływów:
Rzeka Pokrzywna (dopływ Wieprzy), most na drodze Suchorze – Miastko (Trzebielino). Po prawej stronie miejsce do zwodowania kajaków.

- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:

Darłowo, ujście Wieprzy do Morza Bałtyckiego

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

- *most na drodze Suchorze – Miastko – początek spływów (Pokrzywna),*
- *Bąkowo – pole biwakowe (Pokrzywna),*
- *Broczyna – parking leśny „Mnich”, początek spływów na Wieprzy,*
- *Kawka – pole biwakowe przy leśniczówce,*
- *zespół elektrowni Biesowice I i II, miejsce odpoczynku,*
- *Kępice, elektrownia wodna, przewózka kajaków (niewygodna i długa przenoska),*
- *Obłęż – parking leśny, stacja nad Jez. Obłęskie,*
- *„Stary Most”,*
- *Sławno,*
- *Stary Kraków,*
- *Darłowo.*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Szlak bardzo urozmaicony, od rzeki dzikiej z szybkim nurtem i zwalonymi drzewami w korycie, poprzez odcinek spokojniejszy do etapu przypominającego kanał – mało urozmaiconego krajobrazowo, z wolnym nurtem rzeki niosącym dużą ilość wody. W wodzie nie ma żadnych przeszkód oprócz obiektów hydrotechnicznych.

Broczyna – Kawka. Początek odcinka przepływa przez las, jest piękny krajobrazowo, dziki, z wartkim nurtem i bystrzami. W korycie rzeki pojawiają się zwalaki, czasami trudne do pokonania. Następnie rzeka płynie przez łąki, a na jej brzegach znajdują się drzewa, które od czasu do czasu stanowią przeszkodę w wodzie. Przed Kawką rzeka rozszerza się, staje się głębsza i wolniejsza.

Kawka – Kępice. Odcinek zróżnicowany, część trasy prowadzi przez wodę praktycznie stojącą ze względu na 3 elektrownie wodne, przed którymi są rozlewiska. Na szczególną uwagę zasługuje to przed elektrownią w Kępcu. Między tymi odcinkami rzeka płynie terenem zalesionym, malowniczymi jarami, tworząc bystrza, od czasu do czasu w korycie rzeki pojawiają się zwalone drzewa, które jednak nie stwarzają większych problemów przy ich pokonywaniu. Bardzo uroczy odcinek przedzielony 2, dość uciążliwymi przenoskami – elektrowniami wodnymi. Odcinek dostarczający emocji wprawnym kajakarzom, jak i osobom z mniejszym doświadczeniem kajakarskim.

Kępice – Korzybie. Na tym odcinku rzeka jest spokojniejsza, przepływa wśród drzew i łąk. Pojawiające się w korycie rzeki drzewa nie stwarzają problemów przy ich pokonywaniu. Odcinek zaczyna się bardzo uciążliwą i długą przenoską, ponieważ kajak należy przetransportować od drewnianego mostu w Kępicach za elektrownię wodną i garbarnię.

Korzybie – Sławno. Odcinek mało urozmaicony, płynie się głównie wśród pól. Brzegi rzeki sprawiają wrażenie uregulowanych, krajobraz nie zmienia się. Polecany osobom zaczynającym swoją przygodę z kajakami. Na trasie tylko jedna przenoska – elektrownia wodna w Pomiłowie.

Sławno – Stary Kraków, Stary Kraków – Darłowo: Odcinki przebiegają raz przez teren leśny raz przez pola i łąki.

- Przeszkody na szlaku:

5: elektrownie wodne: Biesowice, Kępka, Kępice, Pomiłowo, Darłowo – jaz

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

- Pokrzywna: łatwy, nieuciążliwy
- Odcinek Wałdowo – Bożanka: trudny, uciążliwy
- Odcinek Bożanka – Darłowo: średnio trudny, uciążliwy

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Szlak nadający się do zagospodarowania dla turystyki masowej, ale powyżej Kępic jedynie dla wymagających turystów.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Szlak o ograniczonej dostępności.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Bardzo słabe zagospodarowanie szlaku.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

- Brak infrastruktury turystycznej;
- Długie odcinki szlaku pozbawione możliwości przzerwania spływu;
- Trudność szlaku (odcinek górny i środkowy) sprawia, że jest to rzeka dla doświadczonych kajakarzy.

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

<i>Miejscowość</i>	<i>Kilometr szlaku</i>	<i>Opis</i>
	98,00	Ujście Pokrzywny (dopływu) do Wieprzy
Broczyna	93,00	Broczyna - leśny parking Mnich
Biesowiczki	83,00	Betonowy most drogowy w Biesowiczkach
Kawka	82,00	Drewniany most na drodze gruntowej
Biesowice	81,00	Elektrownia Wodna w Biesowicach, przenoska prawą stroną
Kępka	78,00	Elektrownia Wodna w Kępcie, przenoska prawą stroną
Kruszka	77,00	Most drogowy w Kruszcze
Kępic	74,00	Betonowy wysoki most drogowy w Kępicach
	74,00	Most
Kępic	73,00	Drewniany most na rzece, elektrownia wodna w Kępicach, przenoska prawą stroną
Obłęż/Jezioro Obłęskie	72,00	Ujście rzeczki płynącej od Jeziora Obłęskiego
Osieczki	70,00	Most drogowy w Osieczkach
	68,50	Most kolejowy na linii Słupsk - Miastko
	67,50	Stary, nieużytkowany nasyp kolejowy
	66,50	Metalowa konstrukcja
Korzybie	65,50	Most na lokalnej drodze
	65,00	Stary most kolejowy na linii Korzybie - Sławno, bystrze
	64,50	Wpływ dopływu Wieprzy - Bystrzenicy
	59,00	Most na lokalnej drodze
	53,00	Ujście rzeki Reknicy
Pomiłowo	51,50	Elektrownia Wodna w Pomiłowie, przenoska prawą stroną
	49,00	Most kolejowy i kładka dla pieszych
Sławno	48,50	Most drogowy w Sławnie
Sławsko	45,00	Most drogowy w Sławsku
	44,00	Most drogowy
Staniewice	36,50	Drewniany most na drodze lokalnej
Tyn	34,00	Most na drodze lokalnej
	32,30	Przyczółek starego mostu kolejowego
	32,00	Zatoczka z drewnianym mostkiem
Chudaczewko /Mazów	27,00	Most na lokalnej drodze
Stary Kraków	20,50	Most drogowy w Starym Krakowie
Kowalewice	16,50	Most drogowy w Kowalewicach
Zielnowo	9,30	Betonowy most drogowy w Zielnowie
	6,00	Betonowy most drogowy na drodze lokalnej
Darłowo	2,80	Most drogowy w Darłowie
x	2,50	Jaz elektrowni, rzeka rozwidła się, przenoska
	1,20	Ujście Grabowej do Wieprzy
	1,00	Kanał odchodzący w prawo
	0,00	Plaża zachodnia w Darłównu

7.19.2. Rzeka Studnica

- Długość szlaku wodnego:

42 km

- Długość spławnego szlaku kajakowego:

34 km

- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:

Miastko

- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:

Ciecholub, ujście do Wieprzy

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

- km 34,1 Miastko (początek spływów),

- km 17,7 Kawcze (jaz, przenoska),

- km 2,3 Ciecholub (elektrownia).

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Od Miastka do Kawcza rzeka płynie wąskim korytem, bardzo wartko, na trasie pojawiają się bystrza. Praktycznie cały czas spływowi towarzyszą drzewa, co powoduje, że wiele z nich znajduje się w rzece. Są trudne i uciążliwe przy ich pokonywaniu. Rzeka jest bardzo ciekawa pod względem krajobrazowym, szlak prowadzi przez piękne tereny. Na trasie znajduje się dość duża liczba kładek i kilka progów wodnych. Przy drugim z nich – przy ruinach mostu drogowego należy zachować szczególną ostrożność, ponieważ jest duży i bardzo kamienisty. Przy niskim stanie wody można na nim utknąć. Środkowy odcinek szlaku jest spokojniejszy, później rzeka znowu przyspiesza tworząc mocne bystrza. Zwalnia po raz kolejny przy miejscowości Kawcze przed jazem rzeka rozlewa się i staje się głębsza.

Odcinek Kawczyn – Ciecholub również bardzo wartki, pojawiają się bystrza, rzeka płynie raz szerszym raz węższym korytem, czasem zwalniając. Na szlaku znajduje się sporo trudnych do pokonania drzew.

- Przeszkody na szlaku:

7 przenoszek: Młyn w Miastku (km 33,9), betonowy most (km 33,0), mostek w Łodziży (km 31,7), jaz w miejscowości Kawcze (km 17,7), jaz (km 17,2), młyn wodny z jazem (km 16,2), elektrownia wodna Ciecholub (km 2,3).

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak trudny i uciążliwy

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Odcinki polecane osobom doświadczonym kajakarsko. Rzeka wymaga wytrwałości i siły do pokonania znajdujących się w korycie drzew.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Szlak o ograniczonej dostępności.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Bardzo słabe zagospodarowanie szlaku.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

- Brak infrastruktury turystycznej
- Trudność szlaku sprawia, że jest to trasa dla doświadczonych kajakarzy

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

Miejscowość	Kilometr szlaku	Opis
Miastko	34,10	Start parking przy sklepie Netto
	33,90	Młyn w Miastku - przenoska
	33,80	Młyn w Miastku - koniec przenoski
	33,00	Betonowy most
	32,90	Metalowa konstrukcja
	32,70	Próg wodny
	32,20	Rura
	32,20	Stary, stalowy most kolejowy
	32,10	Ruiny betonowego mostu drogowego z dużym progim wodnym
Łódzież	31,70	Betonowy niski mostek
	31,30	Rura doprowadzająca wodę
	29,00	Stalowo-drewniany most
	24,00	Drewniana kładka
	23,50	Drewniany most
	22,90	Ruiny betonowego mostu drogowego
	21,25	Drewniane pale
	21,25	Próg wodny
	21,20	Drewniane pale
	19,50	Silne bystrze
Kawcze	17,70	Jaz na rzece, przenoska ok. 15 m
	17,50	betonowy most na kanale
	17,50	Biwak: Kawczyn
	17,20	Jaz, (młyn wodny) przenoska prawą stroną

	16,30	Dopływ/wypływ wody z lewej strony z konstrukcją metalową i kładką drewnianą
	16,20	Młyn wodny z jazem, przenoska lewą stroną
Jeżewsko	14,40	Drewniana kładka
	13,80	Drewniane pale
	10,00	Drewniane pale
	9,80	Betonowy most drogowy Przytocko - Tursko
	7,50	Próg wodny z bystrzem
Wąsochy	4,10	Drewniany most
	2,70	Dopływ z prawej strony
Ciecholub	2,32	Elektrownia wodna w Ciecholubiu - początek przenoski prawą stroną (15 m)
	2,30	Elektrownia wodna - koniec przenoski
	2,00	Most drogowy Ciecholub - Darnowo
	0,00	Ujście Studnicy do Wieprzy

7.20. Rzeka Wierzyca z Wietcisą, Piesienicą i Strugą Borzechowską

7.20.1. Rzeka Wierzyca

- Długość szlaku wodnego:
170 km
- Długość spławnego szlaku kajakowego:
149 km
- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:
Jeziro Wierzysko - Kościerzyna (alternatywnie: Wielki Klincz)
- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:
Gniew, ujście do Wisły
- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:
 - *Jeziro Wierzysko, Kościerzyna,*
 - *Wielki Podleś,*
 - *Stary Bukowiec,*
 - *Bartoszylas,*
 - *Zamek Kiszewski,*
 - *Górne Maliki / Dolne Maliki,*
 - *Pogódki,*

- *Czysta Woda,*
- *Kręski Młyn,*
- *Starogard Gdański,*
- *Owidz,*
- *Kolincki Młyn,*
- *Klonówka,*
- *Pelplin,*
- *Stocki Młyn,*
- *Brody Pomorskie,*
- *Brodzki Młyn,*
- *Gniew.*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Szlak Wierzycy jest jednym z najbardziej malowniczych, a jednocześnie bardzo słabo zagospodarowanych szlaków kajakowych województwa pomorskiego.

Rzeka rozpoczyna swój bieg na Kaszubach i spławna jest od jeziora Wierzysko koło Kościerzyny. Płyńie następnie przez Starą Kiszewę i wpływa na Kociewie. Po drodze trzy miasta: stolica Kociewia, Starogard Gdański oraz Pelplin i Gniew. Szlak atrakcyjny zarówno przyrodniczo, jak i kulturowo – liczne zabytki. Możliwość kontynuacji spływu Wisłą do Gdańska, Tczewa lub Białej Góry i Malborka.

Rzeka meandruje, znajduje się na niej 6 elektrowni wodnych, niektóre zabytkowe. Poniżej Starogardu Gdańskiego problemem jest stan czystości wody i śmieci, oraz brak zagospodarowania miast pod kątem turystyki wodnej. Na szlaku kilkanaście przeszkód wymagających przenoszenia kajaków. Infrastruktura turystyczna jest bardzo skromna.

- Przeszkody na szlaku:

12 przenosek, w tym 6 przez elektrownie wodne. Trudna przenoska w centrum Starogardu Gdańskiego.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak średnio trudny i średnio uciążliwy.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Szlak praktycznie nie jest zagospodarowany, nadaje się do organizacji długich spływów kajakowych dla posiadających nieco doświadczenia kajakarzy, a na wybranych odcinkach również masowych spływów kajakowych dla wszystkich.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Szlak posiada dość dobrą dostępność. Większość odcinków przebiega przez pola, nie ma dużych kompleksów leśnych. Dużo miejscowości na szlaku i mostów, pozwalających na dojazd do rzeki.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Szlak posiada jedynie podstawową infrastrukturę: stacje wodne w Starogardzie Gdańskim i Starej Kiszewie, pola biwakowe nie są zagospodarowane, brak urządzonych przenosek. Praktycznie nie ma organizatorów spływów kajakowych. Sklepy we wszystkich miejscowościach na szlaku, gastronomia i noclegi tylko w Kościerzynie, Starogardzie Gdańskim, Pelplinie, Gniewie i Starej Kiszewie.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

- Brak zagospodarowania
- Stan czystości dolnego odcinka rzeki
- Trudność szlaku ogranicza możliwości organizowania masowych spływów.

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

Miejscowość	Kilometr szlaku	Opis
Kościerzyna	149,0	jezioro Wierzysko
	149,0	teren prywatny z dostępem do jeziora, dobry dojazd z drogi głównej, idealne miejsce startu spływu
	148,0	ujście z jeziora Wierzysko
	141,7	ujście rzeki Wierzycy do jeziora Zagnanie
Wielki Podleś	141,7	Miejsce na przystań
	140,5	wypływ rzeki Wierzycy z jeziora Zagnanie
Stawiska	140,2	most drogowy Stawiska droga 214
Stawiska	139,9	most drogowy Stawiska II
	139,6	stary jaz
	135,7	rozwidlenie rzeki
Nowa Kiszewa	135,2	tartak, sklep po lewej, przenoska lewą
Stary Bukowiec	129,4	Po prawej stronie miejsca na biwak do przygotowania
	126,7	Z prawej strony ujście dopływu z jez. Przywłoczno - do jeziora około 700 m pod prąd strugą o zielonkawej wodzie
Ruda	126,1	ruiny starego młyna, przenoska prawą, za drogą niewygodne wodowanie
	126,0	po prawej Gospodarstwo Rybackie
Bartoszylas	124,6	Biwak Bartoszylas
Bartoszylas	124,6	most Bartoszylas
	123,6	z prawej ujście strugi z jeziora Krąg około 300 m
	122,4	drewniana kładka
Stara Kiszewa	119,3	most drogowy, obok neogotycki kościół z XIX w. Sklepy. Prąd szybki, kamieniste bystrza

Miejscowość	Kilometr szlaku	Opis
Zamek Kiszewski	117,6	przenoska lewą stroną, za zabudowaniami, do rozwidlenia około 150 m, mała elektrownia wodna
	117,6	Biwak Zamek Kiszewski: połączenie starego koryta z korytem elektrowni
Bożepole Szlacheckie	113,9	most drogowy
Górne Maliki	111,5	Biwak
Górne Maliki	111,5	Most drogowy
	109,9	Z prawej strony ujście dopływu z jezior Czyżon, Wielkie i Struga, do jez. Czyżon 500 m
Dolne Maliki	109,1	Biwak
Dolne Maliki	109,1	Most drogowy
Pogódki	104,0	Most drogowy
	101,7	Biwak Pogódki-Jaroszewy
	94,1	Ujście rzeki Więcisy
	93,8	Most drogowy (Czysta Woda) Biwak Czysta Woda
Czarnocińskie Piece	90,1	elektrownia wodna
	89,6	Wiadukt kolejowy - nieczynny
Kręski Młyn	78,7	Most drogowy
Kręski Młyn	78,6	Pole namiotowe
Nowa Wieś Rzeczna	73,4	Elektrownia wodna
Starogard Gdański	70,1	Most drogowy
	69,3	Przy mostku w parku stacja wodna ZHP;
	68,6	Przenoska kajaków przez ulicę Hallera lewą stroną
	68,5	Miejsce wodowania kajaków po lewej stronie rzeki
	67,7	BIWAK - warto rozważyć stworzenie przystani na obiektach sportowych - infrastruktura, Za mostem po prawej stronie - buduje się grodzisko i przystań
Owidz		
	63,0	Elektrownia wodna Owidz
	54,0	Miejsce biwakowe
Kolincz	50,4	Elektrownia Wodna Kolincz
	50,1	Próg wodny 60 cm
	47,0	Elektrownia Wodna Klonówka
	45,0	Most drogowy autostrada A1
	32,0	Diabelski Kamień po lewej
	29,5	Rozwidlenie rzeki
	29,4	Jaz Pelplin - przenoska
	29,2	Most drogowy Pelplin ul. Przystań Jana III Sobieskiego
Rożental	27,6	Metalowa kładka - kratownica
	27,5	Most kolejowy Pelplin
Kulice	20,0	Elektrownia wodna - Stocki Młyn
Brody Pomorskie	12,0	Most drogowy
		Leśniczówka Brody Pomorskie
Brodzki Młyn	5,8	Elektrownia
	1,4	Most na drodze krajowej nr 1
	0,0	Ujście Wierzycy do Wisły

7.20.2. Rzeka Wietcisa

- Długość szlaku wodnego:

46 kilometrów

- Długość spławnego szlaku kajakowego:

11 kilometrów

- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:

Wolny Dwór / Skarszewy

- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:

Ujście Wietcisy do Wierzycy

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

- *Wolny Dwór,*
- *Skarszewy,*
- *Czarnocin.*

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Interesujący krótki szlak kajakowy. W pobliżu ujścia do Wierzycy odcinek przełomowy. Szlak średnio trudny, na trasie drzewa i bystrza. Niestety w okolicach Skarszew zanieczyszczenia komunalne.

- Przeszkody na szlaku:

Dwie przenoski przy młynach w Skarszewach i w pobliżu ujścia rzeki. Zwalone drzewa.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak średnio trudny i niezbyt uciążliwy.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Szlak stanowi uzupełnienie szlaku kajakowego Wierzycy, ciekawa oferta na jeden krótki dzień spływu. Nie nadaje się na masowe spływy kajakowe dla wszystkich, ale dla mniejszych grup i bardziej doświadczonych kajakarzy.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Dość dobra dostępność brzegowa szlaku. Węzłem komunikacyjnym są dla Wietcisy Skarszewy.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Brak zagospodarowania.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

- *Zanieczyszczenie rzeki śmieciami,*
- *Krótki odcinek spławny ogranicza rozwój oferty,*
- *Brak zagospodarowania.*

- Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:

<i>Miejscowość</i>	<i>Kilometr szlaku</i>	<i>Opis</i>
Wolny Dwór	12,4	Most drogowy Wolny Dwór
	12,2	Kładka na rzece
	10,6	Mostek
	9,5	Kładka
	8,2	Nieczynny most kolejowy
	7,9	Początek rozlewiska
Skarszewy	7,1	Most i jaz na rzece, przenoska
	6,9	Dopływ wody z młynów
	6,6	Kładka
	6,4	Kładka
	6,3	Most na drodze wojewódzkiej
	5,2	Most
	3,8	Rozwidlenie rzeki, jaz
	3,5	Młyn, przenoska
	3,3	Mostek
Czarnocin	1,0	Kładka
	0,7	Ujście Wietcisy do Wierzycy

7.20.3. Rzeka Piesienica

- Długość szlaku wodnego:

20,5 km

- Długość spławnego szlaku kajakowego:

19,9 km

- Rekomendowane miejsce początkowe spływów:

Jezioro Niedackie, Twardy Dół

- Rekomendowane miejsce końcowe spływów:

Ujście Piesienicy do Wierzycy

- Główne punkty etapowe na szlaku kajakowym – przystanie i pola biwakowe:

- Twardy Dół,
- Zblewo,
- Piesienica,
- Nowa Wieś Rzeczna.

- Ogólna charakterystyka szlaku kajakowego:

Rzeka niezwykle uciążliwa, z małą ilością wody i niezwykle zarośnięta. Przypomina zarośnięty kanał. W korycie znajdują się od czasu do czasu zwalone drzewa stanowiące prowizoryczne kładki. Bardzo trudne do pokonania ze względu na ich położenie względem poziomu wody. Część trasy przebiega wśród rzadkiego lasu, część terenem odkrytym. Nad korytem rzeki znajduje się niewiele drzew. Teren, przez który przepływa rzeka jest mało urozmaicony krajobrazowo. Niektóre fragmenty charakteryzują się występowaniem roślinności rzecznej, która generuje nieprzyjemny zapach odczuwalnych przy przepływaniu nimi.

- Przeszkody na szlaku:

11 przenosek – kładki, jazy, młyny. Liczne zwalone drzewa, niski stan wody.

- Trudność i uciążliwość szlaku kajakowego:

Szlak średnio trudny, ale bardzo uciążliwy.

- Możliwości zagospodarowania dla masowej lub niszowej (specjalistycznej) turystyki kajakowej w podziale na odcinki:

Szlak możliwy do przebycia tylko dla wprawnych kajakarzy na jedynkach, choć i im nie dostarczy zbyt wielu emocji. Rzeka niezmiernie uciążliwa, wymaga ogromnej siły i wytrzymałości przy jej pokonywaniu, a płynięcie polega na tym, by przedzierać się przez rzekę z małą ilością wody i mocno rozwiniętą roślinnością. W wielu miejscach jedyny sposób poruszania się polega na odpychaniu się od brzegów rzeki i roślinności ją porastającej.

Brak możliwości zagospodarowania na potrzeby kajakarstwa.

- Dostępność brzegowa i dostępność punktów węzłowych:

Ograniczona dostępność brzegów. Na szlaku kilka miejscowości dobrze skomunikowanych, podstawowym węzłem jest Zblewo.

- Zagospodarowanie szlaku (baza wypożyczalni i firm usługowych, baza noclegowa, gastronomiczna, miejsca biwakowe, sklepy, przystanki i dworce, parkingi):

Brak zagospodarowania.

- Problemy i ograniczenia rozwoju turystyki kajakowej na rzece:

Rzeka nie nadaje się do kompleksowego rozwoju turystyki kajakowej. Może być ciekawym szlakiem dla pasjonatów.

- **Kilometraż szlaku z podziałem na etapy:**

Miejscowość	Kilometr szlaku	Opis
Twardy Dół / Jezioro Niedackie	19,90	Jezioro Niedackie - początek spływu
	18,80	Wypływ rzeki z jeziora
	18,70	Betonowy mostek, okrągły, wąski prześwit. Przenoska lewą stroną.
	18,40	Betonowy mostek drogowy, okrągły, wąski prześwit. Przenoska lewą stroną
	18,10	Betonowy mostek z bardzo małym prześwitem, przenoska lewą stroną
	16,40	Przeszkoda na rzece, przenoska lewą stroną
	16,10	Drewniana kładka na rzece. Przenoska
Zblewo	14,20	Most drogowy na trasie Starogard Gdański - Czersk
	14,10	Betonowy most drogowy na rzece
	14,00	Betonowo - drewniany mostek, przenoska lewą stroną
	13,10	Betonowy mostek drogowy
	12,70	Niski drewniany mostek, przenoska lewą stroną
	10,70	Stara, drewniana kładka
	9,40	Niska drewniana kładka
Biały Bukowiec	9,20	Drewniany most drogowy w Białym Bukowcu
Piesienica	7,70	Betonowy most drogowy na trasie Karolewo - Semlin
	0,00	
	19,90	Młyny x 3 do Karlewa-Piesienicy

7.20.4. Struga Borzechowska

Po przyjeździe na miejsce zespół nie znalazł możliwości przepłynięcia rzeki. Jest to zarośnięty roślinnością rów, nie nadający się do turystyki kajakowej.

Wykonano dokumentację fotograficzną z brzegu, pokazującą stan zagospodarowania rzeki. Struga Borzechowska łączy ze sobą kilka dużych, zagospodarowanych turystycznie jezior, które mogą być obszarem penetracji turystyki kajakowej.

7.21. Pozostałe rzeki, nie objęte zakresem opracowania

Województwo pomorskie dysponuje łącznie 2 901,4 kilometrami rzek oraz 1 808,3 kilometrami kanałów (dane Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych Województwa Pomorskiego w Gdańsku).

Z tej liczby poddano w ramach koncepcji analizie łącznie 2 050 kilometrów ogólnej liczby 34 szlaków wodnych, które uznano za potencjalnie nadające się do turystyki kajakowej.

W wyniku przeprowadzonego audytu również część spośród tych rzek uznano za nie nadające się do rozwoju turystyki kajakowej w poważniejszym stopniu, z uwagi na brak wody, lub inne czynniki uniemożliwiające na nich w miarę stałe organizowanie ciekawych spływów kajakowych.

Jednak 34 analizowane szlaki wodne to nie wszystkie rzeki, na których można uprawiać turystykę kajakową.

W opracowaniu nie uwzględniono (zgodnie ze specyfikacją zadania, sporządzoną przez Biuro Rozwoju Dróg Wodnych) między innymi rzek takich, jak:

- **Wisła** na odcinku w województwie pomorskim – od Świecia do ujścia do Bałtyku;
- **Gwda** na odcinku, w którym przepływa wzdłuż granicy województwa pomorskiego;
- **Czerska Struga, Dzierżoń, Modra, Kuśnia z Rudą, Lipczynka, Kulawa** (dopływ Zbrzycy) i inne mniejsze rzeki województwa, które uznano za nadające się jedynie w ograniczonym stopniu do turystyki kajakowej;
- **Kanałów i rzek o charakterze kanałów**, w niektórych przypadkach dość dużych (kanały na Żuławach: Śledziowy, Piaskowy, rzeka Linawa czy Kanał Pamelona, Kanał Juranda / Młynówka Malborska na Powiślu).

W przypadku rzeki Wisły uznano, że jest to rzeka tak specyficzna i duża, że podlega ona innym kryteriom oceny niż pozostałe szlaki kajakowe. Jest jednak ona istotnym elementem niektórych produktów turystyki kajakowej, np. spływ Wdą do Świecia – Wisłą do Białej Góry – Nogatem do Malborka i na Zalew Wiślany lub Wisłą przez Przegalinę do Gdańska. Dlatego powinna ona pozostawać w orbicie zainteresowania turystyki kajakowej w regionie pomorskim.

Do jej popularyzacji przyczyniły się również działania Marka Kamińskiego jak np. samotny spływ kajakowy od źródeł do ujścia Wisły oraz działania edukacyjne i promocyjne jego fundacji „Ja Wisła”.

W przypadku Gwdy uznano, że krótki, ok. 15 kilometrowy, odcinek tej granicznej rzeki jest zbyt wybiórczy, aby opracowywać dla niej koncepcję zagospodarowania bez współpracy z województwami zachodniopomorskim i wielkopolskim.

Rzeka Czernica wraz z Białą, ciekawa kajakarsko, jako dopływ Gwdy nie została ujęta w opracowaniu, lecz jej opis został uwzględniony w opracowaniu.

Mniejsze rzeki, jak Dzierzgoń czy Czerska Struga nadają się dla kajakarstwa jedynie sezonowo (przy wysokiej wodzie) lub z uwagi na stopień uciążliwości jedynie dla wykwalifikowanych kajakarzy i nie zostały z tego powodu objęte koncepcją.

Kanałów, głównie żuławskich i powiślańskich, nie analizowano z uwagi na małą atrakcyjność w zakresie turystyki kajakowej.

Fot. 12. Ujście Wisły do Bałtyku

Źródło: Dariusz Paciorek AEROART (wrzesień 2011 r.)

8. Standardy zagospodarowania szlaków kajakowych

8.1. Standardy oznakowania szlaków kajakowych

Obok infrastruktury punktowej (miejsc biwakowych i postojowych, przenosek), istotnym elementem zagospodarowania turystycznego szlaku kajakowego jest **oznakowanie**. Można wydzielić dwa zasadnicze rodzaje oznakowania:

- (1) **Oznakowanie szlaku kajakowego od strony wody;**
- (2) **Oznakowanie szlaku kajakowego od strony lądu.**

8.1.1. Oznakowanie od strony wody

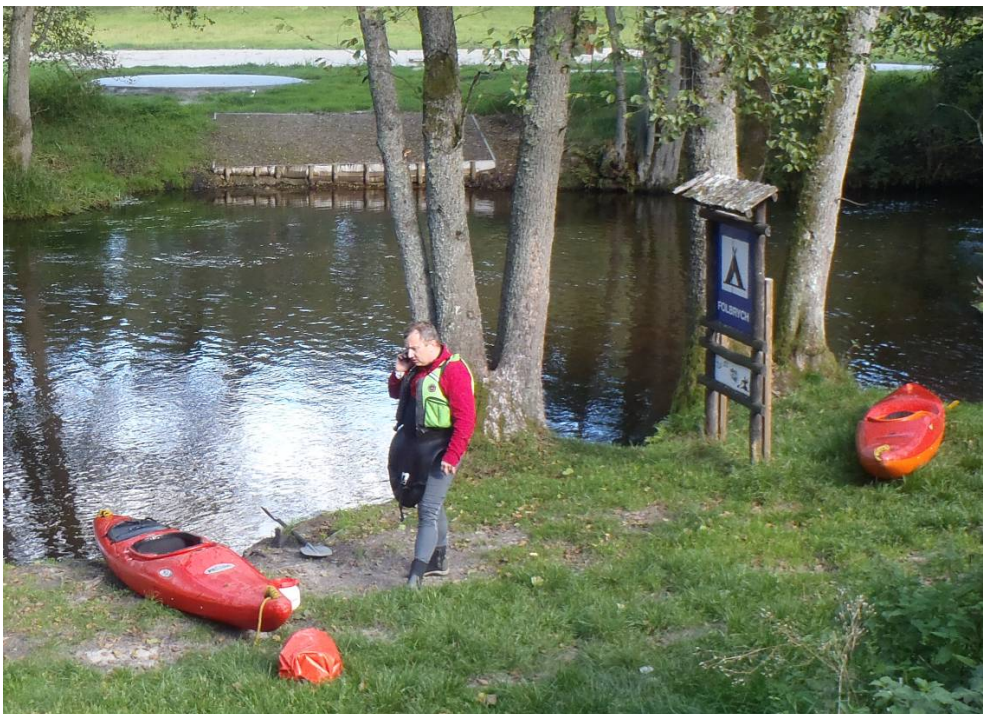
Kluczowe dla bezpieczeństwa kajakarzy jest **oznakowanie szlaku od strony wody**. Pozwala ono przygotować się na pokonanie przeszkód i odcinków niebezpiecznych, zorientować się co do długości pokonanej trasy i odległości do następnego punktu etapowego. Oznakowanie ułatwia lokalizację bieżącego położenia turysty (wg kilometrażu szlaku kajakowego), znajdowanie dogodnych miejsc dobijania do brzegu i znalezienie dogodnego miejsca pokonywania przeszkód na szlaku.

Zwyczajowo w tym zakresie stosuje się oznakowanie rekomendowane przez Polskie Towarzystwo Turystyczno – Krajoznawcze (PTTK). Standardy tego oznakowania określa „Instrukcja znakowania szlaków turystycznych”, wydana przez Zarząd Główny PTTK w roku 2007 (dostępna m.in. na stronach internetowych PTTK).

Przy znakowaniu szlaków kajakowych dodatkowo należy mieć na uwadze konieczność uwzględnienia nadrzędnych przepisów prawa wodnego, oraz uzgodnienie oznakowania szlaku z właścicielami i administratorami gruntów wzdłuż szlaku (samorządami, RZGW, ZMiUW, PGL Lasy Państwowe, instytucje ochrony przyrody, osoby prywatne, zarządcy dróg itp.).

Oznakowanie szlaku kajakowego składa się z tabliczek informacyjnych umieszczanych na mostach, przy brzegach, w miejscach niebezpiecznych itp. w taki sposób, aby były widoczne od strony wody. Pełnią one rolę analogiczną do znaków drogowych, pozwalając na zachowanie bezpieczeństwa (ostrzegają przed różnymi zagrożeniami), oraz zapobiegają zgubieniu się na szlaku (pokazują odległość do kolejnych stanic, miejsca dobijania do brzegu i wodowania kajaków itp.). Zwykle są to tabliczki metalowe lub plastikowe, często niewidoczne od strony lądu.

Fot. 13. Oznakowanie szlaku kajakowego Brdy

Źródło: archiwum EKAJAKI.PL

Rys. 21. Znaki informacyjne i ostrzegawcze na szlaku kajakowym

Znaki informacyjne

Znak szlaku z kilometrażem (mierzone w górę rzeki)

Walory krajoznawcze

Pole biwakowe

Stacja wodna

Plan sytuacyjny

Znak szlaku z odległością między polami biwakowymi

Miejsce dobijania

Miejsce wodowania

Nazwa dopływu

Wyptyw szlaku z jeziora

Znaki ostrzegawcze

Niebezpieczeństwo

Pale w wodzie

Pływające pale		Nisko zwisająca lina	
Miejsce nie do przepłynięcia		Próg nie do przepłynięcia	
Próg ewentualnie do przepłynięcia po rozpoznaniu		Wodowskaz	
Elektrownia wodna		Zakaz pływania	

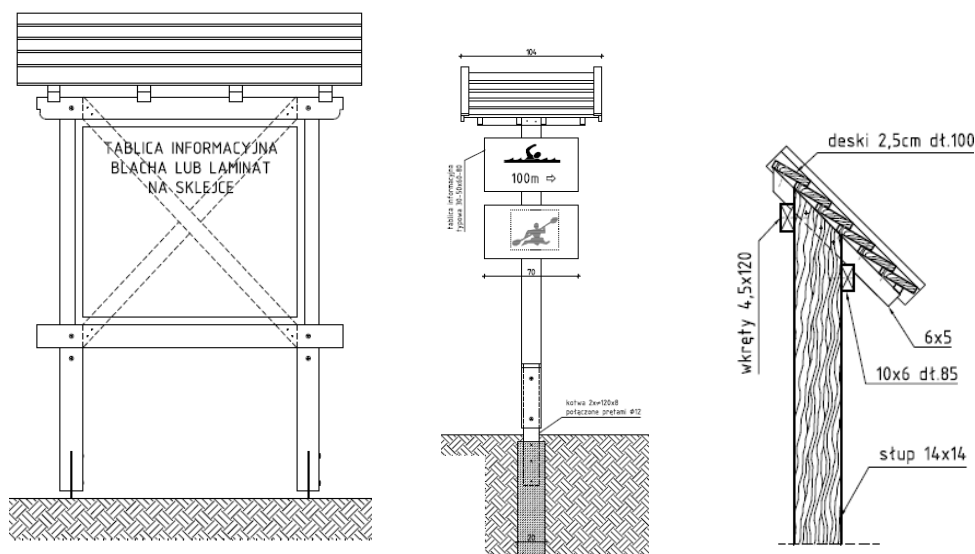
Źródło: Instrukcja znakowania szlaków turystycznych, ZG PTTK, Warszawa 2007

Uzupełnieniem są **tabliczki informacyjne i kierunkowe** znajdujące się na szlaku w miejscach takich jak przenoski, przystanie kajakowe, pola biwakowe itp.

Dodatkowym urządzeniem stosowanym do oznakowania szlaków kajakowych jest **tablica informacyjna**. Zwykle jest ona lokalizowana w miejscach biwakowych, poza informacjami dotyczącymi szlaku kajakowego mogą one zawierać również informacje o okolicy i atrakcjach w postaci map, zdjęć.

Projekty takiej typowej tablicy i tabliczki, wzorowane na standardach PTTK, zostały opracowane przez fundację Partnerstwo Dorzecze Słupi i są przedstawione na rysunku 22.

Rys. 22. Przykłady tablic i tabliczek informacyjnych na szlaku kajakowym

Źródło: Fundacja Partnerstwo Dorzecze Słupi, Słupsk 2010

Uzupełniającą rolę w zakresie oznakowania pełnić mogą tablice informacyjne w standardzie regionalnym, opracowane przez Samorząd Województwa Pomorskiego w roku 2006. Wykorzystywać one powinny wzorzec ujęty i opisany w „Systemie Identyfikacji Wizualnej Województwa Pomorskiego w zakresie turystyki”.

Oznakowanie takie znajduje się np. na „Kajakowym Szlaku Elektrowni Wodnych Raduni” w gminie i mieście Pruszcz Gdański.

Na tablicach tych możliwe jest przedstawienie w formie opisów, zdjęć i dużej mapy atrakcji turystycznych zarówno samego szlaku, jak i okolicy. Powinny się one znajdować w miejscach odwiedzanych przez dużą liczbę turystów – w węzłowych punktach szlaków kajakowych, przy parkingach przy głównych drogach, w stanicach kajakowych itp. miejscach koncentracji ruchu turystycznego.

Powinny też, o ile to możliwe, zawierać dane teleadresowe firm obsługujących turystykę kajakową, bazę noclegową i inne przydatne kajakarzom informacje i adresy.

Fot. 14. Tablica zgodna z systemem regionalnym, Juszkowo, Gmina Pruszcz Gdański

Źródło: archiwum firmy TREK

8.1.2. Oznakowanie szlaku od strony lądu

Oznakowanie szlaku od strony lądu to przede wszystkim dojazd do przystani kajakowych na drogach publicznych oraz leśnych. Stosuje się w tym zakresie znaki drogowe zgodne z kodeksem drogowym z grupy D oraz E.

Ponadto wybrane atrakcje na szlaku kajakowym (np. elektrownie wodne, udostępnione do zwiedzania) można oznakować brązowymi znakami atrakcji turystycznych typu E22 a, b, c. Zestawienie znaków, które mogą być używane do znakowania szlaku, przedstawia rysunek 23.

Rys. 23. Zestawienie znaków drogowych możliwych do stosowania przy znakowaniu szlaku kajakowego i dojazdu do obiektów na nim zlokalizowanych

D-18 (parking)		E-7 (drogowskaz do przystani wodnej lub żeglugi)	
D-30 (obozowisko / kemping)		E-8 (drogowskaz do plaży lub miejsca kąpielowego)	
D-32 (pole biwakowe)		E-10 (drogowskaz do zabytku jako dobra kultury)	
E-7 drogowskaz do miejsca biwakowego		E-11 (drogowskaz do zabytku przyrody)	
E-22b „duży” obiekt na samochodowym szlaku turystycznym		E-12a (szlak kajakowy)	
E-22b „mały” obiekt na samochodowym szlaku turystycznym		E-22a samochodowy szlak turystyczny	

Źródło: opracowanie własne na podstawie Kodeksu Drogowego i materiałów firmy TREK

8.2. Standardy techniczne elementów infrastruktury szlaków kajakowych

Infrastruktura szlaków kajakowych to zespół wszystkich elementów i urządzeń, wykonanych przez człowieka, pozwalających na wygodne i bezpieczne użytkowanie szlaku kajakowego przez turystów. Powinna zapewniać właściwą obsługę ruchu turystycznego, dobrą dostępność szlaku kajakowego oraz bezpieczeństwo jego użytkowników.

Dodatkowo jej funkcją jest ograniczenie nadmiernej ingerencji turystów w środowisko naturalne, przez co pozwala ona chronić przyrodę i jej zasoby.

Odpowiednio zaprojektowana infrastruktura przyczynia się do skanalizowania ruchu turystycznego w wybranych miejscach, ogranicza wpływ turystów na otoczenie. Pozwala również zaspokoić potrzeby i oczekiwania turystów związane z wygodą, potrzebami higienicznymi, posiłkiem, noclegiem, wyrzuceniem śmieci i rekreacją.

W ramach infrastruktury szlaków kajakowych wyróżnić można dwie zasadnicze grupy obiektów (elementów):

- (1) **Obiekty ułatwiające pokonywanie szlaku**, tj. przenoski przez przeszkody hydrotechniczne (elektrownie wodne, jazy, niskie mostki) oraz miejsca wyciągania kajaków przed odcinkami rzeki, na których spływy kajakowe nie są dozwolone (obiekty elektrowni wodnych).
- (2) **Przystanie kajakowe i pola biwakowe oraz stacje kajakowe**, pozwalające na wygodne korzystanie ze szlaku kajakowego. Umożliwiają one turystyce zwodowanie i wyjęcie z wody kajaka (rozpoczęcie i zakończenie spływu), zatrzymanie się nad rzeką, odpoczynek, wyjście z kajaka, spożycie posiłku, załatwienie potrzeb fizjologicznych, pozbycie się śmieci, rozbicie namiotu i przenocowanie lub przerwanie spływu w przypadku złej pogody. Zwykle są one też miejscami postojowymi.

Pola biwakowe powinny znajdować się w odległości nie większej niż **10 kilometrów od siebie**, co zapewnia bezpieczeństwo kajakarzom i możliwość bezpiecznego zakończenia spływu w sytuacjach awaryjnych (wywrotka, załamanie pogody, problemy zdrowotne itp.).

W Polsce nie istnieją jednolite, przyjęte dla szlaków kajakowych wytyczne dotyczące infrastruktury turystycznej. Stosowane rozwiązania są bardzo zróżnicowane na poszczególnych rzekach. Jedynie w przypadku Lasów Państwowych inwestycje (wiaty, ogrodzenia, tablice) mają w miarę jednolity charakter.

Infrastruktura powinna spełniać następujące kryteria:

- (1) **Trwałość i odporność na warunki atmosferyczne oraz akty wandalizmu;**
- (2) **Jak najmniejsze ingerowanie w środowisko naturalne i krajobraz;**
- (3) **Funkcjonalność i prostota wykonania oraz niski koszt inwestycji i odtworzenia;**
- (4) **Zgodność ze specyfiką regionu, jego architekturą i tożsamością oraz standardami regionalnymi.**

Trwałość i odporność na warunki atmosferyczne wymusza fakt zlokalizowania wielu takich obiektów w miejscach wilgotnych i zalesionych. W związku z tym np. elementy drewniane powinny być umiejscowione w ziemi za pośrednictwem fundamentów betonowych, co ograniczy gnienie u podstawy, drewno powinno być odpowiednio impregnowane, a wszystkie elementy systematycznie konserwowane i naprawiane.

Odporność na wandalizm wynika również z faktu, iż wiele z tych obiektów znajduje się na terenach odludnych, pozbawionych stałego dozoru.

Wynika z tego potrzeba trwałego wiązania małej infrastruktury z podłożem (wmurowanie na betonowym fundamencie), dążenie do wykorzystania elementów masywnych (pnie drzewa, kłocze) nawet kosztem estetyki.

Fot. 15. Dewastacja elementów infrastruktury szlaku kajakowego (Wda)

Źródło: archiwum EKAJAKI.PL, 2011 r.

Ograniczona ingerencja w środowisko naturalne i krajobraz wymusza lokalizację większości obiektów na chronionych i cennych przyrodniczo, w tym objętych ochroną jako obszary NATURA 2000 oraz tereny parku krajobrazowego.

W trosce o walory krajobrazowe nie należy ingerować w dolinę rzeki poprzez lokalizację obiektów wielkogabarytowych. Stosować się powinno przede wszystkim materiały naturalne (piasek, kamienie, żwir), zamiast metalu, tworzyw sztucznych czy betonowej kostki brukowej.

Obiekty infrastruktury powinny być rozmieszczone w harmonijny sposób w przestrzeni z uwzględnieniem ukształtowania terenu, istniejącej roślinności oraz minimalizacji ingerencji w środowisko przyrodnicze, szczególnie brzegu rzeki.

Niewskazane są np. betonowe, masywne pomosty i metalowe barierki lub płyty czy plastikowe daszki lub kosze na śmieci.

Ewentualne nasadzenia roślin (np. jako elementu zagospodarowania terenu, osłony śmietnika, sanitariatu w formie pergoli itp.) na terenie budowanych obiektów infrastruktury turystycznej prowadzone powinny być wyłącznie gatunkami rodzimymi, w żadnym wypadku – obcymi gatunkami inwazyjnymi.

Funkcjonalność i prostota wykonania są uwarunkowane oraz tak naprawdę niewielkimi potrzebami turystów kajakowych.

Nie oczekują oni od infrastruktury nic poza wygodą i zapewnieniem bezpieczeństwa. Oczywiście wskazana jest równoczesna dbałość o detale i estetykę wykonania, lecz są one drugorzędne w stosunku do funkcjonalności i prostoty konstrukcyjnej.

Ponadto proste, solidne elementy nie zachęcają do dewastacji i kradzieży elementów infrastruktury.

Zgodność ze specyfiką regionu, jego architekturą i tożsamością oraz standardami regionalnymi wynika z potrzeby tworzenia regionalnej identyfikacji elementów infrastruktury turystycznej, przyczyniającej się do tworzenia tożsamości, wizerunku i marki regionu. W przypadku Pomorza wyróżnić można kilka charakterystycznych regionów, mających swoje specyficzne cechy możliwe do odzwierciedlenia w formie architektury elementów infrastruktury turystyki kajakowej. Są one szerzej opisane w rozdziale 9.3.

Niski koszt inwestycji i odtworzenia warunkowany jest czynnikami ekonomicznymi.

Nie jest wskazane nadmierne inwestowanie w infrastrukturę, która posiada niską stopę zwrotu i często jest budowana ze środków publicznych. W związku z koniecznością częstego odnawiania i napraw wskazane jest też, aby elementy infrastruktury miały charakter modułowy, powtarzalny i łatwy do wymiany. Ogranicza to również ryzyko kradzieży.

W dalszej części rozdziału opisane są podstawowe grupy elementów zagospodarowania szlaków turystycznych:

- **Przenoski kajakowe;**
- **Przystanie kajakowe;**
- **Obiekty małej infrastruktury przystani i pól biwakowych oraz stanic kajakowych;**
- **Elementy ciągów komunikacyjnych i zaplecza sanitarnego przystani kajakowych, pól biwakowych oraz stanic kajakowych.**

Szczegółowe rysunki techniczne oraz wizualizacje elementów infrastruktury zagospodarowania szlaków wodnych, wraz z kosztorysami i przedmiarem robót załączniku niniejszego opracowania. Kalkulację kosztów sporządzono w oparciu o ceny z III kwartału

2011 roku. Koncepcje techniczne posłużyć mogą sporządzeniu szczegółowej dokumentacji technicznej elementów zagospodarowania szlaków wodnych. Zostały również wykorzystane do opracowania kart zadań dla poszczególnych lokalizacji na szlakach wodnych województwa pomorskiego oraz oszacowania kosztów nakładów inwestycyjnych wariantu podstawowego i docelowego zagospodarowania szlaków wodnych w regionie pomorskim.

8.2.1. Przenoski kajakowe

Przenoska kajakowa przy elektrowni wodnej i innych dużych obiektach hydrotechnicznych to jedna z podstawowych inwestycji, zapewniających wygodę i bezpieczeństwo użytkownika szlaku kajakowego. Pokonanie takiej przeszkody wymaga pokonania dużej różnicy wysokości pomiędzy górną a dolną wodą, wyjęcia kajaka z wody najczęściej na wale lub zaporze ziemnej piętrzącej wodę powyżej elektrowni, przeniesienia go lądem z ominięciem urządzeń elektrowni wodnej i zwodowanie na „dolnej wodzie”, zwykle w szybkim nurcie poniżej elektrowni.

W skład takiej przenoski wchodzi przeważnie dwa nabrzeża dla kajaków: miejsce dobijania do brzegu i wyjmowania kajaków powyżej elektrowni (przeszkody) i miejsce wodowania kajaków poniżej elektrowni (przeszkody), droga przejścia do miejsca wodowania kajaków, ogrodzenie, oznakowanie przenoski.

Dodatkowym wyposażeniem może być infrastruktura wypoczynkowa (wiaty, ławki itp.) oraz tablice informacyjne itp. Zwykle niezbędne jest przy urządzaniu przenoski wykonanie robót budowlanych, związanych z uporządkowaniem brzegów, zmianą konstrukcji nabrzeży itp. inwestycji. Wykonanie takiej przenoski wymaga przeprowadzenia uzgodnień z operatorem elektrowni, aby planowany ruch turystów nie przeszkadzał w funkcjonowaniu elektrowni, a miejsca wodowania i wyjmowania kajaków zapewniały użytkownikom bezpieczeństwo. W niektórych wypadkach, gdy przenoska jest przed odcinkiem, na którym spływ jest zakazany, zamiast miejsca wodowania kajaków niezbędny jest plac manewrowy do załadunku kajaków na przyczepy i droga dojazdowa. Wówczas nie ma potrzeby wykonywania miejsc wodowania kajaków.

Fot. 16. Przykład nie urządzonej przenoski na szlaku kajakowym (Łeba)

Źródło: archiwum EKAJAKI.PL, 2011 r.

Wskazane jest budowanie i projektowanie przenosek w powiązaniu z budową wymaganych prawem i pozwoleniami wodnoprawnymi przepławek dla ryb. Przenoski takie po wyposażeniu w tablice informacyjne miałyby również wartość edukacyjną w zakresie ekologii. Takie rozwiązanie pozwoliłoby na osiągnięcie efektu synergii i ograniczenie kosztów.

Koszty przenosek są zawsze zależne od warunków lokalnych i mogą być bardzo zróżnicowane. Każdy tego typu obiekt wymaga wykonania indywidualnego projektu oraz jego uzgodnienia z właścicielem / operatorem terenu, tak aby nie spowodować konfliktu funkcjonowania szlaku kajakowego z np. elektrownią wodną. Należy uwzględnić obok bezpieczeństwa i wygody kajakarzy również inne aspekty – jak funkcjonowanie zakładu energetycznego, dobową i sezonową zmienność poziomu i prędkości przepływu wody, kwestie ekologiczne np. wybudowanie przepławek dla ryb łososiowatych itp.

Fot. 17. Dolna przenoska przy elektrowni wodnej Juszkowo na Raduni

Źródło: archiwum EKAJAKI.PL, 2011 r.

Dla orientacyjnego oszacowania kosztów wykonania przenosek na szlaku kajakowym posłużyć mogą doświadczenia projektu realizowanego przez Gminę i Miasto Pruszcz Gdański w roku 2009 w ramach RPO WP 2007-2013 („Udostępnienie Obszarów Chronionego Krajobrazu Doliny Raduni i Żuław Gdańskich dla turystyki kajakowej poprzez budowę infrastruktury turystycznej na rzece Raduni”). W ramach tego projektu wybudowano przenoski przy 3 elektrowniach wodnych i 1 progu wodnym na Dolnej Raduni oraz 2 miejsca rozpoczynania i kończenia spływów. Koszt tych inwestycji wynosił ok. 478 000 (wartość kosztorysowa), co daje średni koszt takiej przenoski ok. 80 000 zł.

Przenoska przy moście itp. małym obiekcie hydrotechnicznym jest znacznie uproszczona w porównaniu z przenoską przy elektrowni.

Składa się z miejsca dobijania do brzegu, najczęściej w formie uproszczonego nabrzeża przystani dla kajaków, ścieżki do przejścia na miejsce wodowania kajaków z drugim nabrzeżem, tablicy informacyjnej i oznakowania. Najczęściej takie inwestycje należy wykonać przy obiektach, które uniemożliwiają spływ kajakowy (młyny, jazy, niskie mostki) i wymuszają przeniesienie kajaka przez przeszkodę lądem. Uzupełnieniem przenoski mogą być dodatkowo elementy infrastruktury wypoczynkowej, jednak zwykle brak jest przy takich przenoskach miejsca.

Fot. 18. Przenoska przy małym obiekcie hydrotechnicznym (jazie), Łeba

Źródło: archiwum EKAJAKI.PL, 2011 r.

8.2.2. Pomosty i przystanie kajakowe

Nabrzeże przystani dla kajaków jest to miejsce, w którym kajakarz może wygodnie zwodować kajak i wyjąć go z wody. Takie nabrzeże powinno mieć ok. 15 metrów długości (pozwoli to na cumowanie trzech kajaków jednocześnie), składa się z pomostu drewnianego biegnącego wzdłuż umocnionego palami drewnianymi, faszyną i geowłókniną brzegu oraz miejsca wodowania kajaków, z łagodnie opadającym, piaszczystym dnem. Od strony lądu znajduje się niewielki plac / teren manewrowy. Takie nabrzeże pozwala wodować kajaki przy zmiennym poziomie wody, ponadto w ograniczonym zakresie wchodzi w wodę, co ogranicza ingerencję w koryto rzeki i zmianę krajobrazu, co pozwala chronić przyrodę doliny rzeki. Nabrzeże takie można rozbudowywać, np. projektując pomosty kajakowe po obu stronach slipu lub wydłużając je. Nadrzędną zasadą powinno być zapewnienie właściwej przepustowości przystani. Powinna być ona bardziej rozbudowana w miejscach węzłowych szlaków kajakowych oraz na rzekach o dużym natężeniu ruchu turystycznego.

Fot. 19. Przykład zagospodarowania przystani kajakowej (rzeka Wda)

Źródło: archiwum EKAJAKI.PL, 2011 r.

Rys. 20. Nabrzeże przystani dla kajaków wyposażonej w slip i pomost

Źródło: opracowanie własne

Slip do kajaków to miejsce, w którym istnieje możliwość zwodowania lub wyjęcia kajaka bezpośrednio z brzegu.

Rys. 21. Przykład prostej przystani dla kajaków w postaci odpowiednio ukształtowanego w formie slipu brzegu rzeki / jeziora

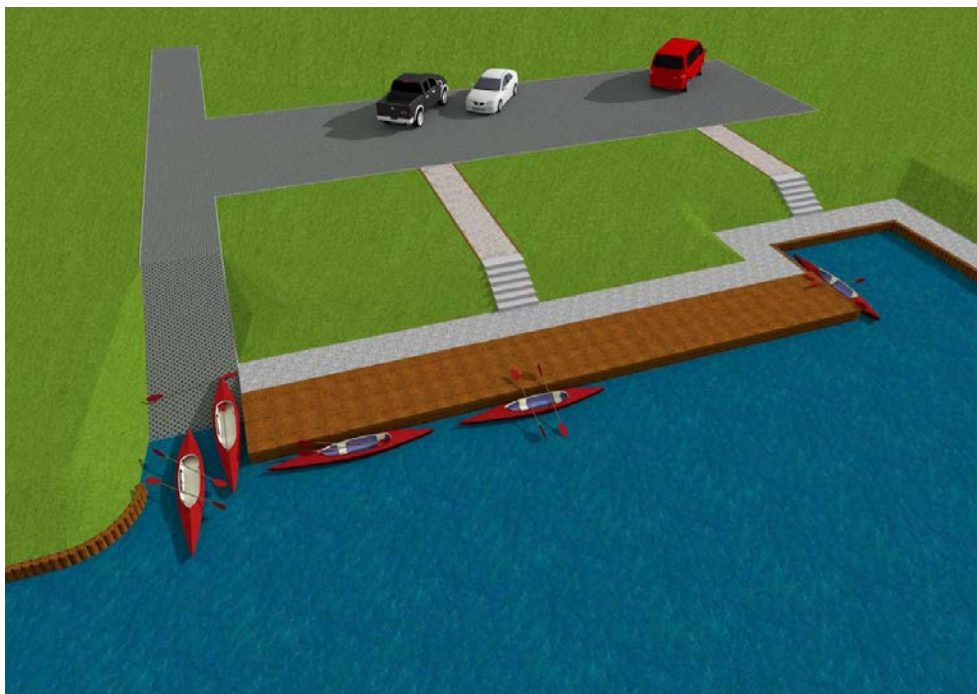
Źródło: opracowanie własne

Nie posiada pomostu i w wielu przypadkach będzie w zupełności wystarczające dla kajakarzy. Składa się z odpowiednio ukształtowanego w formie zatoczki odcinka brzegu rzeki / jeziora, o wymiarach ok. 5 m na 7,5-10 m. Zatoczka ta powinna posiadać łagodnie opadające dno od linii brzegowej do głębokości ok. 30 cm w nurcie rzeki, pozbawione mułu, korzeni, gałęzi itp. elementów przeszkadzających w wodowaniu / wyjmowaniu kajaka.

Z obu stron zatoczki brzeg rzeki należy umocnić faszyną na długości 5 metrów, dla uniknięcia erozji brzegów. Taka zatoczka musi być zlokalizowana w miejscu nie narażonym na bezpośrednie uderzenie nurtu rzeki, gdyż prowadzić to będzie do zniszczenia lub zamulania slipu oraz utrudni manewrowanie kajakiem.

Większe przystanie kajakowe są niezbędne w miejscach, gdzie brzeg jest stromy (np. znajdują się tam wały przeciwpowodziowe), a w pobliżu znajduje się miejsce o dużej koncentracji ruchu turystycznego, lub mogą być wykorzystywane jako wielofunkcyjne przystanie wodne, służące nie tylko kajakarzom ale również większym jednostkom pływającym, np. jachtom lub barkom mieszkalnym.

Wizualizacja obiektu przedstawiona jest poniżej.

Rysunek 22. Wizualizacja przystani kajakowej w Nowym Stawie

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów UM Nowy Staw

Koszt wykonania takich przystani jest większy, a zakres prac technicznych znacznie bardziej skomplikowany (palowanie, odpowiednie umocnienie brzegów itp.). Przykładem takiej przystani jest inwestycja realizowana w roku 2011 przez gminę Nowy Staw na rzece Świątej. W skład obiektu wchodzi obok pomostu kajakowego również slip do wodowania kajaków, przystań dla większych jednostek, ciągi komunikacyjne, parkingi, pole campingowe i biwakowe oraz infrastruktura rekreacyjna. Dla przykładu cała inwestycja w Nowym Stawie kosztuje ok. 1 mln zł., w tym sama przystań ok. 300 000 zł (informacje przekazane przez UM Nowy Staw).

8.2.3. Obiekty małej infrastruktury

Są to różnorodne, wykonane najczęściej z drewna, elementy zapewniające odpowiedni poziom wygody i komfortu kajakarzy. Pozwalają na odpoczynek, spożycie posiłku, rekreację, zapewniają schronienie przed deszczem. Są ważnym elementem estetyki szlaku i jednym z czynników jego atrakcyjności. Zlokalizowane powinny być w miejscach etapowych, na przystaniach i polach biwakowych oraz stanicach kajakowych. Wśród obiektów tych wymienić można: tablice informacyjne, wiaty, ławki i stoły, suszarki do kajaków, miejsca na ognisko, ogrodzenia i osłony elementów sanitarnych, śmietniki itp.

Fot. 20. Mała infrastruktura turystyczna na szlaku Brdy (Nowa Brda)

Źródło: archiwum EKAJAKI.PL

Przykłady małej infrastruktury przedstawione są w dalszej części opracowania.

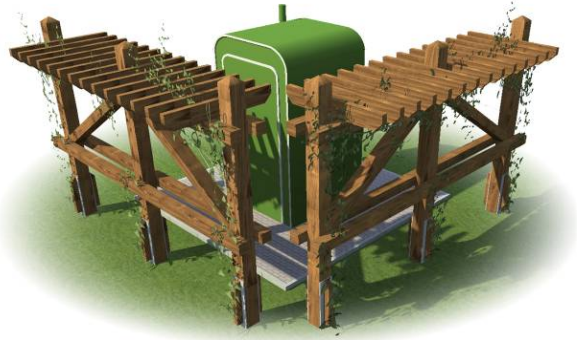
Tabela 5. Mała infrastruktura szlaków turystycznych

Lp.	Element i przeznaczenie	Wizualizacja
1	<p>Wiata (altana) pojedyncza i podwójna</p> <p>Wiata / altana o podstawowe elementy infrastruktury wypoczynkowej. Pozwalają na schronienie się przed deszczem, spożycie posiłku i odpoczynek. Wiaty te są obiektami drewnianymi, posadowionymi na fundamentach betonowych, z posadzką żwirową. Powierzchnia altany wynosi ok. 20 m².</p>	
2	<p>Wiata ma za zadanie ochronę przed czynnikami atmosferycznymi w miejscu piknikowym lub rekreacyjnym. Zbudowana jest ze słupów drewnianych zakotwionych w fundamencie betonowym.</p> <p>Dach jest dwuspadowy z desek opartych na krokwiach drewnianych. Mata wiklinowa na stelażu drewnianym stanowi ochronę przed wiatrem. Podłoga wiaty wyłożona jest kostką betonową na podsypce cementowo-piaskowej.</p> <p>Wiata podwójna ma tę samą budowę i funkcję, co wiata pojedyncza. Jej powierzchnia wynosi ok. 30 m².</p>	

Lp.	Element i przeznaczenie	Wizualizacja
3	<p style="text-align: center;">Ławostół</p> <p>Ławostół jest istotnym elementem wyposażenia miejsc rekreacyjnych. Może być umiejscowiony samodzielnie lub znajdować się wewnątrz altany, której zadanie chroni przed czynnikami atmosferycznymi. Są one wykonane z drewna, z okrągłaków, półokrągłaków lub krawędziaków drewnianych, posadzone na betonowych fundamentach utrudniających wyrwanie i dewastację ławy. W zależności od funkcji danej lokalizacji i dostępnej powierzchni, zwykle przewiduje się posadowienie od kilku do kilkunastu ławek i stołów.</p>	
4	<p style="text-align: center;">Miejsce na ognisko</p> <p>Element zagospodarowania umożliwiający bezpieczne rozpalenie przez turystów ogniska. Odpowiednia lokalizacja (uzgodniona ze służbami leśnymi) oraz urządzenie terenu ogranicza zagrożenie pożarowe. Miejsca takie planuje się w pobliżu pól biwakowych oraz miejsc licznie odwiedzanych przez turystów i mieszkańców okolic. Składa się najczęściej z kilku wkopanych w ziemię ław (miejsca do siedzenia) oraz odpowiednio urządzonego paleniska (wylewka, podmurówka)</p>	

Lp.	Element i przeznaczenie	Wizualizacja
5	<p>Ogrodzenie miejsca biwakowego</p> <p>Element zagospodarowania, pozwalający na oddzielenie miejsc koncentrujących ruch turystyczny od okolicy. Zapewniają również bezpieczeństwo turystom, zwłaszcza dzieciom, odgradzając miejsca biwakowe i przenoski od stromych skarp, brzegów, dróg publicznych itp. potencjalnie niebezpiecznych miejsc.</p>	
6	<p>Suszaka do kajaków</p> <p>Prosta (i tania) drewniana konstrukcja w formie niskiego płotku z żerdzi drewnianych, osadzonych na fundamentach betonowych. Pozwala ona na suszenie kajaków rzędem ponad powierzchnią ziemi, po ich odwróceniu i ułożeniu na żerdziach.</p>	
7	<p>Kosz na śmieci</p> <p>Kosz na śmieci ma charakter dostosowany wyglądem do miejsc rekreacyjnych. Składa się z pojemnika oraz stelaża. Pojemnik jest dostosowany do umieszczenia worka foliowego na śmieci zawieszony jest na trzpieniach, które pełnią zadanie zawiasów. Kłapa chroni zawartość przed zwierzętami leśnymi oraz wydzielaniami zapachów.</p>	

Lp.	Element i przeznaczenie	Wizualizacja
8	<p>Tablica informacyjna – mała</p> <p>Element oznakowania szlaku kajakowego od strony lądu i wody.</p> <p>Składa się ze słupa drewnianego, zakotwionego w fundamencie betonowym i zwieńczonym daszkiem ochronnym z listewek drewnianych, z przytwierdzoną płytą ze sklejki wodoodpornej z treścią informacyjną.</p>	
9	<p>Tablica informacyjna (duża)</p> <p>Element oznakowania szlaku kajakowego od strony lądu.</p> <p>Konstrukcja drewniana z bali, osadzona w gruncie na betonowej ławie fundamentowej za pomocą stalowych kotw.</p> <p>Posiada duży dach z gontu, chroniący tablicę przed czynnikami atmosferycznymi oraz będący dodatkowo schronieniem dla turystów w razie deszczu. Treść informacyjna o wymiarach 150x200 cm, dostosowana do standardu regionalnego.</p> <p>Na tablicach takich znajdować się powinny informacje o atrakcjach okolicy, mapy, informacje turystyczne i inne przydatne turystom treści.</p>	

Lp.	Element i przeznaczenie	Wizualizacja
10	<p>Ostona śmietnika, sanitariatu</p> <p>Element zagospodarowania, zwiększający estetykę miejsc biwakowych.</p> <p>Pozwala na osłonięcie plastikowych i metalowych urządzeń sanitarnych (toalet przenośnych typu TOI-TOI, kontenerów z prysznicem i umywalką, oraz dużych kontenerów zbiorczych na śmieci).</p> <p>Ostona przenośnej kabiny WC ma za zadanie wkomponować ją w otoczenie danego miejsca rekreacyjnego.</p>	

Źródło: opracowanie własne

Możliwe jest wykonanie elementów małej infrastruktury szlaków kajakowych w różnym standardzie i jakości. Projektując te obiekty pamiętać należy o sezonowym użytkowaniu, niezbędnej wysokiej odporności na wandalizm oraz czynniki atmosferyczne, niskim koszcie wykonania i odtworzenia oraz konieczności wpisywania się w krajobraz.

Obiekty te, o ile to możliwe, powinny być trwale związane z gruntem – zabetonowane lub w inny sposób mocno osadzone. Wynika to z jednej strony z potrzeby ochrony przed wandalami i kradzieżą, z drugiej zaś – leniwi turyści potrafią wykorzystać na ognisko również nie przymocowane odpowiednio ławki i stoły.

8.2.4. Elementy ciągów komunikacyjnych

Bardzo ważna jest dostępność przystani kajakowych, pól biwakowych i punktów etapowych. O ile niektóre niewielkie pola biwakowe mogą znajdować się w oddaleniu od miejsc zamieszkałych, to stacje kajakowe, większe pola biwakowe, punkty etapowe muszą być zlokalizowane w miejscach, pozwalających na dojazd do nich samochodem oraz o ile to możliwe, również komunikacją publiczną (PKS, PKP), w pobliżu sklepów spożywczych.

Fot. 21. Miejsce wyładunku kajaków – plac manewrowy, rzeka Jutrzenka

Źródło: archiwum EKAJAKI.PL

Z tego powodu zwykle miejsca takie znajdują się przy mostach drogowych nad rzekami, na skraju miejscowości, przy leśniczówkach, kwaterach agroturystycznych, na dogodnym, równym terenie w pobliżu miejsc pozwalających na zaparkowanie samochodów.

Projektując przystanie kajakowe należy mieć na uwadze konieczność zapewnienia dojazdu samochodom osobowym wyposażonym w przyczepę do przewożenia kajaków, której długość wynosi z pojazdem ok. 9-10 metrów. Dlatego przystanie takie powinny być wyposażone w zatoki do zawracania lub znajdować się w miejscach, gdzie możliwe jest manewrowanie takim pojazdem.

Innymi elementami ciągów komunikacyjnych, które należy uwzględnić planując zagospodarowanie szlaków, są schody i stopnie po skarpach i stromych brzegach, ciągi komunikacyjne przy przenoskach zapewniające wygodne przeniesienie (przecignięcie) kajaków, miejsca postojowe dla samochodów i dojścia do wody.

W niektórych przypadkach planując budowę / rozbudowę przystani kajakowych, niezbędne jest wykonanie prac, mających na celu udostępnienie miejsc biwakowych i innych lokalizacji dla turystów poprzez remont lub poprawę jakości drogi leśnej / gruntowej.

W tym celu często potrzeba utwardzić i wyrównać nawierzchnię takiej drogi oraz wykonać jej odwodnienie / drenaż. Takie prace wykonują zwykle PGL Lasy Państwowe na drogach leśnych, prowadzących do miejsc biwakowych (wskazane jest zawarcie informacji o funkcji turystycznej takich dróg w planach urządzania lasów i MPZP), oraz samorządy gminne w przypadku pozostałych dróg lokalnych. Należy przy tym pamiętać, że generalnie drogi leśne nie są dostępne dla pojazdów prywatnych (nie należących do służb leśnych).

Drogi dojazdowe powinny mieć status dróg udostępnionych do ruchu pojazdów (umieszczone odpowiednie tabliczki i zapisy w planach urządzania lasów).

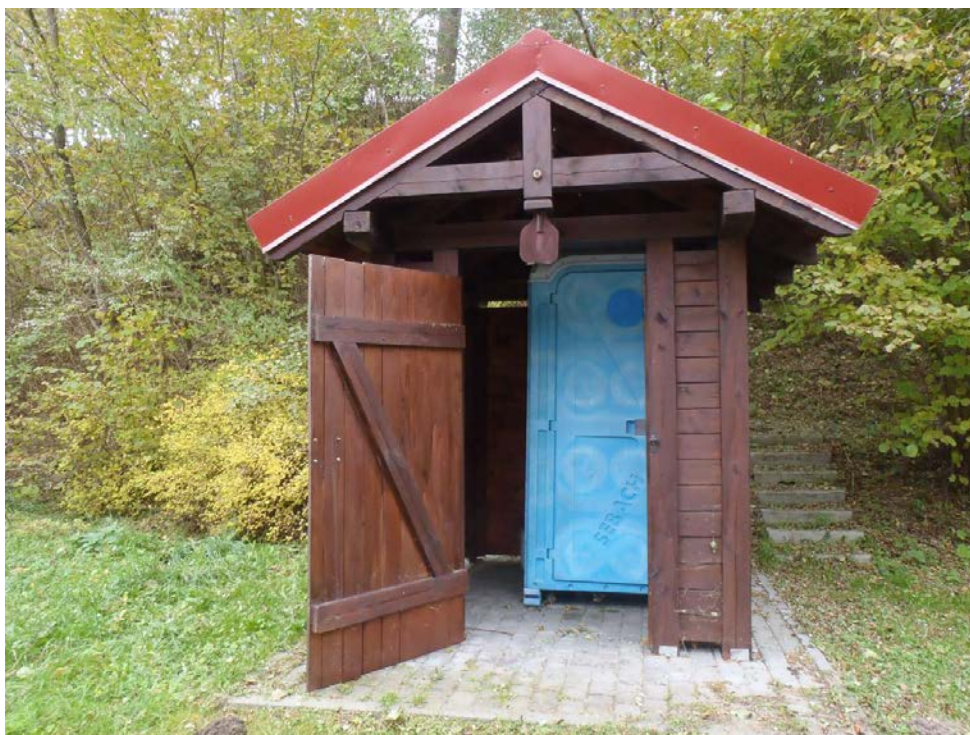
8.2.5. Obiekty sanitarne: toalety, umywalnie, prysznice

W związku z rosnącymi oczekiwaniami turystów wobec infrastruktury turystycznej (opisanymi w trendach dot. turystyki kajakowej, rozdział 3.5.), niezbędne staje się wyposażenie przystani kajakowych, pól biwakowych i stanic kajakowych w infrastrukturę umożliwiającą turystom zaspokojenie potrzeb higienicznych na odpowiednim poziomie. Czasy, kiedy potrzeby takie zaspokajano za pomocą „krzaków i saperki”, a kąpieli i prania dokonywano bezpośrednio w rzece, już dawno minęły. Obecnie normy i zasady ochrony środowiska oraz stan czystości wody wymuszają stosowanie innych rozwiązań.

W zakresie podstawowym na mniejszych polach i przystaniach kajakowych potrzeby higieniczne turystów zabezpieczyć można poprzez ustawienie kontenerów sanitarnych (przenośne toalety chemiczne typu TOI-TOI, przenośne kabiny prysznicowe), oraz zbiorników na wodę do mycia (napełnianych deszczówką lub beczkowszami). Takie rozwiązanie jest tanie i nie wymaga podłączenia pod sieć kanalizacyjną i wodociągową. Jednak pozwala na zabezpieczenie potrzeb higienicznych jedynie w podstawowym zakresie i możliwe jest na szlakach kajakowych o małym natężeniu ruchu turystycznego. Zaletą przenośnych kontenerów jest ich względna higieniczność, o ile są one opróżniane i myte w trakcie sezonu. Koszt ustawienia takiej kabiny nie przekracza kilkuset złotych rocznie, a w cenie jest również opróżnianie i mycie kabiny (cena zależy od ilości wynajętych kabin, odległości od punktu serwisowego, częstotliwości opróżniania i mycia).

Dla większości projektowanych przystani i pól biwakowych w wariantcie podstawowym zagospodarowania przyjęto właśnie takie rozwiązanie.

Fot. 22. Obudowa przenośnej toalety na szlaku Wdy

Źródło: archiwum EKAJAKI.PL

W wariantcie docelowym jednak niezbędne jest wyposażenie pól biwakowych w stałe urządzenia sanitarne: kabiny prysznicowe, toalety, umywalnie.

Obiekty te również mogą posiadać swoje projekty typowe (np. opracowane przez Związek Miast i Gmin Rzeki Wdy w roku 2004). Projektując takie obiekty w koszty uwzględnić należy również kwestie przyłączenia obiektów do sieci wodociągowej i kanalizacji oraz przyłącza elektryczne. W wielu przypadkach, z uwagi na specyfikę turystyki kajakowej (lokalizację wielu przystani w terenach niezabudowanych, nie wyposażonych w przyłącza energetyczne, wodociągi i kanalizacje) mogą to być znaczne koszty. W przypadku kanalizacji rozważyć można rozwiązania typu przydomowych oczyszczalni ścieków.

W obszarze obiektów sanitarnych szczególnie duże możliwości ma zastosowanie rozwiązań przyjaznych środowisku, innowacyjnych i pozwalających na ograniczenie kosztów utrzymania obiektów oraz ich budowy. Są to różnego rodzaju źródła prądu (typu

fotogniwa i baterie słoneczne), solary produkujące energię i pozwalające na ogrzewanie wody, ekologiczne (biologiczne) oczyszczalnie ścieków i tym podobne rozwiązania.

Obiekty takie funkcjonować mogą jedynie w miejscach o zapewnionym dozorze, posiadających swojego właściciela oraz generujących wysoki ruch turystyczny. Dlatego zaprojektowano je w wariantach docelowym wyłącznie w miejscach o charakterze głównych węzłów turystyki kajakowej oraz dużych istniejących i potencjalnych stanicach kajakowych.

Rekomenduje się, aby ich investorem i operatorem w większości przypadków były podmioty prywatne. Dopuszczalne są też różne formy o charakterze partnerstwa publiczno-prywatnego lub porozumienia podmiotów prywatnych i publicznych, zakładające różnego rodzaju dzierżawę lub prowadzenie takich przystani przez podmioty prywatne (na gruntach gminnych lub leśnych).

8.2.6. Pozostałe elementy zagospodarowania szlaków kajakowych

W miarę wzrostu ruchu turystycznego na rzekach niezbędna jest stała rozbudowa infrastruktury. Duże pola biwakowe i stacje kajakowe muszą być wyposażone w obiekty gastronomiczne – bary, restauracje, kawiarnie. Dają one dodatkowy zarobek dzierżawcom i właścicielom obiektów. Konieczne jest wybudowanie obiektów administracyjnych – recepcji, pomieszczeń dla personelu, magazynów, kuchni itp. Docelowo pole biwakowe / stacja funkcjonować może tak, jak ośrodek wypoczynkowy lub być jego częścią. Przykładem tak funkcjonującego obiektu jest np. była stacja wodna PTTK we Wdzydzach Kiszewskich.

Projektując obiekty infrastruktury pamiętać należy również o zabezpieczeniu dostępu do prądu elektrycznego w celu oświetlenia obiektów, oraz na kempingach doprowadzeniu również prądu do miejsc biwakowych i parkingów.

8.3. Zróźnicowanie regionalne stylistyki obiektów infrastruktury

Dla poszczególnych regionów województwa lokalne społeczności opracowały lub opracowują standardy infrastruktury turystycznej, nawiązujące do specyfiki architektury regionalnej. Projektując infrastrukturę turystyki kajakowej można oprzeć się o takie projekty typowe i istniejące wzorce. Są to między innymi:

- **Rzeki „Krainy w Kratę”** czyli Pomorza Środkowego: Wieprza, Słupia, Łupawa, dolna Łeba wraz z dopływami. Administracyjnie określić można w ten sposób rzeki powiatów słupskiego, lęborskiego czy bytowskiego.

Do cech typowych architektury na tym obszarze, które wykorzystać można przy projektowaniu elementów infrastruktury szlaków kajakowych, należeć mogą budownictwo ryglowe (szachulcowe) i malowanie wypełnienia na biało, a desek na czarno (w czarno-białą szachownicę). W ten sposób mogą być wykonane np. wiaty, obiekty gospodarcze itp. elementy infrastruktury szlaków kajakowych.

Standardy techniczne małej infrastruktury turystycznej wraz z projektami typowymi (dokumentacja), opracowane zostały w roku 2008 przez Fundację Partnerstwo Dorzecze Słupi (dla rzek Pomorza Środkowego, szczególnie Słupi i Łupawy). Są to projekty: altan, barierok ogrodzeniowych, bram drewnianych, pergoli, koszy na śmieci, ławek, miejsc do wędkowania, miejsc na ogniska, osłony kontenerów sanitarnych i toalet przenośnych oraz kontenerów na śmieci, place zabaw, podesty ziemne i pomosty nadwodne, boiska do siatkówki plażowej i koszykówki. Projekty te mogą być (za zgodą fundacji) udostępniane innym podmiotom. Rekomenduje się stosowanie tych projektów przy wykonywaniu małej infrastruktury na szlaku kajakowym Słupi.

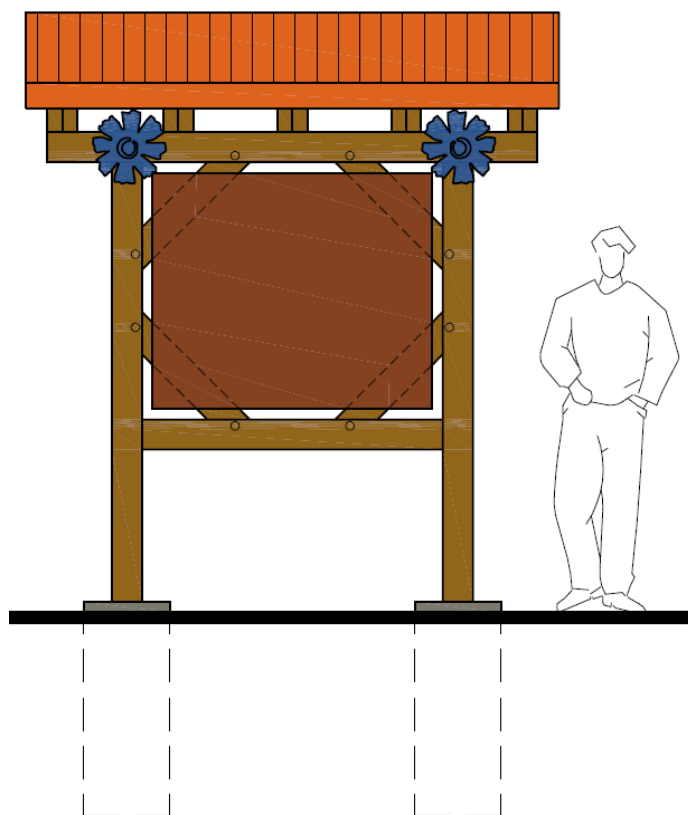
- **Rzeki Kaszub**, czyli płynące przez centralną część województwa mającą silną tożsamość kaszubską: górna Łeba, Radunia, „Kółko Jezior Raduńskich”, górna Wierzyca, Wda, Reda, Piaśnica i ich dopływy. Administracyjnie są to tereny powiatów: kartuskiego, kościerskiego, a również wejherowskiego, puckiego i częściowo gdańskiego i chojnickiego.

Do cech typowych architektury na tym obszarze, które wykorzystać można przy projektowaniu elementów infrastruktury szlaków kajakowych, należeć mogą elementy tradycyjnej architektury drewnianej (kaszubskiej), oraz w szczególności zdobienia, wzorowane na hafcie kaszubskim.

- **Rzeki Kociewia**, do których należy w szczególności Wierzyca wraz z dopływami oraz dolna i środkowa Wda. Są to tereny powiatu starogardzkiego i tczewskiego oraz częściowo kościerskiego, jak również powiatu świeckiego, leżącego już poza województwem pomorskim.

Do cech typowych architektury na tym obszarze, które wykorzystać można przy projektowaniu elementów infrastruktury szlaków kajakowych, należą mogą elementy tradycyjnej regionalnej architektury drewnianej, czy wykorzystywanie promowanego przez LOT Kociewie symbolu Kociewia – kwiatu chabru. Na rzece Wierzycy opracowane zostały projekty techniczne małej infrastruktury turystycznej wraz z projektami typowymi (dokumentacja) przez Lokalną Grupę Działania „Chata Kociewia”.

Rys. 27. Przykład regionalnego standardu architektury – projekt tablicy informacyjnej na Kociewiu, wykonany na zlecenie LGD „Chata Kociewia”

Źródło: materiały Lokalnej Grupy Działania „Chata Kociewia”

- **Rzeki Żuław**, czyli Motława, dolna Radunia, Martwa Wisła, Nogat, Wisła Królewiecka, Szarpawa, i Tuga – Święta. Są to tereny powiatów gdańskiego, nowodworskiego i malborskiego a częściowo również sztumskiego.

Do cech typowych architektury na tym obszarze, które wykorzystać można przy projektowaniu elementów infrastruktury szlaków kajakowych, należeć mogą elementy tradycyjnego wzornictwa i snycerki drewnianej, typowe dla domów żuławskich (stosowane np. przy tablicach turystycznych na „Szlaku Mennonitów”).

Rys. 28. Przykład regionalnego standardu architektury – projekt tablicy informacyjnej na Żuławach, wykonany na zlecenie Gminy Cedry Wielkie

Źródło: materiały Gminy Cedry Wielkie

- **Rzeki Powiśla**, do których należy w szczególności Liwa, płynąca przez tereny powiatu kwidzińskiego.
- Swoją specyfikę mają również **rzeki Borów Tucholskich**, który to region (Zabory) jest zbliżony tożsamością do Kaszub i Kociewia, lecz posiada swoją odrębną tożsamość. Są to jedne z najbardziej atrakcyjnych kajakowo rzek Polski, jak Wda i Brda z dopływami.

Do cech typowych architektury na tym obszarze, które wykorzystać można przy projektowaniu elementów infrastruktury szlaków kajakowych, należeć mogą elementy wykorzystywane przy zagospodarowaniu szlaku wodnego Wdy (projekty opracowane przez Związek Miast i Gmin Rzeki Wdy w roku 2004).

Fot. 23. Przykład regionalnego standardu architektury – tablica szlaku kajakowego na rzece Wdzie wg projektu Związku Miast i Gmin Rzeki Wdy

Źródło: archiwum EKAJAKI.PL

8.4. Funkcjonowanie i utrzymanie infrastruktury turystycznej

Wybudowanie infrastruktury szlaku kajakowego jest procesem skomplikowanym, wymagającym wielu uzgodnień oraz poniesienia nakładów finansowych.

Jednak znacznie większym problemem jest zapewnienie trwałości wybudowanej infrastruktury, odtwarzanie elementów uszkodzonych, zdewastowanych, jak również sprząkanie miejsc postojowych, wywóz śmieci i nieczystości. W tym zakresie nie ma przepisów prawnych określających, kto jest za utrzymanie takiej infrastruktury odpowiedzialny. Zwyczajowo świadczenia te realizowane są przez właścicieli wybudowanej infrastruktury, we współpracy z innymi podmiotami zajmującymi się szlakiem kajakowym. Stronami, które powinny uczestniczyć w takim procesie są:

- **Samorządy lokalne**, mające na uwadze przede wszystkim racjonalne zagospodarowanie zasobów turystycznych gminy / powiatu i województwa, w których gestii leży zapewnienie funkcjonowania szlaku kajakowego i bezpieczeństwa kajakarzy;
- **Jednostki PGL Lasy Państwowe**, będące administratorami gruntów leśnych, przez które często przebiegają szlaki. Mają one na względzie ochronę terenów leśnych przed dewastacją, zapewnienie racjonalnej gospodarki leśnej oraz udostępnienie tych obszarów dla turystów;
- **Instytucje ochrony przyrody**, mające za zadanie ochronę cennych przyrodniczo terenów, przez które przebiega wiele szlaków kajakowych;
- **Przedsiębiorcy turystyczni** – gestorzy bazy noclegowej i operatorzy spływów kajakowych, a pośrednio również prowadzący sklepy i placówki gastronomiczne, czerpiący zyski z ruchu turystycznego;
- **Organizacje pozarządowe**, zajmujące się popularyzacją walorów przyrodniczych i turystycznych Pomorza oraz ochroną przyrody i rozwojem lokalnym;

Pośrednio i bezpośrednio wszystkie w/w podmioty osiągają korzyści (ekonomiczne, środowiskowe lub społeczne) z funkcjonowania infrastruktury szlaku kajakowego oraz jego odpowiedniego zagospodarowania, podział kosztów utworzenia i utrzymania infrastruktury powinien być pomiędzy nie podzielony. Wymaga to wypracowania modelu zarządzania i tzw. dobrych praktyk pomiędzy stronami.

Raczej niemożliwe jest powołanie oddzielnego operatora elementu produktu turystycznego, jakim jest szlak kajakowy, z uwagi na sieciowy charakter produktu, dużą ilość zaangażowanych podmiotów, potrzebę wspierania utrzymania infrastruktury środkami publicznymi oraz stosunkowo niską stopą zwrotu z tych inwestycji.

Dlatego nie zaleca się powoływania stowarzyszenia, spółki lub fundacji w celu zarządzania wytworzoną infrastrukturą, ale wykorzystanie istniejących struktur i zacieśnienie istniejącej współpracy.

8.5. Docelowe zagospodarowanie szlaków kajakowych

Infrastruktura szlaków kajakowych ma charakter punktowy, ponieważ kajakarze podróżują naturalnym ciągiem komunikacyjnym, jaki stanowi rzeka.

Tym samym zagospodarowanie szlaku kajakowego ma postać sieci punktów (miejsc), w których zlokalizowane są poszczególne elementy zagospodarowania. Są to następujące elementy:

- **Elementy oznakowania szlaku (tablice i tabliczki);**
- **Przenoski przez przeszkody na szlaku;**
- **Przystanie kajakowe;**
- **Pola biwakowe i stacje kajakowe.**

Na oznakowanie jednej rzeki składać się może nawet kilkadziesiąt-kilkaset tablic i drogowskazów. Znajdować się one muszą w całym ciągu rzeki, przy miejscach ważnych, niebezpiecznych, przed przystaniami i stanicami wodnymi. Powinny one na bieżąco informować kajakarzy o ich położeniu na rzece oraz ewentualnych przeszkodach i zagrożeniach oraz odległości do najbliższej przystani i punktu etapowego.

Oznakowanie każdej z rzek stanowić powinno odrębne opracowanie, tj. dokumentację, na podstawie której wykonuje się, zgodnie z instrukcją znakarską (np. PTTK), elementy oznakowania.

Pozostałe elementy infrastruktury: przenoski, przystanie kajakowe, pola biwakowe i stacje kajakowe dla każdej z rzek w ramach niniejszego opracowania zostały zestawione w wariantcie podstawowym i docelowym wraz z rekomendacjami dotyczącymi zakresu inwestycji w każdej z tych lokalizacji. W przypadku małych dopływów (z brakiem rekomendacji dot. zagospodarowania lub 1-2 lokalizacjami) zostały one dołączone do rzeki głównej (np. Więcisa do Wierzyca, Bukowina do Łupawy).

9. Rekomendacje dotyczące zagospodarowania szlaków wodnych województwa pomorskiego

9.1. Zestawienie szlaków kajakowych województwa pomorskiego

W wyniku przeprowadzonego audytu zidentyfikowano łącznie **37 szlaków kajakowych** po rzekach głównych, dopływach i jeziorach.

Wchodzą one w skład **15 głównych systemach rzecznych**: Brdy, Liwy, Łeby, Łupawy, Motławy oraz lewobrzeżnych ramion delty Wisły, prawobrzeżnych ramion delty Wisły, Piaśnicy, Raduni, Redy, Słupi, Tugi, Wdy, Czernicy, Wieprzy i Wierzycy.

Na obszarze województwa pomorskiego obejmują one łącznie **1 586 kilometrów** szlaków kajakowych.

W tym zestawieniu nie uwzględnia się rzek, które w wyniku audytu uznano za nie nadające się do rozwoju turystyki kajakowej (na przykład Struga Borzechowska czy Piesienica), rzeki Wisły, niektórych mniejszych rzek nie objętych zakresem analizy, które również mogą stanowić szlak kajakowy np. Czerska Struga, jak również rzek takich jak Gwda, która tylko na jednym brzegu stanowi granicę województwa na krótkim odcinku, rzek nadających się do spływu jedynie sezonowo oraz mało atrakcyjnych kanałów Żuław i Powiśla.

Przy uwzględnianiu tych rzek, łączną długość nadających się dla rozwoju turystyki szlaków kajakowych w województwie pomorskim określić można na **około 2 000 kilometrów**.

Zestawienie zinwentaryzowanych i opisanych szlaków kajakowych województwa pomorskiego przedstawia tabela 6.

Tabela 6. Zestawienie szlaków kajakowych województwa pomorskiego

Lp	System rzeczny	Rzeka	Liczba km szlaku kajakowego
1	1. Brda (275 km)	Brda (w granicach województwa)	120 km
2		Wielki Kanał Brdy (w granicach województwa)	14 km
3		Zbrzyca	41 km
4		Kłonecznica	29 km
5		Chocina	23 km
6		Lipczynka	18 km
7		Jez. Krępsko i Szczytno	14 km
8		Jez. Charzykowskie, Karsińskie, Długie	16 km
9		Czernica i Biała	60 km
10	2. Liwa (93 km)	Liwa (w granicach województwa)	93 km
11	3. Łeba (102 km)	Łeba	102 km
12	4. Łupawa (111 km)	Łupawa	92 km
13		Bukowina	19 km
14	5. Motława, Martwa Wisła, Wisła Śmiała, wewnętrzne wody Gdańska (59 km)	Martwa Wisła, Wisła Śmiała	25 km
15		Wewnętrzne wody Gdańska	9 km
16		Motława	25 km
17	6. Prawobrzeżne ramiona delty Wisły (85 km)	Nogat (w granicach województwa)	47 km
18		Szarpawa	26 km
19		Wisła Królewiecka	12 km
20	7. Piaśnica (14 km)	Piaśnica i Jezioro Żarnowieckie	14 km
21	8. Radunia (103 km)	Radunia	71 km
22		Kółko Jezior Raduńskich	32 km
23	9. Reda (42 km)	Reda	42 km
24	10. Słupia (221 km)	Słupia	133 km
25		Skotawa	33 km
26		Kamienica	33 km
27		Bytowa	22 km
28	11. Tuga (25 km)	Tuga	25 km
29	12. Wda (214 km)	Wda (w granicach województwa)	132 km
30		Kanał Wdy	26 km

Lp	System rzeczny	Rzeka	Liczba km szlaku kajakowego
31		Kałużnica	12 km
32		Graniczna z Trzebiochą	25 km
33		Jeziora Jelenie i Gołoń	9 km
34		Jeziora Cheb, Słupino, Słupinko	10 km
35	13. Wieprza (82 km)	Wieprza i Pokrzywna (w granicach województwa)	50 km
36		Studnica	32 km
37	14. Czernica (47 km)	Czernica	32 km
38		Biała	15 km
39	15. Wierzyca (160 km)	Wierzyca	149 km
40		Wietcisa	11 km
SUMA			1 693 km

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej inwentaryzacji

9.2. Stan zagospodarowania i potencjał rozwojowy szlaków kajakowych województwa dla turystyki kajakowej

W wyniku przeprowadzonego audytu dokonano porównania stanu zagospodarowania szlaków kajakowych województwa oraz określono (*w sposób subiektywny, na bazie porównania wszystkich przepłyniętych przez audytorów rzek*) potencjał rozwojowy szlaków, uwzględniając uwarunkowania poszczególnych rzek.

Zbiorcze zestawienie w tym zakresie przedstawia tabela 7.

Tabela 7. Porównanie potencjału rozwojowego i stanu zagospodarowania szlaków kajakowych województwa pomorskiego

Rzeka	Obecne zagospodarowanie i wykorzystanie turystyczne	Potencjał dla rozwoju turystyki kajakowej
BRDA	Szlak dobrze zagospodarowany (liczne pola biwakowe, przystanie z infrastrukturą socjalną, bazą noclegową, gastronomią itp.) Szlak oznakowany Szlak bardzo intensywnie wykorzystywany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O BARDZO WYSOKIM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
WIELKI KANAŁ BRDY	Szlak zagospodarowany (pola biwakowe, przystanie z infrastrukturą socjalną, bazą noclegową, gastronomią itp.) Szlak oznakowany Szlak intensywnie wykorzystywany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O WYSOKIM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
ZBRZYCA	Szlak zagospodarowany w podstawowym stopniu (pola biwakowe i przystanie bez infrastruktury socjalnej) Szlak oznakowany Szlak intensywnie wykorzystywany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O BARDZO WYSOKIM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
KŁONECZNICA	Szlak niezagospodarowany Szlak nieoznakowany Szlak słabo wykorzystany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O UMIARKOWANYM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
CHOCINA	Szlak zagospodarowany w podstawowym stopniu (pola biwakowe i przystanie bez infrastruktury socjalnej) Szlak nieoznakowany Szlak intensywnie wykorzystywany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O WYSOKIM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
LIPCZYŃKA	Szlak niezagospodarowany Szlak nieoznakowany	SZLAK O NISKIM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
JEZ. KRĘPSKO I SZCZYTNO	Szlak niezagospodarowany Szlak nieoznakowany Szlak słabo wykorzystany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O UMIARKOWANYM POTENCJALE TURYSTYCZNYM

Rzeka	Obecne zagospodarowanie i wykorzystanie turystyczne	Potencjał dla rozwoju turystyki kajakowej
JEZ. CHARZYKOWSKIE, KARSIŃSKIE, DŁUGIE	Szlak dobrze zagospodarowany (liczne pola biwakowe, przystanie z infrastrukturą socjalną, bazą noclegową, gastronomią) Szlak nieoznakowany Szlak słabo wykorzystany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O UMIARKOWANYM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
CZERNICA I BIAŁA	Szlak zagospodarowany w podstawowym stopniu (pola biwakowe i przystanie bez infrastruktury socjalnej) Szlak nieoznakowany	SZLAK O UMIARKOWANYM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
LIWA	Szlak zagospodarowany w podstawowym stopniu (pola biwakowe i przystanie bez infrastruktury socjalnej) Szlak nieoznakowany Szlak słabo wykorzystany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O DOŚĆ WYSOKIM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
ŁEBA	Szlak niezagospodarowany Szlak nieoznakowany Szlak słabo wykorzystany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O DOŚĆ WYSOKIM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
ŁUPAWA	Szlak zagospodarowany w podstawowym stopniu (pola biwakowe i przystanie bez infrastruktury socjalnej) Szlak nieoznakowany	SZLAK O WYSOKIM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
BUKOWINA	Szlak niezagospodarowany Szlak nieoznakowany Szlak słabo wykorzystany turystycznie (szlak trudny)	SZLAK O UMIARKOWANYM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
MARTWA WISŁA, WISŁA ŚMIAŁA	Szlak zagospodarowany (przystanie i mariny żeglarskie) Szlak nieoznakowany (istnieje oznakowanie żeglugowe) Szlak słabo wykorzystany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O UMIARKOWANYM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
WEWNĘTRZNE WODY GDAŃSKA	Szlak zagospodarowany (przystanie kajakowe i żeglarskie) Szlak nieoznakowany (istnieje oznakowanie żeglugowe) Szlak przeciętnie wykorzystywany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O WYSOKIM POTENCJALE TURYSTYCZNYM

Rzeka	Obecne zagospodarowanie i wykorzystanie turystyczne	Potencjał dla rozwoju turystyki kajakowej
MOTŁAWA	Szlak niezagospodarowany (poza odcinkiem gdańskim) Szlak nieoznakowany Szlak przeciętnie wykorzystywany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O WYSOKIM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
NOGAT	Szlak zagospodarowany (przystanie i mariny żeglarskie) Szlak nieoznakowany (istnieje oznakowanie żeglugowe) Szlak słabo wykorzystany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O UMIARKOWANYM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
SZKARPAWA	Szlak zagospodarowany (przystanie i mariny żeglarskie) Szlak nieoznakowany (istnieje oznakowanie żeglugowe) Szlak słabo wykorzystany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O UMIARKOWANYM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
WISŁA KRÓLEWIECKA	Szlak zagospodarowany (przystanie i mariny żeglarskie) Szlak nieoznakowany (istnieje oznakowanie żeglugowe) Szlak słabo wykorzystany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O UMIARKOWANYM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
PIAŚNICA I JEZIORO ŻARNOWIECKIE	Szlak niezagospodarowany Szlak nieoznakowany Szlak przeciętnie wykorzystywany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O UMIARKOWANYM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
RADUNIA	Szlak zagospodarowany w podstawowym stopniu (pola biwakowe i przystanie bez infrastruktury socjalnej) Szlak nieoznakowany Szlak przeciętnie wykorzystywany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O WYSOKIM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
KÓŁKO JEZIOR RADUŃSKICH	Szlak dobrze zagospodarowany (liczne pola biwakowe, przystanie z infrastrukturą socjalną, bazą noclegową, gastronomią itp.) Szlak nieoznakowany Szlak przeciętnie wykorzystywany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O WYSOKIM POTENCJALE TURYSTYCZNYM

Rzeka	Obecne zagospodarowanie i wykorzystanie turystyczne	Potencjał dla rozwoju turystyki kajakowej
REDA	Szlak niezagospodarowany Szlak nieoznakowany Szlak słabo wykorzystany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O WYSOKIM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
SŁUPIA	Szlak zagospodarowany w podstawowym stopniu (pola biwakowe i przystanie bez infrastruktury socjalnej) Szlak oznakowany Szlak intensywnie wykorzystywany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O BARDZO WYSOKIM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
SKOTAWA	Szlak niezagospodarowany Szlak nieoznakowany Szlak słabo wykorzystany turystycznie przez kajakarzy (szlak trudny)	SZLAK O UMIARKOWANYM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
KAMIENICA	Szlak niezagospodarowany Szlak nieoznakowany Szlak słabo wykorzystany turystycznie przez kajakarzy (szlak trudny)	SZLAK O UMIARKOWANYM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
BYTOWA	Szlak niezagospodarowany Szlak nieoznakowany Szlak słabo wykorzystany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O UMIARKOWANYM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
TUGA	Szlak zagospodarowany w podstawowym stopniu (pola biwakowe i przystanie bez infrastruktury socjalnej) z wyłączeniem przystani w Nowym Stawie Szlak nieoznakowany Szlak słabo wykorzystany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O UMIARKOWANYM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
WDA	Szlak dobrze zagospodarowany (liczne pola biwakowe, przystanie z infrastrukturą socjalną, bazą noclegową, gastronomią itp.) Szlak oznakowany Szlak bardzo intensywnie wykorzystywany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O BARDZO WYSOKIM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
KANAŁ WDY	Szlak niezagospodarowany Szlak nieoznakowany Szlak słabo wykorzystany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O UMIARKOWANYM POTENCJALE TURYSTYCZNYM

Rzeka	Obecne zagospodarowanie i wykorzystanie turystyczne	Potencjał dla rozwoju turystyki kajakowej
KAŁĘBICA	Szlak niezagospodarowany Szlak nieoznakowany Szlak słabo wykorzystany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O NISKIM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
GRANICZNA Z TRZEBIOCHĄ	Szlak zagospodarowany w podstawowym stopniu (pola biwakowe i przystanie bez infrastruktury socjalnej) Szlak oznakowany Szlak bardzo intensywnie wykorzystywany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O BARDZO WYSOKIM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
JEZIORA JELENIE I GOŁUŃ	Szlak dobrze zagospodarowany (liczne pola biwakowe, przystanie z infrastrukturą socjalną, bazą noclegową, gastronomią) Szlak nieoznakowany Szlak intensywnie wykorzystywany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O WYSOKIM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
JEZIORA CHEB, SŁUPINO, SŁUPINKO	Szlak niezagospodarowany Szlak nieoznakowany Szlak słabo wykorzystany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O UMIARKOWANYM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
WIEPRZA I POKRZYWNA	Szlak zagospodarowany w podstawowym stopniu (pola biwakowe i przystanie bez infrastruktury socjalnej) Szlak nieoznakowany Szlak przeciętnie wykorzystywany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O WYSOKIM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
STUDNICA	Szlak niezagospodarowany Szlak nieoznakowany Szlak słabo wykorzystany turystycznie przez kajakarzy (szlak trudny)	SZLAK O UMIARKOWANYM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
WIERZYCA	Szlak zagospodarowany w podstawowym stopniu (pola biwakowe i przystanie bez infrastruktury socjalnej) Szlak częściowo oznakowany i przeciętnie wykorzystywany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O WYSOKIM POTENCJALE TURYSTYCZNYM
WIETCISA	Szlak nieoznakowany i słabo wykorzystany turystycznie przez kajakarzy	SZLAK O UMIARKOWANYM POTENCJALE TURYSTYCZNYM

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej inwentaryzacji

Potencjał rozwojowy poszczególnych rzek regionu jest wypadkową wielu czynników, opisanych w rozdziale 7 niniejszego opracowania.

Jest zależny zarówno od możliwości rozwoju turystyki kajakowej (w szczególności w stopniu masowym, komercyjnym), która wynika zarówno z trudności i uciążliwości szlaku, jego dostępności, otoczenia i walorów krajobrazowych, oraz istniejącego i potencjalnego zagospodarowania.

Wiele szlaków regionu, np. rzeki żuławskie, pomimo znacznych możliwości rozwoju i względnej łatwości i dostępności nie oferuje tak atrakcyjnych spływów jak np. rzeki wpadające bezpośrednio do Bałtyku czy rzeki Borów Tucholskich. Natomiast z kolei niektóre rzeki z uwagi na problemy z wodą, lub wysoką uciążliwość (np. Skotawa, górna Łeba czy Liwa), pomimo znacznej atrakcyjności nie pozwalają na rozwój masowej turystyki.

Znów niektóre rzeki o wysokiej trudności (np. Wieprza czy Łupawa, Kamienica, Studnica) nadają się tylko dla wykwalifikowanych kajakarzy, co również ogranicza ich potencjał turystyczny.

9.3. Zidentyfikowane problemy i bariery rozwoju turystyki oraz rekomendacje działań dla poszczególnych szlaków kajakowych objętych zakresem koncepcji

W wyniku przeprowadzonego audytu dokonano zestawienie kluczowych problemów związanych z rozwojem turystyki kajakowej na objętych zakresie opracowania rzekach Pomorza. Wskazano również kluczowe działania, pozwalające na lepsze wykorzystanie potencjału danego szlaku kajakowego, uwzględniając uwarunkowania poszczególnych rzek.

Zbiorcze zestawienie w tym zakresie przedstawia tabela 8.

Tabela 8. Problemy i rekomendacje działań dla szlaków kajakowych Pomorza

Rzeka	Główne zidentyfikowane problemy i bariery rozwojowe turystyki kajakowej na rzece	Rekomendowane działania priorytetowe w zakresie poprawy możliwości rozwoju turystyki kajakowej
BRDA	<ul style="list-style-type: none"> Niewystarczający w stosunku do liczby turystów i natężenia ruchu stan zagospodarowania i wyposażenia miejsc biwakowych (sanitariaty, śmietniki) Nadmierna antropopresja powoduje degradację środowiska naturalnego 	<p>Budowa i urządzenie przystani</p> <p>Rozbudowa i podniesienie jakości bazy noclegowej, szczególnie w zakresie obsługi potrzeb socjalnych turystów</p>
WIELKI KANAŁ BRDY	<ul style="list-style-type: none"> Problem z rozpoczęciem spływu w Myłofie (brak przejścia przez teren pstrągarni) Brak pól namiotowych na szlaku 	<p>Budowa i urządzenie przystani</p> <p>Wykonanie obejścia pstrągarni w Myłofie</p> <p>Rozbudowa bazy noclegowej i socjalnej na szlaku (urządzenie nowych i doposażenie istniejących pól biwakowych)</p>
ZBRZYCA	<ul style="list-style-type: none"> Słabo rozwinięta baza turystyczna 	<p>Budowa i urządzenie przystani</p> <p>Rozbudowa bazy noclegowej i socjalnej na szlaku (urządzenie nowych i doposażenie istniejących pól biwakowych)</p>
KŁONECZNICA	<ul style="list-style-type: none"> Problemy z wodą w poziomie letnim 	-
CHOCINA	<ul style="list-style-type: none"> Słabo rozwinięta baza turystyczna 	<p>Budowa i urządzenie przystani</p> <p>Rozbudowa bazy noclegowej i socjalnej na szlaku (urządzenie nowych i doposażenie istniejących pól biwakowych)</p>
LIPCZYŃKA	<ul style="list-style-type: none"> Szlak uciążliwy i wymagający Słabo rozwinięta baza turystyczna 	-
JEZ. KRĘPSKO I SZCZYTNO	<ul style="list-style-type: none"> Słabo rozwinięta baza turystyczna Należy uważać na falowanie i warunki atmosferyczne 	-
JEZ. CHARZYKOWSKIE, KARSIŃSKIE, DŁUGIE	<ul style="list-style-type: none"> Należy uważać na falowanie i warunki atmosferyczne 	-

Rzeka	Główne zidentyfikowane problemy i bariery rozwojowe turystyki kajakowej na rzece	Rekomendowane działania priorytetowe w zakresie poprawy możliwości rozwoju turystyki kajakowej
CZERNICA I BIAŁA	<ul style="list-style-type: none"> • Brak wody w górnym biegu • Słabo rozwinięta baza turystyczna 	Rozbudowa bazy noclegowej i socjalnej na szlaku (urządzenie nowych i doposażenie istniejących pól biwakowych)
LIWA	<ul style="list-style-type: none"> • Brak wody w górnym i środkowym biegu • Znaczne zanieczyszczenie rzeki • Liczne trudne przeszkody i przenoski • Odcinek dolny mało atrakcyjny krajobrazowo 	Regulacja stosunków wodnych Oczyszczenie rzeki Budowa i urządzenie przenosek Budowa i urządzenie przystani Rozbudowa bazy noclegowej i socjalnej na szlaku (urządzenie nowych i doposażenie istniejących pól biwakowych)
ŁEBA	<ul style="list-style-type: none"> • Duża trudność i uciążliwość rzeki • Brak zagospodarowania • Ograniczona dostępność • Stan czystości rzeki (śmieci, woda) 	Regulacja stosunków wodnych Oczyszczenie rzeki Budowa i urządzenie przenosek Budowa i urządzenie przystani Rozbudowa bazy noclegowej i socjalnej na szlaku (urządzenie nowych i doposażenie istniejących pól biwakowych)
ŁUPAWA	<ul style="list-style-type: none"> • Rzeka trudna i uciążliwa, nie nadająca się do turystyki masowej • Brak zagospodarowania 	Budowa i urządzenie przenosek Budowa i urządzenie przystani Rozbudowa bazy noclegowej i socjalnej na szlaku (urządzenie nowych i doposażenie istniejących pól biwakowych)
BUKOWINA	<ul style="list-style-type: none"> • Rzeka trudna i uciążliwa, nie nadająca się do turystyki masowej • Brak zagospodarowania • Niski stan wody latem 	Budowa i urządzenie przenosek Budowa i urządzenie przystani Rozbudowa bazy noclegowej i socjalnej na szlaku (urządzenie nowych i doposażenie istniejących pól biwakowych)
MARTWA WISŁA, WISŁA ŚMIAŁA	<ul style="list-style-type: none"> • Duży ruch statków • Falowanie i wiatr może stwarzać zagrożenie dla kajakarzy • Dość monotony charakter dużej rzeki nizinnej • Ograniczone zagospodarowanie dla kajakarzy 	Urządzenie przystani dla kajakarzy przy istniejących marinach i przystaniach żeglarskich

Rzeka	Główne zidentyfikowane problemy i bariery rozwojowe turystyki kajakowej na rzece	Rekomendowane działania priorytetowe w zakresie poprawy możliwości rozwoju turystyki kajakowej
WEWNĘTRZNE WODY GDAŃSKA	<ul style="list-style-type: none"> • Duży ruch statków i innych jednostek pływających • Ograniczone zagospodarowanie dla kajakarzy 	Urządzenie przystani dla kajakarzy przy istniejących marinach i przystaniach żeglarskich
MOTŁAWA	<ul style="list-style-type: none"> • Niska atrakcyjność krajobrazowa szlaku • Brak pomostów i dostępu do rzeki 	Budowa i urządzenie przystani Rozbudowa bazy noclegowej i socjalnej na szlaku (urządzenie nowych i doposażenie istniejących pól biwakowych)
NOGAT	<ul style="list-style-type: none"> • Brak zagospodarowania • Monotonny charakter szlaku • Duże odległości pomiędzy punktami etapowymi 	Urządzenie przystani dla kajakarzy przy istniejących marinach i przystaniach żeglarskich
SZKARPAWA	<ul style="list-style-type: none"> • Niezbyt wysoka atrakcyjność spływów • Krótki odcinek szlaku – wyłącznie spływy jednodniowe 	Urządzenie przystani dla kajakarzy przy istniejących marinach i przystaniach żeglarskich
WISŁA KRÓLEWIECKA	<ul style="list-style-type: none"> • Niezbyt wysoka atrakcyjność spływów • Krótki odcinek szlaku – wyłącznie spływy jednodniowe 	Urządzenie przystani dla kajakarzy przy istniejących marinach i przystaniach żeglarskich
PIAŚNICA I JEZIORO ŻARNOWIECKIE	<ul style="list-style-type: none"> • Szlak krótki (tylko spływy jednodniowe) • Jezioro Żarnowieckie to akwen niebezpieczny dla kajakarzy • W sezonie problemy z dojazdem i parkowaniem pojazdów 	Budowa i urządzenie przystani
RADUNIA	<ul style="list-style-type: none"> • Liczne przeszkody i przenoski – szlak uciążliwy • Duża różnorodność szlaku • Ograniczenia wynikające z trudności szlaku kajakowego oraz potrzeb ochrony przyrody w „Jarze Raduni” 	Budowa i urządzenie przystani Rozbudowa bazy noclegowej i socjalnej na szlaku (urządzenie nowych i doposażenie istniejących pól biwakowych)
KÓŁKO JEZIOR RADUŃSKICH	<ul style="list-style-type: none"> • Duże akweny wody stojącej – należy uważać na pogodę 	Budowa i urządzenie przenosek i przystani

Rzeka	Główne zidentyfikowane problemy i bariery rozwojowe turystyki kajakowej na rzece	Rekomendowane działania priorytetowe w zakresie poprawy możliwości rozwoju turystyki kajakowej
REDA	<ul style="list-style-type: none"> • Brak zagospodarowania • Długa przenoska w Wejherowie • Mało atrakcyjny odcinek dolny (otoczony wałami) 	Budowa i urządzenie przenosek i przystani
SŁUPIA	<ul style="list-style-type: none"> • Wyłączenie niektórych odcinków (elektrownie wodne); • Ochrona przyrody (Park Krajobrazowy) wymusza ograniczenie inwestycji i natężenia ruchu turystycznego; • Brak pełnego zagospodarowania szlaku 	Budowa i urządzenie przystani Rozbudowa bazy noclegowej i socjalnej na szlaku (urządzenie nowych i doposażenie istniejących pól biwakowych)
SKOTAWA	<ul style="list-style-type: none"> • Trudność rzeki ogranicza rozwój masowej turystyki 	-
KAMIENICA	<ul style="list-style-type: none"> • Trudność rzeki ogranicza rozwój masowej turystyki 	-
BYTOWA	<ul style="list-style-type: none"> • Szlak krótki i mało atrakcyjny, • Zanieczyszczenie wody, śmieci 	Oczyszczenie rzeki
TUGA	<ul style="list-style-type: none"> • Niezbyt wysoka atrakcyjność spływów • Krótki odcinek szlaku – wyłącznie spływy jednodniowe • W sezonie letnim zarastanie koryta rzeki przez roślinność 	Budowa i urządzenie przystani Rozbudowa bazy noclegowej i socjalnej na szlaku (urządzenie nowych i doposażenie istniejących pól biwakowych)
WDA	<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczający w stosunku do liczby turystów i natężenia ruchu stan zagospodarowania i wyposażenia miejsc biwakowych (sanitariaty, śmietniki) • Nadmierna antropopresja powoduje degradację środowiska naturalnego 	Budowa i urządzenie przystani Rozbudowa i podniesienie jakości bazy noclegowej, szczególnie w zakresie obsługi potrzeb socjalnych turystów
KANAŁ WDY	<ul style="list-style-type: none"> • Niezbyt wysoka atrakcyjność szlaku kajakowego 	Budowa i urządzenie przystani Rozbudowa i podniesienie jakości bazy noclegowej, szczególnie w zakresie obsługi potrzeb socjalnych turystów
KAŁĘBICA	<ul style="list-style-type: none"> • Szlak nie nadaje się do rozwoju turystyki kajakowej 	-

Rzeka	Główne zidentyfikowane problemy i bariery rozwojowe turystyki kajakowej na rzece	Rekomendowane działania priorytetowe w zakresie poprawy możliwości rozwoju turystyki kajakowej
GRANICZNA Z TRZEBIOCHĄ	<ul style="list-style-type: none"> • Brak zagospodarowania 	Budowa i urządzenie przystani Rozbudowa i podniesienie jakości bazy noclegowej, szczególnie w zakresie obsługi potrzeb socjalnych turystów
JEZIORA JELENIE I GOŁUŃ	-	-
JEZIORA CHEB, SŁUPINO, SŁUPINKO	<ul style="list-style-type: none"> • Niska atrakcyjność szlaku • Zarośnięte odcinki pomiędzy jeziorami 	Oczyszczenie przesmyków pomiędzy jeziorami
WIEPRZA I POKRZYWNA	<ul style="list-style-type: none"> • Brak infrastruktury turystycznej; • Długie odcinki szlaku pozbawione możliwości przerwania spływu; • Trudność szlaku (odcinek górny i środkowy) sprawia, że jest to rzeka dla doświadczonych kajakarzy 	Budowa i urządzenie przystani Rozbudowa i podniesienie jakości bazy noclegowej, szczególnie w zakresie obsługi potrzeb socjalnych turystów
STUDNICA	<ul style="list-style-type: none"> • Brak infrastruktury turystycznej • Trudność szlaku sprawia że jest to trasa dla doświadczonych kajakarzy 	-
WIERZYCA	<ul style="list-style-type: none"> • Brak zagospodarowania • Stan czystości dolnego odcinka rzeki • Trudność szlaku ogranicza możliwości organizowania masowych spływów kajakowych 	Budowa i urządzenie przystani Budowa i urządzenie przenosek Oczyszczenie rzeki Rozbudowa i podniesienie jakości bazy noclegowej, szczególnie w zakresie obsługi potrzeb socjalnych turystów
WIETCISA	<ul style="list-style-type: none"> • Zanieczyszczenie rzeki śmieciami • Krótki odcinek spławny ogranicza rozwój oferty • Brak zagospodarowania 	Budowa i urządzenie przenosek Oczyszczenie rzeki

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonej inwentaryzacji

Do kluczowych i najczęściej powtarzających się problemów należy brak lub niewystarczające zagospodarowanie szlaków wodnych, szczególnie w zakresie przystani kajakowych (możliwości dogodnego dobijania do brzegu, wodowania i wyjmowania kajaków) oraz dostępność usług socjalnych (szczególnie możliwości skorzystania z bieżącej wody i pryszniców) na polach biwakowych.

Istotnym problemem dla części rzek jest również brak przenosek przy przeszkodach na szlaku (jazach, elektrowniach wodnych itp.) co znacząco podnosi uciążliwość spływów.

Problemy te rozwiązać można poprzez inwestycje w infrastrukturę obsługi szlaku oraz infrastrukturę socjalną (podniesienie standardu i zakresu usług pól biwakowych). To pierwsze zadanie jest domeną podmiotów publicznych (szczególnie samorządów), a drugie – podmiotów prywatnych (gestorów bazy turystycznej).

Obok wymienionych w tabeli działań uwagę należy zwrócić na oznakowanie szlaków kajakowych (pełne oznakowanie posiadają jedynie Brda i niektóre jej dopływy, Wda oraz Słupia), a oznakowanie wodne (lecz nie kajakowe) posiadają rzeki Deltę Wiśły.

Do wypracowania pozostaje również model utrzymania drożności / zachowania istniejącego stanu drożności szlaków kajakowych. W niektórych przypadkach zaobserwować można dążenie do dokonywania przecinek i „czyszczenia” szlaków kajakowych, co jest zasadne w przypadku masowych odcinków (np. środkowa Brda), lecz doprowadzić może do zniszczenia walorów odcinków trudniejszych, tzw. „zwałkowych”, cenionych przez doświadczonych kajakarzy. Tak m. in. ograniczono znacznie atrakcyjność najpiękniejszego odcinka Łupawy poniżej Kozina. Docelowo niezbędne jest wypracowanie standardów trudności poszczególnych rzek z dążeniem do ich zachowania (i minimalizacji przecinek wyłącznie na poziomie minimum, zapewniającego bezpieczeństwo i ograniczającego wydeptywanie brzegów).

9.4. Zestawienie rekomendowanych zadań inwestycyjnych dla poszczególnych szlaków kajakowych objętych zakresem koncepcji

W wyniku przeprowadzonego audytu dokonano zestawienie rekomendowanych działań inwestycyjnych na szlakach kajakowych Pomorza.

Działania te obejmują w szczególności:

- **Budowę przenosek przy przeszkodach na szlakach kajakowych (jazach, zaporach, elektrowniach wodnych);**
- **Zapewnienie właściwego dostępu do miejsc etapowych spływu oraz możliwość wodowania i wyjmowania kajaków (drogi dostępu, miejsca parkingowe, pomosty i urządzone fragmenty brzegów);**
- **Budowę, rozbudowę i modernizację pól biwakowych i stanic kajakowych oraz punktów etapowych (infrastruktura socjalna: wiaty, ławy, kosze na śmieci itp. elementy wyposażenia);**
- **Oznakowanie szlaków kajakowych.**

W zestawieniu nie uwzględnia się zadań wymagających wykonania szczegółowego projektu technicznego np. uzbrojenia terenu, doprowadzenia energii elektrycznej, wody, kanalizacji itp. mediów do pól biwakowych, budowy sanitariatów, szamb itp. skomplikowanych urządzeń. Koszty inwestycji skalkulowano w oparciu o kosztorys, stanowiący załącznik do niniejszego opracowania. Do kalkulacji przyjęto następujące, standardowe moduły zagospodarowania dla poszczególnych lokalizacji:

a) Przenoska przy małej przeszkodzie na szlaku bez urządzeń rekreacyjnych (przy jazie, małej elektrowni, niskim mostku itp.).

Taka przenoska nie wymaga poważnych nakładów inwestycyjnych (większych robót ziemnych i hydrotechnicznych, budowy pomostów itp.) lecz raczej udrożnienia przejścia przez przeszkodę.

Zakłada się w ramach inwestycji:

- zagospodarowanie brzegów powyżej i poniżej przeszkody,
- wykonanie ciągów pieszych oraz schodów,
- ustawienie drobnych elementów małej architektury: 1 ławostołu, 1 kosza na śmieci, 1 tabliczki oznakowania.

Szacunkowy koszt takiej inwestycji skalkulowano na kwotę **26 400 PLN**.

Przykłady lokalizacji: Chociński Młyn na Chocinie (przenoska przez próg pod mostem), cementownia w Pruszczu Gdańskim przy moście drogowym na Raduni (przenoska przez próg wodny).

b) Przenoska przy małej przeszkodzie na szlaku wyposażona w urządzenia rekreacyjne (przy jazie, małej elektrowni, niskim mostku itp.).

Taka przenoska nie wymaga poważnych nakładów inwestycyjnych (większych robót ziemnych i hydrotechnicznych, budowy pomostów itp.) lecz raczej udrożnienia przejścia przez przeszkodę. Może też posłużyć jako awaryjne miejsce biwakowe dla niewielkiej grupy turystów.

Zakłada się w ramach inwestycji:

- zagospodarowanie brzegów powyżej i poniżej przeszkody,
- wykonanie ciągów pieszych oraz schodów,
- opcjonalnie – pomost do cumowania kajaków,
- ustawienie drobnych elementów małej architektury: 1 małej wiaty, 2 suszarek dla kajaków, ogrodzenia drewnianego, 2 ławostołów, 1 paleniska, 2 koszy na śmieci, 1 tabliczki małej i 1 dużej oznakowania oraz osłony przenośnej toalety.

Szacunkowy koszt takiej inwestycji skalkulowano na kwotę **57 600 PLN**, a w wariantcie z pomostem **99 900 PLN**.

Przykłady lokalizacji: Zielona Chocina na Chocinie (małe miejsce odpoczynku przy jazie spiętrzającym wodę), Stary Młyn na Liwie (przenoska przy małej elektrowni wodnej), przystań i przenoska w Juszkowie na Raduni (dodatkowo wyposażona w pomost drewniany).

- c) **Przenoska przy większej przeszkodzie na szlaku** (zaporze wodnej, większej elektrowni wodnej, wysokim progu wodnym lub przy stromych, obwałowanych brzegach).

Taka przenoska obok wykonania przejścia (obejścia) przez przeszkodę w postaci ciągu pieszego zwykle wymaga robót hydrotechnicznych w postaci umocnienia brzegów (kosze gabionowe, geokrata, faszyna), modyfikacji profilu skarp i wałów, wykonania zejść i podejść itp. prac ziemnych. Z uwagi na dużą różnorodność przenoski takie będą miały zróżnicowany koszt wykonania. Przykładem inwestycji tego typu były roboty przy elektrowniach wodnych na Raduni na terenie miasta i gminy Pruszcz Gdański w roku 2009³¹. W ramach tego projektu wybudowano przenoski przy 3 elektrowniach wodnych i 1 progu wodnym na Dolnej Raduni oraz 2 miejsca rozpoczynania i kończenia spływów. Koszt tych inwestycji wynosił ok. 478 000 (wartość kosztorysowa), co daje średni koszt takiej przenoski ok. 80 000 zł. Jednak przy przenoskach tych nie wykonywano pomostów oraz w bardzo ograniczonym stopniu wyposażono je w infrastrukturę rekreacyjną. W poniższej koncepcji te elementy zostały uwzględnione w zagospodarowaniu i przenoska taka może służyć również jako niewielkie miejsce biwakowe i odpoczynkowe. W ramach infrastruktury zakłada się wykonanie następujących elementów zagospodarowania:

- 2 pomosty wraz z urządzeniem brzegów (powyżej i poniżej przeszkody),
- wykonanie ciągów pieszych oraz schodów,
- ustawienie drobnych elementów małej architektury: 2 małe wiaty, 2 ławostoły, 2 suszarki na kajaki, drewniane ogrodzenie, 1 kosz na śmieci, 1 mała i 1 duża tablica informacyjna, osłona przenośnego sanitariatu).

Szacunkowy koszt takiej inwestycji skalkulowano na kwotę **150 000 PLN**, a bez infrastruktury rekreacyjnej **na 100 000 PLN**.

Przykłady lokalizacji: przenoska przy elektrowni wodnej Rutki na Raduni, przenoski przy elektrowniach na Słupi czy Wierzycy.

³¹

Projekt „Udostępnienie Obszarów Chronionego Krajobrazu Doliny Raduni i Żuław Gdańskich dla turystyki kajakowej poprzez budowę infrastruktury turystycznej na rzece Raduni”, RPO 6.4., rok 2009.

d) **Punkt etapowy na szlaku kajakowym nie pełniący funkcji biwaku**

Takie miejsce pełni ważną funkcję na szlaku kajakowym jako miejsce rozpoczęcia lub kończenia spływów, najczęściej jest zlokalizowane w górze szlaku (miejsce, w którym wyładowuje się kajaki i płynie w dół rzeki) lub kończy się z jakiegoś powodu dany etap spływu. Zwykle nie pełni funkcji pola biwakowego z uwagi na swoją lokalizację (mało atrakcyjne otoczenie, brak potrzeby biwakowania itp.). Natomiast miejsce takie musi zapewnić swobodę manewru i sprawną obsługę ruchu turystycznego.

W ramach zagospodarowania przewiduje się następujące elementy:

- przystań z pomostem,
- ciągi komunikacyjne, zatoka postojowa z parkingiem,
- ustawienie drobnych elementów małej architektury: 2 małe wiaty, 2 suszarki na kajaki, ogrodzenie terenu, 2 kosze na śmieci, 1 mała i 1 duża tablica informacyjna, osłona przenośnego sanitariatu.

Szacunkowy koszt takiej inwestycji skalkulowano na kwotę **139 300 PLN**.

Przykłady lokalizacji: praktycznie wszystkie miejsca startowe spływów kajakowych na analizowanych rzekach, jaz Młynki przed elektrownią Struga na Słupi.

e) **Małe pole biwakowe**

Jest to typowe miejsce na szlaku kajakowym, mające zabezpieczyć potrzeby turystów w zakresie odpoczynku i noclegu. Przewiduje się wykonanie takich pól na mniej uczęszczanych szlakach kajakowych. Pole takie zapewnia wygodny wypoczynek dla kilkunastu osób (jednej, średniej wielkości grupy kajakarzy).

W ramach zagospodarowania przewiduje się następujące elementy:

- przystań z pomostem oraz urządzeniem brzegu;
- zatoka postojowa z parkingiem;
- ustawienie drobnych elementów małej architektury: 2 małe wiaty, 1 duża wiata, 5 ławostołów, ogrodzenie terenu, 1 palenisko, 2 kosze na śmieci, 5 suszarek do kajaków, 1 mała i 1 duża tablica informacyjna, osłona przenośnego sanitariatu.

Szacunkowy koszt takiej inwestycji skalkulowano na kwotę **177 100 PLN**, a jeżeli dodatkowo znajduje się przy nim przenoska z pomostem to koszt takiego pola wynosi **223 900 PLN**.

Przykłady lokalizacji: typowe pola biwakowe na Wieprzy, Łupawie czy Zbrzycy.

f) **Duże pole biwakowe**

Jest to typowe miejsce na szlaku kajakowym, mające zabezpieczyć potrzeby turystów w zakresie odpoczynku i noclegu. Pola takie powinny być zlokalizowane na bardziej uczęszczanych szlakach kajakowych (np. Brda, Wda, Słupia) oraz w kluczowych miejscach na innych szlakach kajakowych oraz przy węzłach koncentracji ruchu turystycznego. Stanowiąc mogą również zaplecze dla innych form turystyki (np. dla rowerzystów).

Pole takie zapewnia wygodny wypoczynek dla kilkudziesięciu osób. W ramach zagospodarowania przewiduje się następujące elementy:

- przystań z pomostem oraz urządzeniem brzegu,
- zatoka postojowa z parkingiem,
- ustawienie drobnych elementów małej architektury: 4 małe wiaty, 2 duże wiaty, 10 ławostołów, 10 suszarek do kajaków, ogrodzenie terenu, 2 paleniska, 4 kosze na śmieci, 2 małe i 2 duże tablice informacyjne, 3 osłony przenośnych sanitariatów i kontenerów sanitarnych.

Szacunkowy koszt takiej inwestycji skalkulowano na kwotę **302 700 PLN**.

Przykłady lokalizacji: pole biwakowe w Mylofie na Brdzie.

W dalszej części rozdziału znajduje się zestawienie zadań inwestycyjnych dla poszczególnych szlaków kajakowych i rzek (opracowanie własne w oparciu o sporządzoną inwentaryzację szlaków kajakowych).

Tabela 9. Zakres zagospodarowania rzeki Brdy

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Świeszyno Jezioro Głębokie	Przystań kajakowa – punkt startowy spływów nad jeziorem Głębokim w Świeszynie	139 300 PLN
2	Stara Brda	Przenoska kajakowa przez jaz (mała przeszkoda)	100 000 PLN
3	Stara Brda	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN
4	Żołna	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
5	Nowa Brda	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN
6	Folbrycht	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN
7	Garbaty Most	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN
8	Dolinka	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN
9	Przechlewo-OSIR	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN
10	Sąpolno	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN
11	Ciecholewy	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN
12	Małe Swernegacie	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	302 700 PLN
13	Swernegacie (Kokoszka)	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	302 700 PLN
14	Swernegacie (okolice oczyszczalni)	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	302 700 PLN
15	Płesno	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	302 700 PLN
16	Drzewicz	(zakres usunięty po konsultacjach)	0 PLN
17	Czernica	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	302 700 PLN
18	Męcikał	Budowa pola biwakowego i przystani kajakowej	302 700 PLN
19	Mylof	Rozbudowa pola biwakowego i budowa przenoski przez zaporę	402 700 PLN
20	Rytel	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	302 700 PLN
21	Brda	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	302 700 PLN

Tabela 10. Zakres zagospodarowania Wielkiego Kanału Brdy

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Mylof	Budowa przenoski poniżej pstrągarni na kanale w Mylofie	100 000 PLN
2	Konigort	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN
3	Rytel	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN

Tabela 11. Zakres zagospodarowania rzeki Zbrzycy

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Sominy / Dywan	Przystań kajakowa – punkt startowy spływów nad jeziorem Dywan	139 300 PLN
2	Parzyn	Budowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN
2a	Młyn Parzyn	Przenoska, wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną, przez małą przeszkodę na szlaku	57 600 PLN
3	Kaszuba	Przenoska, wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną, przez małą przeszkodę na szlaku oraz budowa pola biwakowego	223 900 PLN
4	Młyn Milachowo	Przenoska, wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną, przez małą przeszkodę na szlaku Budowa pola biwakowego	139 300 PLN
5	Rolbik	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN
6	Widno	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN
7	Laska	Przenoska, wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną, przez małą przeszkodę na szlaku Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	196 900 PLN
8	Swernegacie (jezioro Witoczno)	Rozbudowa pola biwakowego (stacja PTTK Witoczno)	139 300 PLN
9	Leśno (Młosina)	Budowa miejsca wodowania kajaków na rzece Młosinie	139 300 PLN

Tabela 12. Zakres zagospodarowania rzeki Kłonecznicy

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Studzienice	Przystań kajakowa – punkt startowy spływów nad jeziorem Studzieniczo w Studzienicach	139 300 PLN
2	Hamer – Młyn	Przenoska, wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną, przez małą przeszkodę na szlaku	57 600 PLN
3	Prądzonka	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej nad jez. Kielskim	139 300 PLN
4	Budy	Przenoska, wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną, przez małą przeszkodę na szlaku	57 600 PLN

Tabela 13. Zakres zagospodarowania rzeki Chociny

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Binduga	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN
2	Zielona Chocina	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej, przenoska przez małą przeszkodę	139 300 PLN
3	Chociński Młyn	Przenoska, wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną, przez małą przeszkodę na szlaku Budowa pola biwakowego i przystani kajakowej	196 900 PLN

Tabela 14. Zakres zagospodarowania rzeki Lipczynki

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Lipczynek, jezioro Lipczyno Wielkie	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN
2	Przechlewko	Budowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN
3	Sąpólno	Przenoska, wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną, przez małą przeszkodę na szlaku	57 600 PLN

Tabela 15. Zakres zagospodarowania jezior Krępsko i Szczytno

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Koprzywnica	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN
2	Rzewnica	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN
3	Jeziorno	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN
4	Rybaczkówka	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN
5	Gwieździn	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN

Tabela 16. Zakres zagospodarowania jezior Charzykowskich

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Charzykowy	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN
2	Funka	Budowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN
3	Bachorze	Budowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN

Tabela 17. Zakres zagospodarowania rzeki Czernicy

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Sporysz	Przystań kajakowa w pobliżu drogi krajowej – punkt początkowy spływów	139 300 PLN
2	Przyrzecze	Przystań i przenoska przy małej przeszkodzie na szlaku wraz z infrastrukturą rekreacyjną	57 600 PLN
3	Dzików	Rozbudowa pola biwakowego i przystani kajakowej	139 300 PLN
4	Czarne	Przystań i przenoska przy małej przeszkodzie na szlaku wraz z infrastrukturą rekreacyjną	57 600 PLN

Tabela 18. Zakres zagospodarowania rzeki Liwy

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Julianowo	Przystań kajakowa (o charakterze punktu etapowego) na łące poniżej jazu oddzielającego Liwę od Jeziora Dzierzgoń, w pobliżu drogi wojewódzkiej – punkt początkowy spływów	139 300 PLN
2	Stary Młyn	Przystań i przenoska przy małej przeszkodzie na szlaku wraz z infrastrukturą rekreacyjną	57 600 PLN
3	Nowy Młyn	Przystań i przenoska przy małej przeszkodzie na szlaku wraz z infrastrukturą rekreacyjną	57 600 PLN
4	Młyniska	Przystań i przenoska przy małej przeszkodzie na szlaku wraz z infrastrukturą rekreacyjną	57 600 PLN
5	Szadowski Młyn	Przystań i przenoska przy małej przeszkodzie na szlaku wraz z infrastrukturą rekreacyjną	99 900 PLN
6	Piekarniak	Przystań i przenoska przy przeszkodzie na szlaku wraz z infrastrukturą rekreacyjną	150 000 PLN
7	Dankowo	Przystań i przenoska przy przeszkodzie na szlaku wraz z infrastrukturą rekreacyjną	150 000 PLN
8	Białki/Bogusze	Przystań i przenoska przy małej przeszkodzie na szlaku wraz z infrastrukturą rekreacyjną	99 900 PLN
9	Białki	Przystań kajakowa (o charakterze punktu etapowego)	139 300 PLN
10	Pastwa	Przystań i przenoska przy małej przeszkodzie na szlaku wraz z infrastrukturą rekreacyjną	99 900 PLN

Tabela 19. Zakres zagospodarowania rzeki Łęby

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Sianowo	Przystań kajakowa – punkt startowy spływów nad jeziorem Sianowskim	139 300 PLN
2	Młyn (km 100)	Przenoska bez infrastruktury rekreacyjnej przez małą przeszkodę na szlaku	26 400 PLN
3	Stara Buda	Przenoska bez infrastruktury rekreacyjnej przez małą przeszkodę na szlaku	26 400 PLN

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
4	Strzecz	Przenoska bez infrastruktury rekreacyjnej przez małą przeszkodę na szlaku	26 400 PLN
5	Tłuczewo	Przenoska wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną (bez pomostów)	57 600 PLN
6	Jaz (km 81)	Przenoska bez infrastruktury rekreacyjnej przez małą przeszkodę na szlaku	26 400 PLN
7	Młyn (km 79)	Przenoska bez infrastruktury rekreacyjnej przez małą przeszkodę na szlaku	26 400 PLN
8	Jaz (km 76)	Przenoska bez infrastruktury rekreacyjnej przez małą przeszkodę na szlaku	26 400 PLN
9	Paraszyno	Przenoska przez elektrownię wodną i pole biwakowe	223 900 PLN
10	Bożepole Małe	Przenoska bez infrastruktury rekreacyjnej przez małą przeszkodę na szlaku	26 400 PLN
11	Bożepole Małe	Przenoska bez infrastruktury rekreacyjnej przez małą przeszkodę na szlaku	26 400 PLN
12	Jaz (km 67)	Przenoska bez infrastruktury rekreacyjnej przez małą przeszkodę na szlaku	26 400 PLN
13	Bożepole Wielkie	Punkt etapowy na szlaku	139 300 PLN
14	Jaz (km 62)	Przenoska bez infrastruktury rekreacyjnej przez małą przeszkodę na szlaku	26 400 PLN
15	Łęczyce	Przenoska i pole biwakowe	223 900 PLN
16	Mosty	Pole biwakowe	177 100 PLN
17	Lębork	Przenoska bez infrastruktury rekreacyjnej przez małą przeszkodę na szlaku	26 400 PLN
18	Chocielewko	Pole biwakowe	177 100 PLN
19	Jaz (km 30)	Przenoska bez infrastruktury rekreacyjnej przez małą przeszkodę na szlaku	26 400 PLN
20	Poraj	Pole biwakowe	177 100 PLN
21	Gać	Punkt etapowy (końcowy) spływów	139 300 PLN
22	Łeba	Przystań kajakowa (punkt etapowy/końcowy spływów)	139 300 PLN

Tabela 20. Zakres zagospodarowania rzeki Łupawy

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Obrowo	Przystań kajakowa nad jez. Obrowo Duże (punkt startowy spływów)	139 300 PLN
2	Kozin	Przenoska przez jaz, pole biwakowe	223 900 PLN
3	Łupawa	Przenoska przez elektrownię wodną, bez infrastruktury rekreacyjnej	100 000 PLN
4	Łupawa	Pole biwakowe i przystań kajakowa naprzeciw istniejącej przystani	177 100 PLN
5	Poganice	Przenoska przez elektrownię wodną, przystań kajakowa i pole biwakowe	223 900 PLN
6	Łebień	Przenoska przez elektrownię wodną wyposażoną w infrastrukturę rekreacyjną	150 000 PLN
7	Damno	Punkt etapowy na szlaku, przystań kajakowa	139 300 PLN
8	Drzeżewo	Przenoska przez elektrownię wodną wyposażoną w infrastrukturę rekreacyjną	150 000 PLN
9	Zgojewo Jaz (starorzecze)	Przenoska bez infrastruktury rekreacyjnej przez małą przeszkodę na szlaku (potencjalnie przewózka)	26 400 PLN
10	Żelkowo	Przenoska przez elektrownię wodną wyposażoną w infrastrukturę rekreacyjną	150 000 PLN
11	Żelkowo	Przenoska bez infrastruktury rekreacyjnej przez małą przeszkodę na szlaku	26 400 PLN
12	Smołdzino	Przenoska przez elektrownię wodną wyposażoną w infrastrukturę rekreacyjną (potencjalnie problem z lokalizacją z uwagi na teren elektrowni)	150 000 PLN
13	Gardna Mała	Przystań kajakowa (punkt etapowy/końcowy spływów)	139 300 PLN
14	Rowy	Przystań kajakowa (punkt etapowy/końcowy spływów)	139 300 PLN

Tabela 21. Zakres zagospodarowania rzeki Bukowiny

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Skrzeszewo	Przystań kajakowa przy młynie w Skrzeszewie (punkt startowy spływów) poniżej jeziora Kamienieckiego	26 400 PLN
2	Jaz (km 19)	Przenoska bez infrastruktury rekreacyjnej przez małą przeszkodę na szlaku	26 400 PLN
3	Siemirowice	Punkt etapowy na szlaku, przystań kajakowa	139 300 PLN
4	Oskowo	Punkt etapowy na szlaku, przystań kajakowa i pole biwakowe	139 300 PLN

Tabela 22. Zakres zagospodarowania Martwej Wisły i Wisły Śmiałej oraz wewnętrznych wód Gdańska

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Błotnik	Przystań kajakowa przy przystani w Błotniku	17 300 PLN
2	Przegalina	Przystań kajakowa i przenoska przez służę w Przegalinie	150 000 PLN
3	Trzcínisko	Przystań kajakowa przy starym pomoście w Trzcínisku	76 100 PLN
4	Sobieszewo	Przystań kajakowa i pole biwakowe przy kanale Młynówka	177 100 PLN
5	Górki Wschodnie	Przystań kajakowa przy klubach żeglarskich w Górkach Wschodnich	76 100 PLN
6	Górki Wschodnie - NCZ	Przystań kajakowa przy Nadbałtyckim Centrum Żeglarstwa w Górkach Wschodnich	76 100 PLN
7	Sienna Grobla	Przystań kajakowa przy przystani wodnej na Siennej Grobli	76 100 PLN
8	Optyw Motławy	Przystań kajakowa na początku Optywu Motławy	76 100 PLN
9	Żabi Kruk	Przystań kajakowa przy klubie Żabi Kruk	76 100 PLN
10	Kamienna Śluza	Przystań kajakowa i przenoska przy Kamiennej Grodzy na Optywie Motławy	100 000 PLN

Tabela 23. Zakres zagospodarowania Motławy

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Suchy Dąb	Przystań kajakowa (o charakterze punktu etapowego) w centrum miejscowości Suchy Dąb	139 300 PLN
2	Grabiny-Zameczek	Przystań kajakowa (o charakterze punktu etapowego) w pobliżu dawnego założenia zamkowego przy ujściu Kłodawy w Grabinach – Zameczku	139 300 PLN
3	Wróblewo	Przystań kajakowa (o charakterze punktu etapowego) w pobliżu zabytkowego kościoła we Wróblewie i agroturystyki „Wróblówka”	139 300 PLN
4	Lędowo	Przystań kajakowa (o charakterze punktu etapowego) w Lędowie przy świetlicy wiejskiej	139 300 PLN
5	Wiślina	Przystań kajakowa (o charakterze punktu etapowego) w centrum wsi Wiślina	139 300 PLN
6	Mokry Dwór	Przystań kajakowa (o charakterze punktu etapowego) w Mokrym Dworze	139 300 PLN
7	Dziewięć Włók	Przystań kajakowa (o charakterze punktu etapowego) w pobliżu stacji pomp w miejscowości Dziewięć Włók	139 300 PLN
8	Krępiec	Przystań kajakowa (o charakterze punktu etapowego) w pobliżu kwatery agroturystycznej w Krępku przy kwaterze agroturystycznej	139 300 PLN

Tabela 24. Zakres zagospodarowania Nogatu

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Biała Góra	Przystań kajakowa przy przystani w Białej Górze	50 000 PLN
2	Szonowo	Przenoska przez służę Szonowo, wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną	150 000 PLN
3	Malbork (przystań miejska)	Przystań kajakowa (pomost)	50 000 PLN
4	Malbork (przystań naprzeciwko zamku)	Przystań kajakowa (pomost)	50 000 PLN
5	Malbork (Park Północny)	Przystań kajakowa (pomost) przy nowej przystani w Parku Północnym	50 000 PLN

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
6	Rakowiec	Przenoska przez służę Rakowiec, nie wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną	100 000 PLN
7	Michałowo	Przenoska przez służę Michałowo, wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną	150 000 PLN
8	Jazowa	Przystań kajakowa i pole biwakowe przy moście w Jazowej	177 100 PLN

Tabela 25. Zakres zagospodarowania Szkarpawy i Wisły Królewieckiej

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Gdańska Głowa	Przenoska przez służę Gdańska Głowa	150 000 PLN
2	Drewnica	Przystań kajakowa w Drewnicy (punkt etapowy)	139 300 PLN
3	Rybina	Przystań kajakowa w Rybinie (punkt etapowy)	139 300 PLN
4	Oślonka	Przystań kajakowa w Oślonce (punkt etapowy)	139 300 PLN
5	Sztutowo	Przystań kajakowa w Sztutowie (punkt etapowy)	139 300 PLN

Tabela 26. Zakres zagospodarowania Piaśnicy i Jeziora Żarnowieckiego

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Jezioro Żarnowieckie	Przystań kajakowa w pobliżu wypływu rzeki z jeziora Żarnowieckiego– punkt początkowy	139 300 PLN
2	Dębki	Przystań kajakowa w pobliżu stacji pomp w Dębkach – punkt końcowy (niezbędne przeprowadzenie szczegółowej analizy środowiskowej)	139 300 PLN

Tabela 27. Zakres zagospodarowania Raduni

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Ostrzyce	Przenoska przez jaz, pole biwakowe, przystań kajakowa	223 900 PLN
2	Somonino	Pole biwakowe, przystań kajakowa	177 100 PLN
3	Trątkownica (Kiełpinko)	Pole biwakowe, przystań kajakowa	177 100 PLN
4	Rutki	Przenoska, pole biwakowe, przystań	177 100 PLN
5	Żukowo	Przenoska przez jaz, wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną	57 600 PLN
6	Lniska	Przenoska przez jaz, wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną	57 600 PLN
7	Łapino	Przenoska przez elektrownię wodną	100 000 PLN
8	Kolbudy	Przystań kajakowa (o charakterze punktu etapowego) w miejscu kończenia spływów przed zespołem elektrowni wodnej	139 300 PLN
9	Straszyn (MCSE)	Przystań kajakowa (o charakterze punktu etapowego)	Urządzona
10	Straszyn (EW Przędzieszyn)	Przenoska przez elektrownię wodną	Urządzona
11	Straszyn (piekarnia Mielnik)	Przystań kajakowa (punkt etapowy)	139 300 PLN
12	Straszyn (Elektrownia Kuźnice)	Przenoska przez elektrownię wodną	Urządzona
13	Juszkowo	Przenoska przez elektrownię wodną, przystań kajakowa	Urządzona
14	Pruszcz Gdański (Faktoria)	Przenoska przez elektrownię wodną	Urządzona
15	Pruszcz Gdański (OSIR)	Przystań kajakowa (punkt etapowy)	139 300 PLN
16	Pruszcz Gdański (cukrownia)	Przenoska przez próg wodny	Urządzona Brak potrzeb inwestycyjnych

Tabela 28. Zakres zagospodarowania Kółka Jezior Raduńskich

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Chmielonko	Przenoska wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną	57 600 PLN
2	Brodnica Dolna	Przenoska wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną	57 600 PLN

Tabela 29. Zakres zagospodarowania Redy

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Strzebielino	Przystań kajakowa (o charakterze punktu etapowego) na końcu miejscowości Strzebielino – miejsce startowe spływów	139 300 PLN
2	Zamostne	Przystań kajakowa (o charakterze punktu etapowego) na końcu miejscowości Strzebielino – rekomendowane miejsce startowe spływów	139 300 PLN
3	Jezioro Orle	Przystań i przenoska przy małej przeszkodzie na szlaku wraz z infrastrukturą rekreacyjną	99 900 PLN
4	Orle	Przystań i małe pole biwakowe w punkcie etapowym na szlaku w centrum miejscowości Orle	177 100 PLN
5	Wejherowo cementownia	Przystań i przenoska przy małej przeszkodzie na szlaku wraz z infrastrukturą rekreacyjną	99 900 PLN
6	Wejherowo droga nr 218	Przystań i małe pole biwakowe w punkcie etapowym na szlaku w Wejherowie przy drodze wojewódzkiej nr 218	177 100 PLN
7	Reda	Przystań i przenoska przy małej przeszkodzie na szlaku wraz z infrastrukturą rekreacyjną przy jazie piętrzącym wodę do hodowli ryb na końcu miejscowości Reda	99 900 PLN
8	Reda	Przystań kajakowa (o charakterze punktu etapowego) – miejsce końcowe spływów przed rezerwatem Beka	139 300 PLN

Tabela 30. Zakres zagospodarowania Słupi

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Gowidlino (Jezioro Gowidlińskie)	Przystań kajakowa (miejsce startowe spływów) wraz z infrastrukturą rekreacyjną nad jeziorem Gowidlińskim	139 300 PLN
2	Sulęcyno (Jezioro Węgorzyno)	Przystań kajakowa i pole biwakowe przy OW Podróżnik w Sulęcynie nad jeziorem Węgorzyno	177 100 PLN
3	Sulęcyno	Przystań kajakowa i pole biwakowe przy pubie Maraska w centrum Sulęcyna	177 100 PLN
4	Sulęcyno (Rynna Sulęczyńska)	Przenoska przez jaz (mała przeszkoda) bez urządzeń rekreacyjnych na końcu Rynny Sulęczyńskiej	26 400 PLN
5	Sulęcyno (Rynna Sulęczyńska)	Przenoska przez jaz (mała przeszkoda) bez urządzeń rekreacyjnych na końcu Rynny Sulęczyńskiej	26 400 PLN
6	Przystań „Kajlandia”	Rozbudowa istniejącego pola biwakowego	130 000 PLN
7	Przystań przy moście Parchowo-Bawernica	Rozbudowa istniejącego pola biwakowego i przystani kajakowej	177 100 PLN
8	Jamno, jezioro Żukowskie	Budowa przystani kajakowej i pola biwakowego	177 100 PLN
9	Młynki (Bylina) – jaz	Przystań kajakowa (o charakterze punktu etapowego) – miejsce końcowe spływów przed odcinkiem rzeki wyłączonym z pływania (konieczność przewózki kajaków)	139 300 PLN
10	Soszyca - most	Przystań kajakowa (o charakterze punktu etapowego) – miejsce startowe spływów poniżej odcinka wyłączonego z pływania	177 100 PLN
11	Gołębia Góra – most	Przystań kajakowa (punkt etapowy) i pole biwakowe przy moście w Gołębiej Górze (dwie lokalizacje po obu stronach mostu)	273 900 PLN
12	Jezioro Głębokie	Przystań kajakowa (punkt etapowy) i pole biwakowe nad jeziorem Głębokim – miejsce końcowe spływów przed odcinkiem rzeki wyłączonym z pływania (konieczność przewózki kajaków)	177 100 PLN
13	Gałąźnia Mała – Zamek Wodny	Przystań kajakowa – punkt etapowy – miejsce końcowe spływów przed odcinkiem rzeki wyłączonym z pływania (konieczność przewózki kajaków)	139 300 PLN

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
14	Gałąźnia Mała – elektrownia wodna	Przystań kajakowa (miejsce startowe spływów) poniżej elektrowni wodnej Gałąźnia Mała	139 300 PLN
15	Konradowo – Strzegomino	Przenoska przez elektrownię wodną	150 000 PLN
16	Krzynia	Przenoska przez elektrownię wodną oraz budowa pola biwakowego	223 900 PLN
17	Leśny Dwór	Rozbudowa istniejącego pola biwakowego i przystani kajakowej	302 700 PLN
18	Most Żelkówko-Lubuń	Budowa przystani kajakowej i pola biwakowego	177 100 PLN
19	Most Łosino – Krępa Słupska	Budowa przystani kajakowej i pola biwakowego	177 100 PLN
20	Słupsk, SOSIR	Rozbudowa przystani kajakowej i pola biwakowego	177 100 PLN
21	Słupsk, park miejski	Przenoska przez Śluzę Łososiową	100 000 PLN
22	Bydlino, most	Budowa przystani kajakowej i pola biwakowego	177 100 PLN
23	Wodnica	Budowa przystani kajakowej i pola biwakowego w pobliżu istniejącej kwatery agroturystycznej	177 100 PLN
24	Ustka	Budowa przystani kajakowej i pola biwakowego przed mostem drogowym w pobliżu dawnej szkoły	177 100 PLN

Tabela 31. Zakres zagospodarowania Skotawy

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Jawory (Budowo)	Przystań kajakowa (miejsce startowe spływów) wraz z infrastrukturą rekreacyjną przy moście drogowym	26 400 PLN
2	Jamrzyno	Przenoska przez jaz, wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną	57 600 PLN
3	Starniczki	Przenoska przez jaz, wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną	57 600 PLN
4	Dębница Kaszubska	Przenoska przez jaz, wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną	150 000 PLN

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
5	Most (km 5)	Przenoska przez most, wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną	57 600 PLN
6	Skarszew Dolny	Przenoska przez elektrownię wodną, nie wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną	100 000 PLN

Tabela 32. Zakres zagospodarowania Kamienicy

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Tuchomie	Przystań kajakowa (miejsce startowe spływów) wraz z infrastrukturą rekreacyjną przy szkole w Tuchomiu	26 400 PLN
2	Modrzejewo	Punkt etapowy na szlaku, przystań kajakowa	139 300 PLN
3	Modrzejewo	Przenoska przez małą przeszkodę na szlaku kajakowym	26 400 PLN
4	Kamieńc	Przenoska przez małą przeszkodę na szlaku kajakowym	26 400 PLN
5	Kamieńc	Przenoska przez małą przeszkodę na szlaku kajakowym	26 400 PLN
6	Kamieńc	Punkt etapowy na szlaku, przystań	139 300 PLN

Tabela 33. Zakres zagospodarowania Bytów

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Bytów	Miejsce startowe spływów	26 400 PLN

Tabela 34. Zakres zagospodarowania Tugi

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Nowy Staw	Oznakowanie istniejącej przystani kajakowej w Nowym Stawie (inwestycja zrealizowana)	4 000 PLN
2	Marynowy	Przystań kajakowa (o charakterze punktu etapowego) przy moście w Marynowach	139 300 PLN
3	Nowy Dwór Gdański	Przystań kajakowa (o charakterze punktu etapowego) w centrum Nowego Dworu Gdańskiego	139 300 PLN

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
4	Nowy Dwór Gdański	Miejsce wodowania kajaków poniżej mostu w Nowym Dworze Gdańskim (bez infrastruktury rekreacyjnej)	50 000 PLN
5	Cyganek	Przystań kajakowa i małe pole biwakowe w Cyganku	177 100 PLN
6	Stobiec	Przystań kajakowa i małe pole biwakowe w Stobcu	177 100 PLN
7	Tujsk	Przystań kajakowa i małe pole biwakowe w Tujsku (bez pomostów)	134 600 PLN

Tabela 35. Zakres zagospodarowania Wdy

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Jezioro Wieckie	Miejsce startowe spływów	26 400 PLN
2	Lubiszewo	Przystań kajakowa i pole biwakowe nad jeziorem Lubiszewskim	177 100 PLN
3	Papiernia	Przenoska przez małą przeszkodę na szlaku kajakowym, wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną	57 600 PLN
4	Lipusz	Przystań kajakowa i miejsce rekreacyjne w Lipuszu w okolicach szkoły	139 300 PLN
5	Lipusz	Przenoska przez jaz przy młynie w centrum Lipusza	100 000 PLN
6	Lipusz	Przystań kajakowa poniżej Lipusza	139 300 PLN
7	Szwedzki Ostrów	Przenoska przez małą przeszkodę na szlaku kajakowym (most)	26 400 PLN
8	Jezioro Schodno	Przystań kajakowa i pole biwakowe	177 100 PLN
9	Loryniec	Przystań kajakowa i pole biwakowe	177 100 PLN
10	Jezioro Radolne	Punkt etapowy – miejsce wyciągania kajaków (urządzenie brzegu)	26 400 PLN
11	Wdzydze Kiszewskie	Przystań kajakowa i duże pole biwakowe przy stacji PTTK	302 700 PLN
12	Borsk	Przenoska przez jaz, pole biwakowe, przystań kajakowa	223 900 PLN
13	Borsk	Przenoska przez jaz z rzeki na kanał	57 600 PLN
14	Miedzno	Przystań kajakowa i duże pole biwakowe	302 700 PLN
15	Wojtal	Przystań kajakowa i pole biwakowe	177 100 PLN

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
16	Wojtal	Przystań kajakowa i pole biwakowe	177 100 PLN
17	Czarna Woda	Przystań kajakowa i duże pole biwakowe	302 700 PLN
18	Parcele	Przystań kajakowa i duże pole biwakowe	302 700 PLN
19	Młynki	Przystań kajakowa i duże pole biwakowe	302 700 PLN
20	Wdecki Młyn	Przenoska, przystań kajakowa i duże pole biwakowe	350 000 PLN
21	Żurawki	Przystań kajakowa i pole biwakowe	177 100 PLN
22	Błądno	Przystań kajakowa i duże pole biwakowe	302 700 PLN

Tabela 36. Zakres zagospodarowania Kanału Wdy

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Bąk	Punkt etapowy na szlaku, pole biwakowe	139 300 PLN
2	Wojtal	Przenoska przez małą przeszkodę na rzece	26 400 PLN
3	Wojtal	Przenoska przez małą przeszkodę na rzece	26 400 PLN
4	Cegielnia	Przenoska z kanału na Studzieniecką Strugę (przy akwedukcie), miejsce biwakowe	57 600 PLN

Tabela 37. Zakres zagospodarowania Kałębicy

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
Brak rekomendacji – szlak nie nadaje się do zagospodarowania pod kątem masowej turystyki			

Tabela 38. Zakres zagospodarowania Granicznej i Trzebiochy

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Wieprznica	Przystań kajakowa, punkt startowy spływów	139 300 PLN
2	Garczyn	Przystań kajakowa, punkt etapowy spływów	50 000 PLN
3	Łubiana	Przystań kajakowa, punkt etapowy spływów	139 300 PLN
4	Rybaki	Przystań kajakowa, punkt etapowy spływów	139 300 PLN
5	Rybaki	Przystań kajakowa, punkt etapowy spływów	139 300 PLN
6	Grzybowski Młyn	Przystań kajakowa, pole biwakowe	177 100 PLN

Tabela 39. Zakres zagospodarowania jezior Jelenie i Gołuń

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
Brak rekomendacji – szlak zagospodarowany (ośrodki wypoczynkowe i przystanie żeglarskie)			

Tabela 40. Zakres zagospodarowania jezior Cheb, Słupino i Słupinko

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
Udrożnienie przesmyków pomiędzy jeziorami i utwardzenie brzegów			

Tabela 41. Zakres zagospodarowania Wieprzy z Pokrzywną

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Glewnik (Trzebielino)	Przystań kajakowa (miejsce startowe spływów) wraz z infrastrukturą rekreacyjną	139 300 PLN
2	Broczyna	Przystań kajakowa i pole biwakowe	177 100 PLN
3	Kawka	Przystań kajakowa i pole biwakowe	177 100 PLN
4	Biesowice	Przenoska przez elektrownię wodną nie wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną	100 000 PLN
5	Kępka	Przenoska przez elektrownię wodną nie wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną	100 000 PLN
6	Kępage	Przenoska przez elektrownię wodną nie wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną	100 000 PLN
7	Jezioro Obłęskie	Przystań kajakowa i pole biwakowe	177 100 PLN

Tabela 42. Zakres zagospodarowania Studnicy

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Miastko	Przystań kajakowa (miejsce startowe spływów) wraz z infrastrukturą rekreacyjną	139 300 PLN
2	-	Przenoska przez małą przeszkodę na szlaku kajakowym	26 400 PLN
3	-	Przenoska przez małą przeszkodę na szlaku kajakowym	26 400 PLN
4	Kawcze	Przenoska przez jaz, przystań kajakowa i pole biwakowe	223 900 PLN
5	-	Przenoska przez małą przeszkodę na szlaku kajakowym	26 400 PLN
6	-	Przenoska przez małą przeszkodę na szlaku kajakowym	26 400 PLN
7	Ciecholub	Przenoska przez elektrownię wodną nie wyposażoną w infrastrukturę rekreacyjną	100 000 PLN

Tabela 43. Zakres zagospodarowania Wierzycy

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Kościierzyna jezioro Wierzysko	Przystań kajakowa i pole biwakowe nad jeziorem Wierzysko w Kościierzynie (punkt startowy spływów)	177 100 PLN
2	Wielki Podleś	Przystań kajakowa i pole biwakowe nad jeziorem Zagnanie w Wielkim Podlesiu	177 100 PLN
3	Nowa Kiszewa	Przenoska przez małą przeszkodę (jaz na tartaku) w Nowej Kiszewie	26 400 PLN
4	Nowa Kiszewa	Przystań kajakowa i pole biwakowe w Nowej Kiszewie	177 100 PLN
5	Stary Bukowiec	Przenoska przez małą przeszkodę (jaz na rzece) oraz przystań kajakowa i pole biwakowe w Starym Bukowcu	223 900 PLN
6	Ruda	Przenoska przez małą przeszkodę (jaz na tartaku) w miejscowości Ruda	26 400 PLN
7	Bartoszyłas	Przystań kajakowa i pole biwakowe w Bartoszymlesie	177 100 PLN
8	Stara Kiszewa	Przystań kajakowa i pole biwakowe w Starej Kiszewie	177 100 PLN

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
9	Zamek Kiszewski	Przenoska przez małą przeszkodę (elektrownia wodna) oraz przystań kajakowa i pole biwakowe w Zamku Kiszewskim	223 900 PLN
10	Maliki Górne	Przystań kajakowa i pole biwakowe w Malikach Górnych	177 100 PLN
11	Maliki Dolne	Przystań kajakowa i pole biwakowe w Malikach Dolnych	177 100 PLN
12	Pogódki	Przystań kajakowa i pole biwakowe w Pogódkach	177 100 PLN
13	Jaroszewy	Przystań kajakowa i pole biwakowe w Jaroszewach	177 100 PLN
14	Czarnocin	Przystań kajakowa i pole biwakowe w Czarnocinie	177 100 PLN
15	Czarnocińskie Piece	Przenoska przez elektrownię wodną	150 000 PLN
16	Kręski Młyn	Przystań kajakowa i pole biwakowe w Kręskim Młynie	177 100 PLN
17	Nowa Wieś Rzeczna	Przenoska przez elektrownię wodną	150 000 PLN
18	Starogard Gdański	Przystań i duże pole biwakowe przy stacji wodniackiej ZHP	302 700 PLN
19	Starogard Gdański	Przenoska przez jaz pod ul. Hallera w Starogardzie Gdańskim (bez infrastruktury rekreacyjnej)	100 000 PLN
20	Owidz	Przystań kajakowa i pole biwakowe w Owidzu	177 100 PLN
21	Owidz	Przenoska przez elektrownię wodną	150 000 PLN
22	Kolincz	Przenoska przez elektrownię wodną	150 000 PLN
23	Klonówka	Przystań kajakowa, przenoska i pole biwakowe przy elektrowni wodnej Klonówka	223 900 PLN
24	Rajkowski Młyn	Przystań kajakowa i pole biwakowe w Rajkowskim Młynie	177 100 PLN
25	Dębina	Przystań kajakowa i pole biwakowe w Dębinie	177 100 PLN
26	Pelplin	Przenoska przez jaz (bez infrastruktury rekreacyjnej)	100 000 PLN
27	Pelplin	„Przystań Sobieskiego” w Pelplinie (duże pole biwakowe)	302 700 PLN

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
28	Stocki Młyn	Przystań kajakowa, przenoska i pole biwakowe przy elektrowni wodnej Stocki Młyn	223 900 PLN
29	Brody Pomorskie	Przystań kajakowa i pole biwakowe w Brodach Pomorskich	177 100 PLN
30	Brodzki Młyn	Przystań kajakowa, przenoska i pole biwakowe przy elektrowni wodnej Brodzki Młyn	223 900 PLN
31	Gniew	Przystań i pole biwakowe w Gniewie	177 100 PLN

Tabela 44. Zakres zagospodarowania Więcisy

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
1	Wolny Dwór	Przystań kajakowa (miejsce startowe spływów) wraz z infrastrukturą rekreacyjną	139 300 PLN
2	Skarszewy	Przenoska przez jaz, wyposażona w infrastrukturę rekreacyjną	150 000 PLN
3	Młyn poniżej Skarszew	Przenoska przez małą przeszkodę na szlaku kajakowym	26 400 PLN

Tabela 45. Zakres zagospodarowania Piesienicy oraz Strugi Borzechowskiej

Lp.	Lokalizacja inwestycji	Zakres inwestycji	Koszt szacunkowy
Brak rekomendacji – szlak nie nadaje się do zagospodarowania pod kątem masowej turystyki			

10. Nakłady inwestycyjne dla zagospodarowania szlaków wodnych w województwie pomorskim dla turystyki kajakowej

10.1. Sposób kalkulacji nakładów inwestycyjnych

Dla oszacowania nakładów inwestycyjnych, niezbędnych do pełnego zagospodarowania szlaków kajakowych w województwie pomorskim, przeprowadzono szczegółową analizę kosztów infrastruktury turystycznej szlaku kajakowego.

W tym celu opracowano przedmiary robót i kosztorysy inwestorskie dla 21 typowych elementów infrastruktury turystyki kajakowej, dla których zostały opracowane koncepcje techniczne oraz wizualizacje.

W kalkulacji uwzględniono poziom cen i koszty robocizny z III kwartału 2011 roku. Zastosowano kategorie kosztowe KNR, stosowane przy kosztorysowaniu inwestycji, w podziale na robocizną, materiały i sprzęt. Uwzględniono również koszty pośrednie (65,4%) dla robocizny i sprzętu oraz poziom zysku 11,3%.

Szczegółowy kosztorys dla poddanych wycenienie elementów infrastruktury turystyki kajakowej znajduje się w załączniku do niniejszego opracowania.

Koszty elementów w oparciu o sporządzone kosztorysy kształtują się następująco (**ceny netto**, obejmujące dostawę i montaż, w tym zakotwienie w ziemi):

- **Przystań z pomostem, palowana mechanicznie (1 szt.): 46.792.92 zł;**
- **Przystań typu „slip”, bez pomostu (1 szt.): 4.330.05 zł;**
- **Wiata pojedyncza (1 szt.): 9.898.27 zł;**
- **Wiata podwójna (1 szt.): 17.824.10 zł;**
- **Suszarka do kajaków (1 kpl.): 873.48 zł;**
- **Ogrodzenie pola biwakowego (2,8 mb): 893,09 zł**
- **Ławostół (1 kpl.): 2.358.07 zł;**
- **Miejsce na ognisko (palenisko + 4 ławy): 2.280.91 zł;**
- **Kosz na śmieci (1 szt.): 899.02 zł;**
- **Tabliczka drewniana (1 szt.): 670.05 zł;**
- **Tablica drewniana duża z daszkiem (1 szt.): 2.681.17 zł;**

- **Tablica drewniana duża z ławeczką i daszkiem (1 szt.): 3.951.66 zł;**
- **Ostona sanitariatu (1 kpl.): 4.073.16 zł;**
- **Ciąg komunikacyjny gruntowy szerokości 1,5 m (1 mb): 321.52 zł;**
- **Schody ziemno-żwirowe umocnione palikami do 2,5 m wysokości: 3.900.43 zł;**
- **Schody żelbetowe do 2,5 m wysokości: 2.791.15 zł;**
- **Zatoka postojowa, płyty MEBA: 32.387.44 zł;**
- **Zatoka postojowa, ekokratka: 34.368.75 zł;**
- **Zatoka postojowa z parkingiem z płyt MEBA: 41.675.99 zł;**
- **Zatoka postojowa z parkingiem, ekokratka: 44.227.76 zł;**

Dla oznakowania przyjęto (w oparciu o rozpoznanie rynku i koszty oznakowania rzeki Słupi w roku 2010 za ekajaki.pl) kwotę 500 zł / km szlaku.

Dla elementów oznakowania drogowego (znaki typu „D” oraz „E”) przyjęto w oparciu o kosztorysy posiadane przez firmę TREK (aktualność III kwartał 2011 r.) kwotę 600 zł za jeden znak.

Dla kalkulacji kosztów remontu / poprawy jakości leśnej/polnej drogi gruntowej, za informacjami Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Gdańsku z roku 2010, przyjęto koszt 50.000 zł za 1 kilometr poprawionej nawierzchni o szerokości 2,5 metra (poprawa do stanu drogi gruntowej ulepszonej).

Koszty wykonania elementów takich, jak sanitariaty, prysznice, stałe toalety, umywalnie będą zmienne w zależności od nakładów niezbędnych na uzbrojenie terenu (założenie instalacji elektrycznej, wodociągu, kanalizacji).

Z tego powodu nie są brane do kalkulacji w niniejszym opracowaniu z uwagi na ryzyko dużego marginesu błędu.

10.2. Kalkulacja kosztów zagospodarowania szlaków wodnych województwa dla turystyki kajakowej.

W oparciu o sporządzone szacunki kosztów poszczególnych elementów infrastruktury oraz planowany zakres inwestycji w poszczególnych lokalizacjach, sporządzono zestawienie nakładów inwestycyjnych niezbędnych do zagospodarowania szlaków kajakowych w województwie.

Całkowita wysokość nakładów na rozbudowę szlaków kajakowych to około 47 milionów złotych (w kwotach brutto). Za te środki można w pełni dostosować całość spławnych szlaków regionu do potrzeb turystyki kajakowej.

Zestawienie kosztów inwestycji przedstawia tabela 46.

Tabela 46. Kalkulacja kosztów zagospodarowania szlaków wodnych województwa pomorskiego dla turystyki kajakowej

Lp.	Rzeka	Nakłady inwestycyjne na zagospodarowanie szlaku kajakowego	Koszt oznakowania	Łącznie koszty zagospodarowania
1	BRDA	4 317 300 PLN	Szlak oznakowany	4 317 300 PLN
2	WIELKI KANAŁ BRDY	378 000 PLN	Szlak oznakowany	378 000 PLN
3	ZBRZYCA	1 453 500 PLN	Szlak oznakowany	1 453 500 PLN
4	KŁONECZNICA	393 800 PLN	14 500 PLN	408 300 PLN
5	CHOCINA	475 500 PLN	11 500 PLN	487 000 PLN
6	LIPCZYKA	336 200 PLN	9 000 PLN	345 200 PLN
7	JEZ. KRĘPSKO I SZCZYTNO	696 500 PLN	Szlak nie wymaga znakowania	696 500 PLN
8	JEZ. CHARZYKOWSKIE, KARSIŃSKIE, DŁUGIE	417 900 PLN	Szlak nie wymaga znakowania	417 900 PLN
9	CZERNICA	98 450 PLN	16 000 PLN	114 450 PLN

Lp.	Rzeka	Nakłady inwestycyjne na zagospodarowanie szlaku kajakowego	Koszt oznakowania	Łącznie koszty zagospodarowania
9	LIWA	1 051 100 PLN	38 000 PLN	1 089 100 PLN
10	ŁEBA	1 910 700 PLN	51 000 PLN	1 961 700 PLN
11	ŁUPAWA	1 934 900 PLN	46 000 PLN	1 980 900 PLN
12	BUKOWINA	331 400 PLN	9 500 PLN	340 900 PLN
13	MARTWA WISŁA, WISŁA ŚMIAŁA	648 800 PLN	12 500 PLN	661 300 PLN
14	WEWNĘTRZNE WODY GDAŃSKA	252 200 PLN	4 500 PLN	256 700 PLN
15	MOTŁAWA	1 114 400 PLN	12 500 PLN	1 126 900 PLN
16	NOGAT	777 100 PLN	23 500 PLN	800 600 PLN
17	SZKARPAWA	567 900 PLN	13 000 PLN	580 900 PLN
18	WISŁA KRÓLEWIECKA	139 300 PLN	6 000 PLN	145 300 PLN
19	PIAŚNICA I JEZIORO ŻARNOWIECKIE	278 600 PLN	3 000 PLN	281 600 PLN
20	RADUNIA	1 388 300 PLN	35500	1 423 800 PLN
21	KÓŁKO JEZIOR RADUŃSKICH	115 200 PLN	Szlak nie wymaga znakowania	115 200 PLN
22	REDA	1 071 800 PLN	21000	1 092 800 PLN
23	SŁUPIA	3 915 700 PLN	Szlak oznakowany	3 915 700 PLN
24	SKOTAWA	449 200 PLN	16500	465 700 PLN
25	KAMIENICA	384 200 PLN	16500	400 700 PLN
26	BYTOWA	26 400 PLN	11000	37 400 PLN
27	TUGA	821 400 PLN	12500	833 900 PLN

Lp.	Rzeka	Nakłady inwestycyjne na zagospodarowanie szlaku kajakowego	Koszt oznakowania	Łącznie koszty zagospodarowania
28	WDA	4 025 700 PLN	Szlak oznakowany	4 025 700 PLN
29	KANAŁ WDY	249 700 PLN	10000	259 700 PLN
30	KAŁĘBICA	0 PLN	Szlak nie wymaga znakowania	0 PLN
31	GRANICZNA Z TRZEBIOCHĄ	784 300 PLN	12500	796 800 PLN
32	JEZIORA JELENIE I GOŁUŃ	0 PLN	Szlak nie wymaga znakowania	0 PLN
33	JEZIORA CHEB, SŁUPINO, SŁUPINKO	0 PLN	Szlak nie wymaga znakowania	0 PLN
34	WIEPRZA I POKRZYWNA	970 600 PLN	25000	995 600 PLN
35	STUDNICA	568 800 PLN	16000	584 800 PLN
36	WIERZYCA	5 411 300 PLN	74500	5 485 800 PLN
37	WIETCISA	315 700 PLN	5500	321 200 PLN
SUMA CAŁKOWITA		38 072 450 PLN	482 000 PLN	38 554 450 PLN
SUMA BRUTTO		46 829 114 PLN	592 860 PLN	47 421 974 PLN

Źródło: opracowanie własne

10.3. Zestawienie szacowanych nakładów na funkcjonowanie infrastruktury

Obok nakładów inwestycyjnych na wykonanie infrastruktury zapewniającej właściwe zagospodarowanie szlaku kajakowego, gestorzy szlaku są zmuszeni ponosić koszty utrzymania oraz odtworzenia i uzupełniania tej infrastruktury.

Stałym kosztem jest bieżące utrzymanie obiektów, polegające na³²:

- **Koszeniu trawy i odchwaszczaniu terenów**, na których zlokalizowana jest infrastruktura (2-3 razy do roku, koszt od ok. 100-500 zł za każdą lokalizację rocznie);
- **Sprzątaniu terenu i wywozie śmieci** (koszt zmienny, zależny od ilości kajakarzy i innych osób korzystających z danej lokalizacji, zwykle w sezonie potrzeba sprzątnięcia min. 1 raz w tygodniu, oraz przed i po sezonie);
- **Opróżnianiu toalet przenośnych i innych urządzeń sanitarnych** (koszt od 250 zł miesięcznie za dwukrotne mycie i opróżnianie toalety przenośnej);
- **Dokonywaniu bieżących napraw i konserwacji infrastruktury**.

Dodatковым kosztem, często nie planowanym i nie uwzględnianym przez gestorów infrastruktury, jest konieczność ponoszenia **nakładów odtworzeniowych**, które niestety są dość wysokie w porównaniu z nakładami inwestycyjnymi.

Z uwagi na sposób wykonania (dominujący materiał to drewno) i położenie na terenach nadrzecznych i zalesionych, o wysokiej wilgotności i zmiennym poziomie wody, obiekty te w naturalny sposób dość szybko ulegają zniszczeniu (gnicie i inne procesy rozkładu drewna). Pomimo impregnacji i innych sposobów ochrony (np. osadzanie elementów drewnianych w betonowych fundamentach, a nie bezpośrednio w ziemi), elementy drewniane wymagają co kilka lat wymiany na nowe. Proces ten przyspieszają zniszczenia związane z aktami wandalizmu i kradzieży, wynikające z lokalizacji wielu elementów infrastruktury na terenach odludnych, pozbawionych stałego dozoru. Dlatego wskazuje się na potrzebę planowania elementów infrastruktury w sposób utrudniający takie działania (betonowanie fundamentów, solidna konstrukcja, unikanie elementów metalowych).

W oparciu o wywiad z przedstawicielami PGL Lasy Państwowe, określono trwałość elementów drewnianych (wiat, ogrodzeń) na przeciętnie 5-10 lat. Podobna trwałość cechuje elementy hydrotechniczne (pomosty), wykonane z surowców naturalnych (drewno, faszyna).

Oznakowanie szlaku turystycznego według standardów PTTK wymaga uzupełnień i renowacji co 3 lata. W przypadku szlaku kajakowego, jako stosunkowo odporniejszego na

³²

Szacunki własne, oparte o wywiady z gestorami obiektów, 2011 rok

zniszczenia (wandalizm, kradzieże znaków), z uwagi na trudną dostępność elementów oznakowania od strony lądu, okres ten również wydłużyć można do 5 lat.

Tym samym założyć można, że trwałość małej infrastruktury i oznakowania wynosi 5 lat, co jest zgodne z ustawową stawką amortyzacji tego typu środków trwałych.

Co ten okres (5 lat) należy ponosić nakłady odtworzeniowe, w wysokości ok. 20% nakładów bazowych na wybudowanie infrastruktury. Kwota ta obejmuje wymianę elementów uszkodzonych i konserwację elementów zachowanych. Może ona się zmieniać, w zależności od jakości wykonania infrastruktury, jej narażenia na czynniki degradujące oraz stopnia jej dewastacji.

W szczególnych przypadkach nakłady te mogą być porównywalne z nakładami bazowymi i wymagają odtworzenia większości elementów infrastruktury (poważne akty wandalizmu, podpalenia, osunięcia brzegów w wyniku ulew itp. zdarzenia).

Koszty nakładów odtworzeniowych warunkują konieczność ograniczenia inwestycji w infrastrukturę rekreacyjną na szlakach kajakowych wyłącznie do niezbędnego minimum oraz rozsądnego wyboru lokalizacji, w których zostaną umieszczone elementy zagospodarowania szlaków kajakowych.

Powinny to być miejsca nadzorowane przez właściciela lub mieszkańców (położone w pobliżu siedlisk ludzkich, leśniczówek itp., obiektów), co chroni je nieco przed aktami wandalizmu a z drugiej strony pozwala na lepszą opiekę nad obiektami i przez właściciela. Umożliwia to pobieranie opłat od turystów (dobra infrastruktura powinna być odpłatna), a turystom zapewnia możliwość np. zakupu lub skorzystania z drewna na ognisko lub uzyskania pomocy od właściciela pola.

Niższe nakłady odtworzeniowe są wymagane przy inwestycjach o większej trwałości, jak obiekty hydrotechniczne, przenoski itp., wykonane z elementów betonowych lub kamiennych. Ich okres amortyzacji wynosić może do 20 lat (stawka dla budynków i budowli), i o ile nie ulegną one zniszczeniu w wyniku zmian poziomu wody i powodzi ich naprawy są rzadsze.

11. Źródła finansowania dla zagospodarowania szlaków wodnych województwa pomorskiego

11.1. Finansowanie nakładów inwestycyjnych

Nakłady na utworzenie infrastruktury mogą być finansowane z następujących źródeł:

- **Środki własne gestorów infrastruktury**

Będą to środki prywatne w przypadku lokalizacji znajdujących się na gruntach prywatnych (głównie przystanie kajakowe i pola biwakowe), środki publiczne (gminne) w przypadku lokalizacji znajdujących się na gruntach publicznych oraz w przypadku przenoski i miejsc etapowych szlaku. Jest to podstawowe źródło finansowania inwestycji, w szczególności niezbędne dla zapewnienia wkładu własnego, wymaganego przy pozyskiwaniu finansowania zewnętrznego. W niektórych przypadkach dodatkowym wsparciem mogą być w tym zakresie środki PGL Lasów Państwowych (wsparcie rzeczowe i finansowe) dla lokalizacji znajdujących się na terenach leśnych, oraz wkład rzeczowy i osobowy (praca) podmiotów zajmujących się organizacją spływów kajakowych oraz organizacji turystycznych.

- **Fundusze strukturalne Unii Europejskiej na lata 2007-2013**

Są to środki dostępne dla Polski w okresie od 2007 do 2013 roku. Głównym źródłem w tym zakresie są fundusze Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, dostępne w ramach **Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013** (działania 6.1., 6.4., 8.1.2). W ramach RPO na inwestycje związane z turystyką kajakową³³ w ramach osi 6 oraz osi 8 dofinansowanie uzyskało w województwie pomorskim 9 projektów na łączną kwotę ponad 22 miliony zł³⁴.

Niestety te środki zostały niemal wyczerpane i ostatni konkurs w tym zakresie (alokacja 4 miliony EUR) w ramach działania 8.1.2. przewidywany jest na początek roku 2012. Tabela 47. przedstawia zestawienie projektów dofinansowanych w ramach RPO WP 2007-2013 na turystykę kajakową.

³³

tj. dotyczące infrastruktury turystyki wodnej, zlokalizowanej na szlakach kajakowych województwa pomorskiego, bezpośrednio lub pośrednio wpływające na atrakcyjność szlaków kajakowych regionu

³⁴

Lista projektów wybranych przez Zarząd Województwa Pomorskiego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007 - 2013 - stan na 05.12.2011 r., źródło: Departament Programów Regionalnych UMWP, www.dpr.pomorskie.eu

Tabela 47. Projekty wspierające rozwój turystyki kajakowej, wsparte z RPO WP na lata 2007-2013

Działanie	Beneficjent	Nazwa projektu	Lokalizacja projektu	Wartość projektu [zł]	Dofinansowanie EFRR [zł]
6.1	Gmina Przechlewo	"Kraina Czystych Jezior i Rzek" - budowa ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej w gminach: Przechlewo, miejskiej Człuchów, wiejskiej Człuchów, Debrzno, Koczała i Rzeczenica	Brda w Powiecie Człuchowskim	12 925 711,15	7 755 426,68
6.1	Gmina Gniewino	Wzmocnienie atrakcyjności turystycznej Gmin Gniewino i Krokowa poprzez: budowę dwóch i przebudowę dwóch przystani jachtowych na Jeziorze Żarnowieckim – Strefa Turystyczna Żarnowiec etap I	Jezioro Żarnowieckie - Piaśnica	5 533 636,98	4 000 000,00
6.4.	Gmina Pruszcz Gdański	Udostępnienie Obszarów Chronionego Krajobrazu: Doliny Raduni" oraz "Żuław Gdańskich" dla turystyki kajakowej poprzez budowę infrastruktury turystycznej na rzece Raduni	Dolna Radunia	600 435,45	439 072,08
8.1.2.	Gmina Pruszcz Gdański	Budowa centrum rekreacji w Juszkowie	Dolna Radunia	1 601 149,18	1 207 112,35
8.1.2.	Gmina Chmielno	Turystyczne zagospodarowanie jezior Kłodno i Wielkie w gminie Chmielno.	Kółko Jezior Raduńskich	3 328 477,83	2 829 206,15
8.1.2.	Gmina Kartuzy	Budowa "Centrum Sportów Wodnych i Promocji Regionu" na Złotej Górze w Brodniczy Górnej k/Kartuz	Kółko Jezior Raduńskich	4 000 000,00	2 800 000,00
8.1.2.	Gmina Somonino	Rozbudowa Punktu Informacji Turystycznej w raz ze sceną koncertową w Ostrzycach oraz zagospodarowanie terenów plaży publicznej nad jeziorem Ostrzyckim w Gminie Somonino	Kółko Jezior Raduńskich	1 425 930,12	1 212 040,60
8.1.2.	Gmina Nowy Staw	Budowa zaplecza turystyczno - rekreacyjnego (pole biwakowe, przystań z infrastrukturą sanitarną) w Nowym Stawie	Święta (Tuga)	1 105 075,96	939 314,56
8.1.2.	Gmina Czersk	Zagospodarowanie turystyczne Wielkiego Kanalu Brdy na terenie Gminy Czersk	Brda	1 041 859,81	885 580,83

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów DPR

Rys. 29. Inwestycje realizowane w ramach projektu „Pętla Żuławska – rozwój turystyki wodnej. Etap I”

Źródło: Materiały UMWP

W ramach **Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka** w województwie pomorskim w ramach działania 6.4. (inwestycje w produkty turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym) wsparte zostały dwa duże projekty, które dotyczą turystyki wodnej, a pośrednio również turystyki kajakowej: „Program Ożywienia Dróg Wodnych w Gdańsku” oraz „Pętla Żuławska – rozwój turystyki wodnej. Etap I”. W ich ramach realizowany jest szereg inwestycji w przystanie i nabrzeża w mieście Gdańsku oraz na Żuławach. Inwestycje

te przedstawione są na rysunku 29. Obok innych wodniaków, beneficjentem części z nich są również kajakarze. Działania te poprawiają możliwości uprawiania turystyki wodnej na Żuławach i w Delcie Wisły.

- **Środki Europejskiego Funduszu Rolnego w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013**

Stosunkowo dużym, i w mniejszym stopniu niż środki EFRR wykorzystanym, źródłem finansowania przedsięwzięć turystycznych na szlakach kajakowych są środki Europejskiego Funduszu Rolnego, dostępne w ramach PROW na lata 2007-2013, w osi 3 (Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie działalności wiejskiej) oraz osi 4 (LEADER).

Środki te dostępne są między innymi na działania takie, jak:

- różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej,
- odnowa i rozwój wsi,
- tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw.

W szczególności na uwagę zasługują tu fundusze wdrażane w ramach osi 4 Programu (LEADER). Ze względu na pozytywny wpływ Programu Leader na rozwój obszarów wiejskich Unii Europejskiej, podejście Leader staje się podejściem przekrojowym umożliwiającym realizowanie i wdrażanie celów przede wszystkim Osi 3 Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Środki te są wdrażane przez Lokalne Grupy Działania (LGD), funkcjonujące na wszystkich obszarach wiejskich województwa pomorskiego. Sposób ich wydatkowania określa Lokalna Strategia Rozwoju (LSR). Są one alokowane za pośrednictwem Lokalnej Grupy Działania, która ogłasza nabory wniosków o dofinansowanie operacji (projektów), zgodnych z LSR.

Grupy te działają na obszarze całego województwa pomorskiego, z wyłączeniem nie kwalifikujących się obszarów: miasta i gminy Władysławowo, Pucka, Rumi, miasta Redy, Gdyni, Gdańska i Sopotu, obszaru miasta Żukowo, obszaru miasta Kartuzy, Lęborka, Słupsk, obszaru miasta Bytów, obszaru miasta Miastko, obszaru miasta Czarne, obszaru miasta Debrzna, obszaru miasta Czerska, Chojnic, Kościerzyny, Starogardu Gdańskiego, Tczewa, obszaru miasta Pelplin, obszaru miasta Gniew, obszaru miasta Skarszewy, Pruszczu Gdańskiego, obszaru miasta Nowy Dwór Gdański, obszaru miasta Dzierzgoń, obszaru miasta Prabuty, obszaru miasta Sztum, Malborka i Kwidzyna³⁵.

W województwie pomorskim funkcjonuje 16 Lokalnych Grup Działania:

- **LGD Partnerstwo Dorzecze Słupi;**
- **LGD Wrzeciono;**

³⁵

Nie kwalifikują się miasta powyżej 5000 mieszkańców i większe gminy miejsko-wiejskie

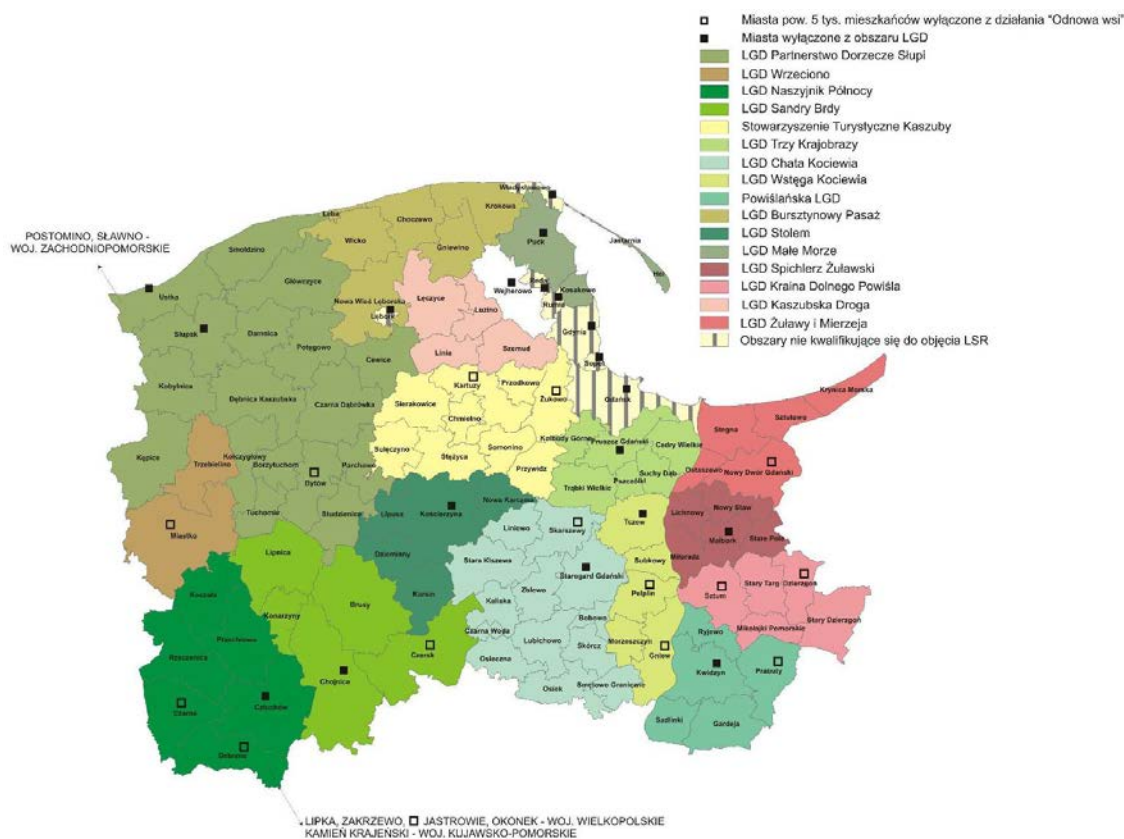

- **LGD Naszyjnik Północy;**
- **LGD Sandry Brdy;**
- **Stowarzyszenie Turystyczne Kaszuby;**
- **LGD Trzy Krajobrazy;**
- **LGD Chata Kociewia;**
- **LGD Wstęga Kociewia;**
- **Powiślańska LGD;**
- **LGD Bursztynowy Pasaż;**
- **LGD Stolem;**
- **LGD Małe Morze;**
- **LGD Spichlerz Żuławski;**
- **LGD Kraina Dolnego Powiśla;**
- **LGD Kaszubska Droga;**
- **LGD Żuławy i Mierzeja.**

Oznacza to, że praktycznie cały obszar województwa pomorskiego objęty jest działaniem tych organizacji i może korzystać ze środków inicjatywy LEADER.

Poniższa mapa przedstawia zakres działalności 16 funkcjonujących lokalnych grup działania w województwie pomorskim.

Rys. 30. Lokalne grupy działania w województwie pomorskim i zakres ich funkcjonowania

Źródło: Materiały Departamentu Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich UMWP, www.wrotapomorza.pl

Każda z tych grup dysponuje budżetem w wysokości od kilku do kilkunastu milionów złotych na dofinansowanie w latach 2009-2013 różnego rodzaju operacji.

Większość spośród LGD to podmioty bardzo aktywne i zainteresowane problematyką zagospodarowania szlaków wodnych. Na przykład LGD Partnerstwo Dorzecze Słupi opracowało standardy i projekty techniczne małej infrastruktury turystycznej, możliwe do wykorzystania na szlakach kajakowych Słupi i Łupawie, podobne działania na Wierzycy podejmuje LGD Chata Kociewia. LGD Trzy Krajobrazy podjęło działania w zakresie zagospodarowania szlaku Motławy, a LGD Sandry Brdy podejmuje kompleksowe działania promujące tą rzekę. Również inne LGD podejmują i wspierają różnorodne działania, wspierające rozwój szlaków wodnych w województwie pomorskim.

Tabela 48. Projekty wspierające rozwój turystyki kajakowej, wsparte z osi 4 PROW (LEADER) na lata 2007-2013

Rok	Beneficjent	Nazwa projektu	Lokalizacja projektu	Wartość projektu [zł]	Dofinansowanie EFRR [zł]
LGD Partnerstwo Dorzecze Słupi					
2010	Gmina Bytów	"Budowa obiektów rekreacyjnych małej architektury nad jeziorem Jeleń w Bytowie"	Bytów	73 807,42	25 000,00
2010	Gmina Dębница Kaszubska	Spyw kajakowy szlakiem Jana Pawła II	Strzegomino, Krzynia, Łysomiczki	29 402,00	15 871,65
2010	Parchowo, e-kajaki.pl	Słupia – rzeka z prądem. Odkrywamy skarby zielonego serce Pomorza	-	42 626,80	24 000,00
2010	Bytów , Przygoda Team / Kwasigroch	Wypożyczalnia kajaków – na kaszubskim szlaku najlepiej w kajaku	Bytów	23 885,59	11 700,35
2010	Słupsk, KWADRAT Zakład krawiecki Piotr Kowalczyk	Turystyka kajakowa	-	43 901,52	24 829,55
2010	Kończygłowy, Lucyna Hołodowska	Rozwój oferty turystycznej poprzez zakup kajaków	Gałąźnia Mała	32 020,00	22 414,00
2010	Parchowo, Andrzej Tenderenda	Zakup sprzętu rekreacyjnego do wypożyczalni sprzętu oraz programowania	Rzepnica	247 050,00	100 000,00
2010	Ustka, Anna Gołacka	Budowa kompleksu domków letniskowych nad rzeka Słupią w Charnowie	Charnowo	732 000,00	300 000,00
2011	Krzysztof Majkowski, gmina Tuchomie	Park do gry w minigolfa oraz kajaki. Nowe atrakcje agroturystyczne Tągowia	Tągowie	-	48 471,78
2011	Gminny Ośrodek Kultury w Kończygłowych	Kończygłowski spyw kajakowy Pradolina Słupii wraz z wydaniem materiałów promocyjnych.	Gałąźnia Mała	29 459,50	15 501,00

2011	Pradella Aleksander, gmina Bytów	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej nad rzeką Bytówą poprzez budowę małej architektury	Bytów	21 312,23	13 831,63
2011	Anna Gołębiewska – rusak Agencja Turystyczno - Artystyczna Przygoda	Wypożyczalnia kajaków i rowerów wraz z miejscem przechowywania i remontu sprzętu.	Grąbkowo	35 300,00	24 357,00
2011	Gminny Ośrodek Kultury Dębica Kaszubska	Spływ kajakowy szlakiem Jana Pawła II	Dębica Kaszubska	27 725,22	19 407,64
LGD Sandry Brdy					
2011	"EjkumKejkum " Anna Kiedrowska – Blaumann	Kajakiem przez Bory - postawienie obiektu małej infrastruktury turystycznej wraz z wyposażeniem.	-	-	9 062,00
2011	Orzłowska Wiesława Maria	Podniesienie atrakcyjności szlaku kajakowego rzeki Zbrzycy przez zagospodarowanie brzegu rzeki w miejscowości Parzyn.	Parzyn	-	-
2011	Drogosz Piotr	Budowa stancji wodnej wraz z punktem widokowo- wypoczynkowym oraz infrastrukturą towarzyszącą.	-	-	-
2010	Usługi Turystyczne Zbigniew Galiński	Modernizacja oraz dostosowanie pawilonu sanitarnego Stancji PTTK w Swornychgaciach dla potrzeb turystów na szlakach turystycznych kajakowych, pieszych i rowerowych w Zaborskim Parku Krajobrazowym	Swornegacie	-	-

LGD Naszyjnik Północy					
2010	"Jaworowy Dwór" Gospodarstwo Agroturystyczne Stanisław Klusek Koczała	Zakup rowerów wodnych i kajaków z osprzętem do Gospodarstwa Agroturystycznego "Jaworowy Dwór" w Dymnie	Dymin	28 720,72	15 708,42
2010	Maria Zielińska, gmina Koczała	Zakup nowych kajaków, kamizelek/kapoków/asekuracyjnych i akcesoriów do wypożyczalni "Mała Przystań" w Starej Brdzie Piłskiej	Stara Brda Piłska	33 022,00	17 800,00
2010	Karolina Baranowska, Przechlewo	Zakup nowoczesnego wyposażenia dla firmy organizującej spływy kajakowe	Przechlewo	56 425,00	23 125,00
2010	Sławomir Napiórkowski, Przechlewo	Zakup kajaków polietylenowych jednoosobowych oraz dwuosobowych	Przechlewo	136 640,00	56 000,00
2011	"Szczepan" L.J. Szczepańscy i M.Z. Szczepańscy Spółka Jawna gmina Człuchów	Zakup kajaków wraz z osprzętem do wypożyczalni sprzętu pływającego nad Jeziorem Szczytno w Rzeczenicy	Rzeczenica	31 191,00	17 500,00
2011	Gmina Przechlewo	Doposażenie wypożyczalni kajaków przy Ośrodku Sportu i Rekreacji w Przechlewie	Przechlewo	29 036,00	16 590,00 zł
2011	"Teen Challenge Chrześcijańska Misja Społeczna"	Wypożyczalnia kajaków	Koczała	32 051,50	22 436,01
LGD Wstęga Kociewia					
2011	Stowarzyszenie Centrum Aktywnych Gniew	Społeczna wypożyczalnia kajaków – wyposażenie w sprzęt oraz działalność na kanale Starorzecze Wierzycy w Gniewie	Gniew	22 386,00	14 900,00

2011	Stowarzyszenie Centrum Aktywnych Gniew	Odkrywamy potencjał kajakowy rzek Kociewia – spływ kajakowy Wierzycą i Wisłą	Gniew	15 232,25	10 662,00
2010	Fundacja Zamek w Gniewie	Akcja sprzątanie Wierzycy	Gminy: Pelplin i Gniew	14 500,00	-
Powiślańska LGD					
2011	Gmina Ryjewo	Miłośnicy kajaka – zakup kajaków wraz z wyposażeniem dla mieszkańców gminy Ryjewo	Benowo	-	18 298,45
2010	Gmina Ryjewo	Wyposażenie przez gminę Ryjewo małej infrastruktury turystycznej w sprzęt do aktywnego wypoczynku wodnego	Benowo	34 195,15	23 936,61
LGD Żuławki i Mierzeja					
2011	Powiat Nowodworski	Stworzenie wypożyczalni sprzętu wodnego	Kępiny Małe	35540,00	24878,00
2010	Stowarzyszenie Żuławki i Książęce Żuławki	Rozwój i promocja turystyki wodnej w powiecie nowodworskim	-	28 550,00	19 985,00
2010	Stowarzyszenie Żeglarskie "Wojtuś" w Nowym Dworze Gdańskim	Nowe oblicze Tugi-rozwój turystyki wodnej na obszarze LGD	-	35 670,00	24 969,00
2010	Stowarzyszenie Żeglarskie "Wojtuś" w Nowym Dworze Gdańskim	Utworzenie mobilnej przystani rowerowo-kajakowej i biblioteczki turystycznej		35 670,00	24 969,00
LGD Spichlerz Żuławski					
2010	Pogorzała Wieś	Zmieniamy się na lepsze – stworzenie terenów sportowo-rekreacyjnych wraz z kąpieliskiem i przystanią dla małych jednostek wodnych		42 393,35	24 324,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji uzyskanych z LGD

- **Środki Europejskiego Funduszu Rybackiego w ramach** Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich”.

Mało jeszcze wykorzystanym (stan na koniec roku 2011) źródłem finansowania przedsięwzięć w infrastrukturę turystyczną, zarówno przez podmioty prywatne, jak i publiczne, jest program „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich”, a szczególnie jego oś priorytetowa IV (Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa).

Realizacja przedsięwzięć w ramach tej osi, zgodnie z Lokalnymi Strategiami Rozwoju Obszarów Rybackich, ma spowodować aktywizację społeczności obszarów zależnych od rybactwa poprzez włączenie partnerów społecznych i gospodarczych z określonego obszaru do planowania i wdrażania inicjatyw na takich obszarach.

Znaczna część obszaru województwa pomorskiego kwalifikuje się do dofinansowania w ramach tego programu. Dotyczy to w szczególności rzek zachodniej części województwa pomorskiego oraz części obszaru Żuław. Tereny te objęte są programem, a na terenach tych działają lokalne grupy rybackie (LGR). Grupy te dysponują łącznie środkami na realizację Lokalnych Strategii Rozwoju Obszarów Rybackich w wysokości ponad 133 miliony złotych. Jest to filozofia nieco podobna do założeń inicjatywy LEADER, lecz środki na dofinansowanie przedsięwzięć są znacznie większe.

W szczególności wspierane mogą być inicjatywy na rzekach płynących na terenach objętych działalnością LGD: Wieprzy, Słupi, częściowo Łupawy, Łeby, Redy, Piaśnicy, górnej Raduni, Brdy, górnej Wdy i Wierzycy oraz rzek Żuław: Tuga, Wisła Królewiecka i Szkarpa, a częściowo Nogat i Martwa Wisła.

Wiele inwestycji w zagospodarowanie szlaku kajakowego może być sfinansowanych z tych środków, zarówno przez partnerów prywatnych, jak i publicznych. Co ważne, program ten preferuje aktywność podmiotów prywatnych, których inwestycje pozwalają wydatkować środki przez podmioty publiczne. Tym samym zachęca podmioty publiczne (w tym samorządy gminne) do wspierania działań inwestycyjnych podmiotów prywatnych. Na przykład LGR Pojezierza Bytowskiego zakłada m.in. finansowanie ze środków EFR działań takich, jak budowa, remont lub przebudowa małej infrastruktury turystycznej, jak przystani, miejsc wypoczynkowych, pól biwakowych, tras turystycznych, budowę, zabezpieczenie i odbudowę szlaków wodnych, zagospodarowanie terenów pod działalność gospodarczą. Inne strategie również zawierają podobne zapisy.

Jest to więc bardzo dobre źródło finansowania obiektów przystani kajakowych na gruntach prywatnych, jak również bazy noclegowej oraz organizacji spływów (sprzęt, środki transportu, wyposażenie itp.).

- **Fundusze strukturalne Unii Europejskiej po 2013 roku**

Trwają prace nad ostatecznym kształtem przyszłej polityki spójności UE oraz zakresu możliwości pozyskania środków na inwestycje, w tym w zakresie turystyki kajakowej. W Regionalnym Programie Strategicznym w zakresie atrakcyjności kulturowej i turystycznej „Pomorska Podróż” (RPS AKT), za istotny uznano dalszy rozwój regionalnych sieciowych produktów turystycznych, obejmujących m.in. małe porty, przystanie, szlaki kajakowe i śródlądowe drogi wodne. Jednym z ważniejszych przedsięwzięć strategicznych zapisanych w RPS AKT jest „Kajakiem przez Pomorze” – zagospodarowanie szlaków wodnych w województwie pomorskim dla rozwoju turystyki kajakowej. Celem tego przedsięwzięcia jest udostępnienie szlaków wodnych dla kajakarzy i zapewnienie im bezpieczeństwa poprzez rozbudowę i poprawę standardu infrastruktury turystycznej, w szczególności kajakowej. Należą do niej tzw. przenoski, przystanie i stacje kajakowe, miejsca wodowania i wyjmowania kajaków, miejsca etapowe oraz odpowiednie oznakowanie szlaku. Działaniom inwestycyjnym towarzyszyć będą działania promujące tę formę aktywnej turystyki. Marka „Kajakiem przez Pomorze” ma firmować rozpoznawalny, spójny, sieciowy i zintegrowany produkt turystyczny, stanowiący istotny wyróżnik województwa pomorskiego. W efekcie realizacji planowanego przedsięwzięcia zagospodarowanych zostanie ok. 1500 km istniejących i potencjalnych szlaków kajakowych naszego regionu. Pomorskie szlaki wodne staną się tym samym osią dla 15 nowych i rozpoznawalnych produktów turystycznych, które powinny stanowić dodatkową siłę napędową dla gospodarki regionalnej. Przewiduje się, że szacunkowy koszt realizacji przedsięwzięcia to 71 mln zł i który będzie realizowany drodze porozumień partnerskich.

Z kolei z zapisów projektu Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 planowane przedsięwzięcie wpisuje się w Priorytet 8. Konwersja Działanie 8.2 Obszary o specyficznych potrzebach. Wspierane będą projekty wpisujące się w strategię lub plany rozwojowe obszarów funkcjonalnych innych niż metropolitalny i miejskie. Realizowane przedsięwzięcia będą ukierunkowane na przełamywanie strukturalnych barier rozwoju lub aktywowanie potencjał rozwojowych obszarów problemowych w stosunku, do których należy zastosować podejście zintegrowane. Ponadto wspierane będą przede wszystkim działania o charakterze sieciowym, polegające na zagospodarowaniu tras turystycznych o charakterze regionalnym i ponadregionalnym, budowie lub modernizacji infrastruktury żeglarskiej oraz rozwoju infrastruktury o charakterze uzdrowiskowym i sportowo- rekreacyjnej.

- **Inne fundusze zewnętrzne**

Pozostałymi źródłami finansowania inwestycji w ramach zagospodarowania szlaków wodnych województwa pomorskiego są np. środki publiczne samorządów: powiatowych, Samorządu Województwa Pomorskiego, Pomorskiej Regionalnej Organizacji Turystycznej oraz środki Ministerstwa Sportu i Turystyki, przeznaczane na dofinansowanie zadań

własnych, zleconych organizacjom pozarządowym w dziedzinie krajoznawstwa. O środki te ubiegać się mogą stowarzyszenia i fundacje.

Od wielu lat te środki wykorzystuje np. Stowarzyszenie Produktów Markowych Turystyki Wiejskiej „Słupia”, które znakuje szlak kajakowy Słupi oraz Szlak Najstarszych Elektrowni Wodnych w Parku Krajobrazowym „Dolina Słupi”.

Środki te są wykorzystywane do znakowania szlaków turystycznych, ich odnawiania oraz budowy i odnawiania małej infrastruktury turystycznej, organizowana imprez krajoznawczych i turystycznych oraz promocję.

Dodatkowym źródłem finansowania podobnych zadań są fundusze Wojewódzkiego Funduszu Gospodarki Wodnej i Ochrony Środowiska.

11.2. Finansowanie bieżącego utrzymania infrastruktury

Bieżące utrzymanie (sprzątanie, oczyszczanie, koszenie) infrastruktury to zadanie możliwe do sfinansowania wyłącznie ze środków własnych dysponentów obiektów wchodzących w skład zagospodarowania szlaku. Możliwe jest do finansowania ze środków własnych gmin (na lokalizacjach znajdujących się na gruntach publicznych), przy wsparciu jednostek PGL Lasy Państwowe (dla lokalizacji na terenach leśnych), właścicieli prywatnych (dla lokalizacji znajdujących się na terenach prywatnych) oraz operatorów turystyki kajakowej (uznających zasady społecznej odpowiedzialności związanej z prowadzoną działalnością turystyczną).

Utrzymanie bieżące nie generuje znacznych kosztów, a dla właściwego utrzymania obiektów infrastruktury wymagane jest jedynie wypracowanie trwałego modelu współpracy, angażującego wszystkie odpowiedzialne za infrastrukturę szlaku podmioty. Dla zachowania czystości szlaków kajakowych niezbędne jest przede wszystkim zbudowanie odpowiedniej świadomości wśród turystów kajakowych. Przykładem takiej akcji, wymagającej jednak wypracowania skutecznego modelu współdziałania podmiotów komercyjnych (operatorów kajakowych) oraz samorządów jest wprowadzenie obowiązku zdawania po spływie specjalnie oznaczonych worków na śmieci, które przed spływem rozdane by były uczestnikom spływów za odpowiednią, niewielką kaucją (specyficzną „opłatą śmieciową”). Brak zwrotu worka skutkowałby zatrzymaniem kaucji, a zdanie śmieci przez operatorów na wysypiskach nie byłyby obciążone opłatami [*jest to jedna z propozycji, zgłoszonych w trakcie konsultacji dokumentu*].

11.3. Finansowanie nakładów odtworzeniowych

W przypadku nakładów odtworzeniowych oraz bieżącego utrzymania infrastruktury lista źródeł jest znacznie krótsza niż możliwości pierwotnego wykonania elementów infrastruktury.

Nie jest możliwe wykorzystanie w tym zakresie funduszy unijnych (zasady trwałości inwestycji finansowanych ze środków unijnych, zasada dodatkowości).

Stwarza to często problem przy utrzymaniu pierwotnego stanu zagospodarowania, wynikający z braku środków własnych na nakłady odtworzeniowe.

Szczególnie w sytuacji przeinwestowania szlaku (nadmierne nakłady inwestycyjne prowadzące do ponoszenia dużych kosztów utworzenia infrastruktury i jej utrzymania, nieadekwatnych do efektów generowanych przez tę infrastrukturę) może to spowodować szybką degradację powstałej infrastruktury.

Dlatego nakłady na inwestycje powinny być ponoszone ostrożnie i adekwatnie do zakładanych efektów.

Środki na odtwarzanie infrastruktury pochodzić mogą z następujących źródeł:

- Środki własne samorządów gminnych, przeznaczone bezpośrednio na remonty i konserwację infrastruktury oraz jako granty i dotacje dla organizacji pozarządowych, zajmujących się udostępnianiem turystycznym i zagospodarowaniem oraz ochroną szlaków kajakowych. Mogą być przeznaczone na remont obiektów zlokalizowanych na terenach publicznych, dojazdowych dróg gminnych oraz znakowania szlaku;
- Środki własne właścicieli infrastruktury, dla obiektów zlokalizowanych na gruntach prywatnych;
- Środki własne PGL Lasy Państwowe, przeznaczone na remonty i konserwację infrastruktury zlokalizowanej na terenach leśnych oraz leśnych dróg dojazdowych;
- Granty i dotacje samorządu województwa, przeznaczone dla organizacji pozarządowych, możliwe do wykorzystania dla odnawiania małej infrastruktury oraz znakowania szlaku;
- Granty i dotacje Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, przeznaczone dla organizacji pozarządowych i instytucji publicznych, możliwe do wykorzystania dla odnawiania małej infrastruktury oraz znakowania szlaku oraz działań mających na celu ochronę i popularyzację walorów przyrodniczych szlaków wodnych województwa pomorskiego.

